

PRIJSVERHANDELINGEN
VAN HET
GENOOTSCHAP
TOT VERDEDIGING VAN DEN
CHRISTELIJKEN GODSDIENST,
TEGEN DESSELFS HEDENDAEGSCHE
BESTRIJDEREN.

VOOR HET JAAR 1804.

TE AMSTERDAM EN IN 'S HAAGE, BIJ
J. ALLART EN B. SCHEURLEER.
MDCCCV.

PROGRAMMA

Voor het Jaer 1804.

Het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, opgericht in 's Graevenhaege, heeft deszelfs Algemeene Vergadering gehouden op Donderdag den 26sten July 1804. De Aenspraek is gedaen door JOHANNES HERINGA, *Predikant in 's Graevenhaege*, over de Vraeg: *Wat belang heb-*

ben wij in de rechte kennis van Christus Jesus onzen Heer; en hoe moeten wij ons jegens Hem gedraegen?

Nae dat deeze Aenspraek geëindigd was, deedt de Secretaris verslag van de beoordeelinge der Verhandelingen, sederd het verleden Jaer ingekomen, 't welk hier op nederkwam:

I. Er is aen het Genootschap, reeds in 't verleden jaer, ingezonden eene Verhandeling over de waere en eeuwige Godheid van den Persoon des H. Geestes, onder de Spreuk: *Rien n'est beau que le vrai, le vrai seul est aimable*, BOILEAU; maer welke, toen te laet gekomen zijnde om beoordeeld te worden, niet behoorlijk hadt kunnen worden onderzogt, maer nu bevonden werdt zoo veel goeds te bevatten, dat men aen derzelver Schrijver den uitgeloofden eereprijs heeft toegewezen. In het verzegeld briefje is de naem des Schrijvers gevonden, welke is JOHANNES ANTONY LOTZE, *Pred. te Maertensdijk bij Utrecht.*

Het

Het Genootschap heeft besloten hier bij gebruik te maeken van twee andere Verhandelingen, voorheen aen hetzelve gezonden, de eene geteekend: *Niemand kan zeggen, Christus Jesus den Heere te zijn, dan door den H. Geest*, eindigende met de woorden: *Veni Creator Spiritus*; en de andere: *Wij moeten gelooven zoo als wij gedoopt zijn*, aen welker Schrijveren eene Zilveren Medaille zal worden toegereikt, indien zij voor den eersten October deezes jaers hunne naemen gelieven bekend te maeken.

II. Op het Voorstel, vorderende eene duidelijke en bondige aenwijzinge van eigenlijk genoemde Voorspellingen des O. T., die rechtstreeks op onzen Heere Jesus Christus zien, is, onder anderen, eene ingekomen, onder het Symbolum: Κύριος ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἐν τῷ οἴκῳ δαβὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ καθὼς ἐλάλησε διὰ σόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφήτων αὐτοῦ, welke met den Gouden Eereprijs bekroond werdt, en welker Opsteller uit het geopend

briefje bleek te zijn L. B. FOLMER, *Pred. te Bierum in Groningerland.*

III. Over het Voorstel, dat de nieuwere ontdekkingen in de Natuurkunde niets hebben toegebragt tot verzwakking van de geloofwaerdigheid der Bijbelsche verhaelen, is niets ingekomen, waer aen de uitgeloofde eereprijs kon worden toegekend, welke Vraeg op nieuw wordt voorgesteld, om beandwoord te worden voor den eersten January 1806.

IV. Op de Vraeg nopens de Begrippen der Bijbelschrijveren wegens het laetste Algemeen Gerichte, 't welk Jesus over de waereld houden zal, heeft het Genootschap twee Verhandelingen ontvangen, welke haere verdiensten hebben. Het heeft aen eene derzelve, geteekend met de Spreuk: *Wij allen moeten geopenbaerd worden voor den richterstoel van Christus, op dat een iegelijk wegdraege, het geen door het ligchaam geschied, naer dat hij gedaen heeft, het zij goed, het zij kwaed,* 2 *Cor.* V: 10. den Gouden

den Eereprijs toegewezen, waer van de Schrijver is LUCAS SURINGAR, *Theol. & Hist. Eccles. Professor primarius aen het Kon. Pruisfische Gymnasium Academicum te Lingen, en eerste Predikant aldaer;* en de andere met de Zinspreuk: *Ende nu, kinderkens! blijft in Hem: op dat, wanneer Hij zal geopenbaerd zijn, wij vrijmoedigheid hebben, en wij van Hem niet beschaemd gemaekt worden in zijne toekomste, 1 Br. van Joannes,* II: 28. aen welker Schrijver een Zilveren Medaille wordt aengeboden, indien hij zijnen naem voor den eersten October verkiest te openbaeren.

V. Over het Voorstel, behelzende eene opgaeve van regelen, volgens welken uit het gebruik, 't welk Jesus en de Apostelen van verscheidene plaetzen des O. T. gemaekt hebben, de waere meening dier plaetzen wordt bepaeld, is eene Verhandeling aen het Genootschap gezonden, met de Spreuk: *Doch de Wijsheid is gerechtveerdigt van haere kinderen,* welke zoo veel goeds geoordeeld is te bevatten, dat men den Gouden Eere-

prijs aen den Schrijver derzelve heeft toegewezen. In het briefje werdt de naem gevonden van J. L. Overdorp, *Predikant te Noordwijk binnen.*

VI. Het Voorstel, 't welk een duidelijk en uitlegkundig Betoog vordert, dat, volgens de doorgaende leere des Bijbels, de Heer Jesus in zijne gehoorzaemheid, lijden en sterven, moet worden aengemerkt als Borg van zondaeren, die daer door in hunne plaets aen Gods Gerechtigheid genoeggedaen, en hun het eeuwig leeven verworven heeft, met wederlegging van hedendaegsche daer van verschillende gevoelens, is beandwoord door den Schrijver eener Verhandeling met het Symbolum, *Hem, die ons heeft liefgehad, en ons van onze zonden gewasschen heeft in zijn bloed —— Hem zij de heerlijkheid, en de kracht in alle eeuwigheid, Amen!* Joannes *Openb.* I: 5, 6. aen wien de Gouden Eereprijs is toegewezen, en wiens naem in 't geopend Briefje stondt, zijnde Dirk Karel Harmsen, *Pred. te Oegstgeest.*

VII. Ver-

VII. Vermits de Schrijver over de Echtheid van de Boeken des O. T., die thans meest beſtreden worden, onder de Spreuk, *nervos atque artus eſſe ſapientiae nil temere credere*, niet alleen naer 't gevoelen des Genootſchaps, maer ook naer zijn eigen oordeel, in de nadere bewerking van zijnen arbeid niet genoeg beandwoord heeft aen de uitgebreidheid der Vraege, heeft men die Verhandeling, zoo als zij ligt, niet kunnen bekroonen; waerom het Genootſchap, als hij het ſtuk nader zal bearbeid hebben, waer toe, volgens zijn ſchrijven, de gelegenheid hem ontbroken heeft door gewichtige bezigheden, zijnen nader beſchaefden arbeid, gelijk ook dien van anderen, die er lust toe hebben, zal verwagten.

VIII. Onder alle de ingekomen Verhandelingen, tot bewijs van de Waerheid des Euangeliums, uit de voordplanting en inſtandhouding deszelven, is geen Andwoord ingezonden, het welk dirigeerende Leden met eenen Prijs hebben kunnen bekroonen. Waerom de

 Vraeg

Vraeg op nieuw wordt uitgeſchreven, en 't Genootſchap voor den eerſten September 1805 verwagt eene beknopte en bondige Verhandeling, behelzende een bewijs van de Waerheid des Euangeliums, uit de voortplanting en inſtandhouding deszelven, van het begin des Christendoms af, tot aen den tijd der Hervorming toe.

IX. Onder de Verhandelingen, ten dienſte ook van mingeoefenden geſchikt, zijn twee ingekomen, welke beide eene Zilveren Medaille zijn waerdig gekeurd.

A. Eene over den invloed des geloofs op het waerneemen van ons beroep, geteekend, *Ik vermag alle dingen door Christus die mij kracht geeft.* PHIL. IV: 13, welker Schrijver, volgens het geopend Briefje, was SAMUËL KAM, *Pred. te Berkel.*

B. En eene over Jeſus Christus, als een voorbeeld van voorzigtigheid

en

en oprechtheid, met de Spreuk: — *γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί*, JESUS; welker Schrijver is WILLEM BECKHUIS, *Leeraer bij de Hervormden te Garyp in Friesland.*

X. Hierbij moeten Bestierders eindelijk noch berichten, dat zij in het Programma van 1801 beloofd hadden drie Verhandelingen over het Locaele der Bijbelleere door eene bekwaeme hand tot een Geheel te laeten bewerken en uit te geeven: doch door meer dan eene onaengenaeme teleurstelling dit oogmerk niet hebben kunnen bereiken. Weshalven zij nu zoo aen de drie Schrijvers der toen met lof genoemde Verhandelingen, als aen anderen, die er lust toe hebben, de Vraeg voorstellen: In hoe verre zijn het onderwijs en de instellingen van Jesus en de Apostelen betrekkelijk tot de persoonen, tijden en plaetzen, onder en in welke zij leefden, en in hoe verre moeten dezelve van een algemeen en altijd verbindend

dend gezag gerekend worden? om beandwoord te worden voor den eersten Januarij 1806.

Het Genootfchap vraegt aen alle kundige Vrienden van Waerheid en Godvrucht Andwoorden op deeze nieuwe Vraegen en Voorftellen, met aenbieding van een Gouden Medaille of derzelver waerde in geld:

I. Welk denkbeeld heeft men aen de Uitftorting des H. Geestes op den eerften Pinkfterdag te vormen, en hoe ftrekt dezelve ten bewijze van de Waerheid en Godlijkheid der Euangelieleer?

II. Een Betoog, dat de waere Bijbelleer aengaende de Genadewerkingen des H. Geestes noch met onze zedelijkheid, noch met onze vrije werkzaemheden ftrijdig, maer in tegendeel Godewaerdig, en, uit hoofde onzer behoeften, hoogst belangrijk is.

III. Welk gebruik kan men maeken van de zoogenoemde Apocryphe Boeken des

des O. T., zoo tot verſtand van de denkbeelden der Jooden, ſedert den tijd der Propheeten, als tot verklaering van den ſchrijfſtijl des N. Verbonds en tot opheldering van Leerſtukken, die in onzen tijd beſtreden werden?

Het Genootſchap verwagt de Anwoorden op de twee eerſten deezer Voorſtellen voor den eerſten September 1805, en op het laetſte voor den eerſten Januarij 1806.

Ook ziet het voor den eerſten September 1805 te gemoete, met aenbieding van eenen Zilveren Eereprijs, zulke Verhandelingen, welke naer de vatbaerheid van mingeoefenden geſchikt zijn, waer toe zij zich zelven Onderwerpen verkiezen kunnen, of zich bepaelen bij voorheen gemelde en noch niet beandwoorde, of zich ook bedienen kunnen van deeze twee:

1. Over den aert en 't belang eener toeneemende Zelfkennis, of

2. De rechte betragting des doods voorgesteld en aengeprezen.

Voorts biedt het Genootschap, even als in vorige jaeren, een Zilveren Medaille aen elken Schrijver, die voor den eersten Sept. 1805 aen hetzelve zal gezonden hebben

1. Eene wel bewerkte Verhandeling over eenig voornaem Leerstuk, welk in onze dagen door de zoo genoemde nieuwe Hervormers bestreden wordt.

2. Eene bondige wederlegging van eene der dwaelingen, welke door die zelfde lieden thans verbreid worden.

3. Eene oordeelkundige opheldering en handhaeving van eene of meer voornaeme bewijsplaetzen uit het O. of N. T., bekend onder den naem van loca Clasfica, *tegen de nieuwere aenvallen of verdraeijingen der hedendaegsche Bestrijderen.*

4. Eene bescheidene en duchtig wederleggende Recensie van eenig nieuwlings uitgekomen

men

men waerheid ondermijnend of Godsdienst hoonend Geschrift.

5. Of een wel gepast Vertoog over een gewichtig stuk van de beoefenende Godgeleerdheid.

De Schrijvers, die, door het beandwoorden van alle de gemelde Voorstellen, na den prijs dingen, worden verzogt, zich der kortheid en klaerheid te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, *in leesbaer Schrift*, liefst in de Nederduitsche of Latijnsche, of des noods in de Hoogduitsche Taele, met Romeinsche letters, (alzoo het met Hoogduitsche characters geschrevene niet in aenmerking gebragt wordt) vrachtvrij, en, zoo veel moogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aen den Secretaris des Genootschaps, D°. ADRIANUS VAN ASSENDELFT, *Predikant te Leiden*, en zich te schikken naer de voorwaerden, in vorige Programmata opgegeeven.

Het Genootschap verwagt voor den eersten September deezes jaers:

I. Eene

I. Eene welgegronde aenwijzing van den weg, langs welken wij, volgens het Euangelie, deel krijgen aen de Verzoening, door Christus aengebragt, met een bijgevoegd Betoog, dat die weg juist gefchikt is ter verheerlijking van God, en ter bevordering van onze heiligmaeking en gelukzaligheid.

II. Een Betoog van de waerheid en godlijkheid der Euangelieleer, uit de lotgevallen der Joodfche Natie, nae den dood en de verheerlijking van onzen Heere Jefus Christus.

En voor den eerften Januarij 1805.

I. Eene duidelijke opgaeve en Betoog van de Echte Bijbelleere nopens de Algemeene Opftanding der Dooden ten Jongften Dage, met wederlegging der verkeerde opvattingen, vooral in onze dagen.

II. Eene Verhandeling, waerin de Echtheid van die Boeken des N. T., welke in onze dagen meest beftreden wor-

worden, kortbondig wordt verdedigd.

III. Een bondig Betoog van de geloofwaerdigheid van Mofes, als Gefchiedfchrijver, vooral ten aenzien van de Wetgeeving op Sinai, met oplosfing der voornaemfte zwaerigheden der hedendaegfché Beftrijderen.

IV. Daer men in onze dagen zoo veel fpreekt van de kindschheid des menschdoms in de eerfte tijden der wereld, is de vraeg, in hoe verre dezelve, volgens de berichten der H. Schrijveren, kan aengenomen, of moet verworpen worden?

Het Genootfchap behoudt aen zich het recht, om, naer goedvinden, en ten algemeenen nutte, gebruik te maeken van alle de inkomende Verhandelingen, en dezelve, fchoon 'er de Prijs niet aen is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maeken, 't zij met bijvoeging der Zinfpreuken, door de Schrijvers gebruikt, 't zij met uitdrukking van hunne Naemen, indien zij, daertoe ver-

zogt

zogt wordende, dezelve gelieven te openbaeren.

Eindelijk berichten Beſtierders des Genootſchaps, naer eene daer toe verkregene aenleidinge, dat zij niet altijd moeten gereekend worden zich te vereenigen met alle bijzondere begrippen van de Schrijveren der Verhandelingen, die in hunne Werken worden uitgegeeven, offchoon zij anders die Schrijvers de bekrooning hebben waerdig gekeurd.

SCHRIFTMAATIG

ONDERZOEK:

WELK BELANG WIJ HEBBEN IN DE RECHTE KENNISSE VAN CHRISTUS JESUS ONZEN HEER? EN HOE WIJ ONS JEGENS HEM GEDRAGEN MOETEN?

DOOR

JOHANNES HERINGA,

PREDIKANT IN DEN HAAG;

Ter gelegenheid eener Algemeene Vergadering van het Haagsch Genootschap, tot Verdediging der voornaamste Waarheden van den Christelijken Godsdienst, tegen hedendaagsche Bestrijders.

Den 26. July 1804.

DE GENADE DES HEEREN JESUS CHRISTUS, DE LIEFDE GODS, EN DE GEMEENSCHAP DES HEILIGEN GEESTES ZIJ MET ONS ALLEN!

HOOGGEACHTE EN ZEER GENEGENE TOEHOORDERS!

Waarheidlievende en deugdgezinde Christenen, die het onderwijs der Rede en der Openbaaring volgen, zullen het niet misbillijken, noch euvel neemen, dat iemand de zekerheid en het gewicht der aangenomene Godsdienſtige leerſtelſelen en levensregelen naauwkeurig toetze, en met vereischte bedachtzaamheid zuivere van ongegronde en nadeelige inmengſelen des Bijgeloofs, en alzo wederbrenge tot de oirſpronglijke eenvoudigheid van het Euangelisch Christendom. Zij verlangen zelfs, dat alle verſchillende Gezindten der Christenheid,

 langs

langs dien weg, koomen tot eenigheid des geloofs, en de waarheid in liefde betrachten, en alleszins opwasſen in Hem, die het Hoofd is, naamelijk Christus.

Maar, zouden zij het niet misbillijken en euvel neemen, dat ligtzinnigen en bedriegers Gods onfeilbaar woord verachten en mishandelen, en het geheiligd Redelicht verdonkeren en uitblusſchen, of met alle waarheid en deugd den ſpot drijven, en deur en venſter openzetten voor de ongerijmdſte dwaalingen en de ſnoodſte wanbedrijven der zedenloosheid en des ongeloofs?

Oprechte waarheidvrienden en deugdminnaars zijn misnoegd en bedroefd, wanneer zij zien en hooren, dat er hier en daar, zelfs in het midden der genoemde Christenen, Mannen opſtaan, die verkeerde dingen ſpreeken; en die, onder het ſchoonſchijnend voorwendſel van verlichting en beſchaaving, met eene verraaderlijke arglistigheid, alles aanwenden, om onze geloofsvastigheid te ondermijnen, en alle welbeweezene en naauwverbondene geloofsſtukken en zedenplichten lostemaaken en te ontzenuwen, en om het Euangelie uit het Euangelie wegteneemen, en den Christen te ontchristenen.

Het Haagsch Genootſchap is, ter goeder

uure,

uure, tot verdediging der voornaamſte waarheden van den Christelijken Godsdienst, tegen hedendaagſche Beſtrijders, tot ſtand gebracht: en ik heb in deszelfs eerſte Algemeene Vergadering eene ſchets gegeeven van de buitenſpoorigheden deezer nieuwerwetſche Hervormeren.

De Oprichters en Beſtuurders, de Correspondeerende en Honoraire Leden, en de Begunſtigers en Medewerkers deezer Maatſchappij verheugen zich over den Godlijken zegen, op derzelver onderneemingen verleend: en zeer veele Binnenlandſche en Buitenlandſche Godsdienstvrienden, van onderſcheidene Belijdenisſen, deelen met ons in die vreugde, en wenſchen vuuriglijk, dat wij genade en eere ontfangen, om getrouw te volharden in den ſtrijd voor het geloof, welk den Heiligen eenmaal is overgeleverd.

Wie kan of mag dit wraaken? De waarheden, welke wij verdedigen, zijn geene voorwerpen van nutteloozе beſpiegeling, waar over Schoolgeleerden zomwijlen twisten. Neen! zij raaken de algemeene en wezenlijke belangen van het geheele Christendom; en zij ſtaan met des menſchen waare verlichting, verbetering en gelukzaligheid, in een allernaauwst verband.

Begeert Gij dit door eene aanmerkelijke proef geſtaafd te zien? onder inwachting van Gods bijſtand, zal ik mij bevlijtigen tot een ſchriftmaatig onderzoek: *welk belang wij in de rechte kennisſe van onzen Heer Jeſus Christus hebben? en hoe wij ons jegens Hem gedragen moeten?*

Eene ſtoffe, Toehoorders, welke naar het oogmerk onzer zaamening en de behoeften deezer eeuw berekend is, en welke ik voor mijzelven en voor U allen zeer gewichtig keure: omdat zij den aangelegenen inhoud der Euangeliſche Geloofs- en Zedenleere van nabij betreft, en het Christelijk onderwijs daarmede of ſtaan of vallen moet: ſchoon ik wel belijden wil, dat derzelver waardige behandeling mijne geringe, en door den ouderdom en veelerlei beproevingen en eene onlangs geledene krankheid verzwakte, denkvermogens en zeggenskracht te boven gaa.

Leent mij uwe onbevooroordeelde, doch toegeevende, oplettendheid; terwijl ik mij benaarſtige, om de voorgeſtelde Vraagſtukken onderſcheidenlijk te beandwoorden, en mijne Redenvoering met eene ſtichtelijke Aanſpraak en Zegenwensch te ſluiten.

Onze eeuwiggezegende Zaligmaaker, die gezegd heeft, waar twee of drie in mijnen

naam

naam vergaderen, ben ik in het midden, geeve ſchijnſel op mijne gebrekkige pooging, en ſchenke ons allen die genade, dat wij niet alleen Hoorders, maar ook Daaders zijn van het Woord der gerechtigheid en des leevens!

Er waren van ouds, en er zijn ook nog, die onder den Christen naam eenen Antichristiſchen geest vertoonen; en die Jeſus Christus onzen Heer, of geheel of gedeeltelijk, miskennen en verlochenen: hierom vereischt het tweeledig voorſtel, „ welk belang „ wij in zijne rechte kennisſe hebben? en „ hoe wij ons jegens hem gedragen moeten"? een bedachtzaam onderzoek.

Eenige voorloopige aanmerkingen zullen daartoe den weg konnen baanen.

De gezonde Wijsbegeerte ſtemt hierin met den Bijbel overeen, dat God het eerſte, het hoogſte en het beste Wezen is: het Eerſte, omdat Hij volſtrekt onafhangelijk het leeven in zichzelven heeft, en alle dingen uit en door en tot Hem zijn; het Hoogſte, omdat Hij boven alles oneindig verheven is, en een onbeperkt bewind voert over alle ſchepſelen; die Hem of met bewustheid en gewillig moeten gehoorzaamen, of onweetende geleid

worden, om aan zijnen wenk en beſtuur onderdaanig te zijn: en het Beste, omdat van Hem alle goede gaaven en volmaakte giften koomen, als van den Vader der lichten, bij wien geene verandering is, noch ſchaduw van omkeering; en omdat Hij zijne goedheid met wijsheid paart, en aan redenmachtige en vrijwerkende wezens altijd billijke bevelen en rechtmaatige vergeldingen toedeelt; opdat in zijn rijk de ſchoonſte orde heerſche, en opdat de mensch, dat pronkſtuk van de ſchepping der beneden-waereld, telkens zie en voele, dat zijn heil in 's Heeren gemeenſchap en dienst te zoeken en te vinden zij.

De Bijbelſche geſchiedenis verhaalt, en de Rede kent geenen grond, om er aan te twijffelen, dat God, onze Maaker, het eerſte paar menſchen naar zijne gelijkenisſe en evenbeeld gevormd, en met toereikende kunde en kracht en zedenlijk gevoel begiftigd hebbe; om in het bedenken en betrachten der Godlijke geboden, en in het naarvolgen van het Godlijk voorbeeld, ruste en vermaak te ſcheppen; om over de voordbrengſelen deezer aarde eene Godebehaagende, algemeen nuttige en Hemzelven betaamende heerſchappij te oeffenen; en om alzo tot eene ſteeds toeneemende en eeuwigduurende gelukzaligheid te

wor-

worden toegerust: doch dat zij misleid wierden tot afvalligheid, hun heil en genoegen in het verbodene zochten, en daardoor niet alleen zichzelven, maar ook hunne nakoomelingen ongelukkig maakten.

En de treurige ondervinding leert oogenschijnlijk, dat het geheele Menschdom, ten allen tijde en overal, zeer verbijsterd en verbasterd is, en het niet goed acht, zijnen Opperheer in erkentenisse te houden; dat wij allen te zaamen Gods heilige inzettingen, met gedachten, woorden en werken, geduurig overtreden, en daardoor ons zelven en malkanderen veel inwendig verdriet en uitwendig verderf berokkenen, en rondom allerhande verwarring en verwoesting stichten; en dat wij, indien we aan ons eigen goeddunken en aan de kracht der omringende verleidingen worden overgelaaten, van kwaad tot erger gaan, als of wij Engelen in vernuft, en in boosheid Duivelen wilden tarten; ja dat wij, het recht Gods weetende, dat die zulke dingen doen, des doods waardig zijn, niet alleen dezelve doen, maar ook mede een welgevallen hebben in de geenen, die ze doen.

Wie deeze onbetwistbaare stellingen behoorlijk overweegt, zal dra bekennen moeten,

ten, dat wij alle recht van aanſpraak op des Heeren gunst en den zegen verloren hebben, aan het Godlijk misnoegen en den vloek onderworpen zijn, en gevaar loopen van eene onherroepelijke verbanning en eene nimmer-eindigende rampzaligheid: en hij zal tevens verbaasd moeten ſtaan over den rijkdom van goedertierenheid, langmoedigheid en verdraagzaamheid, waarmede God ons nog verſchoont van veele welverdiende plaagen, en omringt met meenigerlei verbeurde voorrechten, ja dikwijls weldoet aan ondankbaaren en aan boozen: 't geen aanleiding geeft, om te vraagen, of God zijne barmhartigheden over Adamskinderen door toorn hebbe toegeſloten? dan of Hij zich nog konne verheerlijken door wonderen van verzoening en verlosſing?

Eene vraage, die voor het bekrompen doorzicht der ſtervelingen onoploslijk ſchijnt, en zonder eene Godlijke Openbaaring, tot volkomene gerustſtelling van het ontwaakt geweeten, niet kan beandwoord worden; omdat de Allerhoogſte een ontoeganglijk licht bewoont, welk geen mensch ooit gezien heeft noch zien zal; omdat zijne gadelooze goedheid wel veele verheugende ſtraalen van toegenegene ontferming over ons verſpreidt, maar

maar zijne onbefmette heiligheid en onfchendbaare rechtvaardigheid ook veele fchrikbaarende bewijzen toont van billijk misnoegen en ftraffende vergelding; en omdat wij niet konnen uitvinden, of doemfchuldige, diepbedorvene en verlorene zondaars, met opluiftering van Gods eere, en wegneeming van alle bezwaaren, zonder krenking van de goede orde, door eenig gepast middel, vergeeving der misdaaden, verbetering van hart en wandel, en vernieuwde hoope op bevrijding en zaligheid verkrijgen konnen.

Dan, zo groot en zo laagbukkende is Gods nooitvolprezene zondaarsmin, dat Hij deeze twijffelmoedige bekommering hebbe opgeruimd, door zijne eigene allerduidelijkfte en gunstvolle verklaaring in de gewijde Schriften; welker hoofddoel is, ons bekend te maaken, dat „ hoewel wij allen gezondigd „ hebben, en de heerlijkheid Gods derven, „ wij echter om niet gerechtvaardigd wor„ den, uit zijne genade, door de verlosfing, „ die in Christus Jefus is; welken God voor„ gefteld heeft tot eene verzoening door „ het geloof in zijn bloed, en tot eene be„ tooning van zijne rechtvaardigheid in het „ vergeeven onzer zonden" (1).

En

(1) *Rom.* 3: 21—28.

En opdat dit heilgeheim klaarder worde ingezien, en ſterker aanmoediging en vertroosting baare, behaagde het den Eeuwigleevenden, ons nader onderricht te geeven, van eene ons onbekende en voor alle eindige vernuften onnaſpeurlijke verborgenheid, die de grondſlag is van alle Gods onderwijzingen in de Boeken des Ouden en des Nieuwen Testaments, en daarbij niet ſlechts onderſteld, maar ook met eene ſteeds toeneemende kracht en klaarheid, op verſcheidene plaatſen, onwederſpreeklijk bevestigd wordt.

Ik bedoele de verborgenheid des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes.

Eene verborgenheid, welke de Mond der waarheid zijnen Discipelen zeer duidelijk en nadruklijk aanwees en aanprees, toen Hij hun beval, in de geheele waereld heentegaan, om het Euangelie aan alle volken te prediken, en eenen iegelijk, die dit onderwijs aanneemen, tot zaligheid in Hem gelooven, en zijne geboden onderhouden wil, te „ Doopen in den naam des Vaders, „ en des Zoons en des Heiligen Geestes" (1), zo dat alle gedoopte Christenen amen moeten zeggen op den welbekenden en veelbevat-

(1) *Matth.* XXVIII: 19.

vattenden Apostolischen heilwensch, „de
„ genade des Heeren Jesus Christus, en de
„ liefde Gods, en de gemeenschap des Hei-
„ ligen Geestes zij met U allen" (1)! te
meer, omdat alle schatten van zalig onder-
wijs daarin zijn opgesloten: want „hierin
„ is Gods liefde jegens ons geopenbaard,
„ dat God zijnen eeniggebooren Zoon gezon-
„ den heeft in de waereld, opdat wij zou-
„ den leeven door Hem (2): en gij weet
„ de genade van onzen Heer Jesus Chris-
„ tus, dat Hij om uwen wille is arm ge-
„ worden, daar Hij rijk was, opdat gij
„ door zijne armoede zoudt rijk worden (3):
„ in welken gij ook, nadat gij geloofd hebt,
„ zijt verzegeld geworden met den Heili-
„ gen Geest der belofte, die het onderpand
„ is van onze erffenisse, tot de verkregene
„ verlossing, tot prijs van zijne heerlijk-
„ heid" (4).

Deeze voorloopige aanmerkingen baanen den weg tot eene welgeregelde oplossing der twee voornoemde vraagen, „welk belang „ wij in de rechte kennisse van onzen „ Heer

(1) 2 *Cor.* 13: 13. (2) 1 *Joh.* 4: 9.
(3) 2 *Cor.* 8: 9. (4) *Ef.* 2: 13, 14.

„ Heer Jesus Christus hebben? en hoe wij
„ ons jegens Hem gedraagen moeten"?

Ter voldoende beandwoording van het eerste vraagstuk, *welk belang wij hebben in de rechte kennisse van Christus Jesus onzen Heer?* moet ik uwer aandachte vooraf herrinneren, waarin de rechte kennisse van Jesus Christus onzen Heer, naar het Bijbelsch onderwijs, gelegen zij; om dan te betoogen, dat wij eene onafiosbaare verplichting hebben, om daarop een hoogen prijs te zetten; en vervolgends in eenige bijzonderheden aantewijzen, welke aangelegene nuttigheden daaruit vloeien, en dezelve voor ons zo belangrijk maaken.

Wat mijne eerste taak betreft: *de rechte kennisse van Jesus Christus onzen Heer* is niet geschoeid op den leest der Waereldwijzen, noch gebouwd op het gezach der Waereldgrooten, maar steunt op het onfeilbaar getuigenis der Godlijke Openbaaring, en moet naar het Bijbelsch onderwijs geregeld zijn, en daaruit, door eerbiedige opmerkzaamheid, onder den verlichtenden, heiligenden en vertroostenden invloed van Gods Geest, verkregen worden; opdat men de waar-

waarheid verſtaa, en door een leevendig geloof omhelze, en daaraan gehoorzaam zij, en derzelver kracht en vrucht bevindelijk ontwaare, en wijs worde tot zaligheid.

Weldenkende Hoorders wachten hier geen betoog of verdediging van de achtbaarheid der geheiligde Openbaaring, welke, bij andere gelegenheden, zo klaar en krachtig wordt voldongen, dat wij niet konnen weigeren, daaraan geloof te geeven; ten ware wij, zonder ſchijn van wettige oorzaak, de Profeeten en Apostelen voor zinnelooze dweepers of ſnoode bedriegers wilden houden; in welk geval wij dra alle geſchiedkundige zekerheid zouden moeten verloochenen, en anderen aanleiding geeven, om van ons te denken, dat het ons of aan gezond verſtand en zedenlijk gevoel ontbreeke, of dat wij alle waarheid-liefde en deugden-min uit ons hart verbannen hebben, en van allen Godsdienst afkeerig zijn.

Dan, er zijn, die betuigen, dat zij waare hoogachting voor den Bijbel hebben, en nogthans omtrent Jeſus Christus onzen Heer gansch anders denken, dan wij Hem uit den Bijbel leeren kennen.

Zij verbeelden zich, dat onze kenniſſe van deezen Heiland zich alleen bepaalen moet, tot

tot eenige weinige leeringen en lesſen, welke de menſchelijke Reden aan de hand geeft, en door Jeſus onderwijs en voorbeeld opgehelderd en bekrachtigd zijn, doch in onze meer verlichte dagen, door de verhevene Wijsbegeerte, van overtollige bijvoegſelen gezuiverd, en aanneemelijk verklaard moeten worden: zij trachten ons te beduiden, dat de Bijbelſchrijvers, zo vaak zij van onzen Heer Jeſus Christus uitvoeriger melding maaken, zich, naar den ſmaak der Oosterlingen, van grootſpraak bedienen, en eenen bloemrijken ſtijl gebruiken, om zijne lofwaardige gedachtenis door fraaje ſchilderingen te verleevendigen, en om de zedenlesſen, door Jeſus leer en wandel ingeſcherpt, zo veel krachtiger aanteprijzen: en zij willen ons wijsmaaken, dat wij de Bijbelſche voordracht van dat ſierkleed behooren te ontdoen, en ons alleenlijk moeten bepaalen bij de zedenlesſen, in welker beoeffening zij meenen dat het gelouterd Christendom vooral beſtaa; 't geen zij voorwenden het beste middel te zijn, om ongeloovigen te winnen, onderlinge twisten te vereffenen, en eene algemeene gelukzaligheid te bevoorderen.

Dan, Geliefden, wat is Gods raad met woorden zonder weetenſchap verdonkeren,

en

en de Schriften tot ons verderf misvormen en verdraajen, zo het dit niet is?

Ik bekenne gaarn, dat de Euangelifche Zedenkunde, door Jefus en de Apostelen gepredikt, en door zijn uitfteekend voorbeeld en het gedrag zijner Volgelingen bevestigd, zeer belangrijk zij, en door haaren voortreffelijken aart, en gezegenden invloed op de verbetering en het geluk van Menfchen en Volken, een voldingend bewijs oplevere, voor den Godlijken oorfprong en het verbindend gezach der geheiligde Openbaaring: maar ik ben door beflisfende vertoogen der Bijbelfchrijveren ten vollen overtuigd, dat de hoofd-inhoud van het Euangelie verkeere omtrent „verborgenheden, te vooren be„dekt, maar door 's Heeren Geest geopen„baard, opdat wij zouden weeten de din„gen die ons van God gefchonken zijn (1). „En dit is het getuigenis, dat God ons het „eeuwige leeven gefchonken heeft, en dat „dit zelve leeven is in zijnen Zoon" (2). Waarom ook de dingen, betreffende onzen Zaligmaaker, met dit oogmerk gefchreven zijn, „opdat wij gelooven, dat Jefus is de „Chris-

(1) 1 *Cor.* 2. (2) 1 *Joh.* 5: 11.

„ Christus, de Zoon van God, en opdat wij, „ geloovende, het leeven hebben in zijnen „ naam" (1).

Met deeze geloofs-verborgenheden ſtaat de Euangeliſche Zedenleere in zulk een allernaauwst verband, dat wij daaruit de volledigſte onderrichting krijgen; *zo* van de uitgebreide ſtoffe en den vereischten vorm onzer plichten; *als* van den vasten grond, waarop zij van ons gevorderd zijn, en waarop onze verplichting rust en ſteunt; *gelijk ook*, van de ſterkſte drangredenen en toereikende hulpe, die ons tot de vervulling deezer plichten beweegen en bekwaam maaken; *benevens* de heilzaame vruchtgevolgen, welke wij daarop, in het tegenwoordige en toekoomende leeven, van Gods genade, om en door Christus, te verwachten hebben. En indien wij dit onafſcheidenlijk verband wilden losmaaken zouden wij de Christelijke Zedenkunde van haare kracht berooven, het hoofddoel der gewijde Openbaaring veriedelen, in Gods beſtuur veele onoplosſelijke raadſels vinden, en in het woord der waarheid eene mengeling van tegenſtrijdigheden: maar zo ras wij het een en ander te zaamenhechten, ontdekken wij

(1) *Joh.* 20: 31.

wij een allerſchoonst tafreel van Gods heerlijke en beminlijke eigenſchappen, in het aangezícht van Jeſus Christus, en wij worden naar hetzelve beeld in gedaante veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest (1).

Het is der moeite waardig eenige *Hoofdwaarheden* te vermelden, welke tot de rechte kennisſe van onzen Heer Jeſus Christus, volgends de Bijbelleere, behooren, en dezelve voor ons meest belangrijk maaken.

Indien wij Jeſus Christus onzen Heer recht kennen, dan kennen wij vooral *zijne Godlijke eerwaardij en menſchelijke bevalligheden.* Want Hij is „God geopenbaard in het „vleesch (2); die in de geſtaltenisſe Gods „zijnde geenen roof heeft geacht, Gode „even gelijk te zijn, maar zichzelven heeft „vernietigd, om de geſtalte van eenen „dienstknecht aanteneemen, en den men„ſchen gelijk te worden" (3).

Wij eerbiedigen Hem, als *Gods eigen' en eeniggebooren' Zoon* (4), „die het afſchijnſel is „van Gods heerlijkheid, en het uitgedrukte „beeld

(1) 2 *Cor.* 3: 18. 4: 6. (2) 1 *Tim.* 3: 16.
(3) *Phil.* 2: 6, 7. (4) *Rom.* 8. *Joh.* 1.

„ beeld zijner zelfſtandigheid"; door wien en tot wien alle dingen geſchapen zijn en beſtaan of gedraagen worden; die voortreffelijk is boven de Engelen, welken Hem dienen en aanbidden (1); en die met den Vader en den Geest boven alles te prijzen is in eeuwigheid (2).

Dit verheft de liefde des Vaders, die Hem ſchonk, des Zoons, die zichzelven overgaf, en des Heiligen Geeſtes; door wiens gemeenſchap wij met Hem vereenigd zijn: en dit kan ons overtuigen, van de onlochenbaare zekerheid en het Godlijk gezach zijner getuigenisſen, geboden en beloften, van het oneindig gewicht zijner gerechtigheid en ſterkte, waarom wij tot Hem koomen, en van de altijdduurende beſtendigheid zijner uitgebreide en overvloeiende genadegiften.

En wij beſchouwen en waardeeren Hem, als den *Zoon des Menſchen* (3), uit de Vaderen, zo veel het vleesch aangaat, ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde, overeenkomſtig de oude voorſpellingen, ter rechter tijd en plaatſe, en met vereischte omſtandighe-

(1) *Hebr.* 1. *Col.* 1. (2) *Rom.* 9: 5.
(3) *Joh.* 3: 13.

heden, van God verwekt, als Davids rechtvaardige Spruite, die ontfangen is van den Heiligen Geest, en geboren uit de Maagd Maria.

Hij vertoonde wel uitwendig geene gedaante noch heerlijkheid, maar was nogthands veel ſchooner dan alle menſchen kinderen; en Hij is door de kracht der inwoonende Godheid en der overvloedige gaaven des Geestes in ſtaat geſteld, om in zijne leere, wandel en wonderwerken, in zijne gehoorzaamheid, lijden, dood en begraaving, en in zijne daarop gevolgde verheerlijking, openbaar te maaken, dat Hij, uit de menſchen genomen zijnde, voor de menſchen wierd geſteld in de zaaken, die bij God te doen waren: Hij is de tweede Adam, die voor ons herſtelde, wat wij met den eerſten verloren hebben; het beloofde Vrouwezaad, door wiens dood de Geweldhebber des doods is te niete gedaan; en het waare Zaad van Abraham, in wien alle geſlachten der aarde gezegend zullen worden. Hij is Immanuël, God met ons, en Jeſus, of Jehova de Zaligmaaker, die zijn Volk zaligmaakt van hunne zonden.

Welk een geluk voor het diepgevallen menschdom! Gods Zoon onze Natuurgenoot!

 Hij

Hij schaamt zich niet ons zijne Broeders te noemen: Hij heeft onze schulden volkomenlijk betaald, en trekt zich onze belangen medelijdig aan; Hij zorgt voor onze behoeften, wendt onze nooden en gevaaren af, en wil meer dan overvloedig doen, boven alles, wat wij wenschen en verwachten; en Hij is met eere en heerlijkheid gekroond, en zal ons zijner heerlijkheid deelachtig maaken.

Indien wij Jesus Christus onzen Heer recht kennen, dan kennen wij Hem, en Hem alleen, als den *Middelaar Gods en der menschen* (1). „ De zaligheid is tog in geenen anderen: „ want er is ook onder den hemel geen an„ dere naam, die onder de menschen ge„ geeven is, door welken wij moeten za„ lig worden" (2).

Naar het hoogwijs en gunstrijk plan, in den raad des vreedes tot ons behoud gevormd, was Hij alleen gerechtigd, bekwaam en genegen, om de scheiding tusschen God en menschen, door de zonde veroorzaakt, op eene Godebetaamende en voor het menschdom gepaste wijze, wegteneemen, en eene we-

(1) 1 *Tim.* 2: 5. (2) *Hand.* 4: 12.

wederzijdſche verzoening te bewerken (1).

Zijne aan Hem opgedragene en door Hem aangenomene borgtocht en liefdezorge was en is en blijft, door alle tijden heen, de bron van alle verſchooningen, uitreddingen en gunstbewijzen, waarmede Adamskinderen bevoorrecht worden.

Zijne Oppermachtige beſtelling over het onderſcheiden en afwisſelend lot van Volken en Perſoonen, heeft reeds veele ſchaaren van uitverkorene geroepene geloovigen, in de Aartsvaderlijke eeuwen, en onder de Moſaïſche huishouding, Gode geheiligd, en aan de vruchten zijner bemiddeling deel doen krijgen: welke vruchten, in blijder Euangeliedagen, met ruimer maate, overal geſchonken worden aan eenen iegelijk, die op zijne algemeene roeping, onder het geleide des Geestes, tot Hem, en door Hem tot den Vader koomt; en de tijd nadert, waarin de ganſche aarde zijn heil aanſchouwen en genieten zal.

Hoe dierbaar is zijn *Middelaars Ambt* voor ons, die gelooven!

Wij neemen Hem aan, als den grootſten *Profeet*, die uitmunt boven Moſes en alle Leer-

(1) *Jer.* 30: 21.

Leeraars van het Oude en van het Nieuwe Verbond: alzo Hij ons den ganfchen raad van God nopens onze verzoening, vernieuwing en zaligheid, en onze duure verplichtingen, daarmede gepaard, niet flechts door zijn woord, maar ook door zijnen Geest, volkomenlijk, en op eene naar onze vatbaarheid gefchikte wijze, allervriendelijkst openbaart; om dwaalenden van geest tot verftand te brengen, het gemoed der wederhoorigen te buigen, en verflagenen van harte eenen vasten troost te geeven.

Wij neemen Hem aan, als den getrouwen *Hoogenpriester*, niet naar Aärons maar Melchizedeks ordening, die door zijn eenig volmaakt offer de reinigmaaking onzer zonden heeft te weeg gebracht, en voor Gods aangezicht, ons ten goede, in het Heiligdom verfchijnt; die innig mededogen met alle onze zwakheden in zijnen boezem koestert, alzo Hij zelf ook is verzocht geweest, en altijd leeft om voor ons te bidden, en ons alle zegeningen toetedeelen: opdat wij door Hem toegang vinden tot den troon der genade, om barmhartigheid te verkrijgen ten eeuwigen leeven, en ter bekwaamertijd geholpen te worden.

En wij neemen Hem aan, als den eeuwigen

Ko-

Koning, die het gansch Heelal regeert, over zijne duurgekochte Gemeente een genadig bewind voert, en voor alle zijne gunstgenooten zodanige zorge draagt, dat geen vijand hen verderve, dat hun niets ontbreeke, dat hun alles ten goede diene, en dat zij met Hem als Koningen heerſchen, en naar de ziele en het lighaam eeuwig zalig worden.

Dit niet alleen, maar indien wij onzen Heer Jeſus Christus recht kennen, dan kennen wij ook zijne onderſcheidene *Staaten van vernedering en verhooging*, om de zaligheid voor ons te verwerven en aan ons toetepasſen (1).

Eerbiedwekkende gedachte! Het betaamde Hem, om welken alle dingen zijn, en door welken alle dingen zijn, dat Hij den Overſten Leidsman onzer zaligheid, ter handhaaving van het onſchendbaar recht, door lijdingen volmaakte (2): en zo groot was de Godlijke zondaarsmin, dat Hij zijnen eigenen Zoon niet ſpaarde, maar Hem voor ons allen overgaf (3), en dat Hij dien, die geene zonden kende, tot zonde voor ons maakte, en als een ſtrafſchuldig zondaar in onze plaatſe deed

(1) *Jeſ.* 53. en *Luc.* 24: 25—27, 44—48.
(2) *Hebr.* 2: 10. (3) *Rom.* 8: 32.

deed ſterven, opdat wij rechtvaardigheid Gods in Hem, of, om zijne ons toegerekende gehoorzaamheid en lijden, voor God volkomenlijk gerechtvaardigd wierden (1).

Gadelooze nederbuiging! Christus heeft eens voor de zonde geleden, Hij rechtvaardig, voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zoude brengen (2). Hij is een vloek voor ons geworden, om ons van den vloek te ontheffen en ons den zegen en het leeven te verwerven (3).

Dan, gelijk Hij, om de vreugde die Hem was voorgeſteld, het kruis verdraagen en de ſchande veracht heeft, zo mogen wij ons verblijden, dat Hij uitermaaten hoog verheven is, en eenen naam boven alle naamen ontfangen heeft (4).

De God des vreedes heeft Hem, den grooten Herder der ſchaapen, door het bloed des eeuwigen Verbonds, tot onze rechtvaardiging, uit den dood wedergebracht (5), en Hem alle macht gegeeven in hemel en op aarde; zo dat Hij zijnen heilgezanten, met veele gewisſe kentekenen leevendig verſcheen, en voor zijn

(1) 2 *Cor.* 5: 21. (2) 1 *Petr.* 3: 18.
(3) *Gal.* 3: 13. (4) *Hebr.* 12: 2. *Phil.* 2: 9—11.
(5) *Hebr.* 13: 20. *Rom.* 4: 25.

zijn vertrek bevelen gaf, tot voordplanting van zijn Euangelie, en hun beloofde, „ziet „ ik ben met ulieden alle dagen, tot de „ voleindiging der waereld" (1).

Hij is, voor het oog zijner van Hem wel onderwezene en liefderijk gezegende Jongeren, door lucht en wolken heen, in gezelschap der Heiligen, die bij zijne verrijsenis waren opgewekt, en onder het gejuich der Engelen en Hemellingen, opgevaaren in de hoogte, en beloond en bekroond met majesteit en heerlijkheid (2); om ten onzen nutte bij den throon te verschijnen, voor ons plaatse te bereiden, en ons te leeren, dat wij bedenken de dingen die boven zijn, en onzen wandel in den hemel hebben, tot dat wij koomen, waar Hij is, en zijne heerlijkheid aanschouwen.

De Vader der Heerlijkheid heeft Hem verhoogd aan zijne rechtehand in den hemel (3), tot een hoofd der Gemeente, en alles aan zijne voeten onderworpen, en Hem gaaven gegeeven, om uittedeelen onder de menschen, zelfs aan wederhoorigen (4): dit bleek op den doorluchtigen Pinksterdag, toen

(1) *Matth.* 28: 20. (2) *Hand.* 1: 9—11.
(3) *Ps.* 110: 1. (4) *Ps.* 68: 19.

toen zijne Rijksbooden, met vereischte genadegiften en wonderkrachten werden toegerust, om in zijnen naam de bekeering en vergeeving te prediken onder alle volken; waardoor veele duizenden der Gemeente zijn toegevoegd. Dit bleek vervolgends in de uitbreiding, bewaaring, loutering en herhaalde verlosſingen zijner Kerk, en in den zegen aan zijne Knechten en Kinderen verleend. En dit zal nader blijken, geduurende den tijd der wederoprichting van alle dingen, welken God door den mond zijner heilige Profeeten geſproken heeft. Het welbehaagen des Heeren zal door zijne hand gelukkig voordgaan, en zijne genade en trouwe zal eeuwiglijk geprezen worden.

Ja, wij verwachten de vervulling der beloften, aangaande zijne zichtbaare en heerlijke verſchijning ten laatſten dage (1): wanneer Hij den aardbodem rechtvaardiglijk zal oordeelen, zodat alle vijanden, ook de dood en het graf, verſlonden worden; en Hij ons vernederd lighaam zal veranderen, en zijnen heerlijken lighaame gelijkvormig maaken; en wanneer zij, die overwonnen hebben, met Hem zullen zitten in zijnen troon, gelijk Hij overwonnen

(1) *Hand.* 17: 31.

nen heeft, en met den Vader in zijnen troon gezeten is.

Wat dunkt u, Toehoorders, van deeze aangelegene *waarheden*, welke ons, door de rechte kennisse van onzen Heer Jesus Christus, in de Schrift geleerd, en door den Heiligen Geest verzegeld zijn?

Ik gorde mij aan tot het betoog van onze onaflosbaare *verplichting, om daarin voor ons zelven veel belang te stellen.*

Hiertoe achte ik niet noodig te bepaalen, of zij, die in de vroege kindsheid sterven, en die geduurende hun leeven, door ongesteldheid van lighaam of geest, onvatbaar blijven, of anders, buiten eigen schuld, van alle gelegenheid beroofd zijn, om het Euangelisch onderwijs te genieten, op eene ons nu nog onbekende wijze geleid en bereid worden, om in de toekoomstige eeuwen aan de erve der Heiligen in het licht mede deel te verkrijgen; en den oneindigen rijkdom van Gods uitgebreide liefde, van Christus algenoegzaame genade, en van de zalige Gemeenschap des Heiligen Geestes, waarvan zij hier onkundig waren, in de wooningen van licht en leeven, te leeren kennen, en met alle gezaligden deelneemend te bewonderen en dankbaar

baar te verheerlijken: ik bekenne zelfs, dat de trap en maate der kennisſe en des geloofs aan Jeſus Christus onzen Heer, naar het onderſcheid van tijdsomſtandigheden, bij de geroepene Heiligen, in dit land der donkerheid, zeer onderſcheiden zijn; en dat hetgeen hun nu in kleine beginſelen te beurte viel, naderhand meer zal ontwikkeld worden, en grooter wasdom erlangen, om dan met alle verlosten Gods aangezicht in gerechtigheid te aanſchouwen, en met des Heilands gunst en beeld verzadigd te worden.

Maar hoe zullen wij, die onder de ruime Euangelie-bediening verkeeren, en onbelemmerde gelegenheid hebben, om den eeuwigen waarachtigen God, en Jeſus Christus, dien Hij ons ten Zaligmaaker gezonden heeft, te leeren kennen, en bij Hem gerechtigheid en ſterkte en heil te zoeken, eenige verontſchuldiging konnen vinden, indien wij dat uitneemend voorrecht verwaarloozen, indien wij geen acht neemen op zo groote zaligheid, en indien wij tot Christus niet willen koomen, om het leeven te hebben? Het zal den verblinden Jood, den misleiden Turk, en den verbijsterden Heiden, in den dag der vergelding, niet zo onverdraaglijk zijn, dan zodaanigen, die de voortreflijkheden van 's Heeren wetten, en

van

van Christus Euangelie, hun voorgeschreven, achten als wat vreemds, en aan de kennisse van Gods wegen geenen lust hebben.

Elk onzer bedenke dit! zouden wij geen groot gewicht moeten hangen aan de rechte kennisse van Jesus Christus onzen Heer? „ Alzo zegt de Heer, Heer, ziet ik legge „ eenen grondsteen in Zion, eenen beproef„ den steen, eenen kostelijken hoeksteen, „ die wel vast gegrondvest is (1), die in „ Hem gelooft zal niet beschaamd wor„ den" (2).

God de Vader heeft meer dan eens, met luider stemme, van de hoogwaardige heerlijkheid betuigd, „ deeze is mijn Zoon, mijn gelief„ de, in welken ik mijn welbehaagen hebbe, „ hoort Hem" (3). Die den Zoon niet eert, eert den Vader niet, die Hem gezonden heeft (4), tot eene verzoening voor onze zonden, en tot eenen Zaligmaaker der waereld.

Deeze onze Zaligmaaker, die zichzelven en zijnen Vader zeer wel kende, en geenen zweem van iedele eerzucht toonde, heeft gezegd, „ ik ben de weg, de waarheid en het „ leeven, niemand komt tot den Vader, dan „ door

(1) *Jes.* 28: 16. (2) 1 *Petr.* 2: 6.
(3) *Matth.* 3: 17. 17: 3. (4) *Joh.* 5: 23.

„ door mij" (1). Men vergelijke wat Hij tot Nicodemus heeft gesproken: „ alzo lief heeft
„ God de waereld gehad, dat Hij zijnen
„ eeniggeboorenen Zoon gegeeven heeft,
„ opdat een iegelijk, die in Hem gelooft,
„ niet verderve, maar het eeuwige leeven
„ hebbe; want God heeft zijnen Zoon niet
„ gezonden in de waereld, opdat Hij de
„ waereld veroordeelen zoude, maar opdat
„ de waereld door Hem zoude behouden
„ worden: die in Hem gelooft, wordt niet
„ veroordeeld; maar die niet gelooft, is al-
„ reeds veroordeeld, dewijl hij niet heeft ge-
„ loofd in den naam van Gods eeniggeboore-
„ nen Zoon" (2). En hoe vol nadruk was zijne taal tot de Jooden? „ Dit is de wille des gee-
„ nen, die mij gezonden heeft, dat een ie-
„ gelijk, die den Zoon aanschouwt, en in
„ Hem gelooft, het eeuwige leeven hebbe.
„ Voorwaar, voorwaar, zegge ik u, die in
„ mij gelooft, heeft het eeuwige leeven" (3)!

En de Heilige Geest, die een Geest der waarheid is, en van den Vader uitgaat, om van Christus te getuigen, is gewoon, Hem te verheerlijken (4): en wij mogen den

(1) *Joh.* 14: 6. (2) *Joh.* 3: 16—18.
(3) *Joh.* 6: 40, 47. (4) *Joh.* 16: 14.

den Vader bidden, „ dat Hij ons geeve,
„ naar den rijkdom zijner heerlijkheid, met
„ kracht verſterkt te worden, door zijnen
„ Geest, in den inwendigen mensch, opdat
„ Christus door het geloof in onze harten
„ woone, en wij in de liefde geworteld en
„ gegrond zijn; opdat wij met alle heiligen
„ ten vollen konnen begrijpen, welke de
„ breedte, en lengte, en diepte en hoogte
„ zij, en bekennen de liefde van Christus,
„ die de kennisſe te boven gaat; en opdat
„ wij vervuld worden tot alle de volheid
„ Gods (1).

Zouden wij de rechte kennisſe van Jeſus Christus onzen Heer niet grootelijks waardeeren, daar Gods Engelen zijnen troon omringen, Hem aanbidden, en op zijne wenken en bevelen wachten, en wel voor zichzelven geene verlosſing bij Hem zoeken, maar zich in de verlosſing der aardbewooneren verheugen, en de een den anderen toeroepen: „ hei-
„ lig, heilig, heilig is de Heer der Heir-
„ ſchaaren, en de ganſche aarde is vol van
„ zijne heerlijkheid" (2)!

Men luiſtere naar het woord der Engelen, welk

(1) *Ef.* 3: 14—19. (2) *Jeſ.* 6: 3. *Joh.* 12: 39—41.

welk zeer vast is. Toen Gabriël van God gezonden werd, om Maria, de Moeder des Heeren, te begroeten, zeide hij van Hem: „Deeze zal groot zijn, en de Zoon des Al„lerhoogsten genoemd worden: en God, „de Heer, zal Hem den troon zijns Vaders „Davids geeven; en Hij zal over het Huis „Jacobs Koning zijn in eeuwigheid, en „zijns Koningrijks zal geen einde zijn" (1). Toen des Heeren Engel, met Jehovah's heerlijkheid beglansd in de Bethlehemmer velden aan de vroome Herderen verscheen, om Messias koomst te vermelden, sprak hij deeze woorden: „vreest niet, want ziet ik „verkondige u groote blijdschap, die allen „den volke wezen zal; naamelijk, dat u he„den geboren is, de Zaligmaaker, welke „is Christus, de Heer, in de stad Davids"! En van stonden aan was er met dien Engel eene menigte des Hemelschen Heirlegers, die Immanuëls geboorte bezong, als de voornaamste stoffe van „Gods eere in de hoogste „hemelen, als de milde bron van den vree„de op de aarde, en als het sterkst bewijs „van Gods welbehagen in de menschen" (2).

Zouden wij de rechte kennisse van Jesus Chris-

(1) *Luc.* 1: 26—38. (2) *Luc.* 2: 9—14.

Christus onzen Heer voor ons min noodig keuren, daar alle Godgezinden ten allen tijde er zo veel belang bij rekenden?

In den dageraad der waereld hebben onze eerſte Stamouders, ſtraks na den val, bij Hem de hoope der verzoening en des heils gevonden (1), en hun kroost tot Hem geweezen (2): en de godvruchtige Aartsvaders, voor en na den Zondvloed, werden door herhaalde beloften van zijne zegeningen in hun geloof geſterkt; zij verlangden zijnen dag te zien; zij hoopten op zijne zaligheid; en zij werden met veele voortekenen van zijne koomst verblijd (3).

De voornaamſte plechtigheden der wettiſche Huishouding, op Gods bevel door Moſes ingevoerd, zijn voorbeelden en ſchaduwen geweest, om den beloofden en verwachten Mesſias, voor het geloof der waare Israëlleren, naar het leeven afteſchetzen (4).

Aan Hem hebben alle Profeeten getuigenis gegeeven, „ dat een iegelijk, die in Hem „ gelooft, vergeeving der zonden ontfan-

„ gen

(1) *Gen.* 3: 15, 21. (2) *Gen.* 4: 26.

(3) *Gen.* 5: 24, 29. 6: 8, 9, 18. 8: 20. 9: 9—17. *Gen.* 12: 3. 15: 1. 17: 1. 18: 18. 22: 18. *Hebr.* 11. *Joh.* 8: 56. (4) *Hebr.* 5. enz.

„ gen zal door zijnen Naam (1). Zij hebben „ gevraagd en onderzocht, op welken en „ hoedaanigen tijd de Geest van Christus, „ die in hun was, beduidde en te vooren „ betuigde het lijden, dat op Hem koomen „ moest, en de heerlijkheid, die daarna „ volgen zoude" (2). En zij hebben dikwijls en op veelerlei wijzen van Hem gesproken en geschreven, als van Israëls vertroosting en den wensch der Heidenen (3): 't geen Zacharias, Simeon en Anna, in laater dagen met den Profeetischen Geest bezield, insgelijks beleden hebben (4). En hoe nadruklijk is dit bevestigd door des Heilands Voorlooper en Wegbereider: die op Hem wees, als op den Zoon van God, en op het tegenbeeldig Offerlam, welk de zonden der waereld wegneemt; en die Gods Koningrijk zoude stichten, en over Israël rechtmaatig heerschen (5). Terwijl hij elk verzekerde: „de „ Vader heeft den Zoon lief, en heeft alle „ dingen in zijne hand gegeeven: die in den „ Zoon gelooft, heeft het eeuwige leeven: „ maar

(1) *Hand.* 10: 43. (2) 1 *Petr.* 1: 10—12.
(3) *Joh.* 1: 46. 5: 39. en *Luc.* 24.
(4) *Luc.* 1: 67—79. en 2: 25—39.
(5) *Matth.* 3. *Marc.* 1. en *Joh.* 1.

„ maar die den Zoon ongehoorzaam is, zal „ het leeven niet zien, maar Gods toorn „ blijft op hem" (1).

Zouden wij de rechte kennisfe van onzen Heer Jefus Christus als eene onverfchillige zaak befchouwen, nadat de Euangelisten en Apostelen ons dezelve zo uitvoerig en zo krachtig hebben aanbevolen?

Herdenkt de leevensbijzonderheden van Immanuël, door vier Euangeliefchrijvers, Mattheus, Markus, Lukas en Johannes, zo naauwkeuriglijk geboekt. Zijne wonderbaare ontfangenis van den Heiligen Geest, en geboorte uit eene Maagd van Davids Stamhuis, met hetgeen daarbij, en geduurende zijne opvoeding, is gebeurd; zijne plechtige inhuldiging, toen Hij omtrent dertig jaaren oud was, van Johannes gedoopt, door eene hemelfche ftemme voor Gods beminden Zoon verklaard, en met den Heiligen Geest vervuld werd; zijn gadeloos karakter, uitgebreide wetenfchap, menfchenkunde en menfchenmin, uitfteekende Godvrucht en waare deugd; gepaard met nedrige zachtmoedigheid, en onnavolgbaar geduld, en onbezweekene trouw; zijne allesovertreffende en alleraanneemingwaardige Leer en Lesfen, en derzel-

(1) *Joh.* 3: 35, 36.

zelver hartbemeesterende voordracht; de talłooze meenigte zijner ontzach inboezemende en zeer weldaadige Wonderwerken, die zijne Godlijke zending en bovenmenſchelijke eerwaardij onwederſpreeklijk ſtaafden; de verregaande verachting, boosaartige lasteringen, en wederrechtelijke vervolgingen, door waanwijze Schriftgeleerden, eerzuchtige en ſchijnheilige Phariſeën, Godvergeetende Sadduceën en de misleide Schaaren, Hem bejegend, en door Hem wel beſchaamd gemaakt, maar in gehoorzaamheid aan zijnen Vader met lijdzaame onderwerping verdraagen, ten bewijze, dat Hij niet gekomen ware, om gediend te worden, maar om te dienen, en zijne ziele te geeven tot een rantſoen voor veelen (1); benevens de geduchte wondertekenen in den hemel, op de aarde en onder de aarde, bij zijn afſterven door Gods hand gewrocht, om vrienden en vijanden en vreemden te doen bekennen: „ waarlijk, die „ mensch was rechtvaardig, Hij is Gods „ Zoon"! en zijne daarop door Gods beſtel gevolgde en Hem vereerende begraaving; en inzonderheid zijne zegevierende, van Hem voorſpelde, en door zijns Vaders en zijne ei-

(1) *Matth.* 20: 28.

eigene kracht bewerkte Opſtanding, en luisterrijke Hemelvaart, met derzelver heerlijke en heilzaame vruchtgevolgen, onder toenmaalige en laatere geſlachten, ter invoering en inſtandhouding van het Christendom: alle deeze bijzonderheden van Jeſus levensloop, door geloofwaardige Geſchiedſchrijvers, zonder opgeſmukten zwier, naar waarheid geboekt, en in den eigenlijken zin verſtaan, bewijzen allerduidelijkst, dat Hij, en Hij alleen, de Zoon van God en de Zoon des menſchen is, de eeuwiggezegende Middelaar, de weleer vernederde, maar nu verhoogde Leevensvorst en Zaligmaaker der waereld; in wiens kennisſe wij een allergrootst belang moeten ſtellen: als aan wien de Vader al het oordeel en de macht om het gericht te houden, gegeeven heeft; en die gewisſelijk zal wederkomen, om wraake te doen over de geenen, die zijn Euangelie ongehoorzaam zijn, en om verheerlijkt te worden in zijne heiligen, en wonderbaar te zijn in allen die gelooven.

Dit getuigen des Heeren eigene Apostelen: welken Hij zelf verkoren had, om Hem als gemeenzaame vrienden te verzellen; en die, door zijn bijzonder onderwijs, en het aanſchouwen zijner verrichtingen en lotge-

vallen, en door de mededeeling der gaven van zijnen Geest, zijn in ſtaat geſteld, en van Hem den last ontfangen hebben, om van Hem te getuigen, en in zijnen naam bekeering en vergeeving der zonden te prediken onder alle volken: en welker getuigenis Hij wilde dat men voor waarachtig houde; alzo Hij tot hen heeft gezegd: „ wie u „ hoort, die hoort mij; en wie u verwerpt, „ die verwerpt mij; en wie mij verwerpt, „ verwerpt den geenen, die mij gezonden „ heeft" (1).

Toen deeze Apostelen met Hem wandelden, roemde Hij hun geluk en zeide: „ uwe „ oogen zijn zalig, dat zij zien, en uwe „ ooren, dat zij hooren: want voorwaar „ zegge ik u, dat veele Koningen en Profeeten en Rechtvaardigen begeerd hebben te „ zien de dingen, die gij ziet, en hebbenze „ niet gezien, en te hooren de dingen, die „ gij hoort, en hebbenze niet gehoord" (2). Hierin waren zij van achteren verheugd, en juichten, „ het Woord is vleesch geworden, „ en heeft onder ons gewoond, en wij hebben zijne heerlijkheid aanſchouwd, eene „ heerlijkheid als des Eeniggeboorenen van „ den

(1) *Luc.* 10: 16. (2) *Matth.* 13. en *Luc.* 10.

„ den Vader, vol van genade en waar„ heid" (1). En hierop hebben zij zich naderhand beroepen, zeggende: „wij zijn geene „ konstiglijk verdichte fabelen naargevolgd, „ als wij u de kracht en de toekoomst van „ onzen Heer Jesus Christus hebben bekend „ gemaakt; maar wij zijn aanschouwers ge„ weest van zijne Majesteit (2). Hetgeen „ van den beginne was, hetgeen wij ge„ hoord hebben, hetgeen wij gezien hebben „ met onze oogen, hetgeen wij aanschouwd „ hebben, en onze handen getast hebben „ van het Woord des leevens, dat getuigen „ wij; en wij verkondigen u dat eeuwige „ leeven, welk bij den Vader was, en ons „ geopenbaard is; opdat gij met ons ge„ meenschap zoudt hebben, en deeze onze „ gemeenschap ook zij met den Vader, en „ met zijnen Zoon Jesus Christus: en deeze „ dingen schrijven wij u, opdat uwe blijd„ schap vervuld zij" (3).

In hunne openbaare redenvoeringen, bijzondere gesprekken, en nagelaatene brieven, hebben deeze Apostelen wel niet verzuimd, de Euangelische Zedenleere, door hun Meesters woord

(1) *Joh.* 1: 14. (2) 2 *Petr.* 1: 16.
(3) 1 *Joh.* 1: 1—4.

woord en wandel aan het licht gebracht, op de meest gepaste wijze te verbreiden: doch zij hebben daarbij telkens, of met opzet, of in 't verbijgaan, doen opmerken, hoe die Zedenleere gegrondvest zij op de Geloofswaarheden, aangaande onze verzoening en zaligheid door Christus aangebracht; en hoe dezelve daardoor zeer onderfcheiden blijve van, en verheven zij boven alle, door wijsgeerig onderzoek en menfchelijke bedenkingen, uitgevondene en aangeprezene Zedenftelfels.

Volgends hunnen ontfangen last, waren de Apostelen altijd eerst en meest arbeidzaam, om den reuk der kennisfe van onzen dierbaaren Verlosfer, Hem ter eere en den menfchen tot geneezing en vertroosting, aan alle plaatfen openbaar te maaken; en zij hebben daarop de Godlijke goedkeuring ondervonden (1).

Jefus Christus, in de voortreffelijkheid van zijn perfoon en ambt, in de kracht van zijn gehoorzaam borglijden, en de heerlijkheid van zijn bewind en genade, en van zijne toekoomftige verfchijning, eenen iegelijk bekend te maaken, was het hoofdoogmerk en de voornaame inhoud van de prediking der Apostelen; waarin zij allen eendrachtig te zaa-

(1) 2 *Cor.* 2: 14—17.

zaamen ſtemden en waarin Paulus voornaamelijk heeft uitgemunt: alzo hij, die eertijds eene eigene gerechtigheid uit de werken der wet bejaagde, en het Euangelie der genade ieverig beſtreed, na zijne zalige verandering een krachtig voorſtander van het woord der verzoening is geweest: gelijk wij uit zijne eigene bekentenisſen (1), en uit zijne treffende geſchriften, klaarblijklijk ontwaren (2).

Welken tegenſtand moesten deeze Apostelen verduuren? niet om zedenkundige vermaaningen; maar om het onbewimpeld voorſtellen en geduurig aandringen op de geloovige erkentenisſe van Christus, den gekruisten en verhoogden Heiland, als de eenige oorzaak van gerechtigheid ten leeven: 't geen den Jood eene ergernis en den Griek eene dwaasheid ſcheen (3). Dit deed hen echter niet vertraagen, nochte afwijken ter rechte of ter ſlinke zijde: zij waren getrouw aan hunne zending, en zagen ſchijnſel op hun werk; zo dat veele duizenden onder hunnen dienst der Ge-

(1) *Hand.* 20: 17—24. 22: 1—21. en 26: 4—23.

(2) *Rom.* 1: 5—17. 1 *Cor.* 1—3, 15. 2 *Cor.* 2: 14—17. en 3—6. *Gal.* 2. en 1 *Tim.* 1: 12—17.

(3) 1 *Cor.* 1: 23. 2 *Cor.* 2: 4—6, 11.

Gemeente toegevoegd en een eere van Christus wierden. Terwijl zij in hun lijden onderfteuning en troost van den Heer ontfingen, en in de zwaarfte beproevingen en den wreedften marteldood volftandig bleeven: God bovendien medegetuigende door tekenen en wonderen, en meenigerlei krachten en bedeelingen des Geestes, naar zijnen wille (1).

't Geen wederom ten volzekeren bewijze dient van onze onveranderlijke verplichting, om in de rechte kennisfe van Jefus Christus onzen Heer voor ons zelven groot belang te ftellen: nademaal dezelve onaffcheidelijk behoort tot het echt en oorfpronglijk Apostolisch Christendom, waarvan wij geene vrijheid hebben, een hairbreed aftewijken: „ want niemand kan een ander fondament „ leggen, dan 't geen gelegd is, 't welk is „ Jefus Christus" (2). En zo iemand zich verftoutte, om een ander Euangelie aantenee-men, of te verkondigen, dan de Apostelen gepredikt hebben, hij zoude den vloek in plaatfe van den zegen erven (3).

Dit niet alleen, Toehoorders, maar wij allen, die des Heeren dag waarneemen, in Chris-

(1) *Heb.* 2: 4. (2) 1 *Cor.* 3: 11.
(3) *Gal.* 1: 6—9. 1 *Cor.* 16: 22.

Christus naam gedoopt zijn, en in de Nachtmaalviering aan Hem gedenken, zouden onze hierdoor gestaafde belijdenis verzaaken, en met de afvalligen in het dorre woonen, zo wij ons veroorloofden, de rechte kennisse van onzen Heer Jesus Christus gering te achten, en daaromtrent belangeloos verkeerden.

Maar indien wij daarop hoogen prijs zetten, zal Hij zichzelven aan ons openbaaren, en wij zullen vervolgen Hem te kennen, en ons in zijnen naam verheugen. En worden wij, zo het noodig is, beproefd door meenigerlei verzoekingen, Hij zal met ons zijn, en ons vertroosten en blijde uitkoomst geeven.

Wanneer het sterfuur nadert, konnen zij, die Christus aankleeven, met Vader Simeon gemoedigd zeggen: „nu laat gij, Heer, uwen „ dienstknecht gaan in vreede, want mijne „ oogen hebben uwe zaligheid gezien" (1).

En wanneer wij ontbonden worden en met Christus zijn, is het sterven ons gewin (2).

De geesten der volmaakt rechtvaardigen beschouwen den Verlosser met een onbeneveld oog, en zingen Hem ter eere: „ het Lam dat geslacht is, en ons onzen God „ gekocht heeft met zijn bloed, en ons on-

„ zen

(1) *Luc.* 2: 29, 30. (2) *Phil.* 1: 21, 23.

„ zen God gemaakt heeft tot Koningen en „ Priesters, uit allen geslachte en taale en „ volke en natie, is waardig te ontfangen „ de kracht, den rijkdom, de wijsheid, de „ sterkte, de eere en heerlijkheid en dankzeg- „ ging, in alle eeuwigheid" (1).

En zo veelen Jesus verschijning liefhebben, zullen eens naar ziele en lighaam bij Hem woonen, en de verhooring genieten van „ zijne bede: Vader, ik wil dat, waar ik „ ben, ook die bij mij zijn, welken gij mij „ gegeeven hebt; opdat zij mijne heerlijk- „ heid aanschouwen" (2)!

Ik zoude het verstand en hart mijner Hoorderen beledigen, indien ik dacht meer te moeten zeggen tot betoog van onze verplichting, om op de rechte kennisse van Jesus Christus onzen Heer eenen hoogen prijs te zetten.

De *bijzondere nuttigheden*, welke uit dezelve vloeien, verdienen nog kortelijk te worden opgenoemd. Hiertoe geeft ons Paulus den leiddraad, als hij in den eersten brief aan de Corintheren, en aan de geroepene Heiligen, die Christus Naam aanriepen, schrijft: „ Maar

(1) *Openb.* 5. (2) *Joh.* 17: 24.

„ Maar uit Hem zijt gij in Christus Jefus,
„ die ons geworden is wijsheid van God,
„ en rechtvaardigheid, en heiligmaaking,
„ en verlosfing: opdat het zij, gelijk ge-
„ fchreeven is, die roemt, roeme in den
„ Heer (1).

In haare *Wijsheid* had de waereld geene goede begrippen van God, en deszelfs beftaan, eigenfchappen en werken; zij wist zeer weinig van den mensch, en deszelfs hoedanigheden, betrekkingen, plichten en verwachtingen: zij was onkundig nopens den oorfprong, den fnooden aart en de rampzalige gevolgen van onze algemeene heerfchappijvoerende verdorvenheid, en het ftrafwaardige onzer wanbedrijven: en zij vond zich geheel verlegen, in het onderzoek naar den weg, langs welken wij, zonder fchending van het recht en de goede orde, op eene Godebetaamende, en naar onze behoeften gefchikte wijze, konnen verzoend, gebeterd en behouden worden.

Maar de dwaasfchijnende prediking van het Euangelie heeft ons deeze verborgene *Wijsheid* bekend gemaakt, en dwaalenden van geest tot verftand gebracht; opdat wij zouden kennen den eenigen en waarachtigen God,

(1) 1 *Cor.* 1: 30, 31.

God, en Jesus Christus, dien Hij tot onze verlossing gezonden heeft (1). En alles wat de schranderste vernuften, van tijd tot tijd, omtrent gemelde zaaken wisten voortedraagen, hebben zij ontleend uit het onderwijs, welk de mond der waarheid, door zijne Profeeten, en in eigen persoon, en door zijne Apostelen, geopenbaard heeft, en deezen, door den Heiligen Geest gedreeven zijnde, gesproken en geschreeven hebben; zo zelfs, dat de meestbeschaafde en bestgestaafde Leerstelsels der menschelijke weetenschap dit onschatbaar onderwijs nimmer konden evennaaren.

En wanneer onze harten geopend worden, om daarop acht te geeven (2), en de Heer, door de verlichtende, heiligende en vertroostende kracht van zijnen Geest, onze blindheid en vooroordeelen wegneemt, ons wantrouwen overwint, onze afkeerigheden geneest, en ons brengt tot de rechte bevatting en bevinding, en tot de geloovige omhelzing en gehoorzaame betrachting van deeze kennisse der waarheid, die naar de Godzaligheid is, en hoope ten eeuwigen leeven geeft, dan worden wij waarlijk wijs, als zulken, die uit de

(1) *Joh.* 17: 3. (2) *Hand.* 16: 14.

de duisternisfe tot Gods wonderbaar licht geroepen zijn (1), om te wandelen als kinderen des lichts (2).

Geen mensch, die leeft, is *rechtvaardig* bij God: want wij allen hebben gezondigd, en derven alle aanfpraak op de Godlijke goedkeuring en begunftiging (3), en moeten met den Dichter klaagen en vraagen, „ zo „ Gij, Heer, de ongerechtigheden gadeflaat, „ Heer, wie zal beftaan (4)?

Maar de *rechtvaardigheid*, die bij God geldt, wordt in het Euangelie van Christus geopenbaard, uit geloof tot geloof (5): want God heeft de waereld met zichzelven door Christus verzoend, en rekent haare ongerechtigheid haar niet toe: Hij heeft het woord der verzoening gelegd in den mond zijner Heilgezanten, die ons van Christus wege bidden, als of God door hen bade, laat u met God verzoenen (6): en het wordt ons uit genade gegeeven, in Christus te gelooven (7): in welken wij de verlosfing door zijn

(1) 1 *Petr.* 2: 9.
(2) *Ef.* 2: 8.
(3) *Rom:* 3: 23.
(4) *Ps.* 130: 3.
(5) *Rom.* 1: 17.
(6) 2 *Cor.* 5: 18—21.
(7) *Phil.* 1: 29.

zijn bloed, de vergeeving der zonden en het recht ten leeven hebben, naar den rijkdom zijner genade (1).

Hierin ſtelde Paulus zo veel belang, dat hij aan de Philipperen ſchreef: „ hetgeen mij „ gewin was, heb ik om Christus wille „ ſchaade geacht; ja gewisſelijk, ik achte „ ook alle dingen ſchaade te zijn, om de uit„ neemenheid der kennisſe van Jeſus Chris„ tus mijnen Heer; om wiens wille ik alle „ dingen ſchaade gerekend hebbe, en achte „ die drek te zijn; opdat ik Christus moge „ gewinnen, en in Hem gevonden worde; „ niet hebbende mijne gerechtigheid, die „ uit de wet is, maar die door het geloof in „ Christus is, naamelijk de rechtvaardig„ heid, die uit God is, door het geloof" (2). En hiermede troost hij zijne Mede-Christenen te Rome: „ wat zullen wij tot deeze dingen „ zeggen? zo God voor ons is, wie zal te„ gen ons zijn? die ook zijnen eigenen Zoon „ niet geſpaard heeft, maar heeft Hem „ voor ons allen overgegeeven, hoe zal Hij „ ons ook met Hem niet alle dingen ſchen„ ken? Wie zal beſchuldiging inbrengen te„ gen Gods uitverkoorenen? God is het die „ recht-

(1) *Ef.* 1: 7. (2) *Phil.* 3: 7—9.

„ rechtvaardig maakt! wie is het die ver-
„ doemt? Christus is het, die gestorven is,
„ ja dat meer is, die ook opgewekt is, die
„ ook ter rechtehand Gods is, die ook voor
„ ons bidt! wie zal ons van Christus liefde
„ scheiden? ik ben verzekerd, dat noch
„ dood, noch leeven, noch Engelen, noch
„ Overheden, noch Machten, noch tegen-
„ woordige, noch toekoomende dingen,
„ noch hoogte, noch diepte, noch eenig
„ ander schepsel, ons zal konnen scheiden
„ van de liefde Gods, welke is in Christus
„ Jesus onzen Heer" (1)!

Zonder *heiligmaaking* zal niemand den Heer zien (2): doch die wordt ook door de rechte kennisse van onzen Heiland verkregen:
„ want de zaligmaakende genade Gods is al-
„ len menschen verscheenen, en onderwijst
„ ons, dat wij, de godloosheid en waereld-
„ sche begeerlijkheden verzaakende, maatig-
„ lijk, rechtvaardiglijk en godzaliglijk leeven
„ zouden in deeze tegenwoordige waereld:
„ verwachtende de zalige hoope en verschij-
„ ning der heerlijkheid des grooten Gods en
„ onzes Zaligmaakers Jesus Christus; die zich-
„ zel-

(1) *Rom.* 8: 31—39. (2) *Hebr.* 12: 14.

„ zelven voor ons gegeeven heeft, opdat „ Hij ons zoude verlosſen van alle ongerech- „ tigheid, en zichzelven een eigen volk „ zoude reinigen, ieverig in goede wer- „ ken" (1).

Denkt aan de roemruchtige eerezuilen van Gods heerſchappijvoerende en alles overwinnende genade, die weleer de ſnoodſte en booste zondaars en de vuilſte en afſchuwelijkſte deugnieten waren, doch van welken Paulus met vrijmoedigheid getuigen kon: „ maar gij zijt afgewasſchen, maar gij zijt „ geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd, „ in den naam des Heeren Jeſus, en door „ den Geest onzes Gods" (2).

Deeze verandering van hart en wandel is niet uit ons, noch uit de wet: indien wij niet door Gods Woord en Geest wedergeboren worden, konnen wij in Gods Koningrijk niet ingaan (3), want hetgeen uit vleesch geboren is, is vleesch; en de wet is door het vleesch krachteloos, en het bedenken des vleeſches is vijandſchap tegen God, want het onderwerpt zich der wet Gods niet, want het kan ook niet (4): maar 't geen der wet on-

(1) *Tit.* 2: 11—14. (2) 1 *Cor.* 6: 10, 11.
(3) *Joh.* 3. (4) *Rom.* 8: 7.

onmogelijk was, heeft God mogelijk gemaakt: Hij heeft, zijnen Zoon zendende, in de gelijkheid des zondigen vleesches, en dat voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vleesch, opdat het recht der wet vervuld zoude worden in ons, die niet naar het vleesch wandelen, maar naar den Geest (1): en Hij volmaakt ons in alle goed werk, opdat wij zijnen wille doen, werkende in ons hetgeen voor Hem welbehaaglijk is door Jesus Christus, den welken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid (2)!

Hiertoe dienen de leeringen en vermaaningen des Heeren, gepaard met waarschuwingen en bestraffingen, en met aanmoedigend bestuur en troost; benevens de uitneemende voorbeelden van Christus en zijne Volgelingen, in welker voetstappen wij verplicht zijn te wandelen: maar hiertoe dienen inzonderheid de Euangelische beweegredenen, ontleend van Gods en des Zaligmaakers liefde en trouwe: „want hierin is de liefde, niet dat „wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons „heeft liefgehad, en zijnen Zoon gezonden „heeft tot eene verzoening voor onze zon-

„den;

(1) *Rom.* 8: 3, 4. (2) *Hebr.* 13: 21.

„ den; wij hebben Hem lief, omdat Hij „ ons eerst heeft liefgehad"; en wij toonen onze liefde jegens Hem, door zijne geboden te bewaaren; en zijne geboden zijn niet zwaar (1): „ want de liefde van Chris„ tus dringt ons, als die dit oordeelen, dat, „ indien een voor allen gestorven is, zij dan „ allen gestorven zijn; en Hij is voor allen „ gestorven, opdat zij, die leeven, niet „ meer zichzelven zouden leeven, maar „ dien, die voor hun is gestorven en opge„ wekt" (2). En hiertoe ontfangen wij de leevenwekkende en vruchtbaarmaakende invloeden van onzen Zaligmaaker, met wien wij op het naauwste, gelijk de ranken met den wijnstok, vereenigd zijn (3); zodat wij alle dingen vermogen door Hem, die ons kracht geeft, en vervuld worden met vruchten der gerechtigheid, die door Jesus Christus zijn tot prijs en heerlijkheid van God (4).

Reikhalzen wij naar *verlossing*: deeze is „ geopenbaard door de verschijning van on„ zen Zaligmaaker Jesus Christus, die den „ dood heeft te niete gedaan en het leven en „ de

(1) 1 *Joh.* 4, 10, 19. en 5: 3.
(2) 2 *Cor.* 5: 14, 15. (3) *Joh.* 15: 1—5.
(4) *Phil.* 1: 11. 4: 13.

„ de onverderfelijkheid aan het licht gebracht
„ door het Euangelie (1): want Hij is des
„ vleefches en des bloeds deelachtig gewor-
„ den; opdat Hij door den dood te niete
„ zoude doen, den geenen die het geweld
„ des doods had, dat is den duivel; en op-
„ dat Hij verlosfen zoude alle de geenen,
„ die met vreeze des doods, door al hun lee-
„ ven, der dienstbaarheid onderworpen wa-
„ ren" (2): en door gehoorzaamheid en lij-
den volmaakt zijnde, is Hij allen, die Hem
gehoorzaam zijn, eene oorzaak der eeuwige
zaligheid geworden (3).

Welke zwaarigheden ons drukken of drei-
gen: geen nood! De getrouwe Zielenherder
heeft gezegd: „mijne fchaapen hooren mij-
„ ne ftemme, en ik kenne dezelve, en zij
„ volgen mij; en ik geeve haar het eeuwige
„ leeven, en zij zullen niet verloren gaan
„ in der eeuwigheid, en niemand zal dezel-
„ ve uit mijne hand rukken: mijn Vader,
„ die ze mij gegeeven heeft, is meerder
„ dan allen, en niemand kan ze rukken uit
„ de hand mijns Vaders: ik en de Vader zijn
„ een".

(1) 2 *Tim.* 1: 10. (2) *Hebr.* 2: 14, 15.
(3) *Hebr.* 5: 8, 9.

„ een" (1). Alle Gods beloften zijn in Christus ja en amen, Gode tot heerlijkheid, door ons (2). Wij zijn verzegeld door den Heiligen Geest der belofte; die het onderpand is van onze erffenisse tot de verkregene verlossing; en die ons bereidt, om daarin te deelen (3). Wij genieten nu en dan eerstelingen des Geestes, en voorsmaaken der eeuwige vreugde (4). Wij zijn nu reeds in hoope zalig, en omdat Christus ons leeven is, zal het sterven ons gewin zijn; alzo wij dan verlost worden van het lighaam des doods, en met Christus zullen zijn; 't geen ons verre het beste is (5). Terwijl wij de wederopstanding des vleesches en het eeuwig leeven vrolijk inwachten, en met de bevrijden des Heeren dit triumphlied zingen:
„ Dood, waar is uw prikkel? Helle, waar
„ is uwe overwinning? de prikkel nu des
„ doods is de zonde, en de kracht der zon-
„ de is de wet: maar Gode zij dank, die
„ ons de overwinning geeft, door onzen
„ Heer Jesus Christus" (6).

Zijn

(1) *Joh.* 10: 27—30. (2) 2 *Cor.* 1: 20.
(3) *Ef.* 1: 13, 14. 2 *Cor.* 5: 6.
(4) *Rom.* 8: 23, 24. (5) *Phil.* 1: 21, 23.
(6) 1 *Cor.* 15: 55—57.

Zijn deeze dingen zo, vallen die zegeningen te beurte aan hun, die in Christus Jesus zijn, en zich in Hem alleen beroemen: dan is het belang, welk wij in zijne rechte kennisse hebben, onuitspreeklijk groot; en ik behoeve niets meer ter voldoende beandwoording van het eerste vraagstuk bijtebrengen.

Met mijne tweede vraage, *hoe wij ons jegens Hem gedraagen moeten?* bedoele ik geen onderzoek, naar het vereischt bestaan en gedrag der geenen, die eerst kennisse aan onzen Heer en Zaligmaaker krijgen, en door zijne roepstemme bewogen worden, om tot Hem te koomen, en door Hem tot God te gaan: 't geen eigenlijk behoort tot de beginselen der Christelijke Leere, en naar de behoefte en vatbaarheid van hun, die melk van nooden hebben, bij andere gelegenheden wordt aangetoond: maar ik wil uwe aandacht thands bepaalen bij het betaamend gestel en de werkzaamheid der zodanigen, die Jesus Christus den Heer reeds hebben aangenomen, en alzo in Hem moeten wandelen (1): 't geen men vaste spijze noemt, die

(1) *Col.* 2: 16.

die bestemd is tot volmaaking der Heiligen; opdat zij geoeffende zinnen krijgen, en niet meer kinderen zijn, die als de vloed bewogen, en met allen wind der leere omgevoerd, en tot dwaalingen verleid konnen worden; maar opwassen in de genade en kennisse onzes Heeren en Zaligmaakers Jesus Christus (1); en opdat alles wat zij doen, met woorden of met werken, zij dat alles doen in den naam des Heeren Jesus, dankende God en den Vader door Hem (2).

Oprechte Voorstanders der zuivere Euangelieleere bedroeven zich, dat dit aangelegen stuk der Christelijke Zedenkunde te dikwerf uit het oog verloren, of slechts oppervlakkig aangewezen worde; en dat veelen met grooter iever dringen op menschelijke inzettingen, of op voorschriften van minder belang en geringer blijkbaarheid: en ik wenschte wel, dat het Christendom, vooral in onze dagen, meer naauwkeurig onderricht mogt erlangen van die plichten, welke wij, naar het Bijbelsch voorschrift, te betrachten hebben omtrent Jesus Christus onzen Heer, die het Hoofd zijner Gemeente is: van wien wij volstrekt

(1) 2 *Petr.* 3: 17, 18. (2) *Col.* 3: 17.

ſtrekt afhanglijk zijn, en al ons heil genieten; en aan wien wij overzulks op den duur alle onderdaanigheid bewijzen moeten.

De onverbreeklijke zaamenhang tusſchen de geloofsleeringen en plichtvermaaningen van het Euangelie, waardoor de Christelijke Zedenleere van de Wijsgeerige onderſcheiden, en boven dezelve zo hoog verheven is, kan den opmerkzaamen Bijbelleezer klaarblijklijk overtuigen: dat wij door de rechte kennisſe van Jeſus Christus onzen Heer onderwezen, aangemoedigd en geleid worden, ter daadvaardige beoeffening van zulke werkzaamheden, die uit deeze kennisſe natuurlijk voordvloejen; alzo Hij niet gekomen is om de Wet en de Profeeten te ontbinden, maar te vervullen (1); want gelijk het lighaam zonder geest dood is, alzo is ook het geloof zonder de werken dood (2): en dat wij alle die werkzaamheden in geloofsvereeniging met Hem verrichten moeten (3); om alzo en aan ons zelven en aan anderen te konnen toonen, dat wij waarlijk in Hem zijn, en dat Hij ons van God tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaaking en verlosſing geworden is.

In-

(1) *Matth.* 5: 17—20. (2) *Jac.* 2: 26.
(3) *Joh.* 15: 1—10.

Indien wij de Schriften behoorlijk onderzoeken, en eerbiedig letten op de daarin ontdekte verborgenheid van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest, dan zullen wij ras ontwaaren, dat wij geroepen zijn tot bijzondere verplichtingen, welke wij omtrent den Vader, omtrent den Zoon en omtrent den Heiligen Geest, naar derzelver onderſcheidene betrekkingen, hebben in acht te neemen: om alzo goed gebruik te maaken van, en waardiglijk te beandwoorden aan de genade van onzen Heer Jeſus Christus, en de liefde Gods des Vaders, en de gemeenſchap des Heiligen Geestes; waarmede wij begunſtigd zijn, en waardoor wij, als Gods uitverkoren, duurgekocht en geheiligd erfdeel, verbonden blijven, om zijne deugden, in ons heil geopenbaard, nu en eeuwig te verheerlijken.

En het is, ten aanzien onzer verplichtingen omtrent Immanuël, zeer duidelijk in de Bijbelleere getoond, hoe wij ons jegens Hem gedragen moeten; overmids de Vader, de Zoon en de Heilige Geest te zaamen getuigen, dat al ons heil in Christus Jeſus is, en dat wij Hem, als zijn wettig verkregen eigendom, volkomenlijk toebehooren.

Wij moeten den Vader danken, dat Hij

ons getrokken heeft uit de macht der duisternisse, en ons heeft overgezet in het Koningrijk van zijnen geliefden Zoon: want het is des Vaders welbehagen geweest, dat in Hem alle volheid woonen zoude (1).

Wij moeten luisteren naar den Zoon, die uitdruklijk beweerde, dat wij allen Hem, den Zoon, zullen eeren, gelijk wij den Vader eeren, en dat hij, die den Zoon niet eert, ook den Vader niet eert, die Hem gezonden heeft (2). Te meer, alzo wij allen uit zijne volheid ontfangen ook genade voor genade (3).

En wij moeten hooren, wat de Geest tot de Gemeente zegt, om Christus te verheerlijken; nademaal Hij alles uit het zijne neemt, en aan ons verkondigt (4): zodat niemand, die door den Geest Gods spreekt, Jesus eene vervloeking noemen zal; en dat niemand kan zeggen, Jesus den Heer te zijn, dan door den Heiligen Geest (5).

Wij hebben overzulks geene menschelijke getuigenissen in deeze zaak van nooden: anders beriep ik mij op de godvruchtige Patriar-

(1) *Col.* 1: 13, 19. (2) *Joh.* 5: 23.
(3) *Joh.* 1: 16. (4) *Joh.* 16: 14, 15.
(5) 1 *Cor.* 12: 3.

triarchen en Profeeten, die dit aangelegen ſtuk voor zichzelven wel in het oog gehouden, en anderen daarheen gewezen hebben; op de vroome Israëllers, die door de ſchaduwwetten des Ouden Verbonds daartoe gegeduuriglijk werden aangezet; op des Heilands Apostelen, en inzonderheid den volijverigen Paulus, die hierin zeer getrouw zijn geweest, overeenkoomſtig de herhaalde lesſen, welke de Leeraar der Gerechtigheid daaromtrent aan zijne Volgelingen gegeeven had; en die aan de Christenen der eerſte tijden ten voorbeeld ſtrekten, en ons daartoe, in hunne nagelatene ſchriften, op veelerlei wijze hebben opgewekt.

En het is merkwaardig, dat wij in de gewijde Bladen, en vooral in het laatſte Bijbelboek, in Johannes Openbaaring, veelbeduidende wenken zien van de zalige voorrechten en heilige bezigheden, welke de afgeſcheidene zielen der volmaakt rechtvaardigen, in des Heilands geduurige nabijheid genieten en jegens Hem onophoudelijk verrichten. Zonder dat ik mij durve aanmaatigen te bepaalen, wat wij, na de voleindiging deezer waereld, wanneer alle Geheiligden naar ziel en lighaam verheerlijkt zijn, van den Overſten Leidsman onzer zaligheid

nog

nog verwachten; en op welke manier wij aan Hem, ter zijner eere, zullen dienstbaar blijven, nadat Hij het Koningrijk Gode en den Vader zal hebben overgegeeven, en Hij zelf zal onderworpen zijn aan den geenen, die Hem alle dingen onderworpen heeft; opdat God zij alles in allen (1).

Het is ons genoeg te weeten, hoe wij ons, geduurende deeze tegenwoordige huishouding, in het land onzer vreemdelingſchappen, jegens onzen Heiland gedragen moeten, als medeburgers der heiligen, die verkeeren in het Huis van God, welk gebouwd wordt op het fondament der Apostelen en Profeeten, waarvan Jeſus Christus de uiterſte Hoekſteen is (2).

Ik achte het wel goed, dat Christenen hunne geloofsvastigheid, omtrent de Godlijke Openbaaring, en de heilgeheimen daarin vervat, zoeken te ſterken, door bondige vertoogen van de zekerheid der geſchiedenisſen van onzen grooten Zaligmaaker; wiens hooge Waardigheden en hemelſche Zending daardoor zo onwederleglijk zijn geſtaafd: gelijk zij hunne naaſten, op die wijze,

(1) 1 *Cor.* 15: 24—28. (2) *Ef.* 2: 19, 20.

ze, ook moeten overhaalen tot, of bevestigen in de omhelzing van Jesus Euangelie.

Ik keure het zeer nuttig, dat men steeds herdenke, wat onze dierbaare Heiland weleer geleerd, gedaan en geleden heeft, en welke heerlijkheid Hem daarna geschonken is; opdat wij zijne Leer en Lessen aanneemen, zijne deugdrijke daaden prijzen, en dezelve, overeenkoomstig met den eisch van onzen staat en weg, naarvolgen, en aan zijn volmaakt zoenlijden het behoud der waereld en de zaligheid der geloovigen gereedelijk toekennen; en opdat wij door zijne verhooging, en den loon, dien Hij ontfing, onder de zwaarste beproevingen, en in de hachlijkste posten, worden opgebeurd en aangewakkerd tot de volzekere hoope eener genadige vergelding in het eeuwige leeven.

En ik oordeele het ten hoogsten billijk, dat wij met hartelijke deelneeming ons grootelijks verheugen, in de onuitspreeklijke en heerlijke vreugde, welke de verhoogde Heiland in den Hemel aan Gods rechtehand, na zijne voleindigde gehoorzaamheid en zoenoffer ontfangen heeft: opdat wij den Hemelschen Vader danken en roemen over de liefde en trouwe aan zijnen Zoon, onzen Middelaar, bewezen; opdat wij eendrachtig te

zaamen ſtemmen met de vereerende loffpraaken en blijde gelukwenſchen der Hemellingen, Gode en den Lamme toegejuichd; en opdat wij uit het heuchlijk lot van den rijkgezegenden Verlosſer overtuigend zien, welke de volzalige verwachting is van zijne mede-erfgenaamen, die nu met Hem lijden, en daarna met Hem verheerlijkt worden.

Dan, Geliefden, het Bijbelsch onderwijs, waarop ik mij beriep, wel geraadpleegd zijnde, leert ons daarteboven nog bijzondere plichten: welken wij meer bepaald en rechtſtreeks omtrent onzen Heer en Zaligmaaker vervullen moeten; uit oorzaak van die onderlinge betrekking, welke er tusſchen Hem en ons plaatſe heeft, en eene wederzijdſche vereeniging te wegebrengt, en door eene gedurige gemeenſchapsoeffening met Hem achtervolgd moet worden.

Men gunne mij verlof, tot opheldering van dit ſtuk, uwer aandacht te herinneren 't geen Pharao tot Joſeph zeide: „ Gij zult „ over mijn Huis zijn, en op uw bevel zal al „ mijn Volk de hand kusſen: zie, ik heb u „ over gansch Egiptenland geſteld, en zon„ der u zal niemand zijne hand of zijnen voet „ opheffen in gansch Egiptenland"! en dat Hij voor Joſephs aangezicht overal liet uit-

roepen: „knielt"! en aan allen, die om brood riepen, dit bevel gaf: „ gaat tot Jofeph, en „ doet wat hij u zegt" (1)!

Of mag ik de ftaatsregeling van eenen aardfchen Monarch niet vergelijken met die oppermachtige, hoogwijze en allergunftigfte verordening van den Heer des Hemels en der Aarde, omtrent de Christelijke Kerk, waarover Hij alle bewind heeft opgedragen aan Immanuël?

Tot deezen heeft God gezegd: „zit aan mij„ne rechtehand"(2)! en van Hem openlijk betuigd: „ik tog heb mijnen Koning ge„zalfd over Zion, den Berg mijner heilig„heid (3)! Ziet, ik heb Hem gegeeven „tot eenen Vorst en Gebieder der Vol„ken" (4)! Zodat in Jefus naam zich alle kniën moeten buigen, en alle tongen belijden, dat Hij de Heer is, tot heerlijkheid Gods des Vaders (5). Te meer, nadien Hij alle macht ontfangen heeft, om het leevensonderhoud en den overvloed te geeven aan allen, die luifteren naar zijnen raad en beloften: „werkt niet om de fpijze, „ die

(1) *Gen.* 41: (2) *Ps.* 110: 1.
(3) *Ps.* 2: 6. (4) *Jef.* 55: 4.
(5) *Phil.* 2: 10, 11.

„ die vergaat, maar om de ſpijze, die blijft „ in het eeuwige leeven, welke de Zoon des „ Menſchen ulieden geeven zal; want dee„ zen heeft God de Vader verzegeld: en die „ tot mij koomt, zal geenszins hongeren; „ die in mij gelooft, zal nimmermeer dors„ ten" (1).

Men denke aan de veelbetekenende uitſpraak van de Opperſte Wijsheid, die zeer welvoeglijk gelegd kan worden in den mond van Zions Heilvorst: „ welgelukzalig is de „ mensch, die naar mij hoort, dagelijks waa„ kende aan mijne poorten, waarneemende „ de posten mijner deuren: want die mij „ vindt, vindt het leeven, en trekt een „ welgevallen van den Heer: maar die tegen „ mij zondigt, doet zijner ziele geweld aan; „ allen die mij haaten, hebben den dood „ lief" (2).

Toen de Koninginne van Scheba gekomen was, om de wijsheid, de inrichtingen en de werken van Salomo te aanſchouwen, ſtond zij van verrukking opgetogen; zij verlustigde zich in zijnen lof; zij prees het geluk zijner Dienaaren en Hovelingen, die geduurig bij

(1) *Joh.* 6: 29, 35. (2) *Spreuk.* 8: 34—36.

bij hem waren; en zij loofde den Heer, die, omdat Hij Israël beminde, deezen Vorst aan dat Volk ten Koning gegeeven had (1).

Zouden wij dan God den Heer niet danken, dat Hij, uit liefde tot zijn Erfdeel, den nooit volprezenen Immanuël tot eenen Heer en Christus gemaakt, en der Gemeente tot een Hoofd boven alle dingen gegeeven heeft? Zouden wij des Heilands Gunstelingen niet gelukkig roemen, die de eere en het vermaak genieten, van dagelijks in zijne nabijheid te verkeeren? En zouden wij geenen lust toonen in het aanschouwen van zijne heerlijkheid, en in de vermelding van zijnen lof?

Meer dan Salomo is hier (2)! Hij is de Koning der koningen, de Heer der heeren (3): verre boven alle Overheid, en Macht, en Kracht, en Heerschappij, en allen Naam, die genoemd wordt, niet alleen in deeze waereld, maar ook in de toekoomende (4).

Hij munt uit boven alles wat geschapen is, en zelfs boven de Engelen; aan welken God de toekoomende waereld niet onderworpen heeft, dat wij ons tot derzelver dienst zou-

(1) 1 *Kon.* 10. (2) *Matth.* 12: 42.
(3) *Openb.* 17: 14. (4) *Ef.* 1: 21.

zouden vernederen; alzo deezen zelfs gedienstige Geesten ons ten goede zijn (1). Maar tot den Zoon heeft Hij gezegd: „ uw troon, „ ô God, is in alle eeuwigheid, de fcepter „ uwes Koningrijks is een rechte fcepter; „ Gij hebt rechtvaardigheid liefgehad, en „ ongerechtigheid gehaat: daarom heeft „ U, ô God, uwe God gezalfd met olie der „ vreugde, boven uwe medegenooten" (2).

Van Hem was voorfpeld: „ De heerfchap„ pij is op zijne fchouder, en men noemt „ zijnen Naam Wonderlijk, Raad, Sterke „ God, Vader der eeuwigheid, Vreede„ vorst! en der grootheid deezer heerfchap„ pij en des vreedes zal geen einde zijn, „ op den troon Davids en in zijn Koningrijk, „ om dat te bevestigen, en dat te fterken „ met gerichte en met gerechtigheid, van „ nu aan tot in eeuwigheid" (3).

Van Hem mag men zeggen: „ ziet deeze „ is onze God, wij hebben Hem verwacht, „ en Hij zal ons zaligmaaken; deeze is de „ Heer, wij hebben Hem verwacht, wij „ zullen ons verheugen en verblijden in zijne „ zaligheid" (4).

Op

(1) *Hebr.* 2: 5. *Col.* 2: 18.
(2) *Hebr.* 1: 8, 9. (3) *Jef.* 9: 5, 6.
(4) *Jef.* 25: 9.

Op Hem rust ons vertrouwen: „Hij zal zij-
„ ne kudde weiden gelijk een Herder; Hij
„ zal de lammerkens in zijne armen verga-
„ deren en in zijnen fchoot draagen; de zoo-
„ gende zal Hij zachtkens leiden" (1).

Ik zoude mijne krachten en het geduld mijner Hoorderen te fterk beproeven, wilde ik in alle bijzonderheden uitvoerig aanwijzen, welke zalige en billijke verplichtingen hieruit voor ons geboren worden, en hoe wij ons, ter bevoordering van zijne eere en van ons eigen heil, jegens Hem, naar Gods wille, gedraagen moeten.

Al wie zich benaarftigt, om in de rechte kennisfe van Jefus Christus onzen Heer te volharden en toeteneemen, en zich gewent, om op den duur aan Hem te denken, als God geopenbaard in het vleesch, den Middelaar Gods en der menfchen, en den weleer vernederden, doch nu verhoogden Verwerver en Toepasfer van onze zaligheid; die zal daaruit konnen zien, wie Hij is, wat wij aan Hem hebben, hoe Hij omtrent ons is gezind, wat Hij voor en in ons werkt en aan ons geeven wil, en hoedaanig gebruik wij in alle deeze

(1) *Jef.* 40: 11. vergeleken met *Joh.* 10: 11—16, 27—30.

ze opzichten van Hem te maaken hebben: en dit levert ons toereikend onderricht, nopens het vereischt gemoedsbeſtaan en de betaamende werkzaamheden zijner Gunstgenoten jegens Hem.

Hiertoe behoort: — dat wij, uit oorzaak van onze geringheid, onwaardigheid en onbekwaamheid, van onze onaflosbaare verplichting, en geduurige verzuimenisſen en afkeerigheden, en van de meenigvuldige gebreken, die ons aankleeven, ons zelven met waaren ootmoed voor zijn heilig oog op het diepſte vernederen; met eerbiedige en geloovige heilbegeerten bij Hem en Hem alleen, als onzen van God geſchonken algenoegzaamen en gunstrijken Verlosſer en Zaligmaaker, alle noodig onderwijs, gerechtigheid, heiligmaaking en verlosſing zoeken; en al het goede, welk wij naar ziel en ligbaam in tijd en eeuwigheid verlangen en genieten, uit zijne milde hand, met oprechte dankbaarheid, aanneemen, en Hem daarvan alleen alle eere geeven: — dat wij Hem als onzen Heer, wiens eigendom wij zijn, die het Opperhoofd zijner Gemeente is, en die de macht over alles heeft, Godsdienſtig aanbidden en hulde doen: — dat wij het geleide van zijnen Geest, die een Geest der

 ge-

genade en der gebeden en der aanneeming tot kinderen is, gewillig en blijmoedig volgen :— en dat wij in zijnen naam, op grond van zijne verdienste en voorspraak, vrijmoediglijk toegaan tot den troon, en van zijnen en onzen God en Vader alle heil, om zijnen wille, en uit zijne volheid, begeeren en verwachten :— om alzo met kinderlijk ontzach, vertrouwen en gehoorzaamheid, den eenigen en waarachtigen God, den Vader, den Zoon en den Geest aanteroepen en te verheerlijken.

Hiertoe behoort: — dat wij op de hooge gunst, oneindige ontferming en onwankelbaare trouwe van Immanuël een onbepaald vertrouwen vestigen :— en dat wij in zijn oppermachtig bestel over de lotgevallen der Waereld en der Kerk, en over onszelven en de geenen, waarop wij betrekking hebben, welk in alles wijs en goed is, met volkoomene onderwerping, geloovig berusten; weetende hoe alle voorspoed uit Hem, als de bron van allen zegen, vloeie; en hoe alle tegenspoed, ons om wijze redenen toegediend, door Hem bestuurd worde, om ons ten goede medetewerken, zodat de uitkoomsten alleszins heilzaam zullen wezen, en door heerlijke verlossingen achtervolgd worden. —

Hier-

Hiertoe behoort: — dat wij Hem boven alles liefhebben; zijne verhevene en beminnelijke hoedaanigheden en verrichtingen, waarin de Allerhoogfte een welgevallen heeft, en welke door alle weldenkenden in den hemel en op de aarde bewonderd en geprezen worden, ten hoogften dierbaar achten; zijne ongehoudene, kostbaare en ftandvastige liefdeblijken, waarmede Hij ons voorgekoomen is, ons geduuriglijk omringt, en ons beftendig achtervolgen wil, met fchaamte en blijdfchap opmerken, en met wederliefde beandwoorden; om ons zelven, met alles wat wij zijn, hebben en vermogen, Hem ten dankoffer optedragen, en in zijne gemeenfchap onze waare verlustiging te vinden; met eene reine en heerfchende begeerte om Hem welbehaaglijk te wezen, in zijne zalige nabijheid te verkeeren, en eene eere van Christus te zijn: — en dat wij ons benaarftigen tot de volle verzekerdheid der hoope op de genade, die ons door de openbaaring van Jefus Christus wordt toegebracht, en navolgers zijn der geenen, die door geloof en langmoedigheid de beloftenisfen beërven; weetende, dat het goed zij, in ftilheid en vertrouwen op Hem te wachten, en wanneer

men in duifternisfen wandelt en geen licht ziet, nogthands te gelooven, dat zijne genade ons genoeg zal zijn, en zijne kracht in onze zwakheid volbracht worden, en dat Hij ons niet begeeven noch verlaaten zal, maar dat zijn oog is op allen, die Hem vreezen en op zijne goedheid hoopen, en die in hunne hoope niet befchaamd zullen worden tot in eeuwigheid: — waarom wij ons ook in Hem verblijden mogen met de blijdfchap van zijn Volk, en ons beroemen met zijn Erfdeel.

Hiertoe behoort: — dat wij grooten lust hebben aan zijne getuigenisfen, en door zijn Woord en Geest wenfchen geleerd en in de waarheid geleid en geheiligd te worden, en bij Hem, en Hem alleen, ter fchoole te gaan; zodat wij alle valfche leeringen van het vleeschlijk vernuft, en de verleiding der dwaalingen verwerpen, en des Heeren Woord alleraanneeminge waardig keuren, en daarbij blijven; weetende wien wij geloofd hebben, en dat wij de waarheid verftaan, zo als die in Christus is, en ons waarlijk vrijmaakt, om wijs te worden tot zaligheid; — dat wij alle zijne geboden als heilig, rechtvaardig en goed, met ons ganfche hart billijken; daaraan zonder uitbeding gehoorzaam zijn; en die, in afhanging

ging van zijn licht en ſterkte, in naarvolging van zijn voorbeeld, en onder uitzicht op zijnen genadeloon, bewaaren en doen; om te wandelen in het midden van de rechte paden, niet afwijkende ter rechte of ter linke zijde, en na afdwaalingen telkens wederkeerende; om naar de kracht, door Hem verleend, ſtandvastig, onbeweeglijk en altijd overvloedig te zijn in het werk des Heeren, als die weeten, dat onze arbeid niet iedel is in den Heere: — en dat wij ons niet ſchaamen onder zijne dienstknechten en dienstmaagden geteld te worden; maar zijnen Naam ongeveinsd en openlijk belijden, als zulken, die in Christus gedoopt zijn, Hem ter eere Nachtmaal houden, zijnen Dag waarneemen, en in alle onze woorden en daaden willen toonen, dat wij niet onzes zelfs, nochte eenes anders eigendom zijn, maar dat wij onzen eenigen Heer en Heiland hebben trouwe gezworen; en dat wij geen ding, en zelfs ons leeven niet, te dierbaar voor Hem achten, maar het onze eere en vreugde rekenen, om zijnen wille ſmaad en verdrukkingen te lijden, opdat Hij in ons leeven en ſterven worde grootgemaakt.

Hiertoe behoort: — dat wij, elk in onzen

zen kring, en in de onderſcheidene posten ons aanbevolen, naar de maate der gaaven en genaden, welke wij van Hem ontfangen hebben, de belangen van zijn Koningrijk, de eere van zijnen Naam, de bevestiging van Waarheid en Godvrucht, den bloei en den vreede zijner Kerk, de uitbreiding van het Christendom, en de vermeerdering en den wasdom van deszelfs bijzondere Leden, met verſtandigen iever en oprechte vlijt, eendrachtig bevoorderen en kloekmoedig verdedigen: — en dat wij in ons zelven, en in malkanderen, hetzelfde gevoelen aankweeken, welk in Christus Jeſus was, en ons door zijne lesſen en voorbeeld is aangeprezen; om geen ding te doen door twisting of iedele eere, maar door ootmoedigheid de een den anderen uitneemender te achten dan zichzelven, en een iegelijk niet te zien op het onze, maar ook op 't geen des anderen is, en alzo malkanderen in de liefde dienstbaar en nuttig te wezen; opdat wij een goed geweten voor God en menſchen hebben; opdat wij nergens aanſtoot geeven; opdat de Naam onzes Heeren en Zaligmaakers, die door ons en over ons is aangeroepen, niet gelasterd, maar geëerd en geprezen worde; en opdat veelen

lust

lust krijgen, om met ons te gaan, ziende dat wij als Broeders lieflijk zaamenwoonen, en dat de Heer over ons den zegen en het leeven gebiedt tot in eeuwigheid.

En hiertoe behoort: — dat wij fteeds volharden onzen Heiland aantekleeven, zonder van Hem trouwlooslijk aftegaan; dat wij in beproevingen met lijdzaamheid zijne hulpe verbeiden, tot dat wij bij ons affterven in vreede heenengaan, en barmhartigheid van onzen Heer Jefus Christus ten eeuwigen leeven erven: — en dat wij met verlangen uitzien naar zijne heerlijke verfchijning ten jongften dage, en onzer aller daarmede verbondene volkomene gelukzaligheid.

Zodaanige allerbillijkfte en heilaanbrengende betrachtingen behooren waarlijk tot de praktijk der Euangelifche Godzaligheid, en konnen van het echte Christendom, door de Bijbelfche Geloofs- en Zedenleere aangewezen, niet worden afgefcheiden: fchoon ik dezelve kortheidshalven flechts met den vinger heb aangeroerd; om mijnen Hoorderen gelegenheid tot denken te geeven; en om anderen aantemoedigen tot derzelver nadere ontwikkeling, uitvoeriger betoog, krachtiger aandrang, en gepaste verdediging.

Dan,

Dan, omdat deeze Redenvoering naar allen fchijn de laatfte is, welke ik, als Voorzitter van dit Genootfchap, houden zal, kan ik niet wel eindigen, tenzij ik dezelve met eene ftichtelijke Aanfpraak en Zegenbede zal befloten hebben.

Wat dunkt u, Geliefden, is onze dankftoffe niet zeer groot? dat de Godlijke goedheid ons boven anderen zo rijkelijk en zo aanhoudend begunftige met de belangvolle kennisfe der Waarheid, die ons leiden kan tot Godzaligheid, en hoope des eeuwigen leevens geeft!

Wij moeten dit pand, ons toebetrouwd, wel bewaaren, en daarmede winst doen, tot onze eigene volmaaking, en tot uitgebreid voordeel der tegenwoordige en toekoomende geflachten.

Indien wij van dit Voorbeeld der gezonde woorden afwijken, en anderen met ons afvallig maaken, zullen wij fchaade lijden en te fchande worden: want de groote Zaligmaaker, die voor zijne fmaaders en vervolgers bad: Vader, vergeef het hun, want zij weeten niet, wat zij doen! en die het verlorene zoekt en het weggedrevene wederbrengt, heeft in goeden ernst gezegd: „wee den mensch, door wien de er-

„ ger-

„ gernisfen koomen: zo wie een van de klei„ nen, die in mij gelooven, ergert, het wa„ re hem nutter, dat een molenfteen aan „ zijnen hals gehangen, en hij verzonken „ ware in de diepte der zee" (1)!

Schoon de Lieden deezer eeuwe iedele eere, aardfche fchatten en den wellust, als hunne Goden eeren, en ons verachten; omdat wij onder hen als vreemdelingen verkeeren, en dingen zoeken die boven zijn, daar Christus is, zittende aan Gods rechtehand, en Hem verwachten tot zaligheid: wij weeten, dat Gods Zoon verheerlijkt is, en macht ontfangen heeft, om allen, die Hem gegeeven zijn, het eeuwige leeven te fchenken; en dat dit het eeuwige leeven is, dat wij kennen den eenigen waarachtigen God, en Jefus Christus, dien Hij gezonden heeft (2).

Schoon nieuwmodifche vernuftelingen ons met ouden laster hoonen, en ons van Christolatrie befchuldigen; als of wij met onzen Heiland afgoderij bedreeven: wij weeten, dat Gods Zoon gekomen is, en heeft ons het verftand gegeeven, dat wij den waarachtigen

(1) *Matth.* 18: 7, 8. (2) *Joh.* 17: 3.

gen kennen; en wij zijn in den waarachtigen, naamelijk, in zijnen Zoon Jeſus Chriſtus; deeze is de waarachtige God en het eeuwige leeven (1).

En ſchoon twistgierigen, die heerſchappij over des Heeren Erfdeel willen voeren, ons veroordeelen en tegenſtaan; omdat wij aan den Overſten Herder Jeſus Christus onzen Heer alleen onderdaanigheid bewijzen, en naar geene menſchelijke naamen genoemd willen worden; en omdat wij, zonder eenige factiezucht, met allen, die den Heer Jeſus in waarheid lief hebben, een hart en eene ziele zijn: wij toonen eerbied voor de woorden van onzen Zaligmaaker: „ Gij zult geene „ Meeſters genoemd worden, want een is „ uw Meeſter, naamelijk Christus (2)! Hier „ aan zullen zij allen bekennen, dat gij mijne „ Discipelen zijt, zo gij liefde hebt onder „ malkanderen (3)"! en wij luiſteren naar Johannes herinnering: „ dit is Gods gebod, „ dat wij gelooven in den Naam van zijnen „ Zoon Jeſus Christus, en malkanderen liefhebben, gelijk Hij ons een gebod gegeeven „ heeft (4)"! en naar Paulus liefdewensch: „ de

(1) 1 *Joh.* 5, 20. (2) *Matth.* 23: 8.
(3) *Joh.* 13: 35. (4) 1 *Joh.* 3: 23.

„ de God der lijdzaamheid en der vertroo-
„ ſting geeve u, dat gij eensgezind zijt onder
„ malkanderen naar Christus Jeſus; opdat
„ gij eendrachtiglijk met eenen mond moogt
„ verheerlijken den God en Vader van onzen
„ Heer Jeſus Christus: daarom neemt mal-
„ kanderen aan, gelijk ook Christus ons aange-
„ nomen heeft, tot heerlijkheid van God" (1)!

Elk onzer wachte zich zorgvuldig van de verleiding der dwaalingen, die door verkeerde zaamenſpraaken, en door Godsdiensthoonende en zedenbedervende Schriften, in onze dagen, overal zo veel onheil ſtichten; en maake er zijn werk van, om zulke geſprekken te hooren, en om zulke Boeken te leezen, en ter leezing aanteprijzen, welker hoofddoel is, de rechte kennisſe van onzen Heer Jeſus Christus te verbreiden, en ons te leeren, hoe wij ons jegens Hem gedragen moeten.

Acht zulke Onderwijzers hoog, die van Christus geleerd hebben, dat Hij zachtmoedig en nedrig van hart ware; en die de waarheden en plichten van het Euangelisch Chriſtendom in derzelver onverbreeklijken zaamen-

(1) *Rom.* 15: 5—7.

menhang, zonder vreemde inmengfelen, getrouw verkondigen en betrachten.

Zoekt gemeenzaamen omgang met welgeoeffende en voorbeeldige Godvruchtigen, die echte Leerlingen en Naarvolgers van Jefus Christus zijn.

Bouwt uzelven en malkanderen op uw allerheiligst geloof, biddende in den Heiligen Geest: en maakt daartoe naarftig en aanhoudend gebruik van uwen dierbaaren Bijbel, dat leevend en eeuwigblijvend Woord van God, welk in onzen tijd te dikwijls verwaarloosd wordt, maar zeer nuttig is, om ons tot alle goed werk volmaaktelijk toeterusten.

Dit woord van Christus woone rijkelijk in u, in alle wijsheid, om hetzelve in uwe eenzaamheid te leezen en te onderzoeken, in uwe bezigheden en nachtwaaken daaraan te denken, en met uwe huisgenooten en bekenden, in gezette bijeenkoomften en toevallige ontmoetingen, daarover te fpreeken, en alzo onderlinge ftichting en wasdom te bevoorderen, onder inwachting van Jefus toezeggingen: „ die mijne geboden heeft, en „ bewaart, die is het, die mij liefheeft; „ en die mij liefheeft, zal van mijnen Vader „ geliefd worden, en ik zal Hem liefheb-

„ ben,

„ ben, en ik zal mijzelven aan hem open-
„ baaren (1).

Voedt uwe Kinderen op in de leering en vermaaning des Heeren, in wiens naam gij hen hebt laaten doopen, en aan wien zij als ſpruiten zijner planting toebehooren; opdat zij van kindsbeen af Hem leeren kennen, gelooven, liefhebben en gehoorzaam zijn; opdat zij door eene vroegtijdige Nachtmaalhouding zijnen dood met de Gemeente bepeinzen en verkondigen, en zijne gemeenſchap en dienst onderhouden; en opdat zij des Heeren gedachtenis geduuriglijk vereeren, en zelfs voordplanten tot de laatere nakoomelingſchap.

Betrouwt op Gods beloften, die ons zulke heilrijke uitzichten voor de toekoomst openen:
„ Mij aangaande, dit is mijn verbond met hun,
„ zegt de Heer, mijn Geest, die op u is, en
„ mijne woorden, die ik in uwen mond gelegd
„ hebbe, die zullen van uwen mond niet wijken,
„ noch van den mond uwes zaads, noch van
„ den mond des zaads uwes zaads, zegt de
„ Heer, van nu aan tot in eeuwigheid (2).

Moet het ons inmiddels tot beſchaaming zijn, dat Christen Volken aan de verbreiding

(1) *Joh.* 14: 21. (2) *Jeſ.* 59: 21. *Ps.* 22: 31, 32.

ding van het Euangelie onder Jooden en Heidenen zo weinig arbeiden; dat derzelver Volkplantingen in vreemde gewesten daar van minder werk maaken, dan zij konden en moesten doen, en wel eens door vuige hebzucht, onmenschlijke wreedheden, en ſnoode gruwelen, aanſtoot geeven, en weêrzin of vooroordeelen tegen den Christelijken Godsdienst verwekken; en dat veele voormaalige onderneemingen eener baatzieke en bijgeloovige meenigte, op ongeſchikte wijzen aangelegd en zonder goede vrucht gebleven zijn; terwijl de geduurige oorlogen voor anderen den weg belemmeren, om een volk te roepen, welk zij niet kennen, en Jeſus Naam in afgelegene oorden beter bekend te maaken: wij mogen en wij moeten ons nogthands verheugen, dat de loflijke poogingen van veele Proteſtantſche Christenen uit verſchillende Landſtreeken, en van de vereenigde Broedergemeenten, daartoe in de vreeze des Heeren aangewend, op veelerlei plaatſen zo rijklijk gezegend worden; en dat hier en elders zedert eenigen tijd de lust en iever vernieuwd en verwakkerd zij, tot oprichting en inſtandhouding van prijswaardige Genootſchappen; die door vereenigde gebeden, door welingerichte werk-

zaam-

zaamheden, en door toegeruste Zendelingen, trachten dienstbaar te zijn aan de uitbreiding van Jesus Koningrijk over de geheele Waereld.

God bewaare ons, dat wij ons daartegen niet verzetten; en Hij geeve ons genade, om daarvoor, met raad en daad, elk naar ons vermogen, wat goeds te zoeken, en daarover den beloofden en gewenschten zegen inte-roepen.

Wie veracht den dag der kleine dingen? wij hebben het genoegen, de eerstelingen van nieuwbekeerde Heidenen, die van verre kwamen, bij ons te mogen zien: en wij verwachten ruimer oogst. Och, Heer, geef nu heil, och, Heer, geef nu voorspoed!

All' de Heid'nen, door uw handen
Voordgebracht in alle landen,
  Zullen tot u koomen, Heer,
  Bukken voor uw aanschijn neêr,
En uw' Naam ter eere leven!
Gij zijt groot en hoog verheven,
  Gij doet duizend wonderheên,
  Gij zijt God, ja, Gij alleen!

Zions

Zions Opperkoning hebbe dank voor de blijken zijner gunstige tegenwoordigheid en bewezene hulpe! Hij gebiede den zegen over hetgeen gesproken is, en over de nu gekroonde Verhandelingen, en derzelver geëerde Schrijveren! Hij verblijde dit Haagsch Genootschap op den duur met heilrijke daaden! en Hij zij en blijve onze toevlucht, onze sterkte, en ons eeuwig deel!

Door Hem ontfangen wij den Geest der aanneeminge tot kinderen, om in zijnen naam, met de geheele Christenheid, te bidden: „ Onze Vader enz.

VERHANDELING,

OVER

DE WAARE EN EEUWIGE GODHEID VAN DEN PERSOON DES HEILIGEN GEESTES.

DOOR

JOHANNES ANTONY LOTZE,

HOOGLEERAAR DER H. GODGELEERDHEID TE FRANEKER,

AAN WIEN DE GOUDEN EEREPRIJS IS TOEGEWEZEN.

VERHANDELING,

OVER

DE WAARE EN EEUWIGE GODHEID VAN DEN PERSOON DES HEILIGEN GEESTES.

§. I.

Het is buiten tegenſpraak een vreemd verſchijnſel, dat, onder alle de leerſtellingen van de *Proteſtantſche* Kerk, er niet één is, waarover de gevoelens zo verdeeld, en omtrent welk men zo onzeker nog ſchijnt te zijn, dan omtrent het leerſtuk van den *Heiligen Geest*. Van het eerſte zijn de zo zeer verſchillende begrippen, die van tijd tot tijd in de *Christelijke* Kerk zijn voorgedragen geworden, het overtuigend bewijs; het laatſte moet men zelfs daaruit opmaken, dat na een tijdverloop van *tien* jaren, zints voor de eerſtemaal, door de *Eerw. Beſtuurderen* van het *Haagſche Genootſchap tot verdediging van den Chris-*

Christelijken Godsdienst, gevorderd is een betoog van de *waarachtige en eeuwige Godheid van den Perſoon des Heiligen Geestes*, nog niemand is gevonden, die naar het oordeel der *Eerw. Beſtuurderen*, hoewel er veele antwoorden zijn ingezonden geweest, den uitgeloofden eereprijs heeft kunnen wegdragen (*a*). — Offchoon ik mij vast voorgenomen had, het zo dikwijls herhaald voorſtel niet te bearbeiden, heb ik echter, door omſtandigheden gedrongen, van mijn voornemen afgezien, en beſloten, in uitgezochte ſnipperuren, het geen ik, na een dikmaals herhaald onderzoek, bevonden heb, de leere der Heilige Schrift te zijn, te verzamelen, in orde te brengen, en aan het oordeel van gemelde Beſtuurders te onderwerpen.

Zo men het belang van het opgegeven voorſtel beſeft, zal niemand het wraken, dat men iets ter opheldering, bevestiging en verdediging van ene waarheid poogt toetebrengen, die van te groter aangelegenheid voor elk Christen is, als hij ook in den naam van den *Heiligen Geest* gedoopt is, die hij, als de werkende oorzaak alles goeds in hem, eerbiedigt, en door wiens invloed, zo onze belijdenis althans de proef kan uithouden, de zake van den Here JESUS CHRISTUS, op

aar-

aarde, en uitgebreid, en bevestigd is geworden, en nog wordt voortgezet. Dwaalt de tegenwoordige Christen, op het voetſpoor van vorige eeuwen, in zijne belijdenis, en wordt hem zulks overtuigend bewezen, dan moet hij zo veel liefde voor de waarheid hebben, dat hij zijne dwaling erkent, en zijn gevoelen herroept; maar blijkt het integendeel, dat de waarheid aan zijne zijde is, dan heeft hij recht, het zelvde van zijn Partij te vorderen. — Het komt in dit ſtuk niet op onze bijzondere mening aan, ook is het de zaak niet, of wij de Christelijke belijdenis van den *Heiligen Geest*, met onze bevattingen, of met een door ons vervaardigd ſtelzel, kunnen overëenbrengen, — noch het een noch het ander kan een regel zijn, om er ons oordee naar te richten; maar daarop komt het aan, wat leren JESUS en zijne *Apostelen*? Wat moeten wij, volgends algemeen erkende uitlegkundige beginzelen, voor waarheid houden? — En geheel dit onderzoek wordt des te noodzaaklijker en belangrijker, als het zekerder is, dat alle de waarheden van den Christelijken Godsdienst, op de beoefening van echte hartendeugd, en daar door op onze zaligheid, enen onverkenbaren invloed hebben, welke nochthans, zo lang er twijfelin-

gen heerſchen, wat al en wat niet waarheid is, in zijne werkingen zo wel verhinderd als benadeeld wordt. Immers, dan eerst kan de waarheid werken op ons hart, en ons gedrag regelen, als zij opene en vrije toegangen vindt, door niets, van wat aart ook, belemmerd (*b*).

(*a*) Men vergelijke de Programmata des Genoodſchaps voor de jaren 1792, en de volgende. Ik ſchreef dus in het jaar 1802.

(*b*) Over het naauw verband, waarin dit leerſtuk ſtaat tot de betrachting van deugd, en tot onze zaligheid, vergelijke men de Verhandelingen van den *Hoog Eerw.* VAN VOORST bl. 123. en van den *Eerw.* MEBIUS bl. 460, in de werken van het *Genoodſchap*, voor het jaar 1787.

§. 2.

Hoewel het leerſtuk van de *natuur* des *Heiligen Geestes* hevig beſtreden wordt, echter beſpeurt men, onder de Beſtrijders zelve, gene aanmerkelijke verſcheidenheid in gevoelens: allen komen daarin overeéñ, dat zij het werklijk beſtaan van den *Geest*, als *verſtandig*, *willende*, *en met vrijheid werkende*, het geen men met een *Schoolſche term* de *Perſonaliteit* des *Geestes* noemt (*a*), ontkennen. Onder hen, zo ver ik althans gelegenheid

heid heb gehad, de Schriften der hedendaagsche Godsdienst-Bestrijders te doorbladeren, ken ik er niet één, die het *Ariaansche* gevoelen omhelsd heeft: anderen mogen oordelen, of ik dit met grond beweer.

Van voornemen zijnde, het leerstuk van de *natuur* des *Heiligen Geestes*, in zijn gehelen omvang, te behandelen, en dus niet alleen zijne *Personaliteit*, zo als men spreekt, maar ook zijne waarachtige Godheid te bewijzen; zal ik, wat het *eerste* betreft, overeenkomstig den eisch der *Eerw. Bestuurderen*, in het *Programma* voor het jaar 1800, aantonen, dat de betekenissen, die men aan de benamingen, *Geest*, *Geest Gods*, en *Heiligen Geest*, in vele plaatsen geeft, niet bestaanbaar zijn met ene gezonde uitlegkunde, en dat integendeel de gewonere verklaring alleszints gegrond is; om dan vervolgends de *Godheid* van den *Heiligen Geest* rechtstreeks te betogen.

Deze orde is de natuurlijkste en veiligste: men kan trouwens, zo lang het eerste niet is afgedaan, het laatste niet voldoenend staven; en is het eerste bewezen, dan is men omtrent het andere des te geruster, als er zijn, die ronduit verklaren, dat, het eerste betoogd zijnde, het andere dan van zelven volgt (*b*). —

 Het

Het is zo, aan niemand kan men voorſchrijven, wat orde hij moet volgen; evenwel kan ik het van mij niet verkrijgen, de omgekeerde goedtekeuren, omdat men dan altoos iets veronderſtelt, dat nog bewezen moet worden (*c*).

Van zelven ſchift zich dus deze Verhandeling in *twee* afdelingen: de *eerſte* zal moeten de *Perſonaliteit*, de *andere* de *Godheid* van den *Heiligen Geest*, bewijzen. Omtrent het *eerſte* dien ik mij nader te verklaren, zo om alle nutteloze woordentwisten aftesnijden, als om den ſtaat des geſchils naauwkeuriger te bepalen. Te weten, — de *Proteſtantſche* Kerk, die, om haar gevoelen op dit teder ſtuk te verklaren, en het tegenovergeſtelde, volgends welk de *Heiligen Geest* is de *magt*, *kracht*, of ene *medegedeelde werking van God*, de *Konstterm Perſonaliteit* gebruikt, is van gevoelen, en belijdt te geloven, dat de *Heilige Geest van den Vader en den Zoon onderſcheiden*, *verſtandig*, *willende*, *en met vrijheid werkzaam is.* Het geſchil tusſchen haar en hare Beſtrijders komt op de *drie* volgende ſtukken neêr:

Vooreerst, „ wordt door de benaming, „ *Heilige Geest*, in het onderwijs van den *Here* JESUS CHRISTUS en zijne *Apostelen*, „ waarop het hier aankomt, aangeduid, dat

„ die

„ die naam enen gegeven wordt, die, als zo-
„ danig, van den *Vader* en den *Zoon* onder-
„ fcheiden is."

Ten anderen, „ wordt de *Heilige Geest* zo
„ en in diervoege van den *Vader* en den
„ *Zoon* onderfcheiden, dat Hij niet is, noch
„ zijn kan ene *eigenfchap*, *hoedanigheid*,
„ *magt*, *kracht*, of *werking* van *God*, maar
„ even als *Vader* en *Zoon beftaat*, en dus met
„ recht aan hunne zijde kan en moet ge-
„ plaatst worden?"

Eindelijk en ten derden, „ wordt de *Heilige*
„ *Geest*, als *verftandig*, *willende*, en *vrij wer-*
„ *kende*, in het onderwijs van het Nieuwe
„ Verbond, voorgefteld, zo dat Hij, en
„ werkt, en daden, betrekking tot Hem heb-
„ bende, als tegen Hem gepleegd, *goed-* en
„ *afkeurt*?"

Over deze ftukken moeten wij het onderwijs van het Nieuwe Verbond raadplegen; JESUS CHRISTUS en zijner *Apostelen* beflisfing horen, en zo opmaken of de *Proteftantfche* Kerk al dan niet dwaalt. Maar, hoe dit begonnen? zullen wij alle de verfchillende verklaringen, die van bijzondere plaatzen gegeven worden, ter toets brengen, en derzelver onbeftaanbaarheid in het licht ftellen? Ik ontken niet, dat zulks zijne nuttig-

heid kan hebben, maar, dan zou de opgenomen taak voor mij hoogst onaangenaam zijn; den Lezer zou mijn arbeid walgen; herhalingen konden niet vermijd worden; en dit geschrift zou ene vervelende langweiligheid ontvangen, die niet dan schadelijk kan zijn. Liever wil ik een aangenamer en korter weg bewandelen, langs welken wij ook tot ons grote doel komen, en deze is: dat wij, door enige voorlopige aanmerkingen, zekere punten, waar het inzonderheid op aankomt, en die het geschil beslissen moeten, vaststellen, om dus in ene zaak van dat belang als deze, volle en gerustste llende zekerheid te hebben, wat al en niet de lere van JESUS en zijner *Apostelen* is.

(*a*) Over woorden te twisten, is kinderachtig, hoe dikwils gebeurt het, dat men, in een strijd over een of ander onderwerp, de zaak uit het oog verliest, en zich uitlaat over het al of niet, het wel of kwalijk gepaste van zekere uitdrukkingen en spreekwijzen. — Wij menschen kunnen, van geestelijke dingen, niet anders dan zinnelijk spreken, om dat wij gene andere dan ene zinnelijke taal hebben en kennen. Hierom is het nodig, dat wij, van geestelijke zaken sprekende, om het begrip, dat wij er van vormen, te verklaren, gebruik maken van zekere zinnelijke uitdrukkingen. — In de lere van den Godsdienst, die in de taal der menschen is voorgedragen, en waarover wij alleen menschlijk kunnen spreken, is,

uit

uit hoofde van opgekomene dwalende begrippen, het gebruik van zekere *termen* noodzakelijk geworden. Intusschen, ik wil niet beweren, dat ze zo nodig zijn, dat men, zonder dezelve, niet in staat zou wezen, het ware Bijbelsche begrip van dit en andere leerstukken, te kunnen verklaren. Conf. Cl. MUNTINGHE *Theol. Christ.* pag. 567 not. (*e*).

(*b*) Men vergelijke PURGOLD *Resultaat meins mehr als funfzigjährigens Nachdenkens*, bl. 199. HUFNAGEL *Handbuch der Biblischen Theologie* 2 *Th.* 1 *Abtheil.* §. 61. bl. 102.

(*c*) Ik heb het oog op MORUS *Comment. in Epitomen*, pag. 212, die deze omgekeerde orde volgt. STORR, *Doctrinae Christ. pars Theoret.* §. 45. *pag.* 152, laat het betoog van de *Personaliteit* geheel weg.

§. 3.

Onze *eerste* voorbereidende aanmerking is: „ *om van Leerstukken, die wij alléén door de* „ *Openbaring kennen, rechte begrippen zich te* „ *maken, moet men met haar alléén raadplegen,* „ *moet men toelaten, dat zij zich zelve verkla-* „ *re*".

Indien wij met hen alléén te doen hadden, die alle openbaring van God aan menschen ontkennen, dan zou men genoodzaakt zijn, haar werklijk bestaan vooraf te betogen, eer men op deze grondstelling kon bouwen. Dan, daar velen onzer Bestrijders ten dezen opzich-

te

te met ons het eens zijn, zo hou ik dit voor bewezen. Is er nu ene Godlijke Openbaring, die ons zaken ontdekt, van welke wij, zonder haar, nimmer kennis zouden gehad hebben, die dus haar alléén eigen zijn, dan moet men, om haar te verſtaan, met haar alléén ook raadplegen: zij kan, over het geen zij leert, zich zelve het best verklaren, en nergens elders kan men ene nadere ontwikkeling, en toelichting van haar verwachten. Dit is in den aart der zake gegrond, en dit ontkennende, ontneemt men haar hare gedaante, en het karakteristieke ener Godlijke Openbaring (*a*).

Alle onze gezuiverde kundigheden, van de natuur van het Opperwezen, zijn wij enig en alléén aan de Openbaring, en bijzonder aan dat gedeelte van dezelve, dat de lere van JESUS en zijne *Apostelen* behelst, verſchuldigd. Buiten de Openbaring, wat men hier ook tegen inbrengen moge, het is toch waarheid, vindt men nergens zulke denkbeelden van God, enen eerſten Oorzaak en Beſtierder van alles zo waardig. — Het geen wij van den *Heiligen Geest* weten, weten wij door haar. Billijk dus is het, haar daarover te horen, haar over ons geſchil uitſpraak te laten doen.

Te-

Tegen deze zo gegronde regel zondigt men hedendaagsch op veelerlei wijze, daar men poogt, met behulp van uitheemsche Schrijvers, of, zo men bij eige en inlandsche zich nog bepaalt, met behulp van later levenden, wier denkwijze door bijkomende omstandigheden veranderd is, en daarom gene bevoegde Rechters zijn kunnen, de lere der Openbaring te verklaren. — Zo men geloof moet slaan aan het geen velen ons zeggen, dan hebben de *Joden*, zints zij bekend zijn geworden met de *Griekſche Filoſofie*, de wijsgerige begrippen van PYTHAGORAS en PLATO verénigd met hunne godsdienstige kundigheden; hiervan zal het dan zijn afteleiden, dat zij de eigenschappen, hoedanigheden en werkingen van God hebben geperſonificeerd. JESUS nu en zijne *Apostelen*, naar dezen denktrant zich schikkende, spraken van den *Geest*, als een *Perſoon*, offchoon zij er niets anders, dan zekere gaven, eigenschappen, en werkingen van God, of zekere hebbelijkheden der ziele, en gemoedsneigingen, door verstaan hebben (*b*).

Tegen dit, hoe langer hoe meer veld winnende, gevoelen, heb ik meer dan ene bedenklijkheid, die, zo het mij althans toeschijnt, het gewaagde en ongegronde dier

on-

onderſtelling in het licht zetten zal, en ene nadere ontwikkeling waardig is.

Vooreerst, hoewel ik den invloed der *Platonische*, *Pythagorische*, en zelfs de *Epikuriſche* wijsbegeerte, in de ſtelzels der drie Joodſche hoofdſektens, zints de *Joden* met de *Grieken* in nadere verbintenis zijn gekomen, geenzins ontken, en zelfs toeſta, dat een en ander Heidensch begrip, onder de Joden, volksgeloof is geworden, en ſchoon ik gaarne erken, dat de *Joden* in *Egypten* en *Alekſandriën* van PLATO en de latere *Pythagoreërs* veel overgenomen hebben; zo twijfel ik echter of men bondig bewijzen kan, dat diezelvde denkwijze tot in *Palestina* is doorgedrongen. Nergens heb ik daarvan enige ſporen gevonden, en de pogingen van den Jood ARISTOBULUS, een ijvrig voorſtander der *Griekſche Filoſofie* (*c*), om deze aan zijn volk ſmakelijk te maken, door het voorgeven, dat PLATO zeer veel uit hunne heilige Schriften ontleend hadt, ſpreken mijns bedunkens voor het tegendeel. Trouwens, hij bediende zich van dit voorgeven als van een gepast middel, om zich bij zijn volk, dat alle vreemde leer verachtte, en de *Heidenſche Filoſofie* in het bijzonder verdoemde, wegens zijne onrechtzinnigheid te ontſchul-

ſchuldigen. — Hoe zou daarenboven de Griekſche wijsbegeerte ingang hebben kunnen vinden bij een volk, zo bijgeloovig, zo gehecht aan hunne oude inſtellingen, gewoonten en denkwijze, en zo trots op hunne voorrechten, dat zij met verachting de vreemdelingen behandelden?

Ten anderen, zints de *Joden* zo geweldig door de *Griekſche* Koningen onderdrukt zijn geworden, zijn zij van de *Grieken* zeer afkerig geworden, en hun haat tegen de *Heidenen* was ten laatſten zo groot, dat zij gene Schriften van hun in handen wilden nemen (*d*). Hiervan daan, dat de *Heidenen* met verachting hen behandelden, en met den naam van *Barbaren* beſtempelden. Hiervan daan die jaloerschheid en partijſchap tusſchen de *Palestynſche* en *Alekſandrynſche Joden*, omdat de laatſten zich meer ſchikten naar der *Heidenen* zeden. Door het een en ander werdt te weeg gebragt, dat de *Griekſche* wijsbegeerte, bij zulken, die haar nog toegedaan waren, allen verderen invloed moest verliezen, en, dat er onverwinbare bolwerken tegen haar opgeworpen werden, die elke poging, om nieuwen aanwinst te maken, verijdelden.

Ten derden, genomen, dat de *Joden* door de *Pythagorisch-Platoniſche* wijsbegeerte wegge-

gesleept waren geworden, om hunne denkbeelden van God, zijn natuur, en zijne werkingen, met hare beginzelen te doen overeenstemmen; dan moet bewezen worden, dat ze hem aanleiding gaf, om de eigenschappen en werkingen der Godheid te *personificeeren*, te meer, als deskundigen daarover verschillen (*e*). FILO, op wien men zich zo vaak beroept, kan geen getuige zijn, daar hij den *Logos*, van wien hij zo dikwerf spreekt, nergens *gepersonificeerd* heeft. Van een πνευμα, *Geest*, weet ik niet, dat die *Filosofen* gesproken hebben; en wat FILO daar onder verstond, is duister, en blijft voor mij onzeker (*f*).

Ten vierden, en dit zij onze laatste aanmerking, het is zeer opmerklijk, dat PAULUS, indien de voordragt van zijnen Heer, meer of min, met de denkbeelden der *Griekſche* wijsbegeerte overeenkwam, zo zeer tegen dezelve ijvert, en waarschuwt, om zich niet door hun, die ze voorstonden, te laten wegslepen. Een Man als hij, die de leer van JESUS wel kende, en zo vaak plechtig betuigt, dat hij ze zuiver voordroeg, niet naar den smaak der *Grieken*, die zou dat licht, zo zeer dienende, om de lere van het Christendom opteklaren, hebben uitgedoofd? Hoe

kwa-

kwalijk zou hij dan deszelfs belangen hebben voorgeſtaan! — Ik weet wel, dat ſommigen, en onder dezen, Mannen van verdienſte, beweeren, dat PAULUS ijvert tegen de *Oosterſche Filoſofie*; maar noch MOSHEIM, noch BRUCKER hebben het beſtaan van dezelve bewezen (*g*), en ze wordt om die rede, met het hoogſte recht, op den lijst der wijsgerige ſtelzels uitgeſchrapt (*h*).

Daar is nog iets, dat van ons niet mag worden voorbij gegaan, te weten, men wil het leerſtuk van den *Heiligen Geest* uit de *Kabbala* ophelderen; en bedient zich van de *Kabbalistiſche Sephiroths*, om te bewijzen, dat de *Perſonifikatie* der Godlijke eigenſchappen, bij de latere *Joden* in gebruik, overeenſtemt met het voorſtel van den *Geest* in de Schriften des Nieuwen Verbonds (*i*). Zonder ons in een opzetlijk onderzoek intelaten, wat de *Kabbalisten* door de *Sefiroths* hebben verſtaan en aanduiden willen, zij het genoeg optemerken, dat de *Kabbala* van een te jongen oorſprong is, om er ter opheldering der lere des Nieuwen Verbonds gebruik van te kunnen maken (*k*). Daarenboven is alles, onder een kleed van verbloemde en geheimzinnige voorſtellingen, zodanig verborgen, dat men niet weet, wat er van

te maken; zelfs hebben de Joden menige *Kommentarie* geſchreven, om dat duistere op te helderen, zonder nochthans iets geſticht te hebben. *Rabbi* ABRAHAM COHEN IRIRA, in een werk getiteld: *Poorte des Hemels*, heeft getracht het *Kabbalistisch Syſtema* in het licht te ſtellen; doch in zijne bewijzen en verklaringen heeft hij gebruik gemaakt van de latere *metafyſiſche* navorſchingen der *Arabieren*, en der *Scholastieken* (*l*). — Genoeg, dat ophelderingen, daaruit ontleend, zeer onpasſend zijn, en in gene aanmerking komen.

Ik heb mij zo uitvoerig over het een en ander moeten uitlaten, om mijne gemaakte regels te ſtaven, en vele tegenbedenkingen, die anders gemaakt worden, en ons ophouden zouden, aftefnijden. Indien dus van elders niet blijkt, dat wij andere hulpmiddelen, buiten de Godlijke Schriften des Ouden en Nieuwen Vesbonds, ter opheldering en bepaling van het leerſtuk des *Geestes*, moeten gebruiken, bedienen wij ons ook alleen van deze. — Dan, welligt denken ſommigen, dat de oude *Apokryfe* Schriften der *Joden*, als zeer nuttig ter verklaring van het Nieuwe Verbond, van groot belang voor ons zijn. Ik weet, dat men ter ſtaving van het recht-

rechtzinnig begrip, als ook onder de Joden heerſchende, zich onder anderen beroept op het *Boek der Wijsheid* Kap. 9: 17., alwaar geſproken wordt van den *Heiligen Geest*, dien God uit de hoogte gezonden heeft. Dan, als men Kap. 7: 22 – 30. vergelijkt, wordt men terſtond gewaar, dat de Schrijver doortrokken is geweest van de *Pythagorisch-Platoniſche Filoſofie*, waarom zijn aangehaald gezegde hier niets kan afdoen (*m*).

(*a*) Men kan hier over met nut raadplegen VAN VLOTEN, in zijne *Algemene Inleiding* voor het 1 D. zijner *Bijbelverkl.* bl. 24. enz.

(*b*) Deze onderſtelling vindt men in verſcheidene Schriften voorgedragen, waarvan ik maar noemen zal: BAUER *Theologie des A. T. oder Abriſſ der religiöſen Begrifte der alten Hebraeer*, waar anderen ook zijn opgegeven.

(*c*) Conf. BRUCKER *Hiſt. Crit. Phil.* T. 2. pag. 698. EUSEBIUS *de Praep. Euang. Lib.* 13 *cap.* 12.

(*d*) Conf. J. A. ERNESTI *de odio Judaeorum veterum adverſus literas Graecas in Opuſcul. Philol. Crit.* pag. 408.

(*e*) Men is het niet eens, of PLATO zijne *Ideën* beſchouwde als op zich zelven beſtaande wezens, dan of hij daar onder verſtaan heeft eeuwige begrippen in het verſtand der Godheid. Het laatſte beweeren MOSHEIM *ad* CUDWORTH *Syſt. intell.* cap. 4. §. 36. pag. 662, 696. MEINERS *Geſchichte des Urſprungs, Fortgangs und Verfalls der Wisſenſchaften in Griechenland und Rom*, 2 B. 8 Buch 3 *Capit. zweite Beilage* bl. 802 — 804. TIEDEMANN *Geist der Spekulativen Philoſophie*,

2 band bl. 87, heeft het weêrſprekende in het ſtelzel van PLATO goed uit een gezet. Het eerſte wordt verdedigd van BRUCKER *Hiſt. Philoſoph.* T. I. pag. 695. GEDIKE *Hiſt. Phil. ex Cicerone collecta* pag. 182, 183. PLESSING *Verſuche zur Aufklärung der Philoſophie des Alterthums* I. b. bl. 127 &c. Dit moge zijn, hoe het wil, zo veel dunkt mij is zeker, dat PLATO de eigenſchappen en werkingen der Godheid niet geperſonificeerd heeft.

(*f*) Uit FILO kan men niet bewijzen, dat der Joden gewoonte geweest is, de eigenſchappen en werkingen van God te perſonificeren; althans het is zeker, dat hij de νους of λογος, het Godlijk verſtand, niet als ene godlijke eigenſchap, maar als het evenbeeld van God, dat buiten Hem beſtaat, beſchouwd heeft. Men vergelijke TIEDEMANN t. a. p. 3 b. bl. 132, 133. Dikwils, maar zeer onbepaald, ſpreekt FILO van een *Geest Gods*. Soms verſtond hij er door de redelijke ziel, door welke wij aan God gelijken, Lib. 2. περὶ τοῦ χεῖρον τῷ κρειττονι φιλειν ἐπιτιθεσθαι, pag. m. 132 *edit.* HOESCHELII. Hier en daar ontmoeten wij gezegden, die ſchijnen van enen *Geest Gods*, onderſcheiden van het Opperwezen, verſtaan te moeten worden; maar ze kunnen ook ene andere opvatting dulden, men vergelijke zijn Traktaat περὶ γιγαντων, pag. 226. — Genomen, dat FILO al eens de eigenſchappen en werkingen van God hadt geperſonificeerd, wat bewijst zulks dan? Hij en JOSEFUS, die van uitlandſche geleerdheid werk maakten, waren zeldzame uitzonderingen onder een volk, welks hoofden ten grondregel hadden, die ze ook gedurig inſcherpten: uitheemſche geleerdheid geeft geen voordeel, maar doet veeleer nadeel. En waarlijk, het oude zeggen: *philoſophandum eſt paucis*, is hier maar al te toepaslijk.

(*g*) MOSHEIM *Diſſertat. hiſt. eccleſ.* pag. 217 & ſeq.

ſeq. & BRUCKER l. c. vol. 2. pag. 639, bewijzen ja, dat, kort na de geboorte van CHRISTUS, verſchillende *Gnostiſche* partijen zich beroemd hebben, in het bezit te wezen van ene lere (διδασκαλεια), in het *Oosten* haar oorſprong hebbende; maar zij hebben niet bewezen, dat in het *Oosten* een bijzondere School geweest is, die het Syſtema van de *Emanationes*, *Aeones* enz. voorgedragen heeft.

(*h*) Vergelijkt MEINERS *Grundris der Geſchichte der Waltweiskeit*, bl. 168, 169. TIEDEMANN t. a. p. 3 b. bl. 96 enz.

(*i*) Dit heeft EICHHORN getracht *Allg. Bibl.* 3 b. bl. 191. enz.

(*k*) Te recht heeft MEINERS aangemerkt, t. a. p. bl. 189, dat men onderſcheid moet maken tusſchen de *Kabbalistiſche* denkwijze in haar oorſprong, en het vervaardigen van *Kabbalistiſche* Schriften. De ouderdom van de eerſten te willen ontkennen, zou dwaasheid zijn; maar even dwaas zou het zijn, den lateren oorſprong der laatſten te lochenen. Dat deze ouder zouden zijn dan de *Talmud*, zo als BRUCKER beweert l. c. T. 2. pag. 832, is zeer onwaarſchijnlijk, zo niet van allen grond ontbloot. De *Abt* DE LA NAUZE *Hiſt. de l'Academ. des Inſcript.* T. 9. pag. 37. *ſeq.* beweert, dat de *Kabbala* eerst in de *tweede eèuw* na CHRISTUS geboorte ontſtaan is. Voorts kan nagezien worden TIEDEMANN t. a. p. bl. 137. enz.

(*l*) Dit blijkt uit den inhoud van het boek duidelijk, waaruit TIEDEMANN t. a. p., het voornaamſte heeft opgegeven.

(*m*) Conf. BRUCKER l. c. T. 2. pag. 694. *ſeq.*

§. 4.

Ene *twede* voorbereidende aanmerking is: „ *daar de bron van alle godsdienstige kundigheden* „ *der Joden het Oud Verbond is, zo moet on-* „ *derzocht worden, zal men anders over dezelve* „ *wel oordelen, hoe die Schriften van het Oud Ver-* „ *bond van den* HEILIGEN GEEST *spreken;* „ *te meer, als het uit de Schriften van het* „ *Nieuw Verbond overtuigend blijkt, dat* JE- „ SUS *van den* HEILIGEN GEEST *tot de* „ Joden *op ene wijze gesproken heeft, die geen* „ *twijfel overlaat, of zij waren van dien* „ GEEST en *zijne werkingen niet onkundig*". — Als wij het onderwijs van den Zaligmaker opmerkende en onbevooroordeeld nagaan, is het tot volle overtuiging duidlijk, dat Hij dikwils van den *Geest* gesproken heeft, zonder dat de *Joden* dat als wat nieuws en ongehoords aanmerkten, iets, dat zij anders zo gereed deden. De volgende plaatzen zijn zo vele bewijzen voor deze stelling, *Matth.* 12: 31, 32. *Markus* 12: 36. *Luk.* 11: 13. *Joh.* 3: 5, 6, 8. De Leerlingen van CHRISTUS, die althans in beter en uitgebreider kundigheden boven hunne Landgenoten niets vooruit hadden, betuigden even min hunne bevreemding, als Hij tot hun van den *Geest* sprak,

ſprak, en hen over zijn gemis vertrooste, met de verzekering, dat zij dien ontvangen zouden na zijn vertrek van deze aarde, *Joh.* 14, 15, 16, vergeleken *Matth.* 10: 20. *Handel.* 1: 5, 8. — JOHANNES de *Doper* ſprak al zeer dikwils van den *Geest*, *Matth.* 3: 11. *Joh.* 1: 33. *Kap.* 3: 34, en nimmer baarde hij daarmede opziens. Even weinig heeft dit plaats gehad, als de *Apostelen* naderhand tot de *Joden* van den *Geest* ſpraken, *Handel.* 2: 38. *Kap.* 5: 3, 9. *Kap.* 28: 25; en wanneer STEFANUS volgends *Handel.* 7: 51. den *Joodſchen Raad* verweet, dat zij even als hunne Vaderen den *Heiligen Geest* weêrſtonden, werdt hij woedende over die beſchuldiging; een bewijs, dat zij van den *Geest* en zijne werkingen kennis droegen.

De boeken des Ouden Verbonds, de bron van alle godsdienſtige kundigheden der *Joden*, moeten dus dien *Geest* hen hebben leren kennen; en waarlijk veel, zeer veel melding is daarin van den *Geest*, *Geest Gods*, en *Heiligen Geest.* Maar hoe is hij daar voorgeſteld? — Dit is waarlijk moeilijk te beantwoorden, vooral, om dat die benoemingen vele en verſchillende betekenisſen hebben; en bijzonder, om dat ze verwisſeld zijn met andere bewoordingen, die zekere werking aan-

 dui-

duiden, bij voorbeeld, in *Ezechiel* 3: 14, 22. *Kap.* 8: 1. vergel. vs. 3, en elders meer, is *Geest* met *hand des Heren* verwisseld, zo *Job* 33: 4. *Geest Gods*, met *adem des Almagtigen*, enz. — Vroeg gewaagt MOSES van den *Geest Gods*, en zegt *Gen.* 1: 2: „Hij „zweefde op de wateren". Dan, dit gezegde is voor ons, die de oorspronglijke betekenis van רוּח niet meer kennen, zeer donker, en daardoor zijn wij buiten staat, om met enige zekerheid iets te bepalen, of daar op ene werkinge van den *Geest*, dan wel op ene werking van God in 't gemeen is gezien. Dit alléén, dunkt mij, kan uit de verwisseling van *Geest Gods*, met *adem*, *geblaas* des Almagtigen, en uit andere plaatzen, waar van zekere grote en buitengewone werkingen van God, onder de bewoordingen geblaas of wind, als *Exod.* 15: 8. *Ps.* 18: 16, gesproken is, afgeleid worden, dat de eerste en oorspronglijke betekenis van *Geest* is, ene *onzichtbare, bezielende en doordringende kracht, die alléén uit hare uitwerkzelen en gevolgen gekend kan worden.* Deze grondbetekenis wordt gewettigd door des *Zaligmakers* betuiging, *Joh.* 3: 8: „de wind blaast, waar „heen hij wil, en gij hoort zijn geluid; „maar gij weet niet van waar hij komt, „en

„ en waar hij henen gaat: alzo is het met „ een iegelijk, die uit den Geest geboren is". Zo men toch de vergelijking niet uit het oog verliest, dan kan men niet ontkennen, dat de werking des *Geestes* ons voorgefteld wordt als ene *onzichtbare*, *bezielende* en *penetrante*, die alléén uit hare gevolgen gekend kan en moet worden (*a*). Houdt men aan deze grondbetekenis vast, dan kan het ons niet bevreemden, dat men God, en om dat Hij onzichtbaar is, en om dat Hij de levensbron is, die alles bezielt, en om dat hij alles vermag, en om dat zijne wijsheid ondoordringlijk is, en zijne kennis tot alles doordringt, *Geest* heeft genoemd — dat de invloed van die werking, waardoor iemand of onderfteund, of aangedreven werdt tot het een en ander, met een fchragende of aandrijvende hand wordt afgewisfeld, — dat ftrenge oordelen, gefchikt, om bij een diep bedorven volk uitloutering en verbetering te bevoorderen, voorkomen als een geest des oordeels en der uitbrandinge, als een fterk aangevoerden en zuiverenden wind, *Jef.* 4: 5, — dat men, om al wat in zijn foort groot, voortreflijk en fterk is, aanteduiden, bezigde het woord *Geest*, *Jef.* 31 : 3; en dat men, daar God als de bron, uit welken alles tot menfchen afvloeit, van hun,

die in natuurlijke begaafdheden, ligchaams-krachten, of anderszints, boven andere uitmunteden, zeide, zij zijn met den *Geest Gods* vervuld, *Richt.* 14: 6, 19. *Kap.* 15: 14, en elders. — Ik zou dus kunnen voortgaan tot de overige afgeleide betekenisſen, maar, daar de bijgebragte ter opheldering genoegzaam zijn, zal ik liever voortgaan, en onderzoeken, of wij in het Oud Verbond ook vinden gewag gemaakt van enen *Geest*, als *beſtaande*, *verſtandig willende*, en *werkende*, die, als *zodanig*, van God onderſcheiden wordt? —

In geheel dit onderzoek moet ſtrenge waarheidsliefde onze gids zijn. Wie dit doet, zal zich voor alle gekunſtelde verklaringen, zowel aan de ene als aan de andere zijde, hoeden, en even min noch op den klank der woorden, noch op plaatzen, die niets beſlisſchen, aangaan. — Immers, de benaming *Gods Geest*, of *Geest Gods* kan op zich zelven geen bewijs opleveren; want, uit het geen wij reeds gezegd hebben, blijkt, dat ze of van God zelven, of van zijne deugden, of eindelijk van zijne werkingen verſtaan kan worden. — Dan, er zijn enige plaatzen, die, zo lang men eenvoudig verklaart, althans naar mijn inzien, in den opgegeven zin

van

van den *Geest* fpreken. — 2 *Sam.* 23: 2 lezen wij: „ de Geest des Heren heeft door mij „ gefproken, en zijne reden is op mijne „ tonge geweest". DAVID erkent, dat die *Geest* hem hadt ontdekt, al het geen hij in het vervolg voorzegt, zo dat die *Geest* zelve hem de woorden, waarin de voorzegging vervat is, op de lippen heeft gelegd. — Wordt hier niet van den *Geest* des Heren, als *beftaande* en *werkende*, gefproken? — Men ftelle eens in de plaats van Geest, aandrift, hoge Poëtifche verrukking, godlijk verftand der toekomfte ontwikkelende Godskracht, en men oordele, of iets hier vlijt? Kan van een van allen gezegd worden, dat ze de redenen DAVID op de lippen heeft gelegd? en juist dit wordt bepaaldelijk, door het betreklijk voornaamwoord, *zijne*, dat niet dan op den *Geest* flaan kan, aan dien *Geest* toegeëigend, — *Jefaia* 48: 16. lezen wij: „ en nu de *Here Here*, en zijn *Geest* heeft mij „ gezonden". Hoe zal men deze betuiging, die de *Profeet* in ene tusfchenrede van zich zelven geeft, om de boodfchap, door hem gebragt, te bevestigen, verftaan? Zal men met HENSLER vertalen: „ zo zendt mij ook „ nu Jehovas Geest"? — Maar waarom van de woordvoeging, die zo duidlijk de

Geest

Geest van God onderſcheidt, afgeweken? — HEZEL, die hier vertaalt: „ook nu zendt „ mij de Heer; God en zijn *Geest*", ſlaat voor, om *Geest* te nemen voor *bevel;* en wanneer ſprak immer iemand, de Heer en zijn bevel zendt mij? KOPPE wil ook daar heen, en grondt zich op den *Kaldeeuwſchen Parafrast;* maar heeft die zo veel gezach? — De *Geest* wordt den *Heer* zo aan de zijde gezet, dat hij even als deze voorkomt, als den zender van den *Profeet.* Wat kan, mag en moet ons bewegen, van deze zo natuurlijke betekenis aftewijken? — *Jeſaia* 63: 10, wordt aan het *Joodſche* volk verweten, dat zij den *Heiligen Geest* ſmarte aangedaan hebben, en dit is, naar vs. 11 die *Geest*, die onder hen gewerkt hadt. Verdient de opvatting van HEZEL weêrlegd te worden, die aan die woorden dezen zin geeft: „ zij „ handelden tegen de voorſchriften van den „ hun geopenbaarden Godsdienst". Hoe vreemd, daar de *Heilige Geest* in gelijke betrekking hier voorkomt, en als *Jehova,* en als de *Engel* van Gods aangezicht? — waar worden de voorſchriften van den geopenbaarden Godsdienst immer de *Heilige Geest* genoemd? Moet men uit de gezegden, aan ene of andere zaak toegekend, tot deszelfs

aart

aart en natuur besluiten, dan moet volgen, dat beledigen, bedroeven, toegekend wordt aan het geen voor belediging en bedroeving vatbaar is. — Kan men dan hier onder die benaming *Heilige Geest*, wel aan een ander, dan aan een bestaand Persoon, tegen wien misdaden gepleegd kunnen worden, die ontërende voor hem zijn, denken? — hoe is het mogelijk, dat DOEDERLEIN heeft kunnen vertalen: „ zij hebben zich tegen zijn won„ derdoend vermogen gekant"? Dit wordt vs. 11 — 13 van den *Heiligen Geest* onderscheiden. Even min voldoet de vertaling van DATHE; „ zij hebben zijne hoogwaar„ digheid miskent". Behalven, dat deze betekenis willekeurig hier toegepast wordt, zo wordt ze door het volgende 11 vers, daar gezegd is, dat de *Heilige Geest* in hun midden gewerkt heeft, weêrsproken. — *Ps.* 51: 13, bidt DAVID: „ neem uwen *Heiligen* „ *Geest* niet van mij". — Volgends HEZEL zal zijne mening zijn geweest: „ de goede „ gezindheden, die gij gewerkt hebt, be„ waar in mij". Maar verandert men zo niet het voorstel? DAVID spreekt niet van zijne gemoedsgesteldheid, maar van den *Heiligen Geest*, door God hem geschonken, en begeerde, dat die hem niet ontnomen mogt wor-

worden. — Zullen wij dan met KNAPP, en anderen, het dus opvatten: „onttrek mij Uw „ bijſtand niet"? Dan, dat is mij, uit hoofde van het bijvoeglijke woord, *heilig*, dat zo veel als hoogwaardig is, niet aannemelijk. — De Dichter van *Ps.* 143: 10. bidt: „ Uw goede Geest geleide mij in een effen „ land". VAN VLOTEN heeft, zo het mij voorkomt, den zin zeer wel getroffen: „ Uw Geest, mij altoos zo genegen, zal mij „ dan aan de beste oord van veiligheid, waar „ gene nieuwe lagen iets vermogen, bren„ gen". KNAPP en anderen menen, dat in het verband alleen deze zin past: „ ik ver„ trouw, dat gij mij goedgunſtig onder„ richten zult, hoe ik het dreigend gevaar „ ontgaan, en tot volle zekerheid komen „ kan". Ik wil niet ontkennen, dat *Geest* ſoms voor godlijke openbaring en onderrichting gebruikt wordt; maar ik zie niet, dat deze betekenis, uit *Nehemia* 9: 20, hier bewezen kan worden, om dat daar het onderwijs van den *Geest* afgeleid wordt, als iets, dat hij geeft. — *Ezech.* 36: 27. lezen wij deze belofte: „ ik zal mijnen Geest ge„ ven in het binnenſte van U". Dit van ene vernieuwde gezindheid te verklaren, gaat niet aan, om dat deze vs. 26, van den

Geest

Geest Gods, die, vs. 27, als hare werkmeester voorkomt, onderſcheiden wordt, het geen uit vergelijking met *Kap*. 39: 29 nog nader blijkt (*b*). En hoe zal men het eindelijk maken met *Micha* 3: 8: „ maar waarlijk ik ben vol kracht van den Geest des „ Heeren"? — Indien ik de aangevoerde plaatzen nadenk, komt het mij voor, dat, zo lang als men prijs ſtelt op ene eenvoudige en ongekunſtelde uitlegging, ze bewijzen, er wordt in het Oud Verbond geſproken van enen *Geest*, die als zodanig van God onderſcheiden is, die aan de Profeten het toekomende openbaarde, en door wiens invloed zij ſpraken, tegen wien daden gepleegd worden, die zijn misnoegen opwekken, die de werker is van de verbeterde denkwijze der menſchen, en derhalven als verſtandig en werkzaam voorgeſteld wordt (*c*).

Gaat nu al het beredeneerde door, voor zo verre het den toets van ene goede en gegronde uitlegkunde kan doorſtaan, dan dunkt mij, kan uit de natuur van die werkingen opgemaakt worden, waarom hij, van wien ze afgeleid worden, als van derzelver oorzaak, den naam *Geest* draagt. De rede daarvan is, mijns bedunkens, enig en alleen te zoeken, in zijne *onzichtbare*, *bezielende* en *doordringende*

wer-

werkingen, die alléén uit de gevolgen gekend kunnen worden. Zou dat niet wel de rede zijn, dat volgends ene zeer bekende *rethorische* figuur, *Metonymie*, soms aan zijne werkingen, zijn naam gegeven wordt, om dus derzelver eigen aart meer te kenmerken? Zou dat niet wel de rede zijn, dat men, om het veelvermogende en onweêrstaanbare van des *Geestes* invloed uittedrukken, de benoeming *Geest*, met andere bewoordingen, gebezigd van *Gods alvermogen*, verwisseld heeft? Althans, het geen ik als gissing voorstel, staat in een naauw verband met, en vloeit voort uit de eerste en oorspronglijke betekenis van het woord *Geest*, die niet *metafysisch* maar *fysisch* is.

(*a*) Nec *απροσδιονυσα* sunt, quae ERASMUS, in paraphr. ad h. l., scripsit: „ Hic aër, inquit, quo vegetamur, & cujus tantam vim & utilitatem sentimus, quoniam, ad nostra corpora collatus, subtilior est, Spiritus dicitur. Atque hic Spiritus non cohibetur hominum arbitrio, sed impetu suo fertur, quo visum est, per omnia sese diffundens, mirificam vim inferens rebus corporalibus: nonnunquam vitam afferens, nonnunquam mortem, nunc tranquillus ac tacitus, nunc rursus molentior: interim ab Oriente spirans, interim ab Occidente, interim ab aliis atque aliis mundi partibus: & effectu se prodit: ac vocem illius acidis, cum nullum

„ lum corpus videas, nec sit, quod manibus possis
„ apprehendere; sentis praesentem, nec vides venientem,
„ nec vides, quo se proripiat abiens. Tale quiddam ha-
„ bet haec Spiritualis nativitas. Arcanis afflatibus men-
„ tes hominum a Dei Spiritu rapiuntur ac transformantur.
„ Vis & effectus ineffabilis sentitur, nec tamen oculis cer-
„ nitur id, quod agitur. Et qui sic renati sunt, non
„ jam aguntur humano carnalique Spiritu, sed Spiritu
„ Dei, qui vivificat ac moderatur omnia". —

(*b*) Ik heb mij op enige, en zo ze mij toeschenen, de beslisschendste plaatzen beroepen; er zijn, die minder afdoen, of zeer twijfelachtig zijn. Tot deze breng ik *Exod.* 31 : 3. vergel. *Kap.* 35 : 30—35, uit welke men besluiten zou kunnen ten voordele van onze zaak; maar de spreekwijs met den Geest vervuld, die in beide plaatzen gebruikt wordt, is *Kap.* 36: 1, 2. verwisseld met deze: de Here, of God heeft wijsheid en verstand gegeven. DATHE *ad* GLASSII *Phil. S.* T. 2. pag. 819, ontzegt aan dezen bewijs, om dat in het Nieuwe Verbond alléén zedelijke en gene natuurlijke werkingen aan den Geest worden toegeschreven; dan, het tegendeel is blijkbaar, zo uit het taal- als wondervermogen, dat aan hem is toegekend. CLARISSE *disp. de Sp. S.* pag. 16 heeft dit te recht opgemerkt.

(*c*) De vraag: of die Geest als een Godlijk Persoon in de Schriften des Ouden Verbonds voorkomt, behoeft mij niet optehouden, te minder, om dat men erkent, als de *Personaliteit* bewezen is, dat dan de Godheid vast staat. Regelrecht kan ze er niet uit bewezen worden; maar, zo verre de werkingen van dien *Geest* zijn een θεῖόν τί, karakteristiek Godlijk, kan het bij gevolg er uit afgeleid worden. Dit merk ik aan, om dat JACOBI in ene *Verhandeling* over *de leer der Drie-*

 een-

eenheid, te vinden in het 2. *Deel zijner Verhandeling* bl. 197—206, naar mijn inzien, wat te ver gaat, en ook plaatzen bijbrengt, die niet zeer beslisschende zijn. Over het geheel, er is veel omzichtigheid nodig, als men de maat en trap der godsdienstige kundigheden van de oude Israëliers bepalen wil. — Zeker zijn er inrichtingen geweest tot hun onderwijs; maar wij weten er te weinig van, om hier iets stelligs te bepalen. — Ik zeg er dan ook geen woord meer van.

§. 5.

Ene *derde* voorbereidende aanmerking is: „ *daar het woord* GEEST, *in de Schriften des* „ *Nieuwen Verbonds, vele en verschillende be-* „ *tekenissen heeft, en het soms zelfs moeielijk* „ *is te bepalen, welke in deze en gene plaats* „ *aangenomen moet worden; zo moet men, en* „ *in het aanvoeren van bewijzen, voor het te* „ *behandele leerstuk, omzichtig zijn, en in* „ *plaatzen, die meer dan ene betekenis toela-* „ *ten, de bedoelde, naar alle erkende regelen* „ *van ene goede uitlegkunde, vaststellen*".

Dat het woord *Geest* vele en verschillende betekenissen heeft, zo dat niet overal, waar het voorkomt, aan den *Geest zelven* is te denken, kan aan niemand, die met opmerking de Schriften van het Nieuwe Verbond gelezen heeft, onbekend zijn. — Een en ander voor-

voorbeeld, daar men elders meer kan vinden (*a*), zal tot ons oogmerk genoeg zijn.

Het woord *Geest* wordt ſoms van de *hogere*, *godlijke* natuur van den Zaligmaker gebruikt, als *Rom.* 1: 4. 1 *Petr.* 3: 18. 1 *Kor.* 15: 45. *Hebr.* 9: 14. vergeleken *Kap.* 7: 16. (immers, wat in de eerſte plaats is den *eeuwigen Geest*, is in de laatſte, de *kracht des onvergankelijken levens*); en zo komt het ook voor, althans naar mijn inzien, in het opwekkend ſlot, waarmede de brieven aan de Gemeente van *klein Aſia* geëindigd worden, *Openb.* 2 en 3. (*b*).

Als het woord *Geest* verbonden is met een ander woord, of met ene ſpreekwijze, die ene geſteldheid der ziele te kennen geeft, duidt het altijd ene gezindheid aan, en ſtaat gelijk met de *Franſche* ſpreekwijs: *Eſprit des bagatelles.* — Geest des diepen ſlaaps, *Rom.* 11: 8. is ongevoeligheid; Geest der dienstbaarheid, *Rom.* 8: 15. ene ſlaafſche gezindheid; Geest der zachtmoedigheid, 1 *Kor.* 4: 21. zachtmoedige aart; Geest des geloofs, 2 *Kor.* 4: 13. een vertrouwelijk beſtaan, hetzelvde dat gevoed werdt van den Dichter van *Psalm* 116.

Soms betekent *Geest*, gevoelen, denkwij-

ze. Staan in een Geest, *Filip.* 1: 27. is, van een gevoelen zijn. 2 *Kor.* 12: 18. wordt de vraag: „ hebben wij niet in enen Geest „ gewandeld?" door de volgende verklaard: „ hebben wij niet gewandeld in dezelvde „ voetſtappen?"

Somtijds ſtaat *Geest* voor een bijvoeglijk woord, dat de aart of hoedanigheid van ene zaak betekent. Beſnijdenis in den Geest, *Rom.* 2: 28. is *geestelijke* beſnijdenis; liefde in den Geest, *Koloſſ.* 1: 8. is hartelijke liefde; zwaard des Geestes, *Efez.* 6: 17. is een geestelijk zwaard, het woord Gods (*c*).

Somtijds betekent Geest, doch bij overnoeming, de Euangeliſche leer. Dienen in nieuwigheid des Geestes, niet in de oudheid der letter, *Rom.* 7: 6. is, dienen naar de betere lere van het Euangelie, en niet naar MOSES voorſchriften. Dienaars, niet der letter, maar des Geestes, zijn dienaren, niet van de oude, maar nieuwe bedeling. — De letter doodt, maar de Geest maakt levendig, is, de Moſaïſche bedeling veroordeelt; maar de Euangeliſche bevoordert de zaligheid, 2 *Kor.* 3: 6 en 8. „ De Heer nu is de Geest, en waar de Geest des Heren is, daar is vrijheid", 2 *Kor.* 3: 17. betekent, zo het mij voorkomt: de Heer nu, van wien ik ſpreek,

JE-

JESUS, is diezelvde Geest, van wien ik te voren ſprak (*d*), het Euangelie, dat de Joden, als ze zich tot hem bekeren, aannemen. Waar nu het geloof aan dien Heer en zijne leer in het hart is, daar is vrijheid, vrijheid van onkunde, vooroordelen, dwalingen, zonden, en van allerlei beletzelen ener zuivere kennis, en van echte deugd (*e*). JOHANNES gebruikt het van Leeraars, 1 *Br. Kap.* 4: 1-3.; ook PAULUS 1 *Tim.* 4: 1. Dan, het verdient opgemerkt te worden, dat, even als het *Euangelie Geest* wordt genoemd, om dat het door den Geest is verkondigd, zo ook de Leeraren, die den *Geest* ontvangen hadden, en dus door zijnen invloed onderwezen, *Geesten* heten. In de plaatzen uit den brief van JOHANNES aangehaald, moet men den zin, om het bijgevoegde, de *Geesten te beproeven, of zij uit God zijn*, ruimer nemen, naamlijk, onderzoek of die Leeraren, die voorgeven den *Geest* te hebben, waarlijk van God gezonden zijn, en ene godlijke lere voordragen.

Soms wordt het woord *Geest* gebezigd, om ene buitengewone werking van God te betekenen, *Gal.* 4: 29. waar van ISAAK gezegd wordt, dat hij na den *Geest* geboren is, in tegenſtelling van ISMAËL,

die na den vleesche, volgends den gewonen loop der natuur, geboren is.

Als *Geest* staat tegen *vleesch*, wordt door het eerste aangeduid de nieuwe, betere gezindheid des menschen, door den *Geest* gewerkt; en door het laatste de verdorvene gezindheid, als door het vleesch of het verderf verwekt en gevoed; *Gal.* 5: 16—22. *Rom.* 8: 1, 4, 5, 6, enz.

Deze voorbeelden, die met meer andere vermenigvuldigd konden worden, zijn een overtuigend bewijs, dat niet overal, waar van *Geest* de rede is, aan den *Geest* zelven gedacht moet worden, en daaruit leiden wij nu den volgenden regel af, die men in geheel dit stuk nooit uit het oog mag verliezen.

„ *Nooit moet men, om de Personaliteit des* „ *Geestes te bewijzen, op den klank der woorden* „ *afgaan; maar altijd moet men die betekenis* „ *volgen, die in het beloop der rede de gepaste is*". Laat ik een voorbeeld uit vele ter bevestiging bijbrengen. — Zeer dikwijls beroept men zich, om dit leerstuk te staven, op *Matth.* 3: 16: „ en ziet, de hemelen werden Hem „ geopend, en Hij zag den Geest Gods ne„ derdalen, (in ligchamelijke gedaante, vol„ gends *Lukas* 3: 22.), gelijk ene duive,

„ en

„ en op hem komen". — Dan, ik kan hier geen bewijs voor onze ſtelling vinden. Eensdeels toch, daar de *Heilige Geest*, die wij op goede gronden, in het vervolg aantevoeren, als God erkennen, aan geen plaats gebonden is, kan Hij ook geene plaatzelijke verandering ondergaan, noch van Hem gezegd worden, dat Hij uit den hemel is nedergedaald. Wij moeten dus noodzakelijk aan de gaven van den Geest denken, die doemaals aan JESUS zijn medegedeeld geworden. Trouwens, die ſpreekwijze wordt gewoonlijk gebruikt van de Profeten, die door het ontvangen van die gaven toegerust werden tot hunne bediening. Hier van dan, dat overal gezegd is, dat JESUS, het geen Hij deed, Hij zulks door den Geest deed, en dat PETRUS verklaart: „ dat „ Hij gezalfd is geworden met den *Heiligen* „ *Geest*", *Hand.* 10: 38. Anderdeels, er is niet gezegd, dat de *Heilige Geest* is in de ligchamelijke gedaante van ene duive nedergedaald; om nu niet eens te zeggen, dat dit voorſtel een ongepast denkbeeld oplevert, even als of de *Geest* in een ligchaam, gelijk aan ene duive, zou zijn opgeſloten geweest, zo vordert de woordſchikking, dat wij het nederdalen van de zichtbare gedaante, het ſymbolisch teken, dat JESUS den *Geest* ont-

 vong,

vong, verſtaan, als gelijkvormig te zijn geweest aan de daling van ene duive. De zalige ALBERTI, dat groote ſieraad van *Leidens Hogeſchool*, heeft dit zeer wel bewezen, en tegelijk zeer gepast vergeleken met *Luk.* 10: 18.: „ik zag den *Satan* vallen als een blikſem uit den hemel"; — en wie begrijpt niet, dat de bedoeling niet is, dat de Satan in de gedaante van een blikſemſtraal, maar zo ſnel als de blikſem, gevallen is (*f*).

(*a*) Conf. CHEMNITIUS *Loc. Theol.* 3. c. 1. p. 1. CLERICUS *Ars crit.* T. 1. pag. 1. Sect. 1. cap. 5. p. m. 214. T. C. HAVER *Diſſ. Philol. exeget. de varia Pneumatos & Sarkos notione in S. S. Hafniæ* 1783 SCHLEUSNER *Comment. Theol. de vocabuli* Πνευμα *in libris N. T. vario uſu*, *Goett.* 1791. C. G. LANGEN *Exegetiſche Verſuche über einige Bibliſche Worte*, 4 St. bl. 561—686.

(*b*) Men vergelijke ene Verhandeling van DOEDERLEIN *vom wort* πνευμα, *wenn es von Chriſto gebraucht wird*, en het door EICHHORN uitgegeven *Repertorium*, 2 th. bl. 1—24.

(*c*) Meermalen ſtaat het woord *geestelijk*, om den voortreflijken aart van ene zaak aanteduiden, bij voorbeeld, 1 *Kor.* 10: 3, heet het *manna*, waarmede de Israëllers, in de woestijne, gevood zijn geworden, geestelijke ſpijze, dat is, buitengewone ſpijze, van God op ene buitengewone wijze aan hun geſchonken, waarom het *Pſ.* 105: 40. hemelbrood genoemd wordt. Het volgende 4 vers vertaal ik: „ ook dronken zij allen „ een en denzelvden buitengewonen drank; want zij wer„ den door den magtigen rotsſteen, die hen vergezel-

„ de,

„ de, gedrenkt: deze was Christus". De gronden voor deze vertaling geeft MOSSCHE *Bijbelvriend*, 1 D. bl. 55 enz.

(*d*) Men houde hier onder het oog, dat het voorzetzel *de* voor *Geest*, ſtaat in plaats van het betreklijk voornaamwoord: die zelve; even zo als *Joh*. 1: 3, waar men vertalen moet: en dat zelvde woord was God.

(*e*) Over dit vers en het volgende 18 verdient nageſlagen te worden NOESSELT *Opuscul. Faſcic*. 2. pag. 174—179.

(*f*) Conf. ALBERTI *Obſerv. Philoſ*. pag. 17—20. MORI *Prælect. in Lucæ Euangel*, pag. 70—72.

§. 6.

„ *Het woord Geest komt ſomtijds zo voor*, *dat* „ *het moeilijk is te bepalen*, *in welke betekenis* „ *het gebruikt is door den Schrijver*, daar meer „ dan ene betekenis, in het beloop der re„ de, een goeden zin oplevert". —

Juist dit maakt zo wel de behandeling als de eindelijke beſlisſching van dit ſtuk zeer moeilijk. Ik zal een en ander voorbeeld ten bewijze aanvoeren, en dit zal mij gelegenheid geven, om enige regelen vastteſtellen, volgends welke in de bijzondere plaatſen beſlischt moet worden welke betekenis daar alleen kan heerſchen. Zie hier een en ander bewijs, dat ſoms meer dan éne betekenis een goe-

den zin oplevert. *Efeze* 2: 22. lezen wij in onze vertaling: „ op welke gij mede gebouwd „ wordt tot eene woonftede Gods in den „ *Geest*"; dit gezegde kan dezen zin hebben: gij wordt door den *Geest* tot de Gemeente van God toegebragt; of dezen: gij wordt tot de Gemeente toegevoegd, op dat gij God met uw hart zoudt dienen; of eindelijk deze: gij wordt mede toegebragt, om te zijn ene geestelijke woonftede Gods. — In den brief van *Judas* vs. 20. lezen wij: „ bouwt u zelven „ op uw allerheiligst geloof, biddende in den „ Heiligen Geest"; de zin kan zijn: bidt in ene heilige gemoedsgeftalte; of bidt door den bijftand *des Geestes*. 2 *Kor*. 6: 6. fchrijft PAULUS: „ wij, als dienaren van God, ma„ ken ons in alles aangenaam, in reinigheid, „ in kennisfe, in lankmoedigheid, in goeder„ tierenheid, in den *Heiligen Geest*, in on„ geveinsde liefde". Door den *Heiligen Geest* kan dus verklaard worden, door een trouw gebruik maken van de gaven des *Heiligen Geestes*; of dus: ik prijs mij anderen als een rechtfchapen dienaar aan, door een onberispelijk gedrag; door omzichtigheid in al mijn doen; door geduld met dwalende en ondeugende te oefenen; door vriendelijk jegens enen ieder te zijn; dit alles, benevens de lief-

de,

de, is een vrucht van den *Heiligen Geest* (*a*). Nergens is het moeilijker, de bedoelde beteekenis te treffen, dan *Rom.* 8. Het 11 vers luidt dus: „en indien de Geest des genen, „ die JESUS uit den doden opgewekt heeft, „ in u woont; zo zal Hij, die CHRISTUS „ uit den doden opgewekt heeft, ook uwe „ sterflijke ligchamen levendig maken, door „ zijnen Geest, die in u woont". Sommigen verstaan dit gezegde dus: indien dat bezielend vermogen van God, waardoor Hij JESUS uit den dood in het leven terugbragt, u ook bezielt, een nieuw leven u medegedeeld heeft; zo kundt gij zeker staat maken, dat die *God*, die JESUS uit den doden opgewekt heeft, ook uwe aan den dood onderworpene ligchamen tot de zaligheid zal opwekken, om dat zijn bezielende kracht, waardoor gij een nieuw leven ontvangen hebt, in u werkzaam zich betoont. — Anderen geven den zin dus: indien de leer van Hem, die JESUS uit den doden opgewekt heeft, u regeert, uw leven regelt, zo zal Hij, die CHRISTUS opgewekt heeft, uwe sterflijke ligchamen weder levendig maken, om dat zijne leer in u werkt, uwe handelingen bestuurt. — Er zijn ook, die de woorden dus verklaren: indien de Geest van den hemelschen Vader, die

JE-

JESUS opgewekt heeft, u regeert, zal uw ligchaam niet eeuwig in den dood blijven; Hij, die goede Vader, die JESUS opgewekt heeft, zal veelmeer uwe ſterflijke ligchamen doen herleven, en tot het genot der zaligheid leiden, om dat zijn Geest u bezielt, u regeert. — Het volgende 14 vers: „ zo velen „ als er door den Geest Gods geleid worden, „ zijn kinderen Gods", wordt ſoms dus verklaard: zo velen naar het Euangelie Gods leven, en der heiligheid dus zich beijveren, die zijn kinderen van God; of dus: zo velen als ene Christelijke gemoedsneiging hebben, die hen tot de beoefening van deugd aanſpoort, zijn kinderen van God; of dus: zo velen als onder het opzicht en beſtuur van den Geest ſtaan, en door Hem geleid dus worden, die zijn kinderen van God. Het 16 vers: „ diezelvde Geest getuigt met onzen „ Geest, dat wij kinderen Gods zijn", wordt verklaard, of, diezelvde leer verzekert ons, dat wij kinderen Gods zijn; of, uit onze kinderlijke gezindheid jegens God, beſluiten wij, dat wij zijne kinderen zijn; of, de Geest Gods, die ons beſtuurt, geeft aan ons hart de verzekering, dat wij kinderen van God zijn (*b*).

Genoeg tot mijn oogmerk zijn deze weini-

ge

ge proeven, welker beoordeling voor als nog niet te pas komt; zij dienen enig en alleen, om aantetonen, hoe noodzakelijk het zij, vaste regelen te hebben, naar welke, in elke plaats, de bedoelde betekenis bepaald moet worden. — Maar welke zijn dan nu die regelen? In maar zeer weinig leerboeken, die de uitlegkunde behandelen, vindt men ze opgegeven, althans, niet met die naauwkeurigheid behandeld, die het gewigt van het onderwerp vordert (*c*). Te dezer plaats, zal men gene opzetlijke bearbeiding van het zelven wachten; ik zal met de opgave der voornaamften, en derzelver toepasfing volftaan kunnen.

Vooreerst: „ *overal waar woorden gebruikt* „ *zijn, die verfchillende betekenisfen hebben,* „ *moet die betekenis aangenomen worden, die in* „ *het beloop der rede de natuurlijkfte en gepast-* „ *fte is".* — Gelijk er niemand is, die dezen regel zal afkeuren; zo is het ook even zeker, dat fchier nimmer, althans zeer zeldfaam, het verband een twederlei zin zal toelaten, die geheel uit elkander is lopende, en niet zeer gevoeglijk verénigd kan worden. Dus, bij voorbeeld, kan *Rom.* 8: 14 en 16. zeer wel verénigd worden de verklaring van hun, die *Geest* van de gezindheid des harten verftaan,

ſtaan, met de anderen, die *Geest* nemen van het beſturen en de werking des *Geestes*. Immers, de gezindheid des harten, die tot de beoefening van deugd aanſpoort, is ene werking van den *Geest*, en wordt door hun, die deze uitlegging volgen, ook toegeſtaan. Even zo erkennen zij, die de woorden bepaaldelijk van de beſturing des Geestes verſtaan, dat die zich kenmerkt en openbaar maakt door een heilig gedrag. — Het getuigenis dat de Heilige Geest aan onzen Geest geeft, dat wij kinderen Gods zijn, en van Hem bemind worden, is nergens anders in te zoeken, dan in ons kinderlijk beſtaan jegens God; en omgekeerd, de kinderlijke gezindheid, waaruit wij opmaken, kinderen Gods te zijn, is door den Geest in ons gewerkt. De een denkt dus bepaald aan de oorzaak, die iets in ons voortbrengt; en de ander drukt meer de werking van de oorzaak. Als men elkander dan wel verſtaat, verſchilt men in de zaak zelve niet. Daaruit volgt, dat alle overnoemingen, *metonymiae*, het zij dat de oorzaak voor zijne werking, of, de werking voor de oorzaak geſteld is, in dit geval niets ten onzen nadele beſlisſchen, maar veeleer ons begrip van de natuur des *Heiligen Geestes* bevestigen (*d*).

Ten

Ten twede, „ *zo het gebeurt, dat de ene be-*
„ *tekenis in het verband even goed vleit als de*
„ *andere, blijft er niet anders over, dan dat*
„ *men, om de bedoelde betekenis te vinden, die*
„ *de ene ware in het beloop der rede is, lette,*
„ *hoe de zaak, waarvan gesproken wordt, om-*
„ *schreven is, en wat haar is tegengesteld*". Ook deze is, van elk goed Uitlegger, aangenomen geworden, en hare toepassing is zeker. Laat ik de opgenoemde bijzonderheden wat meer, door het bijbrengen van voorbeelden, ophelderen.

Vooreerst heeft men te letten, *hoe de zaak, waarvan gesproken wordt, omschreven is.* Πίστις, geloof, betekent soms goede trouw, en zo beschrijft het PAULUS *Titus* 2: 10. Zo is het *Handel.* 14: 15, uit de omschrijving baarblijklijk, dat de bekering, waarop de *Apostel* aandringt, bestaat, in het verlaten van den Afgodsdienst, en de verering van den énen waren God. 1 *Petr.* 4: 14. leest men: „ indien gij gesmadigt wordt om den
„ name Christi, (indien gij lijden ondergaan
„ moet, om dat gij een Christen zijt, en als
„ zulk een u gedraagt;) zo zijt gij zalig;
„ want de Geest der heerlijkheid, de Geest
„ Gods, rust op u". Hier wordt de Geest omschreven, als de Geest der Godlijke, der hoog-

hoogſte heerlijkheid, als enen, die godlijke majesteit heeft, even zo als JESUS genoemd en omſchreven wordt de Heer der heerlijkheid, 1 *Kor.* 2: 8. Men kan dus op deze wijze den zin uitdrukken: den hoogst vererenswaardigen godlijken Geest. Die omſchrijving laat geen twijfel over, of wij hebben aan den Geest zelven in dit voorſtel te denken. Immers, hoe onpasſend is het met HEZEL dezen zin te geven: „ heilige gezindheden, „ heerlijk in heur oorſprong, magtig in heu„ re werkingen, rusten op u". — Staat daar iets van in den tekst? worden gezindheden immer zo omſchreven? hoe rijmt dan het volgende daarmede: „ wat Hem aangaat, Hij „ wordt gelasterd; maar wat u aangaat, Hij „ wordt verheerlijkt"? — 1 *Joh.* 5: 6. lezen wij: „ de Geest is 't, die getuigt, dat „ de Geest de waarheid is". De Geest, die getuigt, dat JESUS CHRISTUS de Mesſias en Zone Gods is, wordt hier omſchreven als de Geest der waarheid, waarom men vertalen moet: ook de Geest is een getuige, namentlijk, de waarachtige Geest, dat is, Hij is een geloofwaardig getuige (*e*). Het blijkt toch uit den aart der zake, dat het bijvoegzel ter omſchrijving dient van het voorgaande, en de waardij, het gezach van dien Ge-

tuigen

tuigen aanwijst; behalven dat ὅτι, hoewel dat betekenende, dikwils ſtaat voor namentlijk, te weten, ter opheldering van het voorgaande. HEZEL geeft ene verklaring, die zo laf is, als een zijn kan, men oordele: „ het „ buitengewone, of Godlijke in het Chris„ tendom bewijst, dat ene zo verhevene „ Godsdienst, als de Christelijke, de ware „ Godsdienst is". — Waar of Geest der waarheid, of, naar ons taalëigen, de waarachtige Geest, ooit betekent het buitengewone in het Christendom? En, om dan een zin te vinden, moet in het laatſte deel, de waarachtige Geest, de ware Godsdienst betekenen, kent men iets willekeurigers? — Deze omſchrijving van den *Geest* ſtemt na genoeg overëen met die, die wij vinden *Joh.* 14: 17. *Kap.* 15: 26. *Kap.* 16: 13., waar hij de *Geest der waarheid*, dat is, die de Leeraar der waarheid is, genoemd wordt. Trouwens, hij zou de *Apostelen* in alle waarheid leiden, dat is, de waarheid leren; zo toch wordt de eerſte ſpreekwijze verklaart *Ps.* 25: 5.: „ leid „ mij in uwe waarheid, en leer mij". — Onze Partijen vinden de aangehaalde plaatzen zo ſterk, dat ze zich genoodzaakt zien, om tot ene Perſoonsverbeelding de toevlucht te nemen, — wat van dit voorgeven te houden

D zij,

zij, zal hierna blijken; thans zij het genoeg optemerken, dat de omſchrijving van den Geest vordert, in die plaatzen aan den Geest zelven te denken. Wie heeft immer een eigenſchap, kracht en werking, als de Leeraar der waarheid beſchreven? Wat geweld moet men zich aandoen, als men, met ſommige der hedendaagſche Uitleggers, de Geest der waarheid verklare, van de opgeklaarder kundigheden, en het beter begrip der *Apostelen* van JESUS lere? Men leze die plaatzen eens op dien trant, en oordeele. — Straks hiervan meer.

Ten anderen, men lette *op het tegenovergeſtelde.* — Soms kan men, uit het geen tegen de zaak, waarvan geſproken wordt, geſteld is, opmaken, wat er door bedoeld is, en hoedanig het zij. Het *hemelſche* en *aardſche* ſtaat menigmalen tegen over elkander, maar niet altijd in dezelvde betekenis. Betekent het *hemelſche*, het godlijke, of het volmaakte, of het beſtendige van ene zaak, dan betekent het *aardſche*, het menschlijke, gebrekkige, en onbeſtendige van ene zaak. — *Geest* ſtaat dikwils tegen over *vleesch.* Is *Geest* gebruikt, om aanteduiden, dat iets onzichtbaar, of ſterk, of zedelijk goed is, dan wordt door *vleesch* aangeduid het zichtbare,

zwak-

zwakke, en zedelijk kwade. Slaan wij nu *Rom.* 8. op, daar vinden wij de tegenſtelling van *Geest* tot *vleesch*, — wandelen naar den Geest en naar het vleesch, — na den vleeſche en na den Geest te zijn, — het bedenken des vleeſches en des Geestes. — Vergelijkt men nu *Kap.* 7: 14—26. waar PAULUS van het zedelijk verderf, als van ene hoedanigheid, aller menſchen eigen, geſproken heeft, en *Gal.* 5: 19-22., waar hij het onderſcheidene, van den wandel naar den *vleeſche*, en naar den *Geest*, beſchrijft, dan blijkt ten minſten zo veel duidelijk, dat *vleesch*, het zedelijk verderf, de bron der zonden, is. Staat nu dit vast, dan kan men onder *Geest* de *lere* van het *Euangelie* niet wel verſtaan. NOESSELT heeft zulks wel getracht te bewijzen, dan, zo het mij voorkomt, niet overtuigende. Gaarne ſta ik aan dezen groten en verdienstlijken Uitlegger der Heilige Schrift toe, dat *Geest* nu en dan de leer van het Euangelie betekent; maar ook, als het tegen *vleesch* ſtaat? Dit heeft hij niet bewezen (*f*). Hierom is, naar mijn inzien, zijne verklaring, dat naar den *Geest* te leven, zo veel is, als naar de voorſchriften van het Euangelie zijn gedrag interichten, ongegrond. De tegenſtelling eischt, het gezegde

 dus

dus te verſtaan: te leven overeenkomſtig die door den Geest in ons gewerkte gezindheden. PAULUS immers verklaart met zo vele woorden, dat ongehoorzaamheid aan de godlijke bevelen, vs. 7, en de zondige werkzaamheden, vs. 13, den wandel naar het vleesch uitmaken; dat naar het vleesch te wandelen, en in het vleesch te zijn, enerlei is, vs. 5—8, in het vleesch te zijn, betekent, door zijne bedorvene neigingen tot zondige daden vervoerd te worden, of door zijne zinnelijkheid beheerscht te worden, *Kap.* 7: 5. Daar nu de wandel naar den *Geest* beſtaat, in het te onderbrengen van de bedorvene neigingen, vs. 13, en dit geſchied door den invloed van den *Geest*, het welk zijne beſtiering is, vs. 14, volgt er uit, dat het wandelen naar den *Geest* een gedrag is, dat zich kenmerkt in de betrachtinge der deugd, waartoe de mensch gevormd is door den *Geest*. — Hieruit is al verder blijkbaar, dat het niet voldoende is, *Geest* van heilige gezindheden te verklaren, — dat aan gene buitengewone gaven van den *Geest* gedacht kan worden, om dat ze van geen reinigenden aart zijn, — en even min duldt de tegenſtelling, dat wij bij *Geest* denken aan onze *rede*.

(*a*) Zo

(*a*) Zoo verklaart LANG *zur Beförderung des nutzlichen gebrauchs des Tellerischen Wörterbuchs*, 2. Th. bl. 82, 83.

(*b*) GRIESBACH in zijne *Programmata de notione vocabuli* πνευμα *in Cap.* 8. *epist. ad Romanos*, en MORUS in zijne *Praelect. in epist. ad Rom.*, verklaren *Geest* door Christelijke gezindheden. STORR *in Comment. Theol. de Sp. S. in mentibus nostris efficientia*, §. 3. pag. 9—16. ZACHARIAE *Bibl. Theol.* 4. Th. §. 235, bl. 259 &c., en in zijne *Einleitung zu dem Brief an die Römer*, bl. 27, verklaren alles van den Geest zelven. De eerste vinden tegenwoordig de meeste navolgers; doch men vergelijke wat ik wat later over beide verklaringen gezegd heb, en voege daarbij KOPPE *Excurs.* 5. *de sensu vocum* πνευμα *&c. ad epist. ad Galatas pag.* 120, 121.

(*c*) Het beste heeft hierover gehandeld ERNESTI, *Instit. Interpret. N. T.* pag. 61. MORUS *Acroases Academ. super Hermeneutica N. T.* Vol. 1. pag. 148. & seqq. PLANCK *diss. Theol. de Canone Hermeneutico, quo scripturam per scripturam interpretari jubemur*, *Tubing.* 1774.

(*d*) Zulks volgt ook uit het geen wij boven, omtrent de grondbetekenis van het woord *Geest*, beredeneerd hebben.

(*e*) De verklaring van anderen vindt men in het *specimen Hermeneuticum de Doctrina & dictione Johannis Apost. edit. a Pl. Vener.* STRONCK pag. 165. seqq. De verklaring: de Geest getuigt, dat de Euangelische lere waar is, kan niet aangenomen worden; er wordt gesproken van de bewijzen, die er zijn voor die waarheid; dat JESUS, de Zone Gods, in de waereld gekomen is. Hoe kon, zo die verklaring doorgaat, dan vervolgends gezegd worden, vs. 8, dat die drie tesamenstemmen? Immers

mers zou dan de Geest iets anders getuigen, dan het water en het bloed. Even hieruit blijkt, dat onze opvatting, volgends welke de laatste woorden: en de Geest is de waarheid, ene omschrijving zijn van den Geest als een getuigen, de proef kan doorstaan. Hierom kan ook de verklaring van den kundigen STRONCK, naar welke *Geest* in het twede lid staat voor *zich zelven*, niet doorgaan.

(*f*) Conf. NOESSELT *Opuscul. Fasc.* 2. pag. 90. seqq. Deze waarlijk grote Man, die een eerste plaats onder de Uitleggers bekleedt, beweert, dat *Rom.* 7: 5, de spreekwijze: *toen wij in het vleesch waren*, betekent, toen wij nog onder de wet waren; maar, gebruikt PAULUS niet *Rom.* 8: 5, 8. die zegswijze van een leven, waarin de zonde over den mensch heerschappij voert? En moet niet deze betekenis hier aangenomen worden? Immers de *Apostel* verklaart, dat de verkeerde neigingen, opgewekt door het verbod, zo werkten in ons ligchaam, dat de vrucht daarvan het verderf is. Voegt in dat beloop het denkbeeld, toen wij nog onder de wet, of met andere woorden, toen wij nog *Joden* waren? De uitwendige staat enes menschen, het zij hij Jood, het zij hij Christen is, doet hier niets af, vermits de oorzaak, dat het verbod de verkeerde neigingen opwekt, niet in 's menschen uiterlijken staat, maar in zijne inwendige, zedelijk bedorvene gesteldheid, te zoeken is. — En wat *Rom.* 4: 1. aangaat, waarop NOESSELT zich ook beroepen heeft; zo merk ik aan, dat daar de betekenis van *wet* zeer onpassende is, daar, uit vergelijking van *Kap.* 4: 10, de mening deze is: „ heeft dan ABRAHAM door de „ besnijdenis enig voorrecht, of enig geluk verkre- „ gen"? —

§. 7.

§. 4.

Een *derde* regel is deze: „ *het is nodig, dat* „ *men, om de ware betekenis te vinden, en op* „ *het onderwerp door den Schrijver behandeld,* „ *en op de bewijzen, ter bevestiging van zijne* „ *ſtelling gebruikt, achtgeve*". —

Een en ander voorbeeld zal de gegrondheid van dezen regel in het licht zetten. 1 *Kor.* 3: 17 lezen wij: „ zo iemand den Tempel Gods „ ſchendt, dien zal God ſchenden: want de „ Tempel Gods is heilig, welken gij zijt". Velen verſtaan, door den Tempel Gods, ons ligchaam, en het verderven derzelven verklaren zij, van het misbruiken van het ligchaam tot ontucht. Op zich zelven kan men die woorden zo verſtaan, en *Kap.* 6: 19 pleit voor die verklaring. Dan, gaat men na, welk onderwerp de *Apostel* behandelt, men wordt terſtond overtuigd, dat die verklaring hier niet te pas komt. Hij heeft geſproken van de verpligting der Leeraren, om de lere van JESUS CHRISTUS zuiver, zonder inmengzelen van dwaling, te verkondigen. In dat betoog gaat hij nog al ſteeds voort, en overeenkomſtig dit onderwerp moeten de aangehaalde woorden verklaard worden. Doet men zulks, dan is er gene bedenking, of de

Tempel Gods betekent de Christelijke Gemeente, — die te verderven, duidt hier aan, haar door dwalingen te verftoren, en te bewerken, dat zij ophoudt ene Christelijke Gemeente te zijn. — Wat moet nu, na deze voorlichting, de zin zijn, van het voorafgaande 16 vers: „ weet gij niet, dat gij Gods „ Tempel zijt, en de Geest Gods in ulieden „ woont"? — Wanneer van ene Gemeente gezegd wordt: zij is een Tempel Gods, betekent het, naar het Hebreeuwfche taalgebruik, God bewijst aan haar vele weldaden, en zij eert God, *Levit.* 26: 11, *Ezech.* 37: 27. Welke weldaden hadt God nu aan de *Korinthiers* gefchonken? Het volgende zegt het ons: de Geest Gods woont in u. *Geest* Gods is dus van God hier onderfcheiden; want Hij komt in als het bewijs, dat God die Gemeente hadt welgedaan. Wat zal *Geest* hier nu aanduiden? Het Christendom? Behalven, dat het voorftel dan zeer mat wordt, is die betekenis zo onbepaald, dat men het kenmerkende van die gefchonkene weldaden daaraan niet onderkennen kan. Wij moeten, en de wijze waarop PAULUS fchrijft, verpligt er ons toe, denken aan den Geest, onder wiens beftuur de Gemeente ftond, en die door zijne werkingen haar als ene Christelijke kenmerkte;

te; ja, die vruchten van kennis, geloof, deugd, rust des harten, hoop, en dergelijken meer, waren de overtuigende bewijzen, dat zij grotelijks bevoorrecht was van God, en dat zij Hem vereerden. — Zeer dikwils leren wij ook de ware betekenis van een woord kennen, door nategaan, hoe de Schrijver het onderwerp, dat hij behandelt, bewijst. — Ons ophelderend voorbeeld zal zijn, *Rom.* 8: 1—7. De hoofdſtelling, door PAULUS voorgedragen en ontwikkelt, is blijkbaar: ware Christenen zijn door JESUS van den dood bevrijd, en kunnen zich van het genot der aanſtaande zaligheid verzekerd houden. Hoe nu bewijst hij deze ſtelling? De Apostel onderſtelt in zijn betoog, dat Christenen, die zich gerust van de aanſtaande zaligheid verzekerd mogen houden, wandelen niet naar het vleesch, maar naar den Geest, en op deze onderſtelde waarheid rust zijne redeneering. Het wandelen naar het vleesch heeft den dood ten gevolge, en kan dus met de verwachtinge op de aanſtaande zaligheid niet beſtaan. Het wandelen naar den Geest, integendeel, brengt met zich de verzekering van het eeuwige leven. Waarom? Die den Geest Gods heeft, dat is, die door den Geest geleid wordt, is even hierdoor verzekerd, dat hij een kind van

 God

God is, en wie een kind van God is, die heeft ook de verzekering, dat hij een erfgenaam is met CHRISTUS van die heerlijkheid, die deze reeds geniet. Dit is de loop der Apostolifche denkbeelden, uit welk beloop volgt, dat hij na den Geest wandelt, in wien de Geest woont, vs. 9; dat die Geest, die in hun woont, onderfcheiden is van den Geest desmenfchen: dit leert niet alléén de aart van de zaak zelve, maar het is bijzonder uit het 11 vers, daar Hij de Geest des Vaders heet, en nog meer uit het 16 vers, duidelijk. Immers, PAULUS wil bewijzen, dat de Geest, die in ons woont, ons verzekert, dat wij eeuwig leven zullen, en dat die verzekering een gevolg van den wandel naar den *Geest* zijn moet. De *Geest* dus, die deze vergewisfing geeft, kan niet onze *Geest*, of onze gezindheid zijn, maar is geen ander dan de *Geest* van God, en de *Geest* van CHRISTUS. En kan dan, volgends dit beloop, alleen aan den *Heiligen Geest*, die de oorzaak van al het goede in ons is, gedacht worden.

Een *vierde* regel is deze: „ *die betekenis kan* „ *de ware niet zijn, die in het voorftel matte* „ *herhalingen brengt, waardoor men den Schrij-* „ *ver in een ijdel woordenherhaal doet vallen, dat* „ *en aan de duidelijkheid nadelig is, en aan zij-*

„ *ne*

„ *ne gebruikte bewijzen alle kracht ontneemt,*
„ *of wel, ongerijmde dingen hem doet zeggen*". —
Een en ander opehelderend voorbeeld zij hier genoeg. Zo men *Rom.* 8 door den *Geest* verſtaan wil, of het *Euangelie* of *Euangeliſche gevoelens*, zo als velen willen, dan dringt men PAULUS zodanig nutteloos woordenherhaal aan, dat hij baarblijklijk onzin moet geſpro- hebben. Neemt eens vs. 9, wie kan denken, dat hij heeft willen zeggen: gij hebt Euangeliſche gezindheden, zo anders Euangeliſche gevoelens in u heerſchen? Heeft hij kunnen zeggen: indien Euangeliſche, of wil men, godlijke, gevoelens des genen, die CHRISTUS uit den doden opgewekt heeft, in u heerſchen, vs. 11? — 1 Kor 2: 10 en 11, zal de Geest aanduiden de *goddelijke werkingskracht, waardoor God verſtaat*, of korter, het *goddelijke verſtand*, en dan zal de zin zijn: „ ons is
„ het door het goddelijk verſtand geleerd;
„ want Gods verſtand weet alles, ook de
„ dieptens van God. Wat mensch toch kan
„ weten, wat een ander denkt, behalven het
„ verſtand, dat in hem woont? Even min
„ kan iemand van Gods beſluiten kennis dra-
„ gen, dan het verſtand Gods". — Hoe, is het verſtand van God iets van Hem onderſcheiden? Hoe heeft niemand van het plan Gods

Gods kennis, dan zijn verſtand? Zal het voorſtel ſlechts aanduiden: niemand weet, wat God wil en voorneemt, dan Hij alléén, waarom heeft PAULUS, die in een ander geval vroeg: wie heeft den zin des Heren gekend? zulks niet duidelijker gezegd? En, waartoe dan de vergelijking, die ik hier aantref? Den *Apostel* met zo veel omſlag te laten zeggen: God alléén kent zijne voornemens, is waarlijk zo ver af, van eenvoudig te zijn, dat ik, hoe ik ook mijne denkingskracht opſcherp, zulks niet uit zijne woorden kan opmaken, en verwonder mij, dat *Prof.* HESSELINK die verklaring heeft aangenomen. HEZEL ſtaat in het zelfde gevoelen. SCHLEUSNER wil het verſtaan hebben van den Christelijken Godsdienst; maar PAULUS verklaart, dat hij die Godsdienst, of de lere door hem gepredikt, wist door de openbaring van den Geest. Is het te vermoeden, dat hij dan zo heeft willen verſtaan zijn: „ de „ lere, die wij prediken, en door geen „ mensch heeft kunnen uitgedacht worden, „ is ons geopenbaard door den Christelijken „ Godsdienst; want de Christelijke Gods„ dienst ontdekt alle dingen, ook de dieptens „ Gods. Niemand weet het gene Gods is, „ dan de Christelijke Godsdienst"? — Als

PAU-

PAULUS vermaant *Efeze* 4: 30: „ bedroeft „ den Heiligen Geest Gods niet, door welken „ gij verzegeld zijt tot den dag der verlos- „ singe", kan dat met HEZEL dus gevat worden: „ verkracht toch niet uw door het „ Christendom teder geworden geweten, „ daarvan droefheid en berouw uw loon zou- „ den zijn kunnen"? Als PETRUS schrijft 1. Br. Kap. 1: 22: „ hebbende dan, of duid- „ lijker, nadien gij dan uwe zielen gereinigd „ hebt, nadat gij hebt geloofd, door den „ Geest, zo hebt elkanderen hartelijk lief (*c*)"; kan dan, zo als HEZEL schrijft, zijne me- ning zijn: „ gij hebt uwe zielen gereinigd, „ en goede gezindheden ontvangen, die u tot „ ongeveinsde broederliefde geschikt ma- „ ken"? PETRUS laat men dus twemaal het- zelvde zeggen; want het reinigen der ziele bestaat in het aanemen van goede gezindhe- den, — en het middel, waardoor dat ge- schied, dat in de uitlegging wegvalt, is het geloof, door den *Geest* gewerkt.

(*a*) De gevallen zijn bepaald, wanneer woorden of spreekwijzen een bijzonderen nadruk hebben; en voor niets heeft men zich zorgvuldiger te wachten, dan voor het willekeurig aannemen van *emfasen*. Te dezer plaats heeft het bijvoegzel, en dat de Geest Gods in u woont, of onder u werkt, nadruk; want het is het bewijs voor

de

de voorafgaande ſtelling. Zo men aan dit gezegde dien nadruk ontneemt, dan gaat het karakteristieke, in het voorgaande gezegde uitgedrukt, geheel verloren. Hierom moet het bijvoegzel van den Geest, zo als Hij door zijne werkingen, de Gemeente, als een Tempel Gods, kenmerkt, verſtaan worden.

(*b*) Zie dit breder bewezen bij ZACHARIAE, ter plaatze te voren opgegeven, en voeg er bij LANG t. a. p. bl. 51 enz.

(*c*) Hoewel de woordvoeging, die wij hier aantreffen, donker en hard is, zo dunkt mij echter, dat alles verſtaanbaar genoeg wordt, door de vertaling die ik gegeven heb. Ter rechtvaardiging van dezelve heb ik optemerken, dat ik de *praepoſitio* εν, vertaal *na*; even zo komt ze voor *Handel.* 8: 33, waar men vertalen moet: „ na „ dat Hij verdrukt is geworden, is de ſtraf weggeno- „ men". Sommigen willen de woorden δια πνευματος, door den Geest, uitſchrappen, zo als MILL *Proleg.* 1209. en GRIESBACH *in prima N. T. edit.*; dan ik vind daartoe geen genoegzaam gezach. Zo men mijne vertaling goedkeurt, waarin het geloof van den Geest afgeleid wordt, loopt alles geregeld af.

§. 5.

De regelen, tot hiertoe opgegeven, zijn in de toepasſing zeer veilig, en boven allen tegenſpraak verheven; dan, er zijn nog andere, welker toepasſing zo zeker niet is, en ſchroomlijk misbruikt worden, waarom wij ze niet onaangeroerd kunnen laten.

Men

Men geeft dezen regel: „ *om de ware bete-* „ *kenis van een woord, dat vele betekenisſen* „ *heeft, te vinden, moet men de Paralellie, of* „ *weêrſlag van woorden en zaken op elkander,* „ *onder het oog houden, om dat het ene woord* „ *het andere, het ene gezegde het andere op-* *heldert*". — De regel is goed, en van zeer grote nuttigheid, mits wel gebruikt. Immers, het gebeurt dikwils, dat men ze al te ver uitſtrekt, zo, dat men den Schrijver laat ſpreken, niet anders, dan of hij in een iedel woordenherhaal (*tautologia*) gevallen is, waardoor zijn voorſtel, wel verre van ſchoonder en krachtiger te zijn, laf en mat wordt. Het is uit dien hoofde nodig, daarop te zien, of door den *Paralelismus*, het voorſtel in duidelijkheid wint, en de zaak zelve klaarder door aangeduid wordt. — Niet minder is het nodig, te onderzoeken, of de woorden, volgends het gewoon taalgebruik, gelijkbetekenende zijn, zo, dat men van elders bewijzen kan, dat ze werklijk die betekenis hebben, die men aan dezelve geeft. — Eindelijk, men heeft daarbij nog in acht te nemen, hoedanig de ſtijl van elk Schrijver is, en of men uit zijne wijze van denken, het gelijkbetekenende van verſchillende woorden bewijzen kan. Laat ik het een en ander door

een

een voorbeeld ophelderen, waartoe ik mij bedienen zal van *Luk.* 1: 35: „de Heilige „Geest zal over u komen, de kracht des Allerhoogſten zal u overſchaduwen; daarom „ook dat Heilige, dat uit u geboren zal „worden, zal Gods Zoon genaamd worden" — Velen zijn van begrip, dat *Heilige Geest*, en *kracht des Allerhoogſten*, een en hetzelvde zijn, zo dat het eerſte van het laatſte niet verſchilt, en men meent zelfs te meer gerechtigd te zijn tot deze verklaring, om dat men hier mist het voorzetzel, *de* (*a*). — Over het laatſte zal ik in de aanmerkingen handelen, ik bepaal mij nu bij de woorden zelve. En, dan moet ik allereerst doen opmerken, dat, naar die uitlegging, het voorſtel, door de *tautologie*, die men er in brengt, zeer flaauw en mat wordt, en in duidelijkheid niets wint. Men oordele: de *kracht Gods zal over u komen*, de *kracht des Allerhoogſten zal u overſchaduwen.* Zegt men, dit is de bedoeling niet, maar zo als deze, dat beide gezegden dit denkbeeld uitdrukken: Gods kracht zal uitwerken, dat gij zwanger zult worden. Het zij zo; maar ik vraag, dient dan niet vooraf onderzocht te worden, of beide uitdrukkingen *ſynonyma* zijn? of LUKAS ze als zodanig heeft gebezigd, en ver-

ſtaan

ſtaan wil hebben? Noch het een noch het ander is bewezen. LUKAS onderſcheidt beide, en merkt de *kracht* als ene werking van den *Geest* aan, *Luk.* 3: 14. *Handel.* 1: 8. Kap. 10: 38. Verders, men heeft alle reden om vast te ſtellen, dat in het laatſte lid verklaard wordt, hoe de *Geest* door zijne kracht zou te weeg brengen, dat MARIA bevrucht werdt. Hierin word ik te meer geſterkt, als het *overſchaduwen*, ene oneigenlijke uitdrukking, het *overkomen* opheldert. Immers het eerſte lid geeft dit ſlechts te kennen: de *Heilige Geest*, MARIA! zal te weeg brengen, dat gij zwanger zult worden. Dan, dit algemene denkbeeld wordt nader verklaard in het volgende lid: „ de kracht des Allerhoog„ ſten zal u overſchaduwen". Te weten, de geleerde MEDER (*b*) heeft, zeer gepast, ter opheldering van die figuurlijke ſpreekwijze, vergeleken *Ruth* 3: 9. en *Ezech.* 16: 8. Wij vinden dus hier ene figuurlijke ſpreekwijze, die men gewoon is te noemen, de *Epexegeſis*, *Exergaſie*, daarin beſtaande, dat woorden of ſtellingen, die hetzelvde ſchijnen aanteduiden, zo bij elkander gevoegd worden, dat de volgende ſtelling of uitdrukking de voorgaande opheldert. Naauwkeurig dan geſproken, is Heilige Geest en de Allerhoog-

ſte *paralel*, of *ſynonym*, terwijl van den Heiligen Geest, en den Allerhoogſten, de kracht onderſcheiden wordt; en de kracht des Geestes of van den Allerhoogſten zou door zijnen invloed dat uitwerken, wat anders, naar den gewonen loop der natuur, door de vereniging van beide geſlachten uitgewerkt wordt (*c*).

Een andere regel, die men geeft, is deze: „ *vergelijk gelijkluidende plaatzen, waar, of* „ *hetzelvde verhaald is, of hetzelvde geleerd* „ *wordt, of waar dezelvde zaak, het zij met de-* „ *zelvde of met andere woorden, is voorgedragen* „ *geworden*". — Ook deze regel is zeer goed, maar kan en wordt dikwijls misbruikt. Zal men ze veilig gebruiken, men moet dan zien, of de zaak, die verhaald is, in de ene plaats klaarder, vollediger, en zonder dat er enige twijfeling of dobbelzinnigheid overblijft, is beſchreven en geleerd; want, wat nuttigheid is het, plaatzen onderling te vergelijken, zo beide even duister zijn, en men niet in ſtaat is, het donkere in de ene door het meerder licht van de andere optehelderen? — Ons voorbeeld ter nadere verklaring zij *Luk.* I: 35, vergel. *Matth.* I: 18 en 20. Niemand, dunkt mij, is er, of hij zal mij toeſtaan, dat, hoewel beide *Euangelisten* hetzelvde verhalen, bij MATTHEUS echter de zaak

zaak zelve veel duidelijker is voorgedragen. Leest men onbevooroordeeld zijn verhaal: „ MARIA werdt zwanger bevonden uit den „ Heiligen Geest, — het geen in haar ont„ vangen is, is uit den Heiligen Geest", dan kan men het niet anders dan op deze wijze verstaan: zij is door de werking van den Heiligen Geest zwanger. Maar, zou men niet verkeerd handelen, als men het duidelijker verhaal van MATTHEUS, naar het meer donker bericht van LUKAS, wilde behandelen, en beweren, dat er alléén bij den eersten is te kennen gegeven: MARIA is door Gods kracht zwanger? Immers, is de Heilige Geest, zo men de beteekenis van het voorzetzel ἐκ, *uit*, onder het oog houdt, de werkende oorzaak van MARIA's zwangerheid, en kan men zulks van een kracht zeggen? — Ik wil niet ontkennen, veel min iemand veroordelen, die zegt: zij was door Gods kracht zwanger; maar offchoon de zakelijke zin dus wel schijnt aangeduid te worden, zo is het niet te min zeker, dat aan het voorstel, dat meer zegt, dus niet voldaan wordt. — Een ander voorbeeld is *Luk.* 11: 20: „ maar in„ dien ik door den vinger Gods de Duivelen „ uitwerp, zo is dan het Koningrijke Gods „ tot u gekomen". Niets duidelijker, dan

 dat

dat JESUS leert, dat Hij door de kracht van God wonderen doet. Vergelijkt men nu hiermede *Matth.* 12: 28, daar hetzelve verhaald is, dan vindt men daar, voor den vinger, of magt Gods, gebruikt den *Geest Gods*. Zal men nu uit die verwisseling opmaken, dat *Geest Gods* alléén de kracht van God aanduidt? Dit zou zo voorbarig als ongegrond zijn. Bij MATTHEUS is de gehele geschiedenis en uitvoeriger en duidelijker verhaald; en van hem leren wij, dat JESUS gesproken heeft van den *Heiligen Geest*, vs. 31 en 32. Zo wij dan nu naar goede uitlegkundige regelen willen te werk gaan, dan moeten wij het korter verhaal van LUKAS aanvullen uit het breedvoeriger bij MATTHEUS, en wij moeten de algemenere bewoording bij LUKAS verklaren overeenkomstig de nadere opheldleringen bij MATTHEUS, en door de magt Gods verstaan, de krachtige werkingen van den *Heiligen Geest*, door wiens invloed JESUS werkzaam was, en zijne wonderen verrichtte.

(*a*) Ik heb mij nooit genoeg verwonderen kunnen, dat men van de zijde der Bestrijders zo wel als der Verdedigers van het leerstuk, dat wij behandelen, in deze en andere plaatzen op het gemis van den *Artikel* heeft gebouwd. Ik laat het aan elks onbedorven gevoel over, om te beslisschen, wat *een Heilige Geest* is; voor mij, dat

dat lezende, verklaar ik, daar geen denkbeeld aan te kunnen hechten. Dan, het geen mij vooral bevreemdt, is, hoe men niet heeft opgemerkt, dat die rede, als ik eens ronduit ſpreken mag, volſtrekt ongegrond is; immers, zou ze enig gezach hebben, er behoorde niets minder toe, dan het zeer beſlisſchend bewijs, dat in alle plaatzen, die duidelijk de *Perſonaliteit* des *Geestes* leren, de *Artikel* gevonden wordt, en bij tegenſtelling vermist wordt, waar bij niet geleerd is. Zo veel *Grammatikale* naauwkeurigheid is niet te denken, dat van de Schrijvers van het Nieuwe Verbond, die in de taal van het gemene leven ſchreven, zal zijn in acht genomen. Trouwens, men vindt den *Artikel* geplaatst, waar er geen twijfel overig is, of rechtſtreeks zijn de gaven des Geestes bedoeld, 1 *Thesſ.* 5: 19, of waarvan de gezindheid onzes harten geſproken wordt, *Efeze* 4: 3. 2 *Kor.* 4: 13; en wederem men vermist ze, waar, zo duidelijk als mogelijk, van den *Geest* als van een *Perſoon* wordt geſproken, 1 *Kor.* 12: 3, 13. Te recht is daarom de regel van GLASSIUS, *Phil. S.* T. 1. pag. 138, *ed.* DATHII: „ *ex curioſa & minus neceſſaria articuli* „ *conſideratione, falſae hypotheſes & errores facile* „ *oriri & invehi poſſunt*". —

(*b*) *Diſſertatio Phil. Theol. ad dictum Gabrielis Luc.* 1: 35, *ventilata Groningae ſub praeſidio Cl.* ABRESCH.

(*c*) Vergelijk met het gezegde LANG t. a. p. bl. 96.

§. 9.

Een *derde* regel, die men aanprijst, is deze: „ *men lette op de eigenſchappen of hoeda-*

 „ nig-

„ *nigheden, die aan de onderwerpen toegeſchre-*
„ *ven worden; want zodanig als de hoedanighe-*
„ *den zijn, die van iets gezegd, of aan iets toe-*
„ *gekend worden, zodanig is het onderwerp*".
Ik erken die regel, maar, of ze ons zonder nadere bepaling wel van groten dienst is, daaraan twijfel ik zeer. Immers, de aart van het onderwerp moet gekend worden, zal men oordelen kunnen, of de hoedanigheden en werkingen, die aan hetzelve toegeſchreven worden, gepast zijn. — Menigmalen ook gebeurt het, dat het onderwerp niet eigenlijk, maar door beelden omſchreven is geworden, en dat de eigenſchappen of werkingen, die er aan toegekend zijn, ter beſlisſching niets toebrengen. Neemt eens *Rom.* 8: 19—23, wordt door den een verklaard van het gehele *menschdom*, door een ander van de *Joden*, door een derde van de *Heidenen*, en door nog anderen weder anders. Elk beroept zich, ter ſtaving van zijn gevoelen, op de gezegdens van het zuchtend ſchepzel, en niemand kan met derzelver behulp voldoenend bewijzen, dat zijne verklaring de alléén ware is. Hier komt bij, dat in gevalle er ene *Perſonifikatie* plaats heeft, de gezegdens niets afdoen noch voor noch tegen, en dat men ſoms de gezegdens, die ſchijnen, althans in dit leer-

ſtuk,

ſtuk, te beſlisſchen, voor het *Perſoneel* beſtaan van den Geest, elders aan zaken, die geen *Perſoneel* beſtaan kunnen hebben, gegeven zijn. Laat ik, ter nadere bevestiging, een en ander voorbeeld bijbrengen. Wij vinden meermalen gezegd, *de Geest woont in u*; wonen, zegt men, past op een *Perſoon*, en men beſluit daaruit tot het *Perſoneel* beſtaan van den Geest. Dan ik vinde, dat dit zelvde ook van de lere van CHRISTUS gezegd is: „ het „ woord van Christus wone rijklijk onder u", *Kolosſ.* 3: 16. Het water en bloed wordt zo wel als den *Geest* het getuigen toegeſchreven, 1 *Joh.* 5: 8. — Evenwel het komt mij voor, dat onder ene nadere bepaling de regel gebruikt kan worden. Te weten, „ *als* „ *men bewezen heeft, dat ene zaak met eigen-* „ *lijke woorden beſchreven of voorgedragen is,* „ *kan men uit de hoedanigheden en werkingen,* „ *die aan dezelve toegekend zijn, tot den aart* „ *van het onderwerp beſluiten*". Intusſchen, zelfs deze nadere bepaling doet ons zien, dat het te voren moet uitgemaakt wezen, of de zaak, waarvan geſproken wordt, in verbloemde of eigenlijke woorden is voorgeſteld. Neemt eens, zo lang niet bewezen is, dat *Rom.* 8: 26 en 27, van den *Heiligen Geest* verſtaan moet worden, kan men uit alle de gezegdens,

 die

die ook anders verklaard kunnen worden, als naar de gewone opvatting gefchiedt, niets voor het gevoelen, dat wij verdedigen, afleiden. Maar heeft men bewezen, dat PAULUS door het gantfche hoofddeel heen van den *Geest* zelven fpreekt, dan kan men uit de werkingen, die aan Hem toegefchreven zijn, opmaken, dat Hij als verftandig en werkende beftaat.

Andere regelen, die in aanmerking zouden komen kunnen, doch veel minder beflisfchende zijn, ga ik voorbij (*a*), om nog ten *laatften* de volgende, die, wel bepaald en niet misbruikt wordende, van belang is er bij te voegen. De regel is deze: „ *men wijke in de verklaring niet* „ *af van, of geve ene verklaring ftrijdende met* „ *de* analogie *der geloofslere*". — Te weten, wanneer men enige zeer duidelijke leerftellingen, die met alle mogelijke klaarheid in het onderwijs van JESUS en zijne *Apostelen* vervat zijn, als, dat er maar één God is, — dat Hij alles gefchapen heeft, en noch onderhoudt, — dat het menschdom zedelijk verdorven is, — dat God ons om het lijden en fterven van CHRISTUS de zonden vergeeft, — en dat eenmaal eens een dag der algemene vergelding zijn zal, — als men deze en andere duidelijke leerftellingen famenvoegt, dan ontftaat

ſtaat er een kort begrip van de Godsdienstlere. De ſamenvoeging dezer leerſtellingen is een richtſnoer of regel, naar welken een Uitlegger zich moet ſchikken, in zo verre als hij door zijne verklaring die leerſtellingen niet mag ondermijnen, of veroorzaken, dat er in het kort begrip der lere tegenſtrijdigheid ontſta en heerſche: de *analogie des geloofs* is dus de onderlinge overeenſtemming der geloofslere (*b*). Ondertusſchen, dit moet men niet uit het oog verliezen, dat deze *analogie* niet gezocht moet worden in het *ſyſtema* van een en ander *Genoodſchap*, of van een en ander mensch, zo als die begrijpt, dat die leerſtukken onderling ſamenhangen; immers dan zou men zo vele richtſnoeren tellen, als er *Genoodſchappen*, en als er *ſyſtematiſche* Schrijvers zijn. Dien ſchakel der lere moet uit klare en onbetwistbare plaatzen, waarin deze en gene hoofdſtelling, en vervat en opzetlijker behandeld is, opgemaakt worden (*c*). Pasſen wij het gezegde toe op ons onderwerp, 1 *Kor.* 12: 1—11 is een hoofdplaats (*locus claſſicus*), dienende ter bevestiging van het *Perſoneel* beſtaan des *Geestes*, waarin Hij van zijne gaven en werkingen onderſcheiden wordt. Uit dezelve leren wij, dat de *Geest* het is, die door zijn invloed ons hart her-

 vormt,

vormt, en van wien het geloof zijn oorſprong heeft. Op grond van deze verklaring beſluit men, dat, wanneer elders gezegd wordt: de *Geest woont in*, of *rust op iemand*, of wat het ook zij, dit verſtaan moet worden van de werkingen des *Geestes*, waardoor die edeler en beter gezindheden bij ons gewerkt worden. — Leren wij uit *Joh.* 14: 26. *Kap.* 16: 13—15. 1 *Kor.* 2: 10—13, dat de *Apostelen* de lere van JESUS predikten onder en door het beſtuur van den *Geest*, dan is daarin de grond, dat het Euangelie *Geest* genaamd wordt, en zo vinden wij dan en in zulke plaatzen, waar in *Metonymie* heerscht, volgens de *analogie*, al weder een bewijs voor ons gevoelen; terwijl diezelvde *analogie* den grond van de *Metonymie* ons ontdekt.

(*a*) Ik heb inzonderheid het oog op den regel, volgends welke men, uit vergelijking van de verbuiging der twee eerſte naamvallen (*Nominativus & Genitivus*), die altoos ene onderlinge betrekking hebben, de bedoelde betekenis moet opmaken. Ondertusſchen, het is, uit ene grote menigte van voorbeelden, maar al te zeker, dat die regel niets afdoet in duistere gevallen, en dat men meestal het verband moet raadplegen, om daaruit optemaken, wat de buiging van die naamvallen aanduidt.

(*b*) In de eerſte Christenkerk, bijzonder echter in de *Westerſche*, hadt men ook ene zekere *Analogie*, naar welken

men beoordeelde, of een gevoelen met de Christelijke leer overeenkwam, of ſtreedt, maar die beſtond eigenlijk in de mondelijk voortgeplante leer. Men vergelijke J. G. ROSENMULLER *de origine Chriſtianae religionis*, pag. 82. SCHROECKH *Kirchen Geſchichte*, 9. Th. bl. 95.

(*c*) Men vergelijke verders SWAVING *over den Allegoriſchen Stijl*, bl. 94—105.

§. 10.

Ene *vierde* voorbereidende aanmerking is deze: „*daar men, om het gevoelen der Protes*„*tanſche Kerk te beſtrijden, en de bewijzen,* „*van welke zij zich bedient, te verzwakken, in* „*vele plaatzen ene Rhetoriſche figuur, die men* „*de Proſopopoeii*, of *Perſoonsverbeelding noemt,* „*en daarin beſtaat, dat men leven- en redenloze* „*dingen zo ſprekende en werkende voorſtelt, als* „*of ze leefden en werkten; zo is vooral nodig,* „*dat men den aart van die figuur onder het* „*oog houdt, en onderzoekt, of ze waarlijk plaats* „*heeft, en plaats kan hebben, en op alle die be*„*wijzen, van welke men zich bedient, om de* „*Perſonaliteit des Geestes te bevestigen, toege*„*past moet worden*".

Het is bekend, dat van levenloze en redenloze dingen zulke uitdrukkingen gebruikt worden, die eigenlijk maar van levende en re-

redelijke perſonen gezegd kunnen worden; bij voorbeeld, „ laat de linkehand niet we- „ ten, wat de rechtehand doet", *Matth.* 6: 3, „ De vleeſchelijke lusten voeren krijg te- „ gen de ziel", 1 *Petr.* 2: 11. „ De wind „ blaast, waarheen hij wil, *Joh.* 3: 8, en welke de voorbeelden van dien aart al meer zijn. — Het is op grond van dezelve, dat onze Tegendenkers beweren, dat de gezindheden des menſchen, en de werkingen van God, onder de bewoording van *Geest* voorkomende, als verſtandig willende en werkende Perſonen voorgeſteld worden.

Veel is daartegen reeds aangemerkt; dat te willen afſchrijven, is nutteloos, en het een en ander, dat er tegen gezegd is, komt mij ook niet zeer gegrond voor. In ene beoordeling daarvan wil ik mij ook niet inlaten, om dat het ten eindelijke beſlisſching niets afdoet. Mijne bedenkingen daar tegen zijn deze *twee*:

Vooreerst, „ *geſteld, dat er ene Perſoonsver-* „ *verbeelding in het voorſtel der Schrijvers van* „ *het Nieuwe Verbond, met opzicht tot dit ſtuk,* „ *plaats hadt, dan moet het voorſtel, ontdaan* „ *van het figuurlijke, waarin het gekleed is,* „ *in eigenlijke woorden gegeven, duidelijker en* „ *verſtaanbaarder zijn, dan het figuurlijk was*". — Als men nu naar dezen regel, die in den aart der

der zake gegrond is, de plaatzen, waar men dan de *Perſonifikatie* aanneemt, een voor een doorgaat, zal men al aanſtonds vinden, dat zij dus, wel verre van te winnen aan duidelijkheid, veeleer duisterder worden. Neemt eens *Joh.* 16: 13—15, en men gebruike dan, naar den voorſlag, die men ons doet, voor *Geest der waarheid*, de *goddelijke kracht*, dan moeten wij lezen: „ wanneer die kracht „ van God, van welke alle waarheid komt, „ u zal zijn gegeven, die zal u in alle waar„ heid leiden; in iedere waarheid, om dat „ Hij niets verzint, maar om dat Hij u „ overeenkomſtig mijn gegeven onderwijs „ zal leren, en zelfs de toekomende dingen „ u bekend maken. Door Hem zal mijn „ vroeger onderwijs in vollen glans van u „ gekend worden. Elke hoge waarheid „ van God is ook de mijne; daarom is ieder „ onderricht in de waarheid, dat Hij u geven „ zal, van mij". — Is het onbedorven waarheids-gevoel niet genoeg, om te beſlisſchen, dat die opvatting, door AMMON voorgedragen, JESUS voorſtel onverſtaanbaar maakt? Men leze even zo 1 *Kor.* 12: 3—11 met invulling van de wijsheid, of wat men verkiest, voor *Geest*, dan luidt het 4 vs.: „ daar „ is verſcheidenheid der gaven, maar het is

„ de-

„ dezelve wijsheid"; en vs. 8: „ dezen „ wordt door de wijsheid gegeven het woord „ der wijsheid"; en vs. 11: „ doch alle deze „ dingen werkt een en dezelvde wijsheid, de„ lende een iegelijk in het bijzonder gelijk zij „ wil". — Men leze in plaats van *wijsheid*, *kracht*; het voorſtel blijft even onverſtaanbaar; ja, het behelst wartaal. Mij dunkt, al was er niets meer tegen dat gevoelen te zeggen, dat dan het bijgebragte reeds genoeg is, om een ieder te overtuigen, dat het de ongerijmdheid zelve is. —

Ten anderen, „ *hoeveel vrijheid een Dichter „ ook heeft, er zijn toch algemene regelen, aan „ welken hij gebonden is; en van welken hij, om „ dat ze in den aart der zaken, die hij behan„ delt, gegrond zijn, niet afwijken mag. Die „ regelen nu veroorloven hem nimmer, om met een „ enige zaak zodanige eigenſchappen en werkin„ gen te verbinden, die aan haar niet eigen kun„ nen zijn, en met haar aart ten enemaal ſtrij„ den*". — Zo als de Dichter aan dezen regel verbonden is, zo, en nog veel meer, is het elk Schrijver, bijzonder als hij zich van den ongekunſtelden leer- en verhaaltoon bedient, waarin gene ſtoute dichterlijke beelden, die maar zelden in de hoger vaart der Dichtkunde gebruikt mogen worden, heerſchen.

ſchen (*a*). — Laat ons van deze aanmerking de toepasſing maken op het ſtuk der *Perſonifikatie*, en dan is het terſtond beſlischt, dat aan de *geperſonificeerde* zaak zodanige eigenſchappen en werkingen niet toegekend mogen worden, die niet, volgends de denkwijze alleen, lijden het begrip, dat wij van dezelve hebben, en er ons van maken moeten, aan die zaak eigen zijn, en geenzins zodanige, die aan ene andere zaak, wier natuur en werking van haar verſchilt, eigen zijn. Het onderwerp, trouwens, dat *geperſonificeerd* wordt, ontvangt door de *Perſonifikatie*, gene nieuwe en vreemde eigenſchappen, die het niet alrede heeft, maar alleen zulke, die met haar aart overeenkomen, en haar kenmerken. Als iemand, om het gezegde door een voorbeeld optehelderen, de *rechtvaardigheid* als een Perſoon ſprekende en handelende invoert, dan moet hij haar alle die hoedanigheden en werkingen geven, die aan haar eigen zijn, en gene andere, dat is, hij mag haar niet die eigenſchappen en werkingen toekennen, die men aan de *Hoop* of *Liefde* geven moet. Hij, die zo te werk ging, zou niet dan verwarring veroorzaken; hij zou twee zeer verſchillende zaken, die niet verénigd kunnen worden, verénigen. *Rechtvaardigheid* en *Hoop* heb-

hebben met elkander niets gemeen; beide zijn wezenlijk in aart, in hoedanigheden, en in werkingen onderscheiden, — en hoe streng zou men niet hem bestraffen, die beide verwarde. Maar nu, zij, die met betrekking tot het leerstuk van den *Heiligen Geest*, ene *Personifikatie* in het onderwijs der *Heilige Schrift* invoeren, maken die niet zodanige verwarring? Van een of ander vermogen kan men zeggen, het werkt, het brengt iets voort; maar kan men er ook van zeggen, dat het gaven uitdeelt, gelijk het wil? Zij, die door den *Geest* 1 *Kor.* 12: 3–11, een *kracht* verstaan, moeten dat evenwel beweren. Of, zullen zij in het ene vers door den *Geest* verstaan de *wijsheid*, in het andere de *kracht*, en in een derde, *godlijke ingeving*? Dit is de ongerijmdheid zelve. — Van de *wijsheid*, als een *Persoon* ingevoerd, kan men zeggen, zij staat, en roept, en nodigt, en leert; maar men kan niet haar doen zeggen: ik zal van mij zelven niet spreken, maar, wat ik gehoord zal hebben, zal ik spreken, en de toekomende dingen zal ik verkondigen. Heeft de wijsheid dan het vermogen, om zaken, die zij niet kent, en te ontdekken, en aan anderen te voren te openbaren? Wil men in de plaatzen, die ik bedoel,

Joh.

Joh. 14: 26. *Kap.* 16: 13—15, aan godlijke ingeving denken, dan ſtoot men even zeer aan, en raakt in nog groter verwarring, als het niet te vatten is, hoe die de waereld zal overtuigen van zonden, gerechtigheid en oordeel, vs. 8—11? Men moet dan, wat men kieze, een ander denkbeeld nog te hulp roepen, dat met de *Perſonifikatie*, die toch verſtaanbaar en natuurlijk zijn moet, niet is overeen te brengen. — Te bevreemden is het niet, dat zij, die alles *Perſonificeren*, zo veel verwarring veroorzaken, daar zij voorgeven, dat dan ene *eigenſchap*, dan ene *kracht* Gods, dan weder iets anders, *geperſonificeerd* is, dat en in aart, en in hoedanigheid, en in werking verſchilt. En even deze ongelijkheid, die omtrent een en hetzelvde onderwijs plaats heeft, is alleen genoeg, om het ongegronde van de *Perſonifikatie* in het licht te doen ſtellen (*b*).

(*a*) Over het recht gepast gebruik van deze figuur verdient gelezen te worden het 7. deel van de werken der Leidſche Maatſchappij der Letterkunde, behelzende de Verhandelingen van J. J. HOTTINGER en VAN ALPHEN, bevoegde kunstrechters.

(*b*) Elke zaak, hoedanig ze ook zij, heeft iets *karakteristieks*, dat haar geheel eigen is, en haar van elke andere onderſcheidt. Dit *karakteristieke* moet in de *Perſonifikatie* altijd gevonden worden, anders weet men

F niet,

niet, wat ze aanduiden moet. Maar, vervalt niet die *karakteristieke* éénheid der *Personifikatie*, als men ene zaak dan op deze, dan op gene wijze *personificeert*? hoe kan men dan weten, wat ze is, en welke hare hoedanigheden zijn? Is de *Geest gepersonificeerd* dan ene eigenschap, dan ene werking Gods, wat is Hij dan eigelijk? Moeten onze Bestrijders niet voelen, dat zij de ongerijmdheid zelve staande houden? —

§. 11.

Door alle deze voorbereidende aanmerkingen zijn er grondslagen gelegd voor het bewijs der stelling, die wij verdedigen, en is, overeenkomstig de begeerte van de *Eerwaarde Bestuurderen des Genoodschaps*, aangetoond, dat de verklaring, die men hedendaagsch van het woord *Geest* geeft, in zeer vele plaatzen ten enemaal ongegrond is. Breedvoeriger hadt het een en ander wel uitgehaald kunnen worden; maar ik begreep, dat het beter en nuttiger was, door ene opgave en beoordeling van de voornaamste regelen der uitlegkunde, welker gebruik in dit leerstuk boven al van belang is, en zonder welke niets met voordeel gesticht kan worden, anderen, die lust hebben tot dit onderzoek, den weg te wijzen, die bewandeld moet worden, zal men niet in het onzekere omdoolen; tevens ook

ook om elk te doen zien, op wat gronden ons geloof van dit leerſtuk rust, en die eerst bondig wederlegd moeten zijn, zal men ons van misverſtand en dwaling beſchuldigen kunnen. —

Dan, eer ik tot ene nadere en opzettelijke behandeling van het leerſtuk zelve overga, zal het niet ondienſtig zijn, dat ik, op grond van al het beredeneerde, den aart en rangſchikking der bewijzen, van welke wij ons bedienen zullen, om de *Perſonaliteit des Geestes* te betogen, in het licht ſtel. —

Het ſtaat, volgends het opgemerkte, §. 5. vast, dat men niet op den bloten klank der woorden moet afgaan; maar zich beroepen op zulke plaatzen der Heilige Schrift, die de vereischten van een goed bewijzen hebben. — En welke zijn die?

Allereerst zulke, die van de ware en eigenlijke *Perſonaliteit* des Heiligen Geestes verſtaan moeten worden. Tot deze breng ik alle die plaatzen, waarin de Heilige Geest, bij zijne Hem eigen benaming, naast den Vader en den Zoon, en met Hun in gelijken rang geſteld wordt. Deze plaatzen zijn *Matth.* 28: 19. 1 *Kor.* 12: 3—11. en 2 *Kor.* 13: 13, — moge-

gelijk ook *Openb.* 1: 4, 5 en 1 *Petr.* 1: 2. Daar beide de laatstgenoemden bedenklijker zijn, wil ik niet, dat men ze gelijke kracht als de drie eerstgenoemden toeschrijf.

Ten anderen, zulke, waarin de Heilige Geest in zodanige lijdende betrekkingen voorkomt tot andere personen, die, naar het algemeen erkend taalgebruik, enig en alléén aan waarlijk bestaande Personen toegeschreven worden. Hiertoe behoren *Handel.* 5: 3 en 9. *Efeze* 4: 30. 1 *Petr.* 4: 14. — Uit welke plaatzen wij betogen moeten, dat het geen in dezelve gezegd is, van zekere daden der menschen jegens den *Geest*, niet van de eigenschappen enes Persoons, maar van den Persoon zelve verstaan moet worden.

Ten derden, zulke, waarin aan den *Geest* zulke handelingen en werkzaamheden toegeschreven worden, die alléén aan een Persoon, die verstandig en willende werkzaam is, toegeschreven kunnen worden. Hiertoe behoren *Joh.* 14: 26. *Kap.* 15: 26. *Kap.* 16: 7—15. *Rom.* 8: 14, 16, 26. 1 *Kor.* 2: 10—13. *Kap.* 12: 11. *Gal.* 4: 6. 2 *Petr.* 1: 21, en welligt nog meer anderen. Bijzonder, zullen

len wij, wat de drie eerstgenoemde aangaat, op den naam *Trooster* moeten letten. Hierbij zullen wij verders nog dienen onder het oog te houden, dat offchoon al eens alle die handelingen *geperfonificeerd*, aan zekere eigenfchappen, gaven en krachten kunnen toegekend worden, die *figuur* echter niet kan aangenomen worden, ten zij het ene openbare ongerijmdheid is, dezelve van een waarlijk beftaand, verftandig en willend werkende *Perfoon* te verftaan. Voeg er bij, behalven, dat het geheel niet waarfchijnlijk is, dat een verftandig Schrijver, in den eenvoudigen leer- en verhaaltoon, beftendig van ene eigenfchap of werking figuurlijk zal fpreken, zo begaan zij, die in alle deze en andere plaatzen ene *Perfonifikatie* aannemen, die misflag, die men noemt *petitio principii.*

Eindelijk en *ten vierden*, zulke, waarin aan den *Heiligen Geest* zodanige werken worden toegefchreven, die Hij niet zou kunnen voortbrengen, zo Hij geen werkend *Perfoon*, en flechts ene eigenfchap of kracht van God was. Hiertoe breng ik *Matth.* 1: 18 en 20. vergel. *Luk.* 1: 35. *Rom.* 5: 5. *Kap.* 15: 13—19. 1 *Kor.* 12:

 8—10.

8—10. *Efeze* 3: 16. *Tit.* 3: 5. Nog kan men tot deze klasſis brengen die plaatzen, waarin zekere gaven *Geest* heten: immers, daar zij die benaming van hun oorzaak ontlenen, moet deze waarlijk beſtaan; en anders was er voor die overnoeming geheel geen grond (*a*).

Uit het geen ik van den aart der te gebruikene bewijzen beredeneerd heb, kan men opmaken, dat ze in de behoorlijke orde ſtaan, en, te ſaam verénigd, aan het gevoelen, dat wij verdedigen, ene onoverwinlijke ſterkte geven. Trouwens, de bewijzen, tot de *eerſte klasſis* behorende, zijn geſchikt, om elk te overtuigen, dat de *Heilige Geest* een ander is dan de *Vader* en de *Zoon*, en als zodanig van Hun onderſcheiden. De bewijzen, de *twede klasſis* uitmakende, hebben ten oogmerk, om ons te overtuigen, dat de *Heilige Geest* niet zijn kan ene hoedanigheid, kracht of werking van God, maar even zo als de *Vader* en de *Zoon* beſtaat, zo dat daden tegen Hem gepleegd kunnen worden, die zijne goed- of afkeuring ten gevolge hebben. De bewijzen van den *derden* rang doen ons den *Heiligen Geest* als verſtandig werkzaam, en die ons ten laatſten voorkomen, als met vrijheid willende,

de, kennen, zo dat Hij door werken, welker oorzaak Hij is, aan ons zich openbaart (*b*).

(*a*) In de rangſchikking der opgegevene bewijzen ben ik gevolgd TELLER, *Lehrbuch des Christlichen Glaubens*, bl. 169 — 172. Nergens elders heb ik een beknopter en bondiger betoog van de Perſonaliteit des Heiligen Geestes gevonden.

(*b*) Ik moet met een enkel woord opmerken, dat het mijn oogmerk niet is, alle de plaatzen, in het Nieuwe Verbond voorkomende, in het volgend betoog te gebruiken; ik zal mij alleen van die bedienen, die de overredendſte zijn, en naar welke, om dat ze *loca claſſica*, althans voor het meerderdeel, zijn, de uitlegging der overige gericht moet worden.

TWEDE AFDELING.

Betoog van de Perfonaliteit des Heiligen Geestes.

§. 12.

Volgends onze, §. 11. opgegevene rangfchikking der bewijzen, van welke wij ons, om de *Perfonaliteit* des *Heiligen Geestes* te betogen, bedienen zullen, gaan wij nu ter behandeling der bewijzen over, die de *eerfte klasfis* uitmaken.

Matth. 28: 19 lezen wij dit door JESUS CHRISTUS gegeven bevel: „ gaat dan henen, onderwijst alle de volkeren, dezelve „ dopende in den naam des Vaders, en des „ Zoons, en des Heiligen Geestes". —

Groot gewigt heeft men altoos aan het bewijs, uit dit bevel genomen, toegekend. Dan, het ontbreekt niet aan zeer vele pogingen, om die plaats voor ons onbruikbaar te maken. Zie hier, wat zin men aan dezelve al gegeven heeft. — Er is, die door den *Heiligen Geest* te dezer plaats verftaan, de *wonder-*

derdoende kracht; en het bevel dus omschrijft: „ verbindt alle natien door den Doop op een „ Vader, en niet zo als MOSES op den *Je-* „ *hova*, den God der Joden, — op zijn „ Zoon, den *Messias*, die miskend is van de „ *Joden*, — op den Geest der wonderen, „ dien uwe Broeders hebben gelasterd, zo „ magtig Hij ook werkte, om JESUS als „ den *Messias* bekend te maken (*a*)". Dus, om het een en ander aantemerken, gaat de Schrijver uit van de onderstelling, dat *Geest*, staande voor *wonderdoende kracht*, *gepersonificeerd* wordt, — ene onderstelling, die vooraf bewezen moest worden, zou ze hier te pas komen. Nergens heeft *Geest* die *betekenis*; en allerminst kan ze bewezen worden uit *Matth.* 12: 28, want, om niet te herhalen, wat te voren aangemerkt is, duldt de tegenstelling van *Heiligen Geest* tot den *Zoon des Menschen*, vs. 32, die betekenis niet; immers wat evenredigheid is er tusschen de zonde tegen den *Zoon des Menschen*, en zonde tegen *wonderdoende kracht*? Is de kracht meerder dan de *Zoon des Menschen*? Kan men tegen een *kracht* zondigen? — HEZEL slaat ene dobbele verklaring voor: de eerste luidt dus: „ verpligt alle natien door den Doop tot de „ Godsdienstige verering van God, als des

„ goedertierenen Vaders, naar de leer van „ zijn Zoon, den *Mesſias*, en van het Christendom, als van de edelſte, geestelijke, en „ in den hoogſten zin godlijke lere van het „ Christendom". Wie leest iets van dit alles in dit bevel? Dopen in den naam des Vaders zal betekenen, dopen tot de Godsdienstige verering van God; dopen in den naam des Zoons, zal de lere van Gods Zoon, den *Mesſias* zijn; dopen in den naam des Geestes, zal het Christendom betekenen? Wie ziet niet, dat het dopen dus enig en alleen tot den Vader betreklijk wordt gemaakt? Kan men geweldiger verdraaijing van woorden denken? En, om er dit nog bijtevoegen, is de leer van den Zoon iets onderſcheidends van het Christendom? — De andere verklaring luidt dus: „ verpligt hun door den Doop, tot de „ godsdienstige verering van God, als des „ goedertierenen Vaders, overeenkomſtig de „ lere zijns Zoons, den *Mesſias*, en van zijne „ overige godlijke Gezandten". — Een zin, blijkbaar ſtrijdig met het beloop der rede, §. 6, volgends welk aan de *Apostelen* bevolen wordt, iets te doen, niet om zich te doen erkennen, maar den Vader, Zoon en Geest. Alle deze verklaringen worden genoeg wederlegd door onze §. 7. vermelde *vierde regel.*

Om

Om het bewijs, dat wij in dit bevel vinden, in zijn volle kracht voorteſtellen, merk ik vooraf op, dat wij bij de gewone betekenis moeten blijven, en er niets is, dat ons verplicht, om ene figuurlijke aantenemen; of, zo men ene oneigelijke betekenis aanneemt, dan moet §. 10. de eigelijke, daarvoor in de plaats gezet, veel duidelijker zijn dan de oneigelijke. Het tegendeel is ons gebleken; dus ſtaat het vast, dat *Geest* eigenlijk genomen moet worden; en dit zeker zijnde, lijdt het geen tegenſpraak, dat wij hier melding vinden van drie *Perſonen*, *Vader*, *Zoon*, en *Heiligen Geest*. *Vader* en *Zoon* zijn twee verſchillende *Perſonen*; bij Hun wordt een derde benaming gevoegd, *Heilige Geest*; maar nu, is het niet hoogst wederſprekende, te beweren, dat door dezelve ene eigenſchap, kracht of werking van beide de voorgaanden, zou aangeduid zijn?

Alles zal overtuigender worden, zo wij onderzoeken, wat zin aan de woorden te geven: „ dopen in den naam des *Vaders*, des „ *Zoons*, en des *Heiligen Geestes*". — Ik merk omtrent dit gezegde het volgende aan.

Vooreerst, het is te recht door velen reeds erinnerd geworden, dat CHRISTUS, door dit bevel op die wijze te geven, als Hij gedaan heeft, het oogmerk en doel van deze plech-

plechtigheid heeft willen aanduiden en verklaren. De vergelijking van andere plaatzen, waarin gelijke bewoordingen en ſpreekmanieren van dezelvde zaak voorkomen, leert zulks overtuigend. JOHANNES *de Doper*, bij voorbeeld, doopte met water tot bekering, *Matth.* 3: 11. vergel. *Mark.* 1: 4. en *Handel.* 19: 3, 4. — De *bekering* is daar het oogmerk van den bedienden doop; de doop der bekering tot vergeving der zonden, is de doop, waardoor men verbonden werdt zich te bekeren, om vergevinge van zonden te ontvangen. PAULUS vraag in de laatstgenoemde plaats heeft dezen zin: waarop zijt gij dan bij uwen doop verplicht geworden? — 1 *Kor.* 12: 13: „ wij allen zijn „ door een *Geest* tot één ligchaam gedoopt", dat is, verbonden geworden, om één ligchaam, ene Gemeente te zijn. 1 *Kor.* 1: 13: „ zijt gij in PAULUS naam gedoopt", — dat is, zijt gij door den doop verplicht geworden, om een volgeling van PAULUS te zijn (*b*)? —

Ten anderen, de ſpreekwijzen in *iemands naam*, of *in iemand*, of *tot den naam van iemand gedoopt te worden* (*βαπτίζεσθαι εἰς τίνα, εἰς ὄνομα τίνος, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τίνος, ἐν τῷ ὀνόματι τίνος*), zijn mijns bedunkens niet onderſcheiden, of hebben ene bijzondere beteke-

kenis; maar zijn, daar ze van dezelvde zaak gebezigd, en onderling verwisſeld worden, gelijkbeduidende.

Ten derden, in of tot iemand gedoopt te worden, geeft te kennen, den Dopeling door die plechtigheid te verbinden aan hem, op wien hij gedoopt wordt; en bijzonder, op dat hij aan de Godsdienst-lere van Hem, aan wien hij verbonden wordt, zich zou houden. Of, wil men het duidelijker, de ſpreekmanier geeft te kennen, hem, op wien men gedoopt wordt, voortaan voor zijn Heer te erkennen, en aan zijne leer zich te houden. Alle de plaatzen in de *Handelingen der Apostelen*, waar van het *dopen* ons bericht is gegeven, wettigen deze verklaring, *Kap.* 2: 41. vergel. vs. 88. *Kap.* 8: 12. vergel. vs. 14. *Kap.* 10: 47, 48. *Kap.* 19: 4, 5. (*c*); die daarenboven nog verſterkt wordt door de bijvoeging, leerlingen te maken, die hier en *Joh.* 4: 1. gevonden wordt; en PAULUS is ons in dezelve voorgegaan, 1 *Kor.* 1: 13, waar hij met verontwaardiging vraagt: zijt gij in PAULUS naam gedoopt? Let men op het voorafgaande: is CHRISTUS gedeeld? waarvan, naar het oogmerk des *Apostels*, de zin is: is er dan meer dan een Christendom onder u ingevoerd geworden, en zijn er bij ge-

gevolg meer hoofden der Gemeente? Let men, zeg ik, op deze voorafgaande vraag, en ook op de volgende: is PAULUS voor u gekruist, dat is, is hij u dat, wat JESUS is, uw Verlosser en Hoofd? — dan moet zijne mening met de laatste vraag: zijt gij op PAULUS naam gedoopt? zijn: zijt gij dan door den Doop verplicht geworden, mij voor uw Hoofd te erkennen, aan wien gij u onderwerpen, en wiens naam gij dragen moet (*d*)?

Eindelijk en *ten vierden*, zo dra wij het gezegde op de woorden van CHRISTUS, die wij behandelen, toepassen, dan blijkt het middagklaar, dat Hij den *Apostelen* geboden heeft, allen, die voortaan zijne Leerlingen zouden worden, te dopen, en wel met dat oogmerk, op dat zij verplicht zouden worden, den *Vader*, den *Zoon*, en den *Heiligen Geest*, voor hunnen Heer te erkennen, en aan Hem zich te onderwerpen.

Kan men, na deze toelichting, wel twijfelen, of de *Heilige Geest* een ander zij dan de *Vader* en de *Zoon*? Duidelijk is Hij van Hun onderscheiden. Zal men er wel aan twijfelen kunnen, of Hij even als *Vader* en *Zoon* bestaat? Immers, de dopeling moest ook Hem als zijn *Heer* belijden, en aan Hem zich onder-

derwerpen. Wordt niet van alle *Drie* op gelijke wijze gesproken, en even dat geen, wat van den *Vader* en den *Zoon* gezegd wordt, ook van den *Heiligen Geest* gezegd? — Hoe ongerijmd is het dan, door den *Geest* ene eigenschap, kracht, gave of werking van God te verstaan? Kan men dan door den Doop verbonden worden, een van allen voor zijn Heer te erkennen, en aan die zich te onderwerpen? — Het een en ander zal nog meer klemmen, als wij onder het oog houden, dat, naar de meer duidelijke verklaringen der *Apostelen*, van de *Symbolische* betekenis van den Doop, de *Dopeling* door die plechtigheid verklaarde, voor een belijder en navolger van Hem, op wien hij gedoopt werdt, gehouden te willen worden, *Handel.* 2: 41. *Kap.* 8: 12. *Kap.* 16: 14 en 33; verders, dat de Gedoopte daardoor trad in de rechten en voorrechten, die aan de belijders en navolgers van dat Hoofd, tot wiens erkentenis hij, door den Doop, verplicht geworden was, ten deel vallen, *Gal.* 3: 27, 28; en eindelijk, dat de Gedoopte verbonden werdt tot naarkoming van alle die plichten, die de belijders, door dat Hoofd, wien zij als zodanig te erkennen, zich verbonden hadden, opgelegd werden, *Rom.* 6: 3. — Behoef

hoef ik er nog wel een woord meer bijtevoegen, om het onbeſtaanbare van alle andere verklaringen, die men geeft, in het licht te ſtellen? Geen van alle die bijzonderheden kan van iets anders dan van een werklijk beſtaand *Perſoon* gezegd worden; en zo is dan de *derde* regel, §. 9. opgegeven, hier in de toepasſing veilig. —

(*a*) Men vindt deze verklaring van enen ongenoemden in het *Repertorium*, door EICHHORN uitgegeven, 10 th. bl. 278 — 292. Gelijkluidende is de verklaring, gegeven door PRIESTLEY, *Verbastering van het Christendom*, 1 d. bl. 84.

(*b*) VOSSIUS *de Baptismo*, MARK *Exercitat. Textual.* pag. 251 en anderen meer, hebben dit reeds opgemerkt. HENKE *Lineamenta inſtit. fidei chriſt. hiſtorico criticarum*, pag. 194, ſtaat dit ook toe: „ Igitur „ fatendum, aut vim & poteſtatem, vel ſignificantiam „ iſtius luſtrationis, oſtendi his verbis, ut, qui eam „ ſuſcipiunt, nunc jam & indicent ipſi & admoneantur, „ ſe tranſire atque obſtringi ad ea ſacra, quae ſint Patris, „ & Filii, & Spritus S., aut modum declarari ac finem, „ in quem inſtituendus ſit hic ritus", &c. — Dan, zijn voorſlag, om εἰς το ονομα κ. τ. λ. te verbinden, zo als JUSTINUS *Martyr*, Dial. *cum Tryphone*, c. 39, gedaan heeft met μαθητευσατε, is niet aanneemlijk; immers, en dit enige zij ter wederlegging genoeg, nooit vindt men in het Nieuwe Verbond gezegd: μαθητευειν τινα εἰς ονομα τινος. *Caeterum conf.* WETSTEIN *N. T.* pag. 546, T. I.

(*c*) Met

(*c*) Met voorbedacht heb ik *Handel.* 8: 36 — 38 niet opgenoemd, om dat de echtheid van het 37 vers, om vele en gewigtige redenen, verdacht is. Conf. BENGEL *in Apparatu Crit.* ad h. l. pag. 268. GRIESBACH *ad h. l.* HWIID LIBELLUS CRITICUS *de indole Cod. MS. Graeci N. T. Bibliothecae Caesareo-Windobonensis, Lambecii* 34. pag. 16. MILLIUS fluctuat. In notis ad textum repudiat., & *Proleg.* n. 371. probat versum. Conf. quoque ERNESTII *Bibl. Theol.* T. 9. pag. 795.

(*d*) Dat het spraakgebruik van het Nieuwe Verbond de gegevene verklaring wettigt, blijkt uit het gezegde; en VITRINGA heeft *Observ. S.* Lib. 3. Cap. 22. pag. 765. uit de Joodsche Schriften nader die nog gestaafd. Zie ook LIGTFOOT *Horae Hebr.* ad h. l. T. 2. pag. 392. BUXTORF *Lex. Chal.* pag. 408. SWAVING t. a. p. bl. 163 — 172, doch schijnt hij wat te veel gewigt te hechten aan de bewoording *in den naam.* Deze verklaring is genoeg ter wederlegging van den uitleg door *Prof.* PAULUS gegeven *Neues Repertorium*, 2. th. bl. 285, en den *Heiligen Geest* verstaat van *Gods geestelijke natuur:* dachten de Joden dan op dat stuk verkeerd, en wel zo verkeerd, dat het juist uitdruklijk genoemd moest worden? Dit wilde ik wel eens bewezen zien. — Wat moet men denken van den voorslag, die men vindt in de *Bibliothek für Kritik und Exegese des N. T. und älteste Christengeschichte*, uitgegeven door J. E. C. SCHMIDT, 1. th. bl. 142 &c., volgends welke de woorden, *en de Heilige Geest*, een bijvoegzel zijn, ingericht om de aanhangers van JOHANNES den *Doper* tegentegaan, die den *Heiligen Geest* der Christenen niet kenden, *Handel.* 19: 2. De echtheid van *Matth.* 28: 19. is bondig door den *Hoogleeraar* VAN VOORST bewezen; en wat *Handel.* 19: 2. betreft, zo vind ik daarin niets voor die

onderstelling. Dat lees ik, dat die *Johannes-Jongeren te Efezen* niet wisten, dat de H. Geest reeds uitgestort was; ene verklaring, die uit vergelijking van *Joh.* 7: 38 en 39, gewettigd wordt, hoe kon aan dezen den *H. Geest* onbekend zijn, van wien de *Doper* zo dikwils gesproken heeft?

(*e*) Men kan over het bewijs, dat deze plaats oplevert, nog nazien CLARISSE *Diss. Exeget. Theol. de Spiritu Sancto*, pag. 51 *seqq.*; doch zijne verklaring, waarin meer anderen het met hem eens zijn, dat in of op den naam te dopen beteekent, op iemands last en gezach te dopen, vind' ik, om bijgebragte redenen, onaanneemlijk. De vraag is niet, of de spreekwijs: op den naam van iemand iets te doen, zo veel is, als op zijn bevel dat te doen? Maar de vraag is deze: of te dopen op iemands naam ergens die beteekenis heeft? Dit is nimmer nog bewezen. —

§. 13.

1 *Kor.* 12: 3—11 is het twede bewijs, dat wij bijbrengen, — wij lezen er dus: „ Daarom make ik u bekend, dat niemand „ die door den Geest Gods spreekt, Jesus „ ene vervloekinge noemt: en niemand kan „ zeggen Jesus den Heer te zijn, dan door „ den Heiligen Geest. En daar is verscheidenheid van gaven, doch het is dezelve „ Geest. En daar is verscheidenheid der „ bedieningen, en het is dezelve Heer. En „ daar is verscheidenheid der werkingen,

„ doch

„ doch het is dezelve God, die alles in allen
„ werkt. Maar een iegelijk wordt de open-
„ baringe des Geestes gegeven, tot het geen
„ dat oorbaar is. Want dezen wordt door
„ den Geest gegeven het woord der wijsheid;
„ en enen anderen het woord der kennisſe,
„ door denzelven Geest; en enen anderen
„ het geloof, door denzelven Geest: en enen
„ anderen de gaven der gezondmakinge, door
„ denzelven Geest; en enen anderen de wer-
„ king der krachten; en enen anderen pro-
„ feſie; en enen anderen onderſcheidinge der
„ Geesten; en enen anderen menigerlei talen;
„ en enen anderen uitlegginge der talen;
„ doch, deze dingen alle werkt een en dezel-
„ ve Geest, delende enen iegelijk in 't bijzon-
„ der gelijkerwijs Hij wil".

Om de kracht van het bewijs, dat deze woorden opleveren, en door een en ander van onze Beſtrijders erkend is geworden (*a*), wel te vatten, zullen de volgende opmerkingen dienſtig zijn.

Vooreerst, het oogmerk van PAULUS in dit gantſche voorſtel is, om hun, die met geeſtelijke gaven bedeeld waren geworden, onder het oog te brengen, welke wederkerige plichten zij jegens elkander uitoefenen moesten, de plichten namenlijk van beſcheiden-

heid en onderlinge liefde. Om de *Korinthiërs* daartoe aantesporen, erinnert hij hen, dat zij, hoe verschillende ook de gaven zijn, aan hun medegedeeld, die van één en dezelvde oorzaak ontvangen hadden.

Ten anderen, in het voorstel van den Apostel worden onderscheidenlijk *drie* genoemd, vs. 4, *de Geest*, vs. 5, *de Heer*, vs. 6, *God.* — Van elk wordt iets bijzonders gezegd, dat enige nadere opheldering behoeft, om de bewijzende kracht van deze redenering te vatten. — In het 6 vers lezen wij: „ daar „ zijn verschillende werkingen; doch het is „ dezelve God, die alles door allen werkt". Dit gezegde moet van God, den Vader, verstaan worden, door wien elk in de waereld zijn stand, en den kring zijner werkzaamheden aangewezen wordt. Hoe veel verscheidenheid onder de menschen, ten aanzien van hun staat en van hunne verrichtingen, heerscht, dat alles hangt af van, en wordt bestuurd door denzelven God, — alle zijn zijne werktuigen, door welke Hij zijne oogmerken bereikt. — In het 5 vers lezen wij: „ daar is verscheidenheid der bedieningen, „ doch het is dezelve Heer". — PAULUS heeft het oog op de verschillende ambten in de eerste Christen-Kerk; maar, offschoon die Dienaren

naren verſchillende zijn, zij dienen echter een en denzelvden Heer, van wien zij die ontvangen hebben. Zeker is het, als PAULUS God en den Heer onderſcheidt, dat wij dan door den Heer JESUS CHRISTUS hebben te verſtaan, 1 *Kor.* 8: 6. *Efeze* 4: 4—6. — In het 4 vers lezen wij: „ daar is verſcheidenheid van gaven doch het is dezelve „ *Geest*". Natuurlijk is het, deze woorden dus te vatten, hoewel er verſchillende geestelijke gaven zijn, evenwel, één en dezelvde *Geest* is het, die ze ſchenkt.

Ten derden, in dit gantſche voorſtel wordt de *Geest* kennelijk van de gaven en werkingen der menſchen onderſcheiden. Hij wordt even zo van de gaven onderſcheiden, als God van de menigerlei werkingen, vs. 6, en CHRISTUS van de verſchillende bedieningen in de Kerk, vs. 5. Zo als deze hier als de werkende oorzaken der menigerlei werkingen en der verſchillende bedieningen voorkomen, even zo wordt de *Geest* als de werkende oorzaak van de menigerlei gaven voorgeſteld, vs. 4, 8, 9, 10, en die worden vs. 11 zijne werkingen genoemd.

Maken wij nu het bewijs op, dat dit voorſtel voor de *Perſonaliteit* van den *Geest* ons geeft. Daar aan *God*, aan den *Heer*, en aan

 den

den *Geest*, die hier genoemd zijn, bepaalde werkingen worden toegeſchreven, en wel zo, dat door die werkingen de een van den ander onderſcheiden wordt, vermits ze bepaaldelijk van elk afgeleid worden, zo wordt elk daardoor en als verſtandig en als werkende voorgeſteld. Trouwens, de *Vader* werkt iets onderſcheidens van het geen de *Zoon* werkt, en de *Geest* werkt iets onderſcheidens van het geen de *Vader* en de *Zoon* doet. De *Geest* ſtaat dus in gelijke betrekking tot het geen Hij werkt, als de *Vader* en de *Zoon* doen, tot het geen zij werken. — Die *Geest* kan dus niet zijn ene blote eigenſchap, kracht of werking van *God*, want dan zou volgen, dat de eigenſchappen en werkingen van *God* zo onderſcheiden van Hem waren, als *God* en de *Heer* onderſcheiden worden. — Zal de tegenſtelling, waarop volgends §. 6 gelet moet worden, kracht behouden, dan moet de *Geest* en van zijne gaven, en van God en van den Heer, zo onderſcheiden zijn, als deze en van hunne werkingen en van den *Geest* onderſcheiden worden (*b*). Wil men door den *Geest* in dit voorſtel verſtaan de *werkingskracht* van *God* (*c*), zijn wonderdoende kracht, dan zal die de oorzaak zijn van de kracht om wonderen te doen, vs. 10. Hoe ongerijmd! Hoe loopt

loopt zulk een uitleg tegen de regelen der Perſoonsverbeelding aan! §. 10. — Kan men daarenboven niet met even zo veel grond, *God* en den *Heer*, ook voor twee *geperſonificeerde* eigenſchappen houden? Immers, er is niets, dat verbieden zou, het *Perſoneel* beſtaan van God, en van den Heer, even zo als dat van den *Geest*, te ontkennen, ja, als men zich gelijk wil blijven in de tegenſtelling, is men er toe gehouden. Daar nu niemand van onze Beſtrijders dit toegeeft, zo blijft er niets anders over, dan door den *Geest* even zo wel als door *God* en den *Heer*, een te verſtaan, die even zo als zij beſtaat, en van hun zo onderſcheiden is, als *God* en de *Heer* onderſcheiden zijn.

(*a*) PURGOLD t. a. p. bl. 186, erkent dit edelmoedig; maar neemt desniettegenſtaande, om zich uit de verlegenheid te redden, ene *Perſonifikatie* aan.

(*b*) Vergelijk ZACHARIAE *Bibl. Theol.* 1. th. bl. 521 — 523. HEGELMEYER *Selbſtgeſprächen*, 3. th. bl. 54 — 57.

(*c*) Zie HUFNAGEL *Handbuch der Bibl. Theol.* 1. th. bl. 99 — 107. Zonderling is het, dat de meeste Beſtrijders van dit leerſtuk deze plaats niet aanroeren; ten minſten AMMON *Bibl. Theol.* 1. b. bl. 245 enz., niet, noch LOEFFLER in zijne Verhandeling, gevoegd achter de Hoogduitſche Vertaling van SOUVERAIN. TELLER in zijn Woordenboek haalt alleen vs. 3 aan, maar de volgende verſen gaat hij voorbij.

§. 14.

Ons *derde* bewijs ontlenen wij uit 2 *Kor.* 13: 13: „de genade van den Here JESUS CHRIS„ TUS, en de liefde *Gods*, en de gemeenſchap „ des *Heiligen Geestes* zij met u allen".

Zo wij geloven, dat PAULUS niet opzetlijk duister geſproken heeft, maar duidelijk en verſtaanbaar zijne mening uitgedrukt, dan moeten wij dien wensch zo verſtaan, dat hij van JESUS CHRISTUS, van *God*, en van *den Heiligen Geest*, voor de Korinthiërs alles goeds ſmeekt, en dus den *Geest* zo wel als *God*, en den *Here* JESUS CHRISTUS als de bron, van wien alle zegeningen komen, geëerbiedigd heeft. Dan dit wordt ons beſtreden, waarom wij het een en ander tot verdediging zullen bijbrengen.

Vooreerst, het is blijkbaar, en niemand betwist het, dat hier God de Vader van den Here JESUS CHRISTUS onderſcheiden wordt. Zo als zij onderſcheiden worden, op dezelvde wijze is de *Heilige Geest* van Hen onderſcheiden. Nu eischt de onderlinge gelijkheid der delen, het laatſte lid even zo te verſtaan, als beide de voorgaande.

Ten anderen, de genade van den Here JESUS CHRISTUS is de werkzaamheid van een dade-

delijk beſtaand Perſoon; *de liefde van God* is ene *twede* werkzaamheid van een waarlijk beſtaand Perſoon; en hierdoor is de een van den ander onderſcheiden geworden. Kan men nu, onbevooroordeeld het voorſtel overwegende, en zonder het zelve geweld aantedoen, de *gemeenſchap des Heiligen Geestes* anders opvatten, dan van ene *derde* werkzaamheid enes Perſoons, die even zo als de Vader en de Zoon beſtaat, maar van beide onderſcheiden is?

Ten derden, daar het zeker is, dat de *gemeenſchap des Heiligen Geestes* ene weldaad is van gelijken aart als de genade van den Zaligmaker, en de liefde des Vaders; zo kan de gemeenſchap, zal men de gelijkheid der gezegden niet uit het oog verliezen, niets anders zijn, dan de *vriendſchap des Heiligen Geestes.*

Ten vierden, PAULUS wensch is ene bede, dat CHRISTUS de *Korinthiers* verwaardige met zijne genade, en dat God hen zijne liefde ſchenke, dies kan het laatſte lid, zal het met de voorgaande overeenkomen, alléén beteekenen: de Heilige Geest verwaardige u met zijne vriendſchap.

Eindelijk en *ten vijfden*, elke andere verklaring is onnatuurlijk en levert geen goeden

 zin

zin op. Als men met TELLER, door de *gemeenschap des Heiligen Geestes*, verstaat Euangelische gezindheden, dan is er geen zin nog samenhang in dezen wensch: „ CHRISTUS „ verwaardige u met zijne genade, God met „ zijne liefde en Euangelische gezindheden". Of als men den zin dus uitdrukt: „ ik wensch, „ dat gij de genade van CHRISTUS, de liefde „ Gods, en de zegeningen van het Euange- „ lie moogt genieten", is zin en samenhang niet beter; want de zegeningen van het Euangelie zijn gene andere, dan de *genade* van CHRISTUS, en de *liefde Gods*; op deze wijze zou de *Apostel* twemalen het zelvde zeggen, eerst de zegeningen bijzonderen, en daarna in 't algemeen ze noemen. Is dit duidelijk gesproken? Was dit zijne mening geweest, dan had het laatste moeten voorgaan, en het voorafgaande hadt dan bij wijze van nadere verklaring moeten zijn voorgesteld (*a*). Bij elke andere verklaring, het zij men door den *Heiligen Geest* de lere van het Euangelie, of Christelijke gezindheden, of zinsveréniging, of buitengewone gaven, verstaat, nimmer wordt er aan de betrekking, waarin de gezegden tot elkander staan, of de terugslag van de een tot de ander, voldaan. *Genade*, *liefde* en *gemeenschap* slaan op elkander, en even

even zo *Christus*, *God*, en de *Heilige Geest*; maar nu, die orde en weêrſlag wordt verbroken, zo rasch men naar believen, en zonder dat er rede voor is, de benaming *Heilige Geest* verklaart van ene onderwerpelijke werkzaamheid in de Christenen (*b*).

Zo mogen wij dan, na dit alles overwogen te hebben, dit beſluit opmaken: de *Heilige Geest* is ene eige benaming van enen, die zo als *Vader* en *Zoon* beſtaat, en waardoor Hij, die dezelve draagt, *karakteristiek* van Hun onderſcheiden wordt (*c*).

(*a*) Zo de verklaring, door ſommigen gegeven, die LANG t. a. p. 2. th. bl. 102, tegen de bedenkingen van HEGELMEYER verdedigt, zou doorgaan, dan hadt PAULUS op deze wijze moeten ſchrijven: „ ik wensch, „ dat de zegeningen van het Euangelie, namentlijk, de „ genade van CHRISTUS, en de *liefde Gods*, u geſchonken worden". Dit is natuurlijk; neemt alle dubbelzinnigheid weg, en bewaart voor misverſtand.

(*b*) Confer. Pl. Ven. CLARISSE *l. c.* pag. 42, qui egregie hunc locum vindicavit.

(*c*) Over dit bewijs verdient inzonderheid nagezien te worden MOSSCHE, *Bijbelvriend*, 5. d. bl. 64—75.

§. 15.

Er zijn nu nog *twee* bewijzen over, die min duidlijk dan de voorgaande zijn, maar toch ene opzetlijke behandeling verdienen. —

Het

Het eerſte vindt men, 1 *Petr.* 1: 2: „ den „ uitverkorenen na de voorkennisſe Gods, „ des Vaders, in de heiligmakinge des Gees„ tes, tot gehoorzaamheid en beſprenginge „ des bloeds Jeſu Christi". — Dit voorſtel is in het eerſte aanzien vrij duister, en moet nader opgehelderd worden.

Het verdient dan *allereerst* opgemerkt te worden, dat PETRUS hier opgeeft, hoe, op wat wijze, de vreemdelingen, aan welken hij ſchrijft, tot de voorrechten der Christenen geraakt, geliefden van God waren. Te weten, zij hadden zulks te danken aan God, den Vader, die hen, naar zijn *eeuwigen raad*, of *genadigen wil*, tot hun tegenwoordigen ſtaat had gebragt. — Verders, zij zijn geliefden Gods, *door de heiligmakinge des Geestes*, of duidlijker, om dat zij door den Geest geheiligd, verbeterd zijn. Het een en ander was geſchied, *tot gehoorzaamheid en beſprenginge des bloeds* CHRISTI, dat is, om den Vader gehoorzaam te zijn (*Kap.* 1: 14. 2: 9.), en beſprengd te worden met het offerbloed van JESUS CHRISTUS, of, om vergevinge van zonden te ontvangen, en van dezelve bevrijd te worden, om het lijden en ſterven van CHRISTUS voor ons (*a*).

Ten anderen, men kan de woorden: „ in de „ hei-

„ heiligmakinge des Geestes", niet verſtaan van de heiligheid der ziele, van edele, reine gezindheden, zo dat der Christenen gemoedsaart, en daaruit ontſtaande zucht tot deugdzaamheid, bedoeld zou wezen. Immers ſtrijdt deze verklaring blijkbaar met het volgende, waarin het oogmerk hunner heiliging is vermeld, namenlijk, om God gehoorzaam te zijn; waaruit volgt, dat PETRUS ſpreekt van hunne bekwaammaking tot die oefening van gehoorzaamheid. Het 22. vers, boven toegelicht, §. 7, en de gelijkluidende plaats 2 *Theſſ.* 2: 13, waarop ook, naar §. 8, te letten is, benevens de *Analogie* des geloofs, §. 9, wettigen onze verklaring (*b*).

Eindelijk en *ten derden*, men moet niet uit het oog verliezen, dat de heiligmaking even zo als een werk des Geestes hier voorkomt, als de verkiezing aan den Vader, en het offeren, of liever ontzondigen door een offer, aan CHRISTUS wordt toegeſchreven. Deze gelijkſtellinge van den *Geest* met den Vader en den Here Jeſus Christus, laat gene andere verklaring toe. Hoe vreemd en gedwongen is het, dit gezegde, tusſchen twee zaken, op twee andere Perſonen betrekkelijk, te willen verklaren van de deugdsbetrachtingen zelve!

Wij

Wij mogen dus besluiten, nadien de verbetering der Christenen, even zo aan den Geest, als de verkiezing aan den Vader, en het reinigen door het bloed aan Christus is toegeëigend, dat Geest de eige en kenschetzende benaming van Hem is, die van den Vader en den Zoon onderscheiden, maar in rang met Hen gelijk is.

De *andere* plaats, die wij aanhaalden uit *Openb.* 1: 4, 5, luidt dus: „ genade zij u „ en vrede, van Hem, die is, die was, en „ die komen zal; en van de zeven Geesten, „ die voor zijnen troon zijn; en van Jesus „ Christus, die de getrouwe getuige is". — Daar de duidelijkheid van dit bewijs geheel en al afhangt van de bepaling, wie door de *zeven Geesten* te verstaan, zal een nader onderzoek daaromtrent niet overbodig zijn.

Ik merk dan *allereerst* op, dat de gedachte van hun, die door de *zeven Geesten* zeven Aarts-Engelen verstaan, mijns bedunkens geheel onaannemelijk is. Immers, door de gehele *Openbaringe* heen worden de zeven Geesten van de Engelen onderscheiden; waarbij komt, dat van hen mede genade en zegen aftebidden voor de Gemeenten, openbaar strijd met *Kap.* 19: 10. en *Kap.* 22: 9, om niet te zeggen, dat men dus, even zo als EICHHORN,

die

die aan Gods geestelijke natuur gedacht wil hebben (*c*), van het taalgebruik afwijkt.

Ten anderen, de benaming *zeven Geesten*, moet uit het dichterlijk en zinnebeeldig voorſtel, door dit gehele boek heerſchende, verklaard worden. Te weten, daar JOHANNES, op last van den Zaligmaker, dit boek moest zenden aan de *zeven* Gemeenten van *Klein-Aſia*, en het ene bijzondere betrekking tot dezelve hadt, zo heeft hij, met beſtendige toeſpeling op die *zeven* Gemeenten, dat *zevental* overal behouden. Het *Lam*, dat *zeven* ogen en *zeven* hoornen heeft, tekent ons zo wel de alwetenheid als magt van den Verloſſer, die en naauwkeurig den ſtaat der Gemeentens kende, en in dezelve krachtig werkte. De *zeven* Geesten nu, zijn de *Geest* zelve, werkende in de *zeven* Gemeentens (*d*).

Eindelijk en *ten derden*, het kan gene zwarigheid maken, dat die *Geest* voorgeſteld is, als *ſtaande* voor den troon, hetwelk uitdrukt het denkbeeld van *dienen*. Immers, die *Geest* komt ſteeds voor als den Afgezant, zo van den *Vader* als van den *Zoon*, *Openb.* 3:1. *Kap.* 5:6. vergel. *Joh.* 15:26, enz., om dat Hij het werk van CHRISTUS ſteeds voortzet en bevoordert.

Om ten beſluit te komen, de *Geest* wordt

en

en van *Jehova*, en van CHRISTUS onderscheiden: Hij wordt in het midden van twee godlijke Personen, en in gelijken rang met Hun, geplaatst, daar Hij even zo als zij geëerbiedigd wordt als de oorsprong van genade en zegen (*e*). —

(*a*) Conf. MORUS *Praelectiones in Jacobi & Petri* epistolas, pag. 100.

(*b*) Observari velim verba εν αγιασμ. πνευματος posita videri pro ηγιασμενους εν (δια) πνευματος Conf. KOPPE ad 2 Theff. 2: 13.

(*c*) In Comment. ad h. l.

(*d*) Est haec egregia observatio *Pl. Vener.* DONKER CURTII, in *Specimine Hermeneut. Theol. de Apocalypsi ab indole, doctrina & scribendi genere Johannis Apostoli non abhorrente*, pag. 95.

(*e*) Het bevreemde niemand, dat ik van 1 *Joh* 5: 7, geen gebruik maak, over welke plaats ik mij verklaard heb in mijne *Inleiding tot de Schriften des Nieuwen Verbonds* 1. d. bl. 352. Ik heb deze aanmerking dus gesteld na dat deze Verhandeling bekroond was geworden.

§. 16.

De bewijzen van den *tweden* rang zijn, §. 11, de zulke, waarin de *Heilige Geest*, in betrekking tot menschen, als lijdende (*passive*) voorkomt, voor zo verre daden tegen Hem gepleegd zijn geworden, die Hem hoogst onaan-

aangenaam zijn, en zijn misnoegen opwekken. Hiertoe behoren, *Handel.* 5: 3 en 9. *Efeze* 4: 30. en 1 *Petr.* 4: 14.

Handel. 5: 3, 4: „ PETRUS zeide: ANANIA! „ waarom heeft de Satan uw hart vervuld, „ dat gij den *Heiligen Geest* liegen zoudt, „ en onttrekken van den prijs des lands? Zo „ het gebleven ware, bleef het niet uwe? en „ verkogt zijnde, was het niet in uwe magt? „ Wat is het, dat gij deze daad in uw hart „ voorgenomen hebt? Gij hebt den mensch „ niet gelogen, maar Gode, vs. 9: wat is „ het, dat gij onder u hebt overeengeſtemd „ te verzoeken den *Geest* des *Heren*"?

De *Heilige Geest*, of de *Geest des Heren*, is hier het lijdende onderwerp, tot het welk de daad van ANANIAS betrekking heeft; maar nu, het lijdende onderwerp kan nimmer een ander zijn, dan een redelijk, verſtandig en gevoelig Wezen. Zo zeker dit is, zo zeker is het ook, dat de *Heilige Geest*, de *Geest* des Heren, zijn moet een verſtandig, en voor beledigingen vatbaar Wezen. Intusſchen, om de kracht van dit bewijs te ontduiken, heeft men allerlei verſchillende verklaringen voorgeſlagen, die wij met weinigen dienen te toetzen.

Vooreerst, de verklaring, door ſommigen ge-

geven, als of de mening van PETRUS, in de woorden: „ den Heiligen Geest liegen", zij, valſchelijk voorgeven, den Geest te hebben (*a*), is dikwils bondig wederlegd geworden (*b*). Trouwens, er is ter wederlegging ſlechts nodig, het 9 vers te vergelijken, daar de ſpreekwijze: den *Heiligen Geest* te liegen, verwisſeld is met de andere: den *Geest des Heren* te verzoeken, op de proef zetten. Hier dus zegt het, de proef te nemen, of de *Heilige Geest* ongeſtraft zou laten de geveinsde handeling van ANANIAS en SAFFIRA, dan of Hij ze zou ontdekken en wreken. Overal toch, waar van een verzoeker van God de rede is, duidt het aan, de proef te nemen, of Hij zich naar den zin der menſchen ſchikken wil (*c*).

Ten anderen, de *Heilige Geest* kan hier niet beteekenen een Godlijk Gezant, of iemand, die een *Apostoliſchen* Geest heeft, of, de Christelijke Gemeente; immers, de vraag van PETRUS: „ waarom heeft de Satan uw hart „ vervuld, of, wat is het, dat gij in uw hart „ hebt voorgenomen, — dat gij onder u „ hebt overeengeſtemd, den Heiligen Geest „ op de proef te zetten", geeft te kennen: Hij kan niet als een mensch misleid worden; gij kunt niet door geveinsdheid te weeg brengen,

gen, dat Hem iets verborgen blijve. Kan dit op de *Apostelen*, of op de Christelijke Gemeente toegepast worden? De *Apostelen* ſpreken en handelen wel door den *Geest*, maar dit verhinderde niet, dat zij even als elk ander mensch op de proef gezet konden worden, en dikwils ook gezet zijn, ja, misleid. — *Eindelijk* en *ten derde*, het loopt in het oog, dat het voorwerp, tegen welk de misdaad bedreven is, naar elk van die genoemde verklaringen, tegen het uitdruklijk doel van PETRUS veranderd wordt. Trouwens, het zijn niet de *Apostelen*, het is de *Gemeente* ook niet, die op de proef gezet werden; want behalven dat de *Apostel* uitdruklijk zegt: gij hebt de menſchen niet gelogen, zo kon noch de een noch de ander door ANANIAS misleid worden, om dat het geen hij bragt, ene vrijwillige gift was, tot welke hij niet verplicht was, noch verplicht kon worden.

Alles derhalven wettigt onze gegevene uitlegging, naar welke wij hier, voor onze zaak, een zeer voldingend bewijs hebben.

Niet min beſlisſchende is *Efeze* 4: 30: „ bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, „ door welken gij verzegeld zijt tot den dag „ der verlosſinge".

In de §. 7. is ons reeds gebleken, wat geweld men deze woorden moet aandoen, om het bewijs, dat ze ons geven, te ontduiken. Ene andere verklaring, die even gedrongen is, zal ik er bijvoegen: „ handel niet tegen „ het onderwijs van God, dat Hij u door de „ rede en door verstandige menschen tot onze zaligheid schenkt, daardoor wordt de „ zedelijke kracht, die de verlichting, door „ de lere van JESUS, verwekt heeft, verzwakt (*d*)". Het is moeilijk te gissen, hoe dit uit die vermaning is afteleiden, maar het is ook ter wederlegging van zulke uitleggingen genoeg, die slechts te noemen. — Blijkbaar is de zin: „ doet niets, en vooral „ spreekt niets, waardoor gij het ongenoegen van den aanbiddenswaardigen Geest „ van God u zoudt berokkenen (*e*)". De menschbeeldige spreekmanier, bedroeven, geeft altoos te kennen, waar ze van God gebruikt wordt, iets te doen, dat Hem mishaagt; hier is die beteekenis te zekerder, als in *Jesaia* 63: 10, waarop gedoeld is, gezegd wordt: „ zij zijn wederspannig geworden, en „ hebben zijnen *Heiligen Geest* smarte aangedaan", waaruit blijkt, dat het bedroeven van den *Geest* bestaat in het wederstreven van Hem. Hoe nu kan een zodanig gedrag

den

den *Geest* mishagen, zo Hij niet is een verſtandig wezen, dat de daden der menſchen beoordeelt? — Aan enige werkingen of hoedanigheden van *God* kan men niet denken; behalven, dat het gezegde van den Geest daarop toepasſelijk is, zo is Hij ook in het volgende van zijne werkingen onderſcheiden, die daar voorkomen als het onderpand, aan de *Efeziers* gegeven, dat zij eenmaal volkomen zalig zouden wezen, *Kap.* 1: 13.

1 *Petr.* 4: 14: „indien gij geſmadigd wordt, „ om den naam Christi, zo zijt gij zalig: want „ de Geest der heerlijkheid, en (de Geest) „ Gods rust op u: wat hun aaangaat, Hij wordt „ wel gelasterd, maar wat u aangaat, Hij „ wordt verheerlijkt". Ik heb reeds deze plaats aangevoerd, §. 6; de aart der zake leert, dat den aanbiddenswaardigen Geest van God te lasteren en te verheerlijken, niet kon gezegd worden, zo niet die *Geest* een verſtandig Wezen is, dat eer of oneer kan aangedaan worden. Intusſchen, daar deze plaats zeer verſchillend gelezen wordt in de oude handſchriften en vertalingen, is ze aan meerder zwarigheden, dan beide de voorgaanden, onderworpen (*f*).

(*a*) Zo verſtaat het ENJEDINUS *Explicationis locorum V. & N. T., ex quibus Trinitatis dogma ſtabiliri ſolet*, pag. 253. PURGOLD t. a. p. bl. 200. —

 (*b*) Conf.

(*b*) Conf. GROTIUS *ad h. l.* WETSTEIN *ad h. l.* L. BOS *Obferv. Phil.* pag. 73. KYPKE *Obferv.* T. 2. pag. 32 & 33. ROSENMULLER *Scholiae* ad h. Al het onderfcheid tusfchen ψεύσασθαι τινα & τινι, beftaat daarin, dat het eerfte goed Grieksch is, het laatfte daarentegen is Hebreeuwsch.

(*c*) Men erinnere zich flechts, dat van de Israëliten dikwils gezegd is: dat zij den Here verzochten, en dit wordt *Ps.* 95: 9 verklaard, door den Heer te beproeven, en zo ook *Hebr.* 3: 9, en, men zal in beide plaatzen de gepastheid van die vertaling veel beter voelen, dan men leest: zij beproefden mij, niet tegenftaande zij mijne werken zagen.

(*d*) Zo BAHRDT *Lexicon*, bl. 412.

(*e*) Enige Handfchriften, de Ethiophifche Vertaling, en CHRYSOSTOMUS laten de woorden τοῦ Θεοῦ, *van God*, geheel weg; en indedaad zij hebben het voorkomen, van ene glosfe te zijn, die uitgelaten moet worden.

(*f*) Het fchijnt, dat al zeer vroeg dit vers ontfteld is geworden. Een aantal Handfchriften en Vertalingen, en fommige Kerkvaders lezen achter δόξης, καὶ δυνάμεως, zo dat dan PETRUS zou gefchreven hebben: *de Geest der heerlijkheid en der kracht.* Er zijn grote Oordeelkundigen, die de lezing goedkeuren, gelijk GRIESBACH *in prima N. T. edit.* en hij is gevolgd van POTT *epift. Cathol.* vol. 2. ad h. l. Dan ze wordt door anderen afgekeurd, als BENGEL in *App. Crit.* pag. 442. MILL *ad h. l.* WETSTEIN *ad h. l.*. Ik voeg mij bij de laatften, en geloof, dat het een' der oudfte Glosfen is, uit misverftand ontftaan, of wel, om dat heerlijkheid en magt dikwils faam voorkomen. Intusfchen, al laat men de bijvoeging gelden, het bewijs houdt zijn kracht, en

wil iemand, op dat ik er dit bijvoeg, het volgende *καὶ* uitdrukken in de vertaling, dan is 't, het *καὶ explanativum*, en men zal dan vertalen moeten: *de hoogwaardige Geest, namelijk de Geest van God.* — Meer grond schijnt er te zijn voor de weglating der laatste woorden: *van hun wordt Hij gelasterd, maar van u verheerlijkt*, — zo oordelen MILL *ad h. l. & Proleg.* 708, & GRIESBACH *l. c.*; en dan zou ons bewijs wegvallen. Intusschen, het ontbreekt niet aan gronden, om met BENGEL en WETSTEIN dit bijvoegzel te verdedigen. Wat mij betreft, ik durf voor als nog niets beslissen, en oordeel daarom veiligst te zijn, deze plaats voor geen stellig bewijs te houden.

§. 17.

De bewijzen van den *derden rang*, §. 11, zijn zulke, waarin aan den *Heiligen Geest* zodanige werkzaamheden, die alléén aan een verstandig en willend Persoon eigen zijn, toegeschreven kunnen worden. Er is een aantal plaatzen, dat hier ons te pas komt; de voornaamsten zullen wij echter maar behandelen.

Joh. 14: 16 en 17: „en ik zal den Vader „bidden, en Hij zal u enen anderen Trooster geven, op dat Hij bij u blijve in der „eeuwigheid: (namelijk) den Geest der „waarheid, (vs. 26) die zal u alles leren, „en zal u indachtig maken alles, wat ik u

„ gezegd heb. De Geest der waarheid (*Kap.*
„ 15: 26), die van den Vader uitgaat, die
„ zal van mij getuigen. Die gekomen zijnde
„ (*Kap.* 16: 8), zal de waereld overtuigen
„ van zonde, en van gerechtigheid, en van
„ oordeel. Hij zal (vs. 13 — 15) u (de
„ *Apostelen*), in alle waarheid leiden. Hij
„ zal van zich zelven niet spreken, maar
„ zo wat Hij gehoord zal hebben, zal Hij
„ spreken, en toekomende dingen zal Hij
„ u verkondigen. Die zal mij verheerlijken,
„ want Hij zal het uit het mijne nemen, en
„ zal 't u verkondigen".

Zo er een beslissend bewijs is voor de *Personaliteit des Geestes*, dan is het in deze woorden. Om het in zijn volle kracht te ontwikkelen, zullen de volgende ophelderende aanmerkingen dienen.

Vooreerst, er wordt hier van den *Heiligen Geest* met ene Hem eige benaming gesproken, *Parakleet*. Van ORIGENES af (*a*), is het gebruiklijk geworden, dat woord te vertalen; *Trooster*. Die vertaling echter is niet aannemelijk, om dat de *Heilige Geest*, die de plaats van CHRISTUS, bij zijne *Apostelen*, na zijn afscheid van deze aarde, bekleden zou, voor hun dat zelvde, en nog meer zijn zou, dan Hij voor hun geweest was. In la-

ter

ter tijd heeft men, op het voetſpoor van den groten ERNESTI (*b*), vrij algemeen de benaming van *Leeraar* gebruikt, maar ook die is niet *karakteristiek* nog, om dat ze ſlechts een gedeelte, van het geen de *Heilige Geest* voor de *Apostelen* zijn zou, en niet al die hulp, door Hem te verkrijgen, uitdrukt. Meer voldoende is de benaming van *Helper* (*adjutor*), die anderen onderricht, bijſtaat, raadt, vermaant en opwekt. Het *Joodſche* taalgebruik, ten tijde van den Zaligmaker, laat geen twijfel over, of die beteekenis is de ware (*c*).

Ten anderen, CHRISTUS belooft zijne Leerlingen, enen anderen *Helper* te zullen zenden, dan Hij tot hiertoe voor hun geweest was. Die *Geest* zou dus zodanige *Helper* zijn voor de *Apostelen*, als CHRISTUS voor hun zich betoond had te wezen. Hij was dat in den eigenlijkſten zin geweest; en zo min als Hij figuurlijk van zich dus ſprak, even zo min kan die naam *Parakleet* van den *Heiligen Geest* figuurlijk genomen worden. Die naam kan derhalven, zo anders de vergelijking zal doorgaan, niet aanduiden ene of andere zaak, maar kenſchetst een *Perſoon*, die in de plaats van JESUS zou komen, en voor de *Apostelen* zijn zou, wat Hij voor hun

was geweest. — Even deze aanmerking doet elk overtuigend zien, dat in het gehele voorſtel van CHRISTUS gene *Perſoonsverbeelding* kan plaats hebben; immers, die hier aannemende, zou er uit volgen, dat CHRISTUS dan van zich ook als geen dadelijk beſtaand *Perſoon* zou geſproken hebben. Ene ongerijmdheid, die men niet ontgaan kan, en tot welke men noodzakelijk moet vervallen, zal de gelijkheid, die hier zo zeer gedrukt is, doorgaan.

Ten derde, de Heilige Geest, de *Parakleet*, kan niet van de gaven, die de *Apostelen* ontvangen zouden, verſtaan worden, want Hij wordt duidelijk van dezelve onderſcheiden, ja, Hij komt als derzelver werkende oorzaak voor. Immers, Hij zou de *Apostelen* alles leren; hun zou Hij indachtig maken alles, wat JESUS hun gezegd had; Hij zou van CHRISTUS getuigen; Hij zou hun in alle waarheid leiden; Hij zou van zich zelven niet ſpreken, maar wat Hij gehoord zal hebben; Hij zou hun toekomende dingen bekend maken; Hij zou CHRISTUS verheerlijken, en zijn onderwijs overeenſtemmende zijn met het onderwijs van JESUS. Duidelijker en bepaalder kan nimmer een *Perſoon* van zijne werkingen onderſcheiden worden. Het voorſtel is dus zeer verſtaanbaar; daarentegen, als men van die

een-

eenvoudige uitlegging afwijkt, en in plaats van een *Perſoon*, aan zekere gaven, krachten, of wat het ook wezen moge, denkt, dan wordt de gehele rede duister, blijkens het reeds opgemerkte §. 10.

Ten vierde, de *Heilige Geest* wordt blijkbaar van den *Vader* en van CHRISTUS onderſcheiden. Hij toch komt voor als den Afgezant van beide, en wel als zulk enen, die niet van zich zelven zou ſpreken, niet handelen, gelijk Bedriegers, die voorgeven gezonden te zijn van *God*, zonder volmagt van Hem te hebben; neen, maar als een zodanigen, die den Hem aanbevolen last getrouw zou volbrengen (*d*). Dit wordt, trouwens, mede uitgedrukt in die benaming, Geest der waarheid, dat is, die de waarheid leert en bekend maakt (*e*).

Eindelijk en *ten vijfde*, opmerklijk is het, dat in de drie genoemde plaatzen ene verwisſeling van het geſlacht (*enallage generis*), het manlijke voor het onzijdige, ἐκεῖνος, niet ἐκεῖνο, gevonden wordt, waardoor, blijkens zo vele andere voorbeelden, aangeduid wordt, dat er van een *Perſoon* geſproken wordt. Opmerklijk is dit zeker, om dat juist in alle drie die plaatzen die verwisſeling van het geſlacht, in het betreklijk voornaamwoord,

ſtand-

ſtand grijpt, dat met opzet, en niet bij toeval kan geſchied zijn. Vele oude Godgeleerden hebben dit reeds opgemerkt; doch, zulke geringſchijnende letterkundige aanmerkingen, die dikwils zeer veel afdoen, zijn niet in den tegenwoordigen ſmaak (*f*).

Door alle deze gemaakte opmerkingen is het bewijs voor de *Perſonaliteit* van den *Heiligen Geest* zo overtuigend beſlisſend, dat niets dan afkeer van die leer dezelve kan doen lochenen. Dan, er is onder alle de verſchillende verklaringen, die ene ſtrekking hebben, om dit bewijs ons te ontfutzelen, ene, die ik ten toets zal brengen, vermits ze veel voorſtanders vindt. Te weten, men beweert, dat JESUS, van *Geest* ſprekende, en Hem noemde den *Parakleet*, daarbij gezien heeft op de toekomſtige, volle, helderer en gegronder overtuiging van zijne leer, welke na zijnen dood bij de *Apostelen* plaats zou hebben (*g*). Dan, hoe men ook die uitleg, als ze dien naam verdient, poogt opteſchikken, alles pleit er tegen. Laat ik ſlechts het een en ander daartegen aanmerken.

Vooreerst, *de Parakleet* wordt er van CHRISTUS, wiens leer Hij zou inſcherpen, *Kap.* 16: 13—15, en van zijne *Apostelen* zo onderſcheiden, *Kap.* 14: 26. *Kap.* 15: 26, als Hij niet on-

onderscheiden kon worden, zo daardoor de leer van JESUS aangeduid ware geworden.

Ten anderen, zo rasch men aanneemt, dat onder den anderen *Helper*, de toekomstige, helderer en overvloediger overtuiging der *Apostelen*, van de leer huns Meesters, te verstaan is, dan moet men tevens staande houden, dat CHRISTUS breedsprakig heeft willen bewijzen, dat die meerdere en helderer overtuigingen zijner lere niet onderscheiden zijn of wezen zouden noch van Hem, noch van zijne leer, om dat ze zijne leer is. Dit nu mag wel met den naam van de grootste ongerijmdheid bestempeld worden, ten minsten slot en zin zoekt men te vergeefsch in zulk ene redenering.

Ten derde, neemt die verklaring voor een ogenblik aan, en men zegge mij dan, hoe die Helper, door den Vader te zenden, een getuigenis van CHRISTUS kon geven, onderscheiden van het getuigenis door de *Apostelen* te geven, *Kap.* 15: 26 en 27? Zij immers zouden van Hem op gene andere wijze getuigen, dan door het verkondigen zijner lere; en die leer nu zal ook getuigen, en dat in onderscheiding van Hun?

Eindelijk en *ten vierde*, uit *Matth.* 10: 19 en 20, vergel. *Luk.* 12: 11 en *Kap.* 21: 14. blijkt,

blijkt, dat de *Apostelen*, zo in het voordragen als in het verdedigen van JESUS leer, kennelijk onderſcheiden worden van den *Geest*, dien de *Vader* zenden, en door wien zij ſpreken zouden. Hoe kon nu dat onderſcheid gemaakt worden, indien de verdediging der lere door de *Apostelen* enig en alleen van hunne helderer inzichten en voller overtuiging afhing? Hoe kon dan bovendien door JESUS aan hun gezegd zijn geworden: „ weest niet „ bezorgd hoe en wat gij ſpreken zult, want „ het zal u in die ure gegeven worden"? Hong alles van hunne betere inzichten af, dan hong ook hunne verantwoording van hunne eigene overdenking af, maar juist het tegendeel heeft JESUS verklaard (*h*).

Onze gegevene verklaring, en het daarop gegrond bewijs, voldoet aan de regelen, boven opgegeven, en prijst zich te zeer aan het onvervalscht waarheidsgevoel aan, dan dat het nodig zou zijn, verders iets tot ſtaving er bijtevoegen.

(*a*) Conf. ORIGENES περὶ ἀρχῶν II, 7. Huic adde praeter Noſtrates, ERASMUM, LUTHERUM, caet. — (*b*) Conf. ERNESTI *Opuſc. Philol.* pag. 215; en als men 's Mans redenering inziet, zal men terſtond gewaar worden, dat MICHAËLIS, *Einleit.* I. th. bl. 200, hem zeer verongelijkt heeft.

(*c*) Et

(*c*) Et haec quidem notio, quam aliis praeferendam censeo, abunde a viris doctis, cum a PHILONE, tum e scriptis *Rabbinorum*, vindicata est. Loca PHILONIS vide apud CARPZOVIUM *in exer. in epist. ad Hebr. e* PHILONE, pag. 154. & LOESNERUM *in Observ. in N. T.* e PHILONE pag. 496, *seqq. Rabbinorum vero* in BUXTORFII *Lex. Thalm.* pag. 1843, DRUSII *Praeterit.*. Lib. 4. ad h. l., & WETSTENII *notis ad Joh.* 14: 16. Caeterum consulendi sunt MORUS *Recitat. in Euang. Joh* l. m. l., cum primis vero Cl. KNAPP *in Commentat. de Spiritu S. & Christo Paracletis, etiamque de varia vocabulorum* παρακαλειν, παρακλησις, παρακλητος. TERTULLIANUS Sp. S. vicarium Christi dixit, de *virginib. velandis* cap. 1. pag. 173, & *de praescript. Haeret.* cap. 28, pag. 212, *edit.* RIGALTI.

(*d*) Zegt JESUS *Joh.* 16: 13, „ *de Heilige Geest* „ zal van zich zelven niet spreken", Hij verstond dat in denzelvden zin, als Hij het van zich zelven bezigde, *Kap.* 12: 49, en 14: 10.

(*e*) Conf. GROTIUS ad *Joh.* 14: 17 & STRONCK l. c. pag. 74 & 75.

(*f*) Conf. GLASSIUS l. c. T. 1. pag. 164.

(*g*) EICHHORN t. a. p. 4. th. bl. 290 &c.

(*h*) Deze aanmerkingen ben ik verschuldigd aan den oordeelkundigen STORR *Doctrinae Christ. Pars Theoret.* pag. 46—48.

§. 18.

1 *Kor.* 2: 10, 11: „ doch God heeft het „ ons geopenbaard door zijnen Geest; want „ de Geest onderzoekt alle dingen, ook de „ diep-

„ diepten Gods. Want, wie van de men-
„ ſchen weet het geen des menſchen is, dan
„ de geest des menſchen, die in hem is? al-
„ zo weet ook niemand het geen Gods is,
„ dan de Geest Gods".

Te voren, §. 7, heb ik reeds het onbeſtaanbare der hedendaagſche verklaring in het licht geſteld, nu moet ik alléén aantonen, wat kracht van bewijs er in deze woorden ligge.

Men merke dan *allereerst* op, dat PAULUS in dit voorſtel reden geeft, waarom hij en zijne Medeärbeiders in ſtaat waren, de lere des Euangeliums, als de raadsbeſluiten Gods tot zaligheid van het menschdom, die te voren onbekend waren, verklarende, te ontwikkelen en voortedragen. Daar men hem vragen kon: hoe weet gij dan zo vele grote en heerlijke zaken, die niemand heeft kunnen uitvinden? geeft hij vs. 10 en 11. het antwoord daarop. Hier is eerst een algemeen voorſtel, waarin is opgegeven, hoe de *Apostel* aan die kennis ener zo verhevene wijsheid was gekomen: „ God heeft het ons
„ geopenbaard door zijnen Geest". Vervolgends leert hij, dat die Geest het vermogen hadt, zulke zaken hem te ontdekken vs. 10*b*, en heldert dit op vs. 11.

Daar

Daar nu, §. 7, het bewijs, voor de opgegevene ſtelling aangevoerd, ons helpt in het bepalen van de beteekenis van een woord, zo kunnen wij dan, *ten anderen*, die ook hier gemaklijk bepalen. Hij, die de voorheen onbekende wijsheid aan de *Apostelen* geopenbaard heeft, is de *Geest*, die alle dingen, ook de verborgene raadsbeſluiten Gods, doorziet. — Dit is zo baarblijklijk, dat men zich verwonderen moet, hoe men, naar dat beloop van zaken, door den *Geest* heeft kunnen verſtaan het verlicht verſtand, de door God in den mensch beſtraalde reden. Zo immers wordt, zonder grond, het onderwerp veranderd; en, heeft dat door God verlicht verſtand de voorheen onbekende zaken ontdekt, het welk zo uitſluitend den *Geest* toegeſchreven wordt? En het geen die opvatting te onaannemelijker maakt, is dat hier niet van een onderzoeken, een navorſchen van den *Geest*, maar van zijne volkomene kennis der verborgene raadsbeſluiten Gods geſproken wordt (*a*), terwijl Hij vs. 11. van des menſchen ziel onderſcheiden wordt.

Ten derde, de wijsheid, die de *Apostelen* verkondigden, wordt van den *Heiligen Geest*, als die ze aan hen geopenbaard hadt, onderſcheiden; hierom kan de *Geest* niet aandui-

den zekere gaven in den mensch, even als of de *Apostelen*, door de hun medegedeelde kennis, navorschten de verborgene raadsbesluiten van God. Trouwens, de *Geest* wordt van hun, aan wien Hij die te voren ongekende wijsheid hadt geopenbaard, onderscheiden (*b*).

Eindelijk en *ten vierde*, zo de opheldering, vs. 11 voorkomende, iets beteekenen zal, dan moet de *Geest* in ene even gelijke betrekking tot God staan, als de ziel des menschen tot den mensch staat. — Het geen des menschen is en het geen Gods is, of de verborgene voornemens en besluiten der menschen en van God staan tegen over elkander. De kennis, die de ziel heeft van onze verborgene voornemens en besluiten, staat tegen over de kennis, die de *Geest* heeft van de verborgene raadsbesluiten Gods. Die *Geest* nu is zo in God, als de ziel in den mensch, dat is, de *Geest* is één met God; en om dat Hij dit is, daarom kent Hij alles, ook de verborgenste dingen, en kan die anderen bekend maken. Dit laatste moet in het voorstel er bij gedacht worden; het behelst toch de rede, waarom de *Geest* aan de *Apostelen* heeft openbaren kunnen zaken, die geen menschelijk verstand heeft uitvinden kunnen (*c*).

In-

Indien wij nu, na deze voorafgegane toelichting, het bewijs opmaken, dan vinden wij, dat de *Geest*, van God onderscheiden wordt, en even zo van den geest der menschen; die *Geest* heeft de volledigste kennis aller dingen, de verborgene raadsbesluiten Gods niet uitgezonderd, en Hij is het, die deze aan de *Apostelen* openbaart. — Sterker en overtuigender kon PAULUS niet spreken, om ons dien *Geest* als verstandig werkzaam voortestellen.

(*a*) PAULUS gebruikt vs. 11 het woord οιδεν, weten, voor ερευνᾳ, onderzoeken, uit welke verwisseling het blijkt, dat het laatste even zo te verstaan is, als of hij geschreven hadt: de Geest doorziet, doorgrond alles. Hetzelvde woord komt bij de *Hebreën* voor van de alwetende kennisse Gods, *Ps.* 139: 1 en 23. Sommigen werpen het voornaamwoord *zijnen*, αυτου, vs. 10, uit den tekst, om dat het in de Codd. A. B en C, die tot de *Alexandrynsche recensie* behoren, gelijk ook in de *Koptische* vertaling (die echter, als de versen verzet hebbende, mogelijk in gene aanmerking kan komen), en bij de Kerkvaders KLEMENS *Alexandr.* en BASILIUS, vermist wordt. Dan, is deze ingenomenheid met de *Alexandrynsche recensie* niet wat heel groot? en kan die wel altijd opwegen tegen de Westersche en Konstantinopolitaansche recensie? hoe gemakkelijk kon het ook overzien worden, vooral, zo het met verkorting geschreven was, uit hoofde van de naauwe samenvoeging met het voorgaande!

(*b*) Vergelijk ZACHARIAE *Bibl. Theol.* 1. th. bl. 527 & 528.

(*c*) Gaarn sta ik toe, dat de hier voorkomende vergelijkende opheldering te ver kan getrokken worden; en niettemin, dat ook hier geldt: *omne simile claudicat.* Het zou dus niet verstandig zijn, naar het *tertium comparationis* te zoeken. Dan, het is even zeker, dat PAULUS de zaak, die hij besproken heeft, heeft willen ophelderen; en aan dit zijn oogmerk heb ik getracht te voldoen. — Caet. conf. MORUS T. 1. *Diss.* pag. 339 & 340.

§. 19.

Nog ene en andere bewijsplaats zal ik bij de voorgaande voegen, en kortlijk toelichten.

2 *Petr.* 1: 21: „ de profetie is voortijds „ niet voortgebragt door den wil enes men„ schen; maar de heilige menschen Gods, van „ den Heiligen Geest gedreven zijnde, heb„ ben ze gesproken". — Blijkbaar is het, dat de *Apostel* in deze woorden den oorsprong der voorstellingen opgeeft; ze zijn van gene menschelijke vinding, maar de Profeten hebben ze gesproken, gedreven door den *Heiligen Geest.* PETRUS gebruikt ene oneigelijke uitdrukking, die gebezigd wordt van een schip, dat niet gaat werwaards het gestuurd, maar waar heen het door den wind ge-

gedreven wordt, *Handel.* 27: 15. Door dit beeld leert dus de *Apostel*, dat de Profeten niets anders konden voorzeggen, dan het geen de *Heilige Geest* wilde, dat zij aankondigen zouden, — niets anders, dan het geen Hij hun openbaarde (*a*). Kan nu wel de verklaring, door TELLER gegeven, doorgaan? *de Profeten hebben gesproken het geen, dat hun buitengewoon talent hun drong te leren.* Zeer juist heeft LANG daartegen aangemerkt, dat het geen iemand op aandrang van zijn talent spreekt, hij zulks spreekt naar eigen inzien en goedvinden (*b*). En waar blijft dan de tegenstelling? Uit dit gezegde zal men nu, zonder dat het nodig is iets ter verklaring er bijtevoegen, gemaklijk verstaan, 1 *Petr.* 1: 10—12.

Rom. 8: 26 en 27: „ desgelijks komt ook „ de Geest onze zwakheden mede te hulp: „ want wij weten niet, wat wij bidden zul„ len, gelijk het behoort, maar de Geest „ zelve bidt voor ons met onuitsprekelijke „ zuchtingen. En die de harten doorzoekt, „ weet, welke de meninge des Geestes zij, „ dewijl Hij na God voor de Heiligen bidt".

Verschillende verklaringen zijn er van deze woorden gegeven; ene korte beoordeling van de meest opmerklijksten zal niet te onpas

zijn, en niet weinig tot verfterking van het gewoon begrip toebrengen.

De verklaring van NOESSELT, die het voorftel verklaart van de vertroostingen des Euangeliums in alle onze aangelegenheden (*c*), kan niet doorgaan. Boven reeds, §. 6, is aangemerkt, dat *Geest* in dit gehele hoofddeel niet kan beteekenen de lere van het Euangelie. Voeg er bij, als men een *tropus* hier aanneemt, dan moet de zin van het voorftel duidelijker worden, zo dra het van 't figuurlijke ontdaan wordt, §. 10; maar bij die verklaring heeft juist het tegendeel plaats. Men oordele: „ het Euangelie onderfteunt „ ons in het lijden, door deszelfs vertroos„ ting; want, weten wij niet, wat wij bege„ ren zullen, dan fpreekt het voor ons, (dat „ is, God wordt, uit kracht van zijne in het „ Euangelie gedane beloften, bewogen, de „ zonden, in welke zij uit zwakheid gevallen „ zijn, te vergeven). Maar God, die de „ harten doorziet, weet, wat het Euange„ lie, dat de voorfpraak der Christenen bij „ God is, vordert". — Wie voelt niet al het harde en gedwongene van deze uitlegging? Hoe onëigen is het, aan het Euangelie ftomme zuchten toetefchrijven, en wel bepaaldelijk zo, dat het die in ons verwekt?— Het

Het ſtrijd tegen het taalgebruik, en de heerſchende voordragt in dit hoofddeel, men vergelijke vs. 5—7, de ſpreekwijs Φρόνημα πνευματος, de meninge des Geestes, te verklaren, van den inhoud van het Euangelie; en houdt men dan nog onder het oog, dat de bijgevoegde omſchrijving van God, ὁ ἐρευνων τὰς κάρδιας, die het hart doorziet, niet past tot die gegevene verklaring, maar eischt bij de gewone beteekenis te blijven, dan zal iemand bezwaarlijk zijne toeſtemming aan haar geven kunnen (*d*).

De verklaring, door GRIESBACH gegeven, hoewel ze natuurlijker dan de voorgaande is, voldoet mij ook niet, ze is deze: „ menig„ malen weten wij in de wederwaardighe„ den niet wat wij bidden zullen; maar als „ dan helpt ons onze kinderlijke gezindheid, „ die ons vertrouwend alles goeds van God „ doet hopen. Wij toch verheffen ons hart „ zuchtende tot Hem, zonder het in woor„ den uittedrukken; en bevelen Hem ons en „ onze belangen, naar zijn wil, vertrou„ wende aan. Maar de Hartenkenner kent „ ook het verlangen onzer ziele, dat ze niets „ begeert, dan het geen met zijn wil over„ eenſtemt (*e*)". Ik kan deze verklaring niet omhelzen. Immers, ik doorzie niet,

 hoe

hoe onze kinderlijke gezindheid, als wij in zwarigheden verkeren, waarin wij niet weten, wat wij begeren zullen van God, ons helpt, om alles goeds vertrouwend van Hem te hopen. In zulke gevallen, die zeker zeldsaam zijn, wordt de kinderlijke gezindheid zo hevig geschokt, dat men ligt den moed opgeeft, en aan allerlei twijfelingen gehoor leent (*f*). Daarbij, er wordt duidelijk gesproken van den bijstand, dien wij in die gevallen ondervinden; die moet toch iets van buiten aankomende zijn, waardoor wij, bestuurd en onderricht, bidden, het geen God behaagt. Die hulp nu, die dan ondervonden wordt, leidt ons waarlijk niet tot het denkbeeld van onze kinderlijke gezindheden te dezer plaats, maar zeer natuurlijk tot de hulp of het onderwijs van den Heiligen Geest. En in die gedachte worde ik te meer gesterkt, als ik niet kan begrijpen, dat de ziel wenschen, begeerten kan voeden, die zij niet in staat zou zijn, hoe gebrekkig dan ook, onder woorden te brengen en te uiten. — Hierom geloof ik, dat wij denken moeten aan zulke gebeden, die in ons hart niet zijn opgekomen, en die wij niet zouden kunnen uiten, zo ze niet door den Geest in ons verwekt waren geworden (*g*). Ik blijf

blijf dan bij de gewone verklaring, om dat ze, mijns bedunkens, de eenvoudigste is.

De gemaakte aanmerkingen zijn ook op nog ene andere verklaring toepasselijk, volgends welke *Geest* beteekenen zal, onzen onsterflijken en van God verlichten Geest (*h*). Immers, als men opmerkt, het geen ik voorheen, zo ik vertrouw, bewezen heb, dat PAULUS spreekt van den *Geest*, en wel in onderscheiding van onze ziel, kan die uitleg geen steek houden. Trouwens, hij heeft begonnen, na zijn voorafgaand betoog, dat ware Christenen zekerlijk ene aanstaande zaligheid verkrijgen zouden, met het 18 vers ene tegenbedenking te beandwoorden, genomen van de wederwaardigheden, die zij uitstaan moesten. Dat nu te verduren, lijden, kon vs. 18 niet opwegen tegen de te verkrijgene heerlijkheid; maar, en dit moest men niet uit het oog verliezen, het strijd niet met hun tegenwoordigen staat, dat ze met wederwaardigheden te worstelen hadden. Immers, dit is het lot van geheel het menschdom, dat daarom hijgend naar een beter staat uitziet, vs. 19—22 (*i*); ja, dit is niet slechts het lot van geheel het menschdom, maar de Christenen, offschoon ze hier reeds, naar den Geest, de voorsmaken der toeko-

mende zaligheid genieten, leven nogthans in de ſtille verwachting op dezelve, vs. 23—25. Valt het dezen vaak bitter en ſmartelijk dat lijden te verduren, en moeten zij dus dikwils zuchtend het dragen, dit evenwel kan hun geen nadeel toebrengen. Zij toch hebben dit voorrecht, dat de *Geest* in het lijden (*k*) hen onderſteunt. Hoe? dit is in het volgende verklaart. Als wij in druk niet weten, wat, overeenkomſtig den wil van God, te begeren, dan verwekt Hij in ons ſtille verzuchtingen, en leert ons bidden. Hij, intusſchen, de Alwetende, die het hart doorziet, weet, welke de in onzen geest verwekte gevoelens zijn; of liever, Hij keurt de in ons door den *Geest* verwekte zuchtingen goed, om dat ze altoos met de inzichten Gods overeenkomen (*l*). Blijven nu die bezwarende omſtandigheden voortduren, zulks kan den Christen geen nadeel doen, om dat het zeker is, dat alles ten zijnen beste moet dienstbaar zijn, vs. 28—32. — Heb ik nu in de opgave van des *Apostels* redenering niet misgetast, dan, dunkt mij, mag ik met grond beſluiten, dat vs. 26 en 27 de rede enig en alleen zijn kan van den *Heiligen Geest*, die, als de Leeraar des gebeds, in den nood de Christenen bijſtaat,

en

en hen doet op God vertrouwen. Deze verklaring, in het beloop zo zeer pasſende, wordt door de gegevene *derde* en *vierde* regel, §. 7 en 8, volkomen gewettigd, en is vrij van alle die zwarigheden, die met de overige verklaringen verbonden zijn (*m*). De *analogie* der geloofslere, waarop almede §. 9. te letten is, naar welke de *Geest* de werkende oorzaak alles goeds in ons is, ſtaaft onze uitlegging; en niet minder de *paralelle* plaats *Gal.* 4: 6: „ God heeft den „ Geest zijns Zoons in uwe harten uitge„ ſtort, door welken gij roept, dat is, die „ u leert, God vertrouwende als uwen Vader „ aanteſpreken".

(*a*) Vergelijk ERNESTI *Neueſten Theol. Bibl.* 2. th. bl. 515. L. MEYER *de Inſpirat. S. S.* ZACHARIAE *Bibl. Theol.* 1. th. §. 25. bl. 49. &c. WERENFELS *Opuſcul.* T. 1. pag. m. 238 & *ſeqq.*

(*b*) t. a. p. 2. th. bl. 77.

(*c*) l. c. pag. 85 *ſeqq.* & 409. T. 2.

(*d*) DOEDERLEIN *Auſerleſene Theol. Bibl.* 2. th. bl. 875 & 876, heeft reeds dat harde doen opmerken; en dit is ook door de nadere verklaring van NOESSELT l. c. pag. 410, niet weggenomen.

(*e*) GRIESBACH *l. c.* ROSENMULLER *in addit. ad T.* 3. *Schol.* pag. 121 — 123. JUNCKHEIM *von dem Uebernaturlichen in den Genadenwirkungen*, bl. 681 enz. De verklaring, die DOEDERLEIN gegeven heeft t. a. p., komt met dezen na genoeg overeen.

(*f*) Men

(*f*) Men vergelijk wat LANG t. a. p. 2. th. bl. 62—64, tegen dezelve heeft opgemerkt, en 4. th. bl. 226—228.

(*g*) De phrasi στεναγμοι αλαλητοι, conſul. L. BOS *obſerv. ad N. T.* pag. III.

(*h*) OERTEL *Verſuch einer philoſophiſchen Bibelerklärung, welcher* PAULI *Brief an die Römer enthält*, bl. 631 &c., denkt aan onzen onſterflijken Geest. HEUMAN heeft op deze plaats aangeteekend, dat CALOVIUS op *Joh.* 14: 16 meer Uitleggers, die in dat gevoelen ſtonden, heeft opgegeven.

(*i*) Dit ſchijnt mij toe de zin te zijn van deze duistere plaats. Dat κτισις het gehele menschdom in het taalgebruik van het Nieuwe Verbond beteekent, blijkt uit *Mark.* 16: 15. *Koloſſ.* 1: 15, *Openb.* 3: 14 enz. Ten dele komt met deze verklaring overeen die van DOEDERLEIN *Commentat. ad l. Pauli Rom.* 8: 19—25, *recuſa in vol.* 1. pag. 483, *commentat. edit. a* VELTHUSEN, KUINOEL & RUPERTI. Adde ROSENMULLER l. m. c. pag. 117.

(*k*) Loco ασθενειαις legendum eſſe ασθενεια, mihi quidem dubium non eſt. Conf. KOPPE *ad h. l.* GREVE *l. c.* pag. 171.

(*l*) Over deze plaats verdient GROTIUS *Opp.* T. 3, pag. m. 723, nagezien te worden, en inzonderheid VAN VLOTEN *Bijbelverk.* 12. d. bl. 369. De Geest is niet de Voorbidder, maar de Leeraar, die in de bidkunst oefent.

(*m*) Conf. STORR *in Diſſ. prima de Sp. S. in mentibus noſtris efficentia* pag. 13—15. not. 28.

§. 20.

De bewijzen van den *vierden* rang, met welker ontwikkeling wij ons betoog eindigen, zijn uit zulke plaatzen genomen, waarin aan den *Heiligen Geest* zodanige werkingen zijn toegeſchreven, die Hij niet zou kunnen voortbrengen, zo Hij geen werkend *Perſoon*, en ſlechts ene eigenſchap of kracht, of gave van God was.

Na dat ik bewezen heb, door alle de aangevoerde gronden van §. 12—19, dat de *Heilige Geest* even als *Vader* en *Zoon* beſtaat, verſtandig en willende werkzaam is, en dit betoog op algemeen erkende uitlegkundige beginzelen heb gegrond; zo volgt nu reeds van zelven, dat Hij gene kracht, eigenſchap, werking of gave van God zijn kan. Ik behoef derhalven in gene brede behandeling der opgegevene plaatzen, die hier te pas komen, mij intelaten. Trouwens, na het beredeneerde, is het aan gene twijfeling onderhevig, of overal, waar aan den *Geest* zekere werkingen worden toegekend, worden die van Hem, als derzelver oorzaak, afgeleid.— Over *Matth.* 1: 18—20. vergel. *Luk.* 1: 35, behoef ik, na het gezegde §. 11, niets meer ter ophelde-

dering bijtevoegen. Even zo is van 1 *Kor.* 12: 8—10. §. 6, 10 en 13, het nodige reeds aangemerkt. Dus hier met een enkel woord toegelicht moeten worden *Rom.* 5: 5. *Kap.* 15: 13—19. *Efeze* 3: 16. *Titus* 3: 5.

Rom. 5: 5: „ de liefde Gods is in onze „ harten uitgeſtort door den Heiligen Geest, „ die ons gegeven is", — dat is, met andere woorden: de Heilige Geest vergewist, verzekert ons, dat God ons lief heeft. Volgends HEZEL zou PAULUS gezegd hebben: het gevoel van de liefde Gods tot ons is in ons hart uitgeſtort, tegelijk met de betere, edeler en godlijke gezindheden, die werkingen van het Christendom zijn. Dan, hoe willekeurig, διὰ πνεύματος te vertalen, tegelijk met die betere gezindheden! Mij althans is geen voorbeeld bekend, dat διὰ ooit beteekent tegelijk, met, *una cum*; behalven dat dan nog niet voldaan is, door die uitlegging, aan de ſpreek„ wijze: de *Heilige Geest*, die ons gegeven is", waardoor Hij als de oorzaak gekenmerkt is geworden onzer vergewisſinge, dat God ons lief heeft, *Rom.* 8: 16.

Rom. 15: 13: „ de God nu der hope (die „ de oorzaak van het heil is, waarop wij ho„ pen), vervulle u met alle blijdſchap en vre„ de in het geloof (geve u, door het geloof,

„ blijd-

„ blijdſchap en rust des harte), zo dat gij „ overvloedig moogt zijn in de hope (zo dat „ uwe hope geſtadig toeneme), door de „ kracht des Heiligen Geestes, door zijnen „ bijſtand". Kan hier *kracht des Heiligen Geestes*, als *paralel* met het geloof aangemerkt en door het Christendom vertaald worden? Het geloof beſchouwt PAULUS als de bron van blijdſchap en tevredenheid, en wenscht dat de hoop, het vertrouwen op zijne beloften, immer wasſe en ſterker worde, door de hulpe van den *Geest*. Hij onderſcheidt dus het geloof van de werkingen des *Geestes*, en deze als het middel, om in het geloof onwankelbaar te worden (*a*). — In het 16 vers ſchrijft PAULUS: „ op dat ik „ een dienaar JESU CHRISTI zij onder de „ Heidenen, het Euangelium Gods bedienen„ de, op dat de offerande der Heidenen aan„ genaam worde, geheiligd door den Heili„ gen Geest". Zijne mening is: ik verkondig onder de Heidenen het Euangelie, met het oogmerk, hen tot omhelzing van hetzelve te brengen, en dit is God aangenaam, om dat zij door den *Heiligen Geest* zich zelven Hem wijden of opdragen. — Vs. 19 ſchrijft hij in verband met vs. 18: „ ik durf „ mij zelven niets aanmatigen, daar CHRIS-

„ TUS

„ TUS alles door mij gedaan heeft; alles, „ wat ik tot uitbreiding van het Euangelie „ gedaan heb, het zij door mijne prediking, „ het zij door wonderen, die haar bevesti„ gen, die ik door de kracht des *Heiligen* „ *Geestes* verricht heb, dat heeft CHRISTUS „ alléén door mij gedaan". Men beproeve, om in deze plaatzen door den *Geest* het Christendom te verstaan, en men zal mij toegeven, dat het voorstel en mat en onverstaanbaar wordt.

Rom. 14: 16 schrijft PAULUS: „ het Koningrijke Gods bestaat niet in spijs en „ drank; maar rechtvaardigheid, en vre„ de, en blijdschap, door den *Heiligen Geest*". De mening is blijkbaar: het komt in de Gemeente Gods niet daarop aan, of men zekere spijzen en drank al dan niet nuttigt; maar dit is de grote hoofdzaak, dat men redelijk zij jegens anderen, de eensgezindheid beware en geniete ene blijdschap, door den *Geest* gewerkt. Zelfs HEZEL, hoewel hij alles, ook hier, na zijne onderstelling plooit, kan toch die verklaring niet tegenspreken.

Efeze 3: 16: „ op dat Hij u geve, na den „ rijkdom zijner heerlijkheid (goedheid), „ met kracht versterkt te worden, door zijn „ Geest, in den inwendigen mensch". De

ver-

vernieuwde gezindheden wenschte PAULUS, dat ſterker werden door den *Geest*. Is hier kracht en *Geest* het zelvde?

Titus 3: 5: „ Hij heeft ons zalig gemaakt — „ door het bad der wedergeboorte, en de „ vernieuwinge des Heiligen Geestes". — TELLER houdt het bad der wedergeboorte en vernieuwinge des *Heiligen Geestes*, voor gelijkbeduidende, in zo verre, als het laatſte verklaring zijn zal van het eerſte, en geeft den zin dus: God heeft ons nodige kracht geſchonken, betere menſchen te worden. — Er zijn onder de oude Uitleggers meer geweest, die beweerden, dat de ene ſpreekwijze de andere opheldert (*b*); dan, daartegen zijn wigtige gronden aantevoeren. Behalven, dat er gene wederkerige betrekking der ſpreekwijzen onderling plaats heeft, het welk toch zijn moest, zou de een de andere ophelderen; zo loopt het bovendien tegen het historisch-dogmatisch leerbegrip van geheel het Nieuwe Verbond in, hier den *Doop* ter zijde te zetten, terwijl *Joh.* 3: 5, welke plaats voorzeker met deze *paralel* is, geen twijfel overlaat, of wij moeten den *Doop* hier vasthouden. — Het bad der wedergeboorte kan, naar het beſtendig taalgebruik, niets an-

ders beteekenen, dan den *Doop*, die ons tot verbetering van ons leven verplicht; trouwens, de spreekwijze is in wezen niet onderscheiden van den eigenlijke *Doop der bekering*, §. 12. Wordt iemand nu, met toespeling op de indompeling, gezegd, wedergeboren te zijn door den Doop, zulks geschied, om dat de Gedoopte, overeenkomstig het oogmerk van die plechtigheid, zich verbond zijn leven te verbeteren, of wel, als ene verklaring van zijn dadelijken afstand van de zonden. — Het geen nu volgt: „ en de vernieuwinge des „ *Heiligen Geestes*", is ene aanwijzing van het veroorzakend middel der zedelijke verbetering, en ontdekt ons dus, waardoor die bij hen, die voorheen vs. 3, even als alle anderen, aan de ondeugd waren overgegeven, tot stand was gebragt geworden, te weten door den *Heiligen Geest*. Het *πνευμα ἁγιον* kan hier de lere van het Euangelie niet zijn (*c*); immers duldt dit het gebruik van *ἐκχεειν*, uitstorten, vs. 6 niet, en om dezelve rede kan het niet aanduiden de ziel des menschen (*d*). Aan de buitengewone gaven van den *Geest* is even min te denken; deze toch strekten wel ter bevestiging van den godlijken oorsprong van het Christendom, maar

de

de zedelijke verbetering der menschen werdt er niet door bevoorderd. Hoe men ook het voorstel verklaren wil, nooit kan men ontkennen, dat de *Geest* als de werkende oorzaak der zedelijke verbetering hier voorkomt. Dat deze juist met den *Doop* verbonden wordt, is geschied om aantewijzen, wat bij die plechtigheid was voorgevallen; te weten, het blijkt uit de geschiedenis, dat de mededeling van den *Geest* gewoonlijk plaats hadt bij de bediening van den *Doop*, *Handel.* 2: 38, *Kap.* 10: 47; en daarvan daan is het, dat PAULUS, van de *Symbolische* beteekenis des *Doops* sprekende, de Christenen, als verrezen uit het water, aanmerkte als nieuwe en verbeterde menschen, *Rom.* 6: 3 enz. *Koloss.* 2: 11, en daarop doelt ook PETRUS 2. *br. Kap.* 1: 9. vergel. 1 *Petr.* 3: 21. (*e*).

Niet ongepast zal het zijn, om mij ook te bekorten, ene korte opgave te doen van de verschillende werkingen des *Geestes*.

De *Geest* is het, die bij de *Apostelen* de plaats van JESUS, na zijn vertrek van deze aarde, bekleden, en hun, in alle gevallen, ten bijstand verstrekken zou. Door Hem zouden zij erinnerd worden aan het gene CHRISTUS hen geleerd hadt; Hij zou hen uitge-

breider en opgeklaarder kundigheden van JEsus lere geven: en hun ontdekken, het geen zij ten tijd toe, dat de Meester bij hun was, nog niet vatten konden. Bijzonder nog, ondersteund door den *Geest*, zouden zij het Euangelie verkondigen, en, wanneer zij voor de rechtbanken van *Joden* en *Heidenen* verantwoording daarvan doen moesten, zouden zij door zijn invloed de zaak huns Heren verdedigen, *Joh.* 14: 16, 26. *Kap.* 15: 26. *Kap.* 16: 11—15. 1 *Kor.* 2: 10, 11. *Efeze* 3:. 5. *Matth.* 10: 20. *Luk.* 12: 11, 12. *Kap.* 21: 14. — Van hier, dat zij in alles onder het opzicht en bestuur van den *Geest* stonden, waarom Hij, als de Bestuurder der Gemeenten door hun voorkomt *Handel.* 4: 8, 31. *Kap.* 5: 32. *Kap.* 11: 12. *Kap.* 13: 2, 4. *Kap.* 15: 28. (*f*). *Kap.* 16: 6. *Kap.* 20: 28. (*g*).

Die *Geest* is het, door wien JESUS wonderen deedt, *Matth.* 12: 28—32, door wien de *Apostelen* die verricht hebben, *Rom.* 15: 19. 1 *Kor.* 2: 4. *Hebr.* 2: 4, door wien zij, en zo vele andere Christenen, het vermogen hadden. om in vreemde talen te spreken, *Handel.* 2: 1—4, 16—18, 33. *Kap.* 10: 46. *Kap.* 19: 6. 1 *Kor.* 12: 10. en 1 *Kor.* 14; Hij

is het, die zo vele buitengewone wondergaven aan de eerste Christenen gaf, 1 *Kor.* 12: 3—11; Hij ook is het, die de Leeraren der eerste Christelijke Kerk en bijstond, en gebood wat te doen, *Handel.* 7: 55. *Kap.* 8: 29 en 39. (*h*).

De *Geest* is het, door wien de Profeten van het Oud Verbond, *Matth.* 22: 43. *Mark.* 12: 36. *Handel.* 1: 16. *Kap.* 28: 25. *Hebr.* 3: 7. *Kap.* 9: 8. *Kap.* 10: 15. 1 *Petr.* 1: 11,— en die van het Nieuw Verbond, spraken, *Handel.* 11: 28. *Kap.* 21: 11. 2 *Tim.* 1: 14. 1 *Petr.* 1: 12. 2 *Petr.* 1: 21. (*i*), vergel. ook *Luk.* 2: 25—27.

De *Geest* is het, die bestendig bij de Christenen, door het woord Gods, werkt het geloof, *Joh.* 16: 8—11. *Rom.* 15: 13. 1 *Joh.* 3: 24. *Kap.* 4:13; bekering, en de oefeningen der godzaligheid, *Rom.* 5: 5. *Kap.* 8: 26. *Kap.* 14: 17. *Kap.* 15: 16. 1 *Kor.* 6: 11. 2 *Kor.* 1: 22. *Kap.* 5: 5. *Efeze* 1: 13, 14. *Kap.* 3: 16. *Kap.* 4: 30. 1 *Petr.* 1: 2, 22. *Judae* vs. 19, 20. *Titus* 3: 5; met één woord, Hij is het, die de Christenen met zijne gaven en door zijne werkingen vereert, 1 *Kor.* 3: 16. *Kap.* 6: 19. 1 *Petr.* 4: 14, en door wiens bestiering zij en onderricht, vertroost en geschikt wor-

den, om in alle deugden vorderingen te maken, *Handel.* 9: 31. *Rom.* 8: 9, 11, 13, 14, 16. *Gal.* 5: 18.

(*a*) E more Hebraeorum infinitivus locum fubftantivi occupat, Conf. GLASSIUS *l. c.* T. 1. pag. 292, ἐν τῷ πιστεύειν igitur reddendum ac fi fcriptum effet ἐν τῇ πίστει. Porro, quae fequuntur εἰς τὸ περισσεύειν ὑμᾶς ἐν ἐλπίδι, pofita funt loco εἰς τὸ περισσοτέρως, five βεβαιοτέρως ἐλπίζειν.

(*b*) Conf. WOLFIUS *in curis* ad h. l. T. 4. pag. 568.

(*c*) Hiertoe fchijnt ROSENMULLER in zijn *Addit. ad T.* 4 & 5 *Schol.* pag. 160, overtehellen.

(*d*) Dus HEINRISTIS *N. T. edit.* KOPPIANAE vol. 7. pag. 224. HEZEL en anderen, die dan bepaald denken aan veredelde gezindheden.

(*e*) Vergelijk LANG t. a. p. I. th. bl. 80—83. KUINOEL *expl. ep. Pauli ad Titum* vol. 2. *Comment. Theol. edit. a* VELTHUSEN, caet. pag. 478—481. His adde MORUM, qui nonnulla ad meliorem totius loci, inde a com. 3, itelligentiam notavit. *Diff.* T. 1 pag. 287. T. 2. pag. 66 & 95.

(*f*) HEZEL verklaart deze plaats dus: dit is het goedvinden der *Apostelen* en der overige leden der Gemeente; maar, flaat het *ons* niet op vs. 23, de *Apostelen*, de *Ouderlingen* en de *Broeders*? hoe kan dan die uitlegging doorgaan?

(*g*) Als men deze plaats verklaart naar PAULUS onderwijs 1 *Kor.* 12: 4 enz., gelijk moet gefchieden, blijft ze kracht van bewijs houden, hoewel men aan gene onmiddelijke aanftelling mag denken. —

(*h*) Het

(*h*) Het 39 vers moet dus vertaald worden: „ toen „ zij opgekomen waren uit het water, gebood de Geest „ des Heren FILIPPUS wegtegaan, en de Kamerling ſprak „ vervolgends niet meer met hem, doch hij reisde zijn „ weg met blijdſchap". Te recht is door SCHLEUSNER *Lex.* T. I pag. 312, aangemerkt, dat αρπαζειν hier beteekent iemand gebieden te vertrekken, ene beteekenis, die ook plaats heeft 1 *Koning.* 18: 12; en door het voorgaande 29 vers gewettigd wordt. Voorts, het is bekend, dat ειδειν meermalen beduidt met iemand ſpreken, *Luk.* 8: 20. vergel. *Matth.* 12: 47. *Joh.* 12: 21. *Hand.* 16: 40. enz.

(*i*) De gronden, waarom ik deze plaats uit dit bepaalde oogpunt beſchouw, hoewel ze ene algemene waarheid behelst, vindt men bij T. SCHERLOK, *Het gebruik en oogwit der aloude Profetien, verklaard in zes redenvoeringen*, bl. 1. enz. GRIESBACH *commentatio de verbo prophetico* 2 Petr. 16—21, *inſerta comment. edit.* a VELTHUSEN, — vol. 6. pag. 419 *ſeqq.*

§. 21.

En nu, Vrienden der waarheid! het zij gij met mij eenſtemmig denkt, het zij gij van mij verſchilt, zo mijn arbeid onder uw oog komt, oordeelt dan niet ſlechts naar den eerſten indruk, die hij op u mogt maken, gaat liever heen, en onderwerp alles nogmaals aan een bedaard onderzoek, — oordeelt, of mijne wijze van behandeling goed is, en of

de aangevoerde bewijzen van kracht zijn. Gaarne wilde ik iemand, die, of onzeker is, of doolt, althans naar mijn inzien doolt, de behulpzame hand bieden, om hem, zo het mogelijk ware, te recht te brengen. Ik ben overtuigd, dat men afwijkt van de lere des Euangeliums, — dat men één van hare ſtukken, waardoor in de behoeften van het Menschdom voorzien is, wegneemt, — en dat men den godlijken oorſprong van het Christendom aantast en ondergraaft, zo men dit leerſtuk ontkent. Ik wensch daarom, dat elk een, die nog onzeker is, of in het beſtreden gevoelen ſtaat, daarop lette, dat deze behandelde waarheid in een naauw verband ſtaat tot de overige waarheden van het Euangelie, dat hij ze nooit in het afgetrokkene beſchouwe. — Ik vrees niet, dat men mij beſchuldigen zal, willekeurig de leer van het Nieuw Verbond te hebben opgehelderd; maar, en dit betuig ik oprechtlijk, ik vrees een énig leerſtuk der Openbaring te verzwakken, om dat zulks tot nadeel van velen kan ſtrekken, en ene zware verantwoording over mij zou brengen; die zou, met betrekking tot dit leerſtuk, des te zwaarder zijn, als deszelfs ontkenning, naar mijne overtuiging,

ging, ene onmiddelijke aanranding is der Godlijke Majesteit. — Ik befluit mijn betoog met een fchoon gezegde van AUGUSTINUS (*de Trinitate* Lib. I. cap. 3.) *Quisquis haec „ legit, ubi pariter certus eſt, pergat mecum; „ ubi pariter haeſitat, quaerat mecum; ubi erro„ rem ſuum cognoſcit, rediat ad me; ubi meum, „ revocet me"*. —

DERDE AFDELING.

Betoog van de Godheid des Heiligen Geestes.

§. 22.

In de §. 2. heb ik gezegd, onder de tegenwoordige Bestrijders van de Euangelische Lere er gene te kennen, die wel de *Personaliteit* erkennen, maar de *Godlijke* natuur van den *Heiligen Geest* lochenen, ja, dat er zijn, die ronduit verklaren, dat, het eerste bewezen zijnde, het laatste volgt. Men begrijpt dus, dat ik in deze afdeling mij zeer bekorten kan. Immers, alle de te voren aangehaalde en beredeneerde plaatzen komen ook nu ons weder te pas, waarom wij ons in het betoog, dat de *Heilige Geest God* is, op de te voren gegevene verklaring zullen gronden.

Eer wij de behandeling van dit stuk ondernemen, moet ik vooraf iets zeggen van de dubbelde zogenaamde bewijs-methode, die TELLER, in zijn *Leerboek* (*a*), heeft aangeprezen. — Eerst geeft hij de redenen op,

waar-

waarom ſommigen, en onder die de navolgers van ARIUS, de *Godheid* van den *Heiligen Geest* ontkend hebben, deze zijn, om dat nergens een bevel voorkomt, het welk ons verplicht den *Geest* te aanbidden en te verëren, — om dat Hij in plaatzen, waar de *Vader* en *Zoon* duidlijk genoemd worden, niet voorkomt, en in welke men nochthans, zo Hij met Hun een deelgenoot derzelvde heerlijkheid was, zulks verwachten zou, 1 *Kor.* 8: 6. 1 *Tim.* 2: 5. *Kap.* 5: 21. *Openb.* 3: 5; verders, om dat Hij, gelijk men ſpreekt, van den hoogſten God onderſcheiden wordt, 2 *Kor.* 13: 13. *Efeze* 4: 4—6. 1 *Kor.* 12: 4—6; — eindelijk, om dat Hij zekere toenaam draagt, *heilig*, die met het denkbeeld van ene *Konſubſtantialiteit* niet beſtaanbaar is (*b*). — Na vervolgens de gronden, die de rechtzinnige Partij daartegen aanvoert opgegeven, en de bewijsplaatzen, van welke zij zich bedient, in *vijf klasſen* geſchift te hebben (*c*), beoordeelt hij die gronden, en keert deze, zo wel als de aangevoerde bewijzen, af. Daarop draagt hij zijne dubbele bewijs-methode voor, die, zo het mij toeſchijnt, zo onzeker en onvoldoende is als ene zijn kan. De *eerſte* is, de *heilzame raad*, *het geloof aan de Godheid des Geestes, als het zekerſte te kiezen.*

Zon-

Zonderling voorwaar, iets als het veiligste aanteraden, waarvan men zeker is, dat het ongegrond is. — Wordt de *Godheid* des *Geestes* in de *Openbaring* niet geleerd, en kunnen de daarvoor aangevoerde bewijzen den toets niet doorstaan, dan zijn wij aan den eerbied voor dezelve verschuldigd, niets aantenemen, wat in haar niet gevonden wordt. Immers erkennen wij, in zaken van den Godsdienst, geen menschelijk gezach, noch maken ons geloof aan waarheden van hetzelve afhangelijk. — De *andere* is daarin gelegen, *dat men den ongelovigen en zwakken Christen verwijze na die verklaring der onbesliste schriftplaatzen, welke hij naar zijne eigene overtuiging, bij het licht des Heiligen Geestes, daaraan meent te moeten geven.* — Vreemd voorwaar! — Hoe zal een Christen, der grondtale niet kundig, zich dus kunnen gerustftellen, vooral, als hij op tegenbedenkingen, van het spraakgebruik genomen, stuit? — Hoe weten, of zijne opvatting gegrond of ongegrond is? — Kan iemands *individuele* overtuiging, dit is mijns bedunkens de bedoelde mening, een grond voor het geloof ener waarheid zijn? Dan, als dat moet doorgaan, zullen er zo vele grondslagen voor het aannemen of verwerpen van ene waarheid zijn, als er bijzonde-

dere individus zijn. — Dan, als die raad veilig is, zullen er zijn, die op denzelvden grond de gehele *Openbaring* verwerpen, en voor zich onnodig keuren, om dat ze door een verborgen inwendig licht naar hunne overtuiging geleid worden. Welk een ruim veld voor dweperij! — Genoeg hiervan!

Hoewel nu de tegenwoordige Beſtrijders toegeven, dat, de *Perſonaliteit* bewezen zijnde, de *Godheid* van den *Geest* volgt, kan men echter tegen de *Arianen* daarom het pleit niet voor voldongen houden. Zij toch, hoewel ARIUS nergens over den *Geest* duidlijk zich verklaard heeft (*d*), ontkennen zijne evenwaardigheid met den Vader. ARIUS immers zegt elders: „ deze *drie zijn malkanderen geheel gelijk*, en in het oneindige *ongelijk*, zo „ wel in wezen als in heerlijkheid (*e*)". Van hem en zijn aanhang zijn de *Subordinati* onderſcheiden, deze geloven: „ dat de *Vader*, „ *Zoon* en *Heilige Geest* van ene en dezelvde „ natuur en wezen zijn, maar dit wezen op „ ene onderſcheidene wijze bezitten, in zo „ verre naamlijk, als de *Zoon* en de *Geest* „ minder zijn dan de *Vader*, die alléén de „ hoogſte Godheid bezit (*f*)".

Het is de plaats hier niet, om de bewijzen, die

die de rechtzinnige Partij tot ſtaving van haar gevoelen heeft aangevoerd, te beöordelen; zeker is het, dat ze meermalen van zeer zwakke gronden zich bediend heeft, waarom wij zullen trachten, ons betoog zodanig interichten, dat de kracht onzer bewijzen van een ieder gevoeld wordt.

(*a*) t. a. p. 173—183. YPEY *Kerk. Geſch. van de agttiende eeuw*, 4. d. bl. 323.—

(*b*) Wat ter wegruiming van deze tegenbedenkingen door anderen is aangevoerd, is genoeg bekend; ik zal met een enkel woord het een en ander opmerken. — Ik verwonder mij, dat men zich daarop beroept, dat nergens gevonden wordt een bevel, om den Heiligen Geest te aanbidden, en dat men aan de zijde der Verdedigers van dit leerſtuk van zulke ongeſchikte oploſſingen zich heeft bediend. Ik vraag: is er zulk een bevel nodig? Vloeit niet de verering van God voort uit zijne allervolmaakſte natuur? is ze niet daarop gegrond? Hebben wij dan, ten opzichte van den Geest, nodig naar andere gronden omtezien? Het is waar, nergens vindt men ene regelrechte bede aan den Geest alleen gerigt, of ene *doxologie* aan Hem gewijd; wat hiervan de rede is, weet ik niet, en men doet wel, de Apostelen daarin te volgen, boven wien het ons niet past wijs te willen zijn. — Wat de twede zwarigheid betreft, daarop blijven onze tegendenkers het bewijs ſchuldig, dat in die genoemde plaatzen volſtrekt van den Geest ook moest geſproken zijn. In de eerstgenoemde zou die zwarigheid wegvallen, (te weten 1. *Kor.* 8 : 6.) als er grond genoeg was voor de lezing, door MATTHAEI *epiſt. Cathol. ad cod. MSS.*

MSS. Mosq. &c. pag. 17, uit GREGORIUS NAZ. aangevoerd: καὶ ἐν πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα. Wat de derde bedenking aangaat, zij het genoeg optemerken, dat het onderfcheid, het welk men maakt tusfchen God en den hoogften God, zich zelven wederlegt. De laatfte vervalt terftond, als men *heilig* naar het Bijbelsch taalgebruik verklaart in den zin van hoogst vererenswaardig.

(*c*) t. a. p. bl. 173. enz. Zekerlijk heeft TELLER meer dan ene zwakke zijde der gewone verdediging ontdekt; maar, en dit zal ons vervolgends blijken, hij heeft ook in meer dan een opzicht niet zeer onzijdig zich gedragen.

(*d*) Dit zal niemand, die de *Ariaanfche* twisten onpartijdig onderzocht heeft, ontkennen kunnen. Voorts vergelijke men, behalven STARCK *Verfuch einer Gefchichte des Arianismus*, 1. b. bl. 191. enz. SEMLER *Gefchichte der christlichen Glaubenslehre*, in den 3. br. voor BAUMGARTENS *Unterfuchung der Theol. Streitigkeiten*, bl. 21. enz. WALCH *Entwurf einer volftändigen Hiftorie der Ketzereyen*, 2. th. bl. 385. SCHROECKH *Chrift. Kirchingef.* 5. th. bl. 306. enz. HAMELSVELD *Alg. Kerk. Gefch.* 4. d. bl. 162. enz.

(*e*) Conf. ATHANASIUS *contra Arianos* Orat. 2. pag. 137.

(*f*) CLARKES Syftema vindt men opgegeven en beoordeeld door TOELLNER *Theol. Unterfuch.* 1. th. 1 h. bl. 81. enz. SEILER *over de Godheid van J. C.* bl. 201. enz. DOEDERLEIN *Inftit. Relig. Christ.* §. 116. Obferv. 4. —

§. 23.

Eerste stelling: „Hij, die de naauwkeurig-
„ ste kennis draagt van alle de raadsbesluiten
„ Gods, de verborgene niet uitgezonderd,
„ en deze zo wel, als alle andere toekomen-
„ de en toevallige gebeurenissen, door de
„ Profeten aan menschen ontdekt, is God".
Aan niemand kan het onbekend wezen, dat de volkomenste wetenschap aller dingen, niet een uitgezonderd, in de Openbaringe als een kenmerk der Godheid is opgegeven, *Jes.* 40: 13. *Rom.* 11: 34. 1 *Kor.* 2: 16: op gelijke wijze is de bekendmaking van toekomende toevallige gebeurenissen, als een karakteristiek kenmerk van den waren God aangegeven, *Jes.* 41: 1—4. vergel. vs. 21—29. *Kap.* 43: 9—13. *Kap.* 44: 7—28. *Kap.* 45: 19—21. — Zo het nu blijkt, dat die volmaakte kennisse en voorwetenschap aller dingen aan den *Heiligen Geest* toegeschreven wordt, volgt, dat wij Hem als *God* eerbiedigen moeten.

1 *Kor.* 2: 10, 11, wordt de *Alwetendheid* den *Geest* toegekend. Nadat ik §. 18. bewezen heb, dat deze plaats van den *Heiligen Geest* handelt, behoef ik nu slechts het bewijs voor zijne Godheid daaruit optemaken. Er

is

is van de verborgene raadsbefluiten Gods de rede, van welke, buiten God, zo min iemand iets weten kan, als een ander weten kan, welke verborgene oogmerken een derde voedt, en zo als zijn ziel alléén daarvan bewustheid heeft, zo weet ook alléén de *Geest* de verborgene raadsbefluiten Gods. Trouwens, van dien *Geest* wordt gezegd: „Hij „onderzoekt alle dingen, ook de dieptens „Gods". Het onderzoeken drukt te dezer plaats zijne volkomene wetenfchap uit, want het wordt vervolgends met weten verwisfeld. Het taalgebruik ftrijdt er ook niet tegen, immers wordt *Ps.* 139: 1 en 23. van de godlijke alwetenheid dezelvde bewoording gebruikt. Hij nu, die de verborgene raadsbefluiten van den oneindigen God doorziet, die moet zelv oneindig zijn; geen bepaald en eindig wezen toch is daartoe in ftaat; — die Geest moet dus de deelgenoot der godlijke heerlijkheid zijn, en van ons als een godlijk Perfoon geëerd worden (*a*).

Het is de doorgaande leer, dat de *Heilige Geest* aan de *Profeten* de toekomende dingen, die zij voorfpelden, ontdekt en bekendgemaakt heeft. De getuigenisfen, hiertoe behorende, zijn §. 20. opgezameld. Door den *Geest* zijn toekomende gebeurenisfen, die JE-

 SUS

sus zijnen Leerlingen, zo lang Hij bij hun was, niet kon ontdekken, bekendgemaakt, *Joh.* 16: 13. vergel. *Efeze* 3: 5, en de te voren opgenoemde plaatzen. — Daar nu de voorwetenschap aller toekomende en toevallige gebeurenissen een karakteristiek van den énen waren God is, zo moet de *Heilige Geest*, aan wien die zo duidelijk is toegeschreven, en van wien de *Profeten* en *Apostelen* die afleiden, als van de eerste oorzaak hunner voorzeggingen, een godlijk Persoon zijn (*b*).

(*a*) CRELLIUS heeft getracht in zijn werk, onder den naam van L. M. ARTIMON uitgegeven: *Initium Euangelii S. Joannis Apostoli ex antiquitate Ecclesiastica restitutum, indidemque nova ratione illustratum*, P. 1. pag. 266—270, offchoon hij erkennen moet, dat te dezer plaats gesproken wordt van den *Geest*, in onderscheiding van God, dat bewijs te verzwakken, om dat in den *Cod. Alex.* vs. 11. ανθρωπων, menschen, ontbreekt. Hoe weinig beduidende die grond is, voelt een ieder; en zo iemand ene wederlegging begeert, raadplege hij J. P. BARATERIUS *Anti-Artimonius*, pag. 200—202. WOLFIUS *in Curis* T. 3. pag. 817. *seqq.*

(*b*) Vergelijk ZACHARIAE *Bibl. Theol.* 1. th. bl. 527 & 528. MORI *Commentarius exeget. hist. in suam epitomen*, pag. 262.

§. 24.

§. 24.

Twede ſtelling, „Hij, die over de verſtande-
„ lijke vermogens der menſchen zulk ene on-
„ bepaalde heerſchappij oefent, dat Hij het
„ verſtand op eens met vele nieuwe, en te
„ voren nooit aangeleerde kundigheden ver-
„ ſiert, en nieuwe, te voren ongekende
„ denkbeelden daarin verwekt, bezit een
„ vermogen, dat alle eindige krachten te
„ boven gaat, — is God".

Zij, die alle buitengewone en bovennatuurlijke Openbaringen Gods aan menſchen verwerpen, en alles van ene natuurlijke gaaf of geſchiktheid afleiden, ſpreken zo vele daadzaken, als hiervan in de ſchriften des O. en N. Testaments voorhanden zijn, openbaar tegen. De Profeten waren bijzondere en buitengewone dienaren van God, die niet naar eigen zin en verkiezing dat ambt voor zich uitkozen, of daartoe zich voorbereidden, maar door God zelven daartoe werden geroepen en bekwaam gemaakt. Men behoeft maar met een vluchtig oog zo vele verklaringen der Profeten te lezen, om zich te overtuigen, dat alles, wat zij leerden en aankondigden, zij dat van God ontvangen hadden. Zeer afdoenende is *Exod.* 4: 12—16. MOSES wordt

door den Heer gelast tot FARAO te gaan, en van Hem, op zijn bevel, *Israëls* ontslag te eisschen. Als hij daarin zwarigheid maakte, kwam God hem op deze wijze te gemoet: „ ik zal met uw mond zijn, — dat „ dus verklaard wordt: ik zal u leren, wat „ gij spreken zult". Toen hij bleef aanhouden zwarigheid te maken, werdt hij gelast van AÄRON, zijn Broeder, zich te bedienen, die zou zijn mond wezen, dat is, die zou zijn uitlegger of spreker wezen, terwijl hij hem tot een God zou zijn, dat is, MOSES zou zich, met betrekking tot zijn Broeder, als God gedragen, in zo verre naamlijk als hij aan hem zou te kennen geven, wat hij spreken moest. Wie kan er aan twijfelen, of geheel dit voorval leert, dat MOSES van God in alles af hing, en hij door hem onderricht is geworden van al het geen hij spreken en bevelen moest. Juist van die bewoordingen, die hier voorkomen, bedienen zich de Profeten, en van hun vinden wij steeds gezegd, dat God zijne woorden in hun mond legt, *Deut.* 18: 18. *Jer.* 1: 6; dit heet anders, dat God zijn wil hun openbaarde, *Amos* 3: 7; of de Geest des Heren is op mij, of, de Geest des Heren heeft door mij gesproken, *Jes.* 61: 1, 2 *Sam.* 23: 2. vergel. *Handel.*

3: 21. *Kap.* 4: 25. 2 *Petr.* 1: 21. In alle die plaatzen worden de kundigheden der Profeten van ene werkinge Gods afgeleid; en wat zij op bevel van God fpraken en leerden, als een bewijs voorgefteld, dat zijn invloed in hun werkte. — Indien nu alle die kundigheden, op ene buitengewone wijze den menfchen medegedeeld, werkingen zijn van God, fpreekt het van zelven, dat de *Heilige Geest*, die als derzelver oorzaak voorkomt, een vermogen bezit, dat als zodanig den waren God kenmerkt.

In de Schriften des Nieuwen Verbonds wordt ons gezegd, dat de *Heilige Geest* den *Apostelen*, geroepen om de zaak van JESUS te verdedigen, zou leren, wat en hoe dan te fpreken, *Matth.* 10: 20, *Luk.* 12: 11, 12, en dit wordt overeenkomftig het fpraakgebruik van het Oude Verbond, dat ons aan ene buitengewone en geheel godlijke werking doet denken, verklaard *Luk.* 21: 15: „ Ik „ zal u mond en wijsheid geven". Ja, houdt men onder het oog, dat zij zich tot die verantwoording niet moesten voorbereiden, *Luk.* 21: 14, dan voelt men, dat het geen zij dan fpraken, niet van hun zelven uitgedacht was, noch van hun wil en goedvinden afhing, maar dat zij die kundigheden op ene

buitengewone wijze van den *Heiligen Geest* ontvingen (*a*). Is het geen karakteristiek godlijk werk, als de *Heilige Geest* op eenmaal aan de *Apostelen* het vermogen gaf, om in vreemde talen het Euangelie te verkondigen, in talen, die zij te voren niet hadden aangeleerd, *Handel.* 2: 1—18. vergel. vs. 33. vergel. *Kap.* 10: 45, 46. en 1 *Kor.* 14. (*b*)? Met één woord, alles, wat de *Geest*, als de *Bijſtand*, in en door hen werkte met opzicht tot de prediking van het Euangelie, §. 20., is, en buitengewoon, en draagt de beſlisſendſte bewijzen ener werkinge, die Hem als een *godlijk Perſoon* kenmerken, en niet door Hem konden worden verricht, zo Hij geen God was.

En het geen dit nader bevestigd, is, dat de *Apostelen* ronduit verklaren, dat hun arbeid eigenlijk die der genade van God was, 1 *Kor.* 15: 10: dat hunne bekwaamheid uit God was, 2 *Kor.* 3: 5; dat God hun kracht gaf, en de uitnemenheid van deze uit Hem en niet uit hun was, zo dat alles wat zij ſpraken en leerden, zij zelve dat niet deden, maar God deed het door hun, 2 *Kor.* 4: 5. vergel. *Efeze* 3: 20. en *Kolosſ.* 1: 28, 29. Konden zij zich duidlijker en ſterker verklaren over den aart van den invloed, waardoor zij werkzaam

zaam waren? Konden zij de werkingen van den *Geest*, die hun Bestuurder was, duidlijker als goddelijke kenmerken? Was het mooglijk zo te spreken, en konden zij, zonder aan Godslastering zich schuldig te maken, zich dus over dien invloed en bijstand des *Geestes* verklaren, indien Hij geen godlijk Persoon is? — Of, hebben zij in hun oordeel gedwaald? Dat men het dan bewijze, en zo lang dit niet geschied, dat ook bezwaarlijk zal kunnen geschieden, gaat ons bewijs door. —

(*a*) Vergel. SEILER *over de Goddelijke Openbaringen*, I. d. bl. 53 enz.; doch men houde onder het oog, dat het onderscheid, het geen hij en anderen maken tusschen *Openbaring* en *Ingevinge*, hoe wel het zich ook voordoet, niet doorgaat, en daarom is het laatste zo wel als het eerste, dat te saam één is, een bewijs voor onze stelling. Over dat gemaakte onderscheid van Openbaring en Ingevinge heb ik elders gehandeld, en de ongegrondheid daarvan aangetoond.

(*b*) De latere verklaringen van dit buitengewoon taalvermogen, bij welke al het buitengewone wegvalt, houd ik voor zeer ongegrond, en verwijs naar CHRISTIAANSE *Specimen Hermeneutico Theol. exhibens vindicias facultatis, Apostolis J. C, olim datae, peregrinis loquendi sermonibus.* — G. C. STORR *Diss. exeget. in Lib. N. T. histor.* p. 3. pag. 79. & *seqq.* Met voordeel kan men over de zaak, die ik bespreek, nalezen D. J. KÖPPE *de Bijbel een boek der Godd. Wijsheid*, vertaald door den Eerw. VAN DER ROEST, I. d. bl. 163.

§. 25.

Derde ſtelling: „Hij, die zulke daden werkt
„ op eenmaal, en zonder dat enige natuurlij-
„ ke oorzaken medewerken, die tegen de ge-
„ wone werkingen der Natuur aanlopen, be-
„ zit een oneindig vermogen, dat enig en al-
„ léén aan den Heer der waereld eigen is, en
„ moet van ons als zodanig erkend en verëerd
„ worden".

Dat de ſcheppinge aller dingen een den waren God kenmerkend werk is, is uit een aantal getuigenisſen der *Heilige Schrift* zeker, *Ps.* 33: 6—9. *Nehem.* 9: 6. *Jeſ.* 42: 5. *Kap.* 44: 22. *Kap.* 45: 12, 18. *Openb.* 4: 11. God wordt ons voorgeſteld, als bezittende en uitoefenende een vermogen, dat tot alles is uitgeſtrekt, aan alle plaatzen werkzaam is, voor het welk niets onmooglijk is, en waardoor Hij wonderen verricht, die naar den gewonen loop der Natuur, en door de krachten van alle ſchepſelen, niet kunnen veroorzaakt worden, *Ps.* 115: 3. *Nehem.* 9: 10, 11. vergel. *Jerem.* 32: 17—22. *Luk.* 1: 37. vergel. *Gen.* 18: 14.

Raadplegen wij het onderwijs, dat ons van de werkingen des *Heiligen Geestes* gegeven wordt, als dan vinden wij, dat juist zulke da-

daden aan Hem, als derzelver oorzaak, toegeschreven worden, die Hem als een godlijk Persoon kenmerken. — 1 *Kor.* 12: 4—11, te voren §. 13. reeds toegelicht, en werwaards ik nu verwijs, verklaart PAULUS, dat de *Heilige Geest* even zo de werkende oorzaak van al de buitengewone gaven, vs. 8—10 opgeteld, is, als JESUS CHRISTUS de Heer is van alle de door Hem aangestelde dienaren der Gemeenten, en als *God*, de *Vader*, het is, die enen ieder zijn stand en post in de waereld aanwijst. De *Geest* gaat, in de bedeling van alle die bovennatuurlijke werkingen, niet anders dan God zelv te werk; zo als die geheel vrij is in de aanwijzing van elks stand en post, even zo deelt de *Geest* de gaven na zijn welgevallen uit, niemand kan Hem voorschrijven, welke, en hoe grote mate derzelver Hij hem geven moet, vs. 11, in de wijze dus, waarop de *Vader* en de *Geest* werken, is geen onderscheid. — Alle de wonderen, door de *Apostelen* verricht, zijn gewrochten van den *Geest*.
„ Het bewijs uit dezelve, voor zijne *Godheid*
„ genomen, is van meerder kracht, dan het
„ is voor de Godheid van CHRISTUS, om
„ dat Hij ze onzichtbaar, zonder iets door
„ dezelve ter zijner aanzien te bevestigen,

„ en als de eigenlijke oorzaak, die ze door „ anderen verrichtte, heeft gewerkt; terwijl JESUS CHRISTUS, als een Gezant „ van God, zijne wonderen door Hem, en „ ter bevestiging zijner hogere zending, „ deed. Ja, het bewijs klemt te fterker, „ als de uitdeling van die wondergaven even „ zo zeer aan den *Geest* is toegefchreven, „ als aan den Vader de fcheppinge van alles, „ naar zijnen vrijen en onbepaalden wil, en „ daarom alléén, is toegekend (*a*)". — Ik zie in waarheid niet, wat tegen dit bewijs met fchijn kan ingebragt worden; het is zo overredende, dat op het zelve alléén ons geloof veilig rust, en het palftaan kan tegen elken aanval onzer Tegendenkers (*b*).

Vierde ftelling, „ Hij, die de zedelijke verbetering der menfchen werkt, bevoordert „ en volmaakt, verricht een werk, dat aan „ God alleen eigen is, en wordt dus even „ daardoor als een godlijk Perfoon gekenmerkt".

Hoewel het zeker is, dat de zedelijke verbetering als een pligt, die menfchen te volbrengen fchuldig zijn, ons voorgefteld en ingefcherpt wordt, *Joh.* 6: 29. 1 *Joh.* 3: 23; zo wordt ze echter aan God toegefchreven, als haar werkende oorzaak *Deut.* 30: 6.

Je-

Jerem. 32: 39 en 40. *Ezech.* 11: 19, 20. *Efeze* 2: 10. *Filipp.* 2: 13, en daarom van Hem vurig begeerd, *Ps.* 51: 12. *Ps.* 119: 12, 18, 33—37. 2 *Thesf.* 2: 16, 17. *Hebr.* 13: 20, 21. — Deze werking van God, die, om het krachtige van dezelve te doen gevoelen, vergeleken wordt bij de opwekking van CHRISTUS uit den doden, en zijne verhoging in den hemel, *Efeze* 1: 19. en *Hebr.* 13: 20, 21, wordt bijzonder aan den *Heiligen Geest* toegefchreven.

In het gefprek des Zaligmakers met NIKODEMUS wordt de bedenking van dezen Joodfchen *Rabbi*, dat het ondoenlijk is voor een mensch, nu reeds verre op zijne dagen gevorderd, zich te verbeteren, door CHRISTUS zo opgeruimd, dat hij niet alleen de verplichting daartoe, maar ook de wijze, waarop die tot ftand gebragt wordt, aantoont, te weten door den *Geest*, *Joh.* 3: 5—8. En op deze plaats moet men te meer hechten, als in dezelve *Vleesch* en *Geest* tegen elkander gefteld zijn. *Vleesch* duidt hier aan een zedelijk bedorven mensch; immers, wat draaglijker zin zal men anders aan die woorden geven: „ wat van vleesch geboren is, „ is vleesch", buiten deze: die van een zedelijk bedorven mensch geboren is, die is

aan

aan hem gelijk? — De tegenstelling nu: „ wat van, beter door, den *Geest* geboren is, „ is geest", kan alléén aanduiden: die door den *Geest* van God verbeterd is geworden, is aan Hem gelijk (*c*).

Efeze 1: 17 bidt PAULUS dat God aan de *Efeziers* geve: „ den *Geest* der wijsheid „ en der openbaringe in zijne kennisse". — Het is ene zeer juiste aanmerking van KOPPE (*d*), dat deze bewoordingen, overeenkomstig de doorgaande lere van het Nieuw Verbond, waarop naar §. 9. te letten is, aanduiden die kennisse, die niet door de natuurlijke krachten van het menschlijk verstand, maar door ene godlijke werkinge, verkregen word. Daaruit volgt nu, dat de *Geest* niet zijn kan des menschen ziel, maar die *Geest* is, die als de werkende oorzaak alles goeds in ons allerwegen voorkomt; men vergelijke *Efeze* 3: 16. 1 *Kor.* 6: 11. *Tit.* 3: 5, en elders meer.

(*a*) Zo ZACHARIAE *Bibl. Theol.* 1. th. bl. 530.

(*b*) Men kan uit *Matth.* 1: 18 en 20. vergel. *Luk.* 1: 35, indien onze Partijen de *Godheid van J. C.* erkenden, een bewijs ontlenen, voor zo verre naamlijk het beneden zijne waardigheid geweest zou zijn, dat de vorming zijner menschelijke natuur, door een wezen van minder rang en waarde dan Hij is, zou veroorzaakt zijn geworden; dan, daar de grond, waarop dit bewijs rust, niet

niet erkend wordt, is het best, in zo verre als het daarop gebouwd is, daar geen gebruik van te maken; hoewel aan den anderen kant, in zo verre de bevruchting van MARIA een waar wonder is, die plaatzen hier ook te pas komen.

(*c*) Conf. *Vener.* STRONCK *l. l.* pag. 92 & *seqq.* STORR *Doct. Christ. pars theoret.* pag. 178 & *seqq.* TITTMANN *Opusc. Theol.* pag. 92 & 425.

(*d*) Conf. KOPPE *N. T.* vol. 6. pag. 34. STORR *diss. de Sp. S. efficientia in mentibus nostris* §. 2. pag. 3. *seqq.*

§. 26.

Vijfde stelling, „Hij, die, even als de Vader en de Zoon, geëerbiedigd wordt als de gene, van wien ons al hetgeen tot onze zaligheid nodig is, toekomt, moet even gelijke waardigheid als Vader en Zoon bezitten, en van ons als een godlijk Persoon erkend worden".

Zelfs de blote rede leert, dat het niet geoorloofd is buiten den enigen waren God, enig schepzel goddelijk te vereren. God ook kan deze eer aan geen ander schepzel afstaan, *Jes.* 42: 8 en *Kap.* 48: 11. Trouwens, ze is gegrond in zijne volmaaktheden, en daar deze bij geen schepzel gevonden worden, kan die eer hun niet bewezen worden. — Ondertusschen, 2 *Kor.* 13: 13, 1 *Petr.* 1: 2, *Openb.*

Openb. 1: 4, 5, zie §. 14 en 15, wordt van den *Heiligen Geest* op even gelijke wijze als van den *Vader* en den *Zoon* het goede afgebeden, — waaruit volgt, dat Hij met Hun even gelijke waardigheid bezit. De uitvlucht, dat in deze plaatzen geen eigenlijk gebed, en slechts een bloten wensch gevonden wordt, is van geen gewigt; immers, daar dergelijke zegenwenschen altoos gericht zijn tot den enigen waren God, zijn ze van gebeden, tot Hem opgezonden, niet onderscheiden (*a*).

Zesde stelling, „ Hij, dien wij door den „ Doop verplicht worden, even zo wel als „ den *Vader* en den *Zoon*, voor onzen *Heer* „ te erkennen, moet gelijke waardigheid met „ hun bezitten; daar wij nu door den Doop „ verbonden zijn den *Heiligen Geest* voor „ onzen *Heer* te erkennen, moet Hij aan *Va-* „ *der* en *Zoon* gelijk zijn”.

Na al het geen over *Matth.* 28: 19 gezegd is, §. 12., zal het niet nodig zijn opzettelijk te bewijzen, dat de *Doop* ene plechtigheid is, die tot de Godsveréringe behoort, en door welke elk Gedoopte verbonden wordt, Hem, in of op wien hij gedoopt wordt, voor zijn Heer te erkennen. — Deze godsdienstige veréring is op gelijke wijze aan den *Heiligen Geest* verbonden als aan den *Vader*. Er

is

is tusſchen beide hoegenaamd geen onderſcheid gemaakt. Is nu de *Vader* God, dan moet de *Geest* gelijke waardigheid met Hem hebben, om dat elk zo wel op den *Heiligen Geest* als op den *Vader* gedoopt wordt. Kan nu het voorwerp van alle godsdienſtige hulde enig en alléén de ware God zijn, en laat die nimmer toe, dat ene eer, die Hem alléén behoort, aan een ſchepzel, van minder waarde dan Hij is, gegeven wordt, dan moet de *Geest* een godlijk Perſoon zijn. — De verplichting van den Gedoopten den *Heiligen Geest* als Heer te eerbiedigen, is dezelve als die aan den *Vader*; zo als deze van elk als Heer erkend moet worden, niet anders moet de *Geest* erkend worden. Zegt dit iets anders, dan dat de *Geest* met den *Vader* even gelijke waardigheid bezit (*b*)? Wat mij betreft, ik vind dit bewijs zo overtuigende, dat ik er geen ken, waarvan men in het volks-onderwijs zich beter bedienen kan. — 't Is waar, men meent het te kunnen ontzenuwen door vergelijking van 1 *Kor.* 10: 2, waar PAULUS ſchrijft: „ dat de *Israëllers* in, beter op, MO„ SES gedoopt zijn, door de wolke en door de „ zee", en redeneert dan: indien de ſpreekwijze gedoopt te worden tot iemand, te kennen gaf, dat Hij, op wien men gedoopt

wordt,

wordt, God is, dan is ook MOSES als God te erkennen (*c*). — Dan, daartegen merk ik op,

Vooreerst, dat het beroep op die plaats niets afdoet, omdat ze niet *paralel* is. Immers, de zegswijze: Israëllers zijn op MOSES door de wolke en de zee gedoopt, is ene oneigenlijke; van een eigenlijken Doop wordt er niet gesproken, maar wel is er gezegd, dat de *Israëllers* door den wonderbaren doortogt door de roden zee bewogen zijn geworden, MOSES voor een godlijk Gezant te erkennen (*d*).

Ten anderen, het bewijs, waarvan wij gebruik maken, wordt door Partij niet juist voorgesteld. Men legt ons ten laste, dat wij op deze wijze redeneren: „ op wien men „ gedoopt wordt, die is de ware *God*, maar „ nu worden wij op den *Heiligen Geest* ge„ doopt, dus is Hij *God*". — Zulk ene redenering gaat zeker niet door; doch men ziet voorbij, dat wij uit de gelijke verplichting, op den Dopeling gelegd, om den *Heiligen Geest* zo wel als den *Vader* voor den *Heer*, wien men zich onderwerpt, te erkennen, ons bewijs opmaken.

Eindelijk en *ten derde*, al wat uit die plaats afgeleid kan worden, is, dat de *Israëllers* door de wonderbare doortogt door de roden

den zee tot volgelingen van MOSES zijn ingewijd geworden; maar dit begunstigt in zo ver ons gevoelen, als het bewijst, dat de spreekwijze, tot iemand gedoopt te worden, niet anders dan van werklijk bestaande en werkende Personen gebruikt wordt. Hoedanig de natuur en waardigheid van dien Persoon is, moet van elders blijken (*e*).

(*a*) Men voelt ligt, dat dit bewijs, op zich zelven staande, niet zeer beslisfende zijn zou; maar in verband met de voorgaande, die bewijzen, dat de werkingen des Geestes godlijke werkingen zijn, is het alléén afdoenende. —

(*b*) Vergelijk ZACHARIAE t. a. p. bl. 544—546. ERNESTI *Neuesten Theol. Bibl.* 2. b. bl. 523.

(*c*) Conf. F. SOCINUS *in defens. animadv. in assertiones Collegii Posnaniensis*, *adv. Gab. Eutropium.* ENJEDINUS *l. c.* pag. 112. *seqq.*

(*d*) Mogelijk heeft PAULUS de door hem bedoelde zaak, waarvan *Exod.* 14: 31. een nader bericht is, zo als hij gedaan heeft, beschreven, om dat de Israëliten, bij den doortocht door den meerboezem, zo op zijn bodem gestaan hebben, als de Dopelingen op den bodem der rivier.

(*e*) Voorts vergelijke men HEGELMEYER *Selbstgesprächen* 3. th. bl. 23. enz.

§. 27.

Zevende stelling, „ de *Heilige Geest*, die, „ blijkens het voorgaande, den *Vader* en *Zoon*

„ gelijk is, draagt dus met recht den naam „ van God, en alle die eernamen, die het „ hoogste Wezen, als de Opperheer van „ alles, draagt".

Over *Handel.* 5: 3, 4. is te voren §. 16. gehandeld, en op de daar gelegde gronden bouwen wij nu verder voort. Na dat PETRUS vs. 3 ANANIAS zijne misdaad, daarin bestaande, dat hij den *Heiligen Geest* op de proef stellen wilde, onder het oog hadt gebragt, voegt hij er vervolgends bij, op dat de zwaarte van die wandaad te meer opgemerkt zou worden: gij hebt niet getracht menschen, maar God door uw leugen te misleiden. Wat duidlijker, dan dat de *Heilige Geest*, vs. 3 genoemd, in het 4 vers den naam van *God* draagt? De misdaad immers van ANANIAS is naar vs. 3 tegen den *Heiligen Geest* bedreven; — Hem kon men niet door leugen misleiden, is des *Apostels* stellige verklaring in zijne bestraffende vraag, vs. 3; dit bewijst hij nader vs. 4, door de bijgevoegde aanmerking: gij hebt niet menschen, maar *God* getracht te misleiden. De tegenstelling *God* en *menschen*, zal ze iets beteekenen, moet te kennen geven: gij kunt den *Geest* niet gelijk menschen misleiden, want Hij is *God.* — Wel is waar, men poogt dit bewijs te ont-

ze-

zenuwen, uit vergelijking van 1 *Thesf.* 4: 8; en meent dat de bedoelde zin deze is: „ ANANIAS! gij hadt moeten bedenken, terwijl „ gij ons zocht te misleiden, dat wij genie„ ten den bijſtand van den alwetenden en al„ magtigen *God*, door wiens *Geest* wij in „ ſtaat zijn, het geen anderen verborgen is, „ te ontdekken (*a*)". — Dan, offchoon deze verklaring in den eerſten opſlag zich vrij aanneemlijk voordoet, zo zijn er, mijns inziens althans, wigtige gronden tegen.

Vooreerst, het beroep op 1 *Thesf.* 4: 8. kan niet wel hier iets afdoen, omdat die plaats niet met deze *paralel* is. Immers, men kan niet ontkennen, dat het misdrijf van ANANIAS duidlijk bepaald is, als tegen den *Heiligen Geest* begaan, die de Beſtuurder is der Christelijke Gemeente; terwijl door de andere verklaring het misdrijf niet beſchouwd wordt als onmiddelijk tegen Hem gepleegd, maar tegen de *Apostelen.* Dan, dit laatſte is zo niet, het bedrijf hadt opzicht en betrekking tot de Gemeente; en van daar, dat PETRUS zegt: „ gij hebt niet den mensch ge„ logen"; hadt hij het andere willen aanduiden, dan hadt hij, even als PAULUS, moeten zeggen: gij zoekt niet ſlechts menſchen te misleiden, maar ons, *Apostelen*, die den *Geest*

van God hebben. Er komt bij, zij, die aan de verwerping der *Apostelen*, en daardoor aan de verwerping van God zich schuldig maakten, dier misdrijf was gelegen in de verwerping van hunne prediking, waartoe het ook enig en alléén bepaald is, zo wel 1 *Thess.* 4: 8, als in alle andere plaatzen; maar dit is hier het geval niet. Hun gezach als *Apostelen*, als onmiddelijke Gezanten van God, werdt door het bedrijf van ANANIAS niet aangetast.

Ten anderen, de plaats uit 1 *Thess.* 4: 8. zou dan *paralel* zijn, wanneer gezegd was: gij hebt ons en den *Heiligen Geest* bedrogen, gelijk *Handel.* 15: 28. gezegd is: „ het heeft „ den *Heiligen Geest* en ons goedgedacht". Dan, trouwens, hadt PETRUS zo duidelijk en bepaald zich uitgedrukt, dat men aan zijne mening niet kon twijfelen. Nu daarentegen, kan men uit het geheel beloop niet anders opmaken, dan dat dezelve, die vs. 3 de *Geest* is genoemd, vs. 4 *God* heet (*b*).

Ten derde, zo men die opvatting volgt, verliest het voorstel zijn kracht, en is er niets in, waardoor de afschuwelijkheid van ANANIAS misdrijf in helderder licht gesteld wordt. Men oordele of er in het voorstel, als men die verklaring volgt, iets tot verzwaring van ANANIAS wangedrag ligt:

„ ANA-

„ ANANIAS! waarom heeft de *Satan* uw hart „ vervuld, dat gij den Heiligen Geest op de „ proef zetten zoudt, en onttrekken, of door „ iets van den prijs, voor uw akker gekregen, „ achter te houden? Het ſtond in uw magt „ naar welgevallen met dat geld te hande- „ len; waarom hebt gij dan zo grote boos- „ heid bedreven? Gij hadt moeten beden- „ ken, dat wij, die gij zocht te misleiden, „ den bijſtand van den alwetenden God heb- „ ben, door wiens *Geest* wij in ſtaat zijn „ te ontdekken, wat anderen verborgen „ is". — Wie voelt niet, dat dus het laatſte niet ſtrekt om de verzwarende omſtandigheden van de bedriegerij aantetonen, maar wel de rede behelst, waarom PETRUS het bedrog kon ontdekken (*c*).

Eindelijk mag niet onopgemerkt blijven, dat naar ene andere lezing deze plaats dus luidt: „ zo dan die dit verwerpt, verwerpt „ geen mensch, maar God, die ook u zijnen „ Heiligen Geest gegeven heeft". Naar deze lezing, die, zo het mij toeſchijnt, de echte is (*d*), kan men zich op deze plaats in het geheel niet beroepen, om ons bewijs uit PETRUS woorden te verzwakken; immers, het blijkt dan, dat PAULUS het verwerpen der voorgedragene leer daarom als

een grote misdaad beschouwt, om dat die God, die hun met derzelver kennis hadt verwaardigd, hun ook zijnen Heiligen Geest gegeven hadt.

Laat mij bij dit bewijs nog voegen, dat *Luk.* 1: 35, naar het geen wij opgemerkt hebben §. 11, de *Heilige Geest*, de *Allerhoogsten* heet, ene benaming door LUKAS bijzonder van God gebruikt, *Kap.* 1: 32, 76. *Kap.* 6: 35. *Handel.* 7: 48, en in de Schriften des Ouden Verbonds aan God, om zijne hoge Majesteit uittedrukken, gegeven is, *Gen.* 14: 18—20. *Num.* 24: 16. *Deut.* 32: 8. *Ps.* 91: 9. *Job* 31: 28. *Ps.* 18: 14. *Jes.* 57: 15. — 1 *Petr.* 4: 14. is Hij genoemd de *Geest der heerlijkheid*, dat is, de *Geest*, wien de hoogste Majesteit toekomt, vergel. *Efeze* 1: 17, gedaar diezelfde benaming aan den Vader is gegeven. Van daar, dat Hij heet de *Heilige*, Hoogstvererenswaardige, welke eertitel van God meestal in dien zin gebruikt is, *Jes.* 6: 3. *Openb.* 4: 8 (*e*).

(*a*) Conf. LIMBORCH *Theol. Christ.* pag. 102. ROSENMULLER *Supplem. ad Sch.* T. 3. pag. 31.

(*b*) Conf. MORUS *Comment. in epit.* T. 1. pag. 266.

(*c*) Dit is ook genoeg ter wederlegging, dat *Handel.* 7: 51 en 52 niet met deze plaats kan vergeleken worden, gelijk onder anderen NOESSELT doet: *Anweis zur bildung angehender Theol.* 2. th. bl. 211.

(*c**) De

(*d*) De lezing ὑμας voor ἡμας is door WETSTEIN, BENGEL en anderen voor de echte erkend, en steunt op goede Kritische gronden.

(*e*) Conf. SURINGAR V. Cl. *Diss. de diversis vocum* קדוש, *ἁγιος & affinium Significatibus in S. S.*

§. 28.

De aangevoerde bewijzen voor de *Godheid* van den *Heiligen Geest* zijn, mijns bedunkens, voldoende; andere, die men gewoonlijk bijbrengt, maar minder beslissende zijn, ga ik stilzwijgende voorbij, en niemand zal, zo ik vertrouw, de zekerheid van dit leerstuk na het meerder of minder aantal bewijzen beoordelen. — Ik wil alléén deze laatste of *Agtste stelling* nog bij de voorgaande voegen, „ Hij, wiens werkingen als werken „ van den *Vader* en van den *Zoon*, van welke „ Hij onderscheiden is, voorkomen, moet in „ ene zo naauwe verbinding met Hun staan, „ dat daarin de grond van die verwisseling „ te zoeken is".

Het is zeker opmerklijk, dat alle de werkingen, die aan den *Heiligen Geest* toegekend worden, even zo aan den *Vader*, of in 't gemeen aan God, worden toegeschreven. Dus, om een en ander voorbeeld slechts optenoemen, wordt het geen JEHOVA tot JESAIA

Kap. 6: 9 ſprak, *Handel.* 28: 25. gezegd woorden van den *Heiligen Geest* te zijn. Het werk van 's menſchen zedelijke verbetering, dat van den *Geest* wordt afgeleid, is een werk van God, §. 25. De aanſtelling der Leeraren in de Christelijke Gemeenten, die uitſluitende 1 *Kor.* 12: 5. aan den *Heer* JESUS CHRISTUS is toegeſchreven, wordt ook, *Handel.* 20: 28, den *Heiligen Geest* toegeëigend. — De Leden der Christelijke Gemeente zijn 1 *Kor.* 3: 16, een Tempel Gods, om dat de *Geest* in denzelven woont, en zij zijn een Tempel van den *Heiligen Geest*, dien zij van *God* hebben, 1 *Kor.* 6: 19. — Is het te denken, dat ene zodanige verwisſeling zou plaats hebben, zo de *Geest* een wezen van minder rang en waardigheid dan de Vader was? Men zegt wel, dat de grond hiervan te zoeken is, om dat, overeenkomſtig het algemeen ſpraakgebruik en de denkwijze aller tijden, het geen de Gezant doet, aangemerkt wordt, als of het door den Zender was gedaan, dan die regel is op dit ſtuk niet toepasſelijk, vermits nimmer, in gevallen daar ze geldt, van elders blijkt, dat de Gezant als de perſoonlijke en werkende oorzaak, in onderſcheiding van den Zender, zulke verrichtingen en werkzaamheden, als Hem toe-

toegefchreven zijn, voorkomt. Juist dit heeft hier plaats, en daarom moet er ene andere rede voor zijn. — Voeg er bij, dat Hij, even zo wel als de *Vader* en de *Zoon*, als de werkende oorzaak zijner gaven geëerbiedigd wordt, en ze in die betrekking van Hem zo wel als van Hun afgefmeekt worden. — Het komt mij dus voor, dat, zal men niet iets beweren, dat tot oneer van God moet uitlopen, de rede van die verwisfeling te zoeken is, in die zeer naauwe betrekkinge van den *Geest* tot God, die men gewoon is zijne *éénswezigheid* met God te noemen, of, om dat Hij de deelgenoot der Godlijke Majesteit is. Op grond daarvan kan men zeggen: het geen de Vader doet, dat doet ook de *Geest* desgelijks. — Hiertoe moet men ook komen, om dat de *Geest* en alwetende is, en even zo als God overal aan alle plaatzen almagtig werkt, en, om dat wij door den Doop verplicht zijn Hem gelijke eer als den *Vader* en den *Zoon* te bewijzen. — Hoe en van wat aart die zeer naauwe betrekking is, is voor ons ene diepe verborgenheid. Belangrijk is zeker de wenk van PAULUS 1 *Kor.* 2: 11; maar men mag ook niet uit het oog verliezen, dat die vergelijking niet te fterk gedrukt mag worden, noch het derde der overeenkomst in dezelve

gezocht moet worden: immers, en dit leert de aart der zake, ſtaat de ziel des menſchen in ene gantsch andere verbinding tot het ligchaam, dan de *Geest* tot *God.* — Sommigen hebben wel getracht die optehelderen en te verklaren uit de zegswijze: „de *Geest*, die „van den *Vader* uitgaat", *Joh.* 15: 26, dan, ik zie niet, dat die enige nadere opheldering geven kan. Te weten, de Kerkvergadering te *Konſtantinopolen* gehouden tegen het einde van de *vierde eeuw*, in het jaar 381, heeft, om het gevoelen van MACEDONIUS te beſtrijden, die de Godheid van den *Heiligen Geest* ontkende, de *uitgang des Geestes* dus verklaard: „Hij heeft hetzelvde wezen, „en dezelvde eigenſchappen, die de Vader „heeft (*a*)". Ondertusſchen, hoe algemeen aangenomen ook deze uitlegging is, moet ik voor mij bekennen, dat ze niet aanneemlijk is, en dat ik mij gaarne voeg aan de zijde van die Godgeleerden, wier liefde tot de waarheid niet verdacht is, en de *uitgang* van de *zending* niet onderſcheiden (*b*). Trouwens beide woorden, hier voorkomende, worden door den Zaligmaker, als gelijkbeteekenende, onderling verwisſeld, *Joh.* 16: 28, en vs. 7, 8 en 13, wordt het door komen verklaard. Als men ook het voorſtel van den

den Heiland wel inziet, wordt men gedrongen deze verklaring te omhelzen; Hij belooft aan zijne *Apostelen* den *Bijſtand*, dien Hij zenden zou van den Vader, dat is, uit vergelijking van *Kap.* 14: 16. vergel. *Handel.* 2: 33, ik zal van den *Vader* dien *Bijſtand* vragen, en Hem dan u zenden. Wie die nu is, verklaart het volgende: „ naamlijk den „ *Geest der waarheid*, die van den *Vader* uit„ gaat", — kan dat nu iets anders aanduiden dan dit: die van den Vader tot menſchen komt, die van den Vader gezonden wordt. Die *Bijſtand* toch zou, naar het beloop der rede, daartoe van den *Vader* uitgaan, om van CHRISTUS te getuigen. Men ziet dus, dat en het gewoon ſpraakgebruik, en het oogmerk van JESUS rede, op generlei wijze de verklaring van gezegde *Kerkvergadering* wettigt.

(*a*) Ik wil hier niet mede zeggen, dat die verklaring allereerst van de *Konſtantinopolitaanſche* Kerkvergadering afkomſtig is, maar wel, dat ze van dezelve haar *Kerklijk gezach* ontleent. Immers, die vergadering heeft in de *Nicaenſche* Geloofsbelijdenis dit bijvoegzel gevoegd: Εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφήτων. Conf. MANSII *ampliſſ. collect. Concil.* T. 3. pag. 565. Voorts kan men over de twisten der *Macaedonianen*, waarvan

de

de berichten niet zeer eenparig zijn, nazien SCHROECKH *Christ. Kircheng.* 6. th. bl. 192. &c. 9. th. bl. 300. &c. HAMELSVELD *Algem. Kerk. Gesch.* 4. d. bl. 367. enz. en boven al C. W. T. WALCH *Entwurf einer volständigen Historie der Ketzereien*, 3. th. bl. 70 — 119.

(*b*) Onkunde van het Bijbelsch Spraakgebruik is altijd de bron van valsche verklaringen, die tot veelerlei twisten aanleiding geven. — AMBROSIUS was op den weg tot de ware verklaring, hij gebruikte het *oneigenlijke uitgaan* voor het *eigenlijke gezonden worden*, *de Spir. S.* Lib. I. c. II. pag. 625. T. 2. *Opp. ed. Bened.* — Bijzonder hebben voor deze verklaring gepleit uit de oudere Godgeleerden BEZA *ad h. l.* CALVINUS *ad h. l.* COCCEJUS *Opp.* T. 4. pag. 226, cum primis vero T. 7. pag. 182. LAMPE *Comment. ad h. l.* T. 3. pag. 276, — uit de lateren vergelijke men VAN HERWERDEN *over het Euang. van Joh.* 5. d. bl. 310 — 315. NOESSELT *Fasc.* I. pag. 44, 45. MORUS *Recitat. in Euangel. Joh.* ad h. l. pag. 280 en 281, & *Comment. in epit.* pag. 270 en 271. MUNTINGHE *l. c.* pag. 225.

§. 29.

Zo heb ik dan mijn taak afgewerkt, en een getuigenis afgelegd van Hem, wiens kennisse mij en elken Christen des te dierbaarder zijn moet, als wij door zijn invloed alléén voor onze verhevene bestemming gevormd worden. Dank zij Hem, van wien alle goede gaven komen, dat Hij mij heeft dat getuigenis doen afleggen. Heb ik hier of daar gestrui-

ſtruikeld, en wie is er van vrij? Hij, de Barmhartige hemelſche Vader vergeve het mij, om mijnes Zaligmakers verdienſten, en ſterke mij door zijnen *Geest*, om verders voor die ſtruikelingen bewaard te blijven.

Lezer! zo mijn arbeid onder uw oog komt, verſchoon dan het lamme, het gebrekkige, dat gij er in ontdekt, en vul aan wat aan de kracht van mijn betoog ontbreekt. Dikwils is het behandelde Leerſtuk hevig beſtreden geworden, maar zelden met ſcherper en gevaarlijker wapenen dan tegenwoordig. Laat u niet door den geest onzer tijden vervoeren, misſchien zou het u te laat berouwen. Wilt gij er u tegen beveiligen, beſchouw het leerſtuk niet als een bloot beſpiegelend, maar als een praktikaal leerſtuk; beſchouw het, als in het naauwst verband ſtaande met uwe zedelijke opvoeding, en gedenk, dat gij aan uwe waarde, waarop gij met rede fier zijt, aan den groten taak, die op u ligt, de bevoordering van uwe zedelijke volmaking, niet beantwoorden noch voldoen kunt, zo gij niet door den *Geest* de werkingen des ligchaams dood. — Denkt vrij grootsch van uzelven, — maar wacht u, dat gij te veel aan uzelven zoudt toeſchrijven, en ondankbaar verwerpen Hem, door wien gij groter wordt,

en

en gelijkvormig aan het beeld van God. Nooit moet gij aan u ontërende denkbeelden voedzel geven, die de veêrkracht uwer werkzaamheden verſtompen, of het oor lenen aan hun, die van u groter monſters maken, dan de Duivel is, waardoor gij uwe waarde uit het oog verliest, en waarvan het noodzakelijk gevolg is, dat gij den invloed van den *Geest* tot uwe volmaking ſteeds tegenwerkt. De uiterſtens van het lichtzinnig ongeloof en van de valſche godsdienſtigheid moet gij even zorgvuldig mijden, zult gij immer gelukkig ſlagen in het afwerken van uwen taak. En als gij, dien met ijver behartigende, de kracht der tegenwerkende zinnelijkheid gevoelt, dan zult gij, bij ene zorgvuldige aankweking van dat gevoel, en van uwe daardoor gevoed wordende afhanglijke werkzaamheid, de kracht van den *Geest* zo ontwaren, dat gij dan betuigen kunt ſterk te zijn als gij zwak zijt. Uw leven dus doorgebragt, zal de ſchoonſte en treffendſte eerverdediging van dien *Geest* zijn, die het onderpand is uwer aanſtaande zaligheid.

En gij, die de hoge waarde van den *Heiligen Geest* ontkent, hebt gij immer, met aflegging van alle vooroordelen, de lere van JESUS en zijner *Apostelen* onderzocht? Was

er

er niets, dat u belette, dat onderzoek geheel onpartijdig te doen? Ai, bedenkt u flechts! Vindt gij het een of ander beletzel, werkt het tegen. De waarheid te weten en te verſtaan moet u boven alles dierbaar zijn, en nooit kunt gij op uwe waarheidsliefde roemen, zo lang gij voedzel geeft aan het geen haar het meest verzwakt. Niet zij, maar gij lijdt, ja verliest er alles mede, zo gij haar mist. Gij ontëert haar wel, zo gij haar met wat vreemds vermengt, maar gij benadeelt u het meest, — uw Richter zal uitſpraak doen.

SYMBOLUM:

Rien n'est beau que le vrai, le
vrai ſeul eſt aimable.

BOILEAU.

UITTREKSELS

UIT DE

VERHANDELINGEN

OVER

DE WAARE EN EEUWIGE GODHEID VAN DEN PERSOON DES HEILIGEN GEESTES,

DOOR

MELCHIOR CORSTIUS,

PREDIKANT TE GRONINGEN,

EN

HENDRIK JAN BEUSEKAMP,

KRANKBEZOEKER TE ZUTPHEN,

AAN IEDER VAN WELKE EEN ZILVEREN EEREPRIJS IS TOEGEWEZEN.

UITTREKSELS

UIT DE

VERHANDELINGEN

OVER

DE WAARE EN EEUWIGE GODHEID VAN DEN PERSOON DES HEILIGEN GEESTES.

Wij gelooven, dat de éénе Godheid in Vader, Zoon en Heiligen Geest is, zonder echter in drie gedeeld te wezen. — De Zoon en de Heilige Geest zijn geene andere Godheden dan de Vader, maar de Zoon is eene andere bestaanlijkheid, en dat is ook de Heilige Geest. — Wij houden den Heiligen Geest voor eenen derden in de Godheid, gelijk wij den Vader voor den eersten, en den Zoon voor den tweeden houden. — Wij noemen den Heiligen Geest een' persoon, en vinden daarin zoo weinig zwaarigheid, als zij, die daar laag op vallen, er zwaarigheid in zouden stel-

ſtellen, den Vader een perſoon te noemen. — Wij willen echter, dat men alle denkbeelden, die eenige onvolmaaktheid inſluiten, en, door dat woord, in ons mogten verwekt worden, van het beſtaan des Heiligen Geests afzondere; gelijk men doen moet met veele woorden, die van de menſchen ontleend zijn, en in den Bijbel op God toegepast worden. — Het woord *Perſoon* wordt wel nergens in den Bijbel gebruikt, om éénen der drie in de Godheid te beteekenen; maar wij weten, tot nog toe, geen beter woord, om ons gevoelen over den Schriftuurlijken naam *Heiligen Geest* uit te drukken. Wilden wij alleen dien Bijbelſchen naam gebruiken, dan zouden wij er eene omſchrijving moeten bijvoegen, indien het blijken zoude, wat wij ons, bij het gebruik van dien naam, voorſtelden, dewijl er veelen zijn, die daar bij geenszins aan eenen derden in de Godheid denken.

Wij kunnen niet voorbij, hier te onderzoeken, waarom de naam *Geest* zoo bijzonder aan den derden Perſoon eigen zij. Naar het gemeenſte gevoelen wordt Hij dus genoemd, om zijnen eeuwigen uitgang van den Va-

Vader en den Zoon. — Wij gevoelen ons echter zeer huiverig, om het denkbeeld van de uitblaazing eens adems op die onbegrijpelijke betrekking, welke Hij op den Vader en den Zoon heeft, toetepasſen; en kunnen niet zien, dat er eenig licht aan die verborgenheid wordt bijgezet, met te zeggen, dat de Heilige Geest uitgaat bij wijze van geblaas. — Wij kunnen echter ook niet ontkennen, dat de naam *Geest* de wijze van het beſtaan des derden Perſoons beteekent; want daar toe gevoelen wij al te zeer de kracht van een bewijs, het welk de zalige BUURT (*a*) hier voor aanvoerde; het is dit: „ dat de „ perſoneele naamen van den Vader en den „ Zoon gegrond zijn in hunne *perſoneele eigenſchappen.* Wat oorzaak is er, om het „ zelfde van den *perſoneelen naam* des derden „ Perſoons niet vast te ſtellen?" Indien men toch gelooft, dat de eerſte en tweede Perſoonen Vader en Zoon heeten, om eene zekere onbegrijpelijke betrekking, die zij op malkanderen hebben, dan ſchijnt de overeenkomst ons ook te verpligten tot het geloof, dat

(*a*) *Beſchouwende Godgeleerdheid*, III. Stuk, bl. 167.

dat de derde Perfoon, om eene dergelijke betrekking, Geest genoemt wordt.

Wij geeven in bedenking, of men het ftuk dus niet kunne begrijpen. Naar eene zeer oude wijze van voorftellen, werkt God alles door zijnen adem, zoo dat men Hem daar door ook wetenfchap en allerlei gaven liet uitdeelen: indien ons nu zoude geleerd worden, dat het de derde Perfoon is, waardoor God eigenlijk die gaven fchenkt, hoe gepast kon dan aan Hem de naam van Gods Geest, of Gods adem, gegeeven worden, om te leeren, dat Hij het is, door wien God zijne gaaven mededeelt, welke men gewoon was als uitwerkfels van zijnen adem aantemerken? — Gaat dit door, dan leert de naam Geest ons, dat God door Hem, en Hij van God werkt. En is de wijze van werken gegrond in de wijze van beftaan, dan kan de naam Geest de onbegrijplijke betrekking des derden Perfoons uitdrukken, zonder dat men dezelve behoeft te zoeken in het denkbeeld van een geblaas. Wordt nu de tweede Perfoon de Zoon des Vaders genoemt, werkt Hij van den Vader, wordt Hij van den Vader gezonden en is Hij de tweede in orde van beftaan, uit hoofde van eene natuurlijke betrekking tot den Vader; dan moet de derde Perfoon Geest

des

des Vaders en des Zoons heeten, van den Vader en den *Zoon* werken en gezonden worden, als mede de derde in orde van bestaan zijn, omdat Hij eene natuurlijke betrekking tot den Vader en den Zoon heeft, gelijk de Zoon tot den Vader. — Deeze betrekking van den Heiligen Geest tot den Vader en den Zoon, wordt zijn uitgang genoemd, en men heeft dien naam ontleend uit *Joh.* XV: 26.

Bij den naam *Geest* wordt dikwijls het woord *Heilige* gevoegd. Veelen meenen, dat dit geschiedt om ons te leeren, dat Hij de oorzaak van onze heiligmaaking is; en wij willen gaarn toestaan, dat *Heilige Geest* zeer wel *heiligmaakenden Geest* zou kunnen beteekenen, zoo wel als *levende* Vader *Joh.* VI: 57, *leven geevende* Vader uitdrukt, gelijk men uit de bijgevoegde verklaaring aldaar duidelijk zien kan.

Het komt ons echter veel waarschijnlijker voor, dat de bijvoeglijke naam *heilige* dient,

om de heerlijkheid van den derden Perſoon uittedrukken, en Hem door denzelven te verheffen boven alle ſchepſelen, die den naam van Geest draagen. Immers komt dit woord meestal in dien zin voor; dus leest men van den *Heiligen Israëls*, *Ps.* LXXI: 22, van *Heiligen Naam Luc.* I: 45, van *Heiligen Vader Joh.* XVII: 11, zie ook *Jeſ.* VI: 3. en XL: 25.

Het ſtuk, dat bewezen moet worden, beſtaat uit twee ſtellingen: 1.) Dat de Heilige Geest een perſoon is, en 2.) dat Hij tevens de waaragtige en eeuwige God is. — Wij zullen het tweede wel niet geheel voorbijzien, maar het eerſte moet ons echter bijzonder werk verſchaffen, dewijl de hedendaagſche Beſtrijders van de leer der Drieëenheid de Godheid van den Heiligen Geest niet ontkennen, als in zoo verre zij Hem voor geen perſoon houden, want zij zeggen, genoegzaam eenpaarig, dat *Geest Gods* dikwijls God zelven beteekent (*b*). De Schrijver van het boek *von dem zwecke Jeſu und ſeiner Jün-*

(*b*) ECKERMAN *Theologiſche Bijtrage*, II. Band 2. St. ſ. 132.

Jünger wist aan deze ſtelling eene zeer ſchoone gedaante te geeven, hij zegt (*c*): „ dat, gelijk Gods Naam, Gods aangezigt, „ en Gods ziel, God zelven beduiden, ook „ alzoo God en Geest Gods hetzelfde uit„ drukken". MOSHEIM zegt (*d*): „ wij „ hebben met de Socinianen niet te ſtrijden, „ of er een Heilige Geest zij? of Hij tot „ God behoore? Dit ſtaan ze ons toe. Maar „ wanneer wij beweeren, dat de Heilige „ Geest werklijk een perſoon is, dan worden „ zij onze partij".

Hetzelfde kunnen wij van de nieuwſte Beſtrijders der Drieëenheid zeggen.

Het is derhalven niet genoeg, te bewijzen, dat de Heilige Geest op meer dan eene plaats God genoemd wordt, en dat Hem Godlijke dingen toegeſchreven worden, zo men niet tevens daarbij aantoone, dat Hij van den Vader en den Zoon onderſcheiden is. — En het is tot ons oogmerk even goed, of wij bewijzen, dat de Heilige Geest een perſoon is, dan of wij aantoonen, dat Hem in plaatzen, waar Hij, als onderſcheiden van den Vader en den Zoon, voorkomt, iets Godlijks wordt toegeſchreven.

Ons

(*c*) f. 50.

(*d*) *Wederleggende Godgeleerdheid*, III. Deel, bl. 417.

Ons eerſte bewijs, hetwelk wij, inzonderheid voor het Perſoonſchap van den Geest, willen aanvoeren, is ontleend uit zijnen Naam *Heiligen Geest.*

Een *tweede* bewijs meenen wij te vinden in eene vergelijking van de perſoons-verbeeldingen, welke in het Nieuwe Testament voorkomen, met het geen ons in hetzelve van den Heiligen Geest getuigd wordt.

Een *derde* bewijs ontleenen wij uit al die plaatzen, waarin JESUS den Heiligen Geest aan zijne Apostelen beloofde. — Uit eene naauwkeurige overweeging dier plaatzen blijkt, dat JESUS zijne Leerlingen trapswijze onderwees, in het geen zij van den Heiligen Geest weeten moesten: en al wat Hij hun, van tijd tot tijd, van denzelven gezegd heeft, moest hen ten laatſten doen gelooven, dat de Heilige Geest een Godlijk Perſoon is.

JESUS beloofde hun dien Geest reeds bij hun-

hunne eerfte uitzending *Matth.* X: 19. 20. Daarna bij gelegenheid van eene Redenvoering, in welke Hij hen aanmoedigde, om zijnen naam voor de menfchen te belijden *Luc.* XIII: 11, 12. En wederom bij de voorzegging van Jerufalems verwoesting *Marc.* XIII: 11., bijzonder in den laatften avond van zijn leven, nadat Hij het Pafcha gegeeten, en het Avondmaal ingefteld had, *Joh.* XIV—XVI. Ook nog wederom na zijne opftanding *Joh.* XX: 22. *Luc.* XXIV: 49. *Hand.* I: 4, 5, 8.

Het is opmerklijk, dat JESUS in zijne affcheidsreden, den Heiligen Geest, volgens onze overzetting, viermalen *Trooster* noemt, daar hij zich te vooren, noch daar na, nooit van die Naam bediend heeft, en dezelve ook niet voorkomt in de Schriften der Apostelen. Deze naam is dan alleen maar gebruikt, toen de Apostelen, wegens het affcheid van hunnen Heer, diep bedroefd waren, en de Heiland bezig was hen te vertroosten met de beloften van eenen anderen in zijn plaats te zullen zenden, die hun zou troosten en leeren, zoo dat zij door het vertrek van JESUS niets ver-

verliezen zouden, hetwelk door de komst van den Trooster, den Geest der waarheid, niet vergoed zou worden.

Van belang is het, te onderzoeken, wat men in de gemelde beloften van JESUS, door den Geest des Vaders, Heiligen Geest, Geest der Waarheid, Trooster of Voorſpreker, te verſtaan hebben.

Wij zullen 1.) aantoonen, dat men hier aan geene perſoons-verbeelding denken kan: en 2.) trachten te bewijzen, dat de Trooster, de Geest der waarheid, hier niet zijn kan het geen onze tegenſtreevers willen. — Men kan hier geene perſoons-verbeelding verwachten, daar de Zaligmaaker alleen tot zijne Apostelen ſprak, en wist, dat deeze ongeleerde menſchen niet gewoon waren aan de ſchilderachtige voorſtellen der Oosterlingen, dewijl zij die, bij hunne vischnetten en in de Tolhuizen, nooit gehoord hadden; hadden zij in andere gevallen niet genoeg getoond, dat zij de meeste geſchiktheid hadden, om oneigenlijke voorſtellen, eigenlijk te verſtaan? *Matth.* XVI: 6, 7. — En het is blijkbaar

baar genoeg, dat JESUS gewild heeft, dat zijne Apostelen, het geen Hij van den Geest zeide, verftaan zouden, dewijl Hij zoo vroeg, en geduurig van denzelven fprak; Hij beloofde hun den Geest des Vaders, eer Hij hun nog zijn lijden openbaarde, en die belofte herhaalde Hij verfcheiden maalen, gelijk uit de aangehaalde plaatfen blijkbaar is. — JESUS fchreef, in den laatften avond van zijn leeven, aan de Heilige Geest meer perfooneele hoedanigheden toe, dan Hij ooit te vooren gedaan had, en wie kan gelooven dat zijn onderwijs duister is geworden, toen men de meeste klaarheid verwachten kon? — Kan men eene perfoons-verbeelding verwachten, daar onze Heer, met een hart vol liefde en medelijden, tot diep bedroefde Apostelen, en dus, zoo als HESS (*e*) wel zegt, *de taal van 't hart fprak*? De taal van 't hart is natuurlijk, niet omflachtig en zonder opfchik.

In het geen JESUS hier van den Heiligen Geest zegt, is ook geene perfoons-verbeel-

(*e*) *Gefchiedenis en Schriften der Apostelen*, II. D. VII. B. 3. Hoofdft. bladz. 504.

beelding te vinden, omdat, indien men het zoo opvatte, hieruit eene perſoons-verbeelding zou komen, die veel te ſterk zou wezen voor de leerwijze van CHRISTUS en zijne Apostelen: en omdat er ook niets is, het welk men hier gevoeglijk in de plaats van een' verbeelden perſoon zetten kan.

De Geest komt hier voor onder de perſoneele naamen van *Heiligen Geest* en *Trooster*; Hij heet hier *een* andere Trooster, en op dezelfde wijze ſprak JESUS van JOHANNES den Dooper *Joh.* V: 32. *Daar is een ander die van mij getuigt.* — Hem worden perſooneele werken toegeſchreven; als uitgaan, leeren, leiden, overtuigen en indachtig maaken.

Hij komt hier voor met zulke ſpreekwijzen, die nooit dan van eenen Gezant gebruikt worden. — *Hij zal van zig zelven niet ſpreeken Joh.* XVI: 13., zijn woorden, die JESUS ook van zig zelven gebruikt heeft *Hoofdſt.* XII: 49. van zig zelven te ſpreeken is iets, dat van valſche Profeeten gezegd wordt *Num.* XVI: 28. *Joh.* VII: 18. — Hier wordt nog bijgevoegd, *wat Hij gehoord zal hebben, dat zal Hij ſpreeken*: dit zegt JESUS ook van zig zelven *Joh.* XV: 15. Dat JESUS leerde het geen Hij van zijnen Vader gehoord had, geeft te kennen, dat Hij leerde overeenkomſtig den

wil

wil des Vaders, en op dezelfde wijze moet het *hooren*, dat aan den Geest wordt toegeschreven, ook verklaard worden. De woorden, *Hij zal het uit het mijne neemen*, drukken dezelfde zaak uit, en geeven dus te kennen, dat Hij leeren zou, overeenkomſtig het gevoelen en den wil van CHRISTUS.

Deeze Gezant zou gezonden worden van den Vader en den Zoon, om de plaats van eenen Perſoon te vervullen: want JESUS noemt Hem *Joh.* XIV: 16. *een anderen Trooster*, waardoor Hij den Geest tegen over zig zelven ſtelt, en leert, dat niet Hij, maar de Trooster altijd bij hen blijven, en derhalven zijne plaats vervangen zou. Deeze Trooster kon dan ook niet komen, zoo lang als JESUS nog op aarde was *Hoofdſt.* XVI: 7. JESUS moest ten hemel vaaren en verheerlijkt worden, eer de Heilige Geest komen konde *Joh.* VII: 39.

Zouden nu alle deze perſooneele hoedanigheden, die hier aan den Geest toegeſchreven worden, en dat in zulk eenen ſamenhang, bij perſoons-verbeelding te nemen zijn? Ons dunkt, dat dit met de leerwijze van CHRISTUS en zijne Apostelen in het geheel niet ſtrookt.

Ons gevoelen zal nog meer bevestigd worden, door aan te toonen, dat er niets is, het welk men hier in de plaats van een' verbeelden perſoon zetten kan. Hier door zal dan ten klaarſten blijkbaar worden, dat de Trooster of Heilige Geest hier niet zijn kan het geen onze tegenſtreevers willen.

Men kan door den Heiligen Geest, die zoo dikwijls door JESUS beloofd is, onmoogelijk de *magt* van God verſtaan. Om dit te doen zien, merken wij aan, dat CHRISTUS ook als de Zender van dien Geest wordt aangemerkt *Joh.* XV: 26. *Wanneer de Trooster zal gekomen zijn, dien ik u zenden zal van den Vader.* Toen Hij naderhand wilde aanduiden, dat de Geest ook van Hem zou komen, blies Hij op zijn Apostelen en zeide: *ontvangt den Heiligen Geest, Hoofdſt.* XX: 22. Dat de Apostelen zulks begrepen hebben blijkt uit de taal van PETRUS, *Hand.* II: 33. *En de belofte des Heiligen Geests ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgeſtort.* Dat de Zaligmaaker door zijne verhooging de belofte des Geestes van den Vader ontvangen heeft, doet ons zien, in welken zin Hij den Trooster zou zenden van den Vader.

Wordt

Wordt nu de Geest ook van CHRISTUS gezonden, dan kan men door denzelven de magt van God niet verſtaan: want JESUS kon die magt niet zenden, dewijl die magt op geenerlei wijze aan Hem onderworpen is. SMALCIUS heeft die zwaarigheid reeds gevoeld, en daarom den mensch JESUS CHRISTUS eene magt over de Godheid toegeſchreven. Want, ſpreekende van de heerſchappij van CHRISTUS, zegt hij: *dat de dingen, die onder de magt van* CHRISTUS *ſtaan, tweezins kunnen aangemerkt worden:* „ Want „ zommigen van die zijn van natuur eigen„ lijk in God, zommigen zijn buiten God, „ en van Hem geſchapen. Die van natuur „ en eigenwezenlijk in God zijn, zijn de Hei„ lige Geest Gods, mitsgaders alle gaaven „ deszelven Geests, waarmede de menſchen „ van God geheiligd worden" (*f*). Het is echter uit den aart der zaak, en uit 1 *Cor.* XV: 27. ligt te bewijzen, dat men God moet uitzonderen, wanneer men zegt, dat alle dingen aan CHRISTUS onderworpen zijn.

Mogelijk zal men zeggen, dat uit ons gevoelen het zelfde volgt, dewijl wij gelooven, dat

(*f*) *Tractaat van de Goddelijkheid des Heeren Jeſu Christi*, bladz. 147.

dat de Heilige Geest God is, en JESUS de magt toekennen, van denzelven te zenden. Doch men moet aanmerken, 1.) dat CHRISTUS niet als mensch, maar als Gods Zoon, den Geest zendt, 2.) dat Hij zulks doet, niet uit hoofde eener onderwerping van dien Geest aan zich, maar van wegen eene betrekking, die Hij niet heeft op de magt des Vaders, maar op den Perſoon des Geests, welk deswegens de derde in orde van beſtaan is.

Men kan door den Heiligen Geest hier ook niet verſtaan hetgeen Gods magt zou uitwerken, naamlijk, *de verlichting en de wonderkrachten, waarmede de Apostelen, op het Pinkſterfeest, begunſtigd werden.* Immers, dan zou men *Joh.* XVI: 13, 14. niet dan zeer gedrongen verklaaren kunnen. *De wondergaaven zullen, even als een gezant, niet van zichzelven ſpreeken, wat zij gehoord hebben, zullen zij ſpreeken. Zij zullen het uit het mijne neemen en u verkondigen.* Dit, dunkt ons, kan er niet door. Ook zijn de wondergaaven en de Heiligen Geest in de beloften van JESUS onderſcheiden, even als oorzaak en gewrogt. *Hand.* I: 8. *Maar gij zult ontvangen de kracht des Heiligen Geests, die over u komen zal.* Drukt *kracht* hier de wondergaaven uit, dan wordt

de

de Heilige Geest hier als derzelver oorzaak beschouwd.

Men kan hier door den Heiligen Geest ook *de waarheid* niet verstaan. Het is immers niet te denken, dat de waarheid, zoo als God die openbaart, en de Apostelen, als twee soorten van getuigen zouden beschreven worden *Joh.* XV: 26, 27. vergel. *Hand.* V: 32. Zo *Geest* hier *de waarheid* ware, hoe zal men dan *Joh.* XVI: 13, 14. verklaaren? De woorden, *al wat de Vader heeft is het mijne*, beteekenen, *alle waarheid, die de Vader openbaaren wil, is dezelfde met die, welke ik bekend gemaakt heb*; vergel. *Hoofdst.* XVII: 7, 8. Nu zegt JESUS, *de Geest zal het uit het mijne neemen.* Wat is dan het zijne? Waarheid. En wat is de Geest? Ook waarheid. Dus zou dan de Waarheid uit de waarheid neemen. Hier komt nog bij, dat de Geest gezegd wordt *het te zullen verkondigen.* Wat zou Hij verkondigen? Waarheid. En wie zou die waarheid verkondigen? De Geest. Derhalven is de Geest de waarheid niet.

De Geest, dien de Heiland aan zijne Apostelen beloofde, zou hen alles leeren, herïnneren en de waereld overtuigen, en wel zoo

dra als Hij was weggegaan: maar hoe de waarheid, zoo als God die openbaart, die door haar zelve doen konde, is voor ons onbegrijplijk. HEZEL heeft misschien daarom liever gedacht, dat *Geest* hier beteekende, hetgeen ten voordeele van JESUS Leer bij zijne Leerlingen werken zoude. En alhoewel THIESZ voor *Geest* dikwijls *Waarheids-zin* gezet hebbe, en van de waarheids-zin zoo spreekt, als of zich die door een soort van Enthusiasmus uit zijne eigene beginselen ontwikkelen zoude, zoo is het echter zeker, dat hij, even als HEZEL, den dood van JESUS er bij neemt, als die eene groote verandering in de grondstellingen en gevoelens der Apostelen voortbragt.

Dat de Dood, en ook de Opstanding en de Hemelvaart, veel toebragten, om de begrippen der Apostelen te verbeteren, is buiten allen twijfel waar; maar dat deeze gebeurtenissen de Trooster of Geest der waarheid zijn zouden, is iets, dat naauwlijks wederlegging waardig is. Zijn die gebeurtenissen de Trooster, die bij de Apostelen zou blijven tot in eeuwigheid? Had JESUS dezelve op het oog, toen Hij op zijne Apostelen blies, en zeide: *ontvangt den Heiligen Geest?* *Joh.* XX: 22. De Apostelen hebben de uitstor-

ſtorting van den Heiligen Geest, op het Pinkſterfeest, als eene vervulling van JESUS belofte aangemerkt *Hand.* II: 33. vergel. met *Hoofdſt.* I: 4. HEZEL zegt dit ook, in zijne verklaaring over *Hand.* II: 33, en hij teekent daar bij al de plaatzen aan, waarin JESUS, bij zijn afſcheid, den Geest aan zijne Apostelen toezeide.

Dat hij echter den dood van CHRISTUS ook beſchouwt, als mede tot den beloofden Trooster behoorende, is onwederſpreeklijk, dewijl hij dit zelf zegt, in zijne uitlegging over *Joh.* XVI: 7. Dus zal hij van gevoelen zijn, dat men door den Geest der waarheid den dood van JESUS en de uitſtorting der wonderkrachten moet verſtaan, voor zoo verre beiden geſchikt waren om de verlichting en de overtuiging der Apostelen te bevorderen. Doch wij meenen genoeg getoond te hebben, dat geen van beiden de Trooster, de Geest der Waarheid, zijn kan.

Een vierde hoofdbewijs vinden wij in al die plaatzen, welke ons doen zien, dat JESUS zijne belofte, van den Geest te zullen zenden, in alles vervuld heeft. De Heilige Geest

 komt,

komt, na dat Hij was uitgeſtort, als de Leeraar der Apostelen voor 1 *Cor.* II: 10, 11. en als die in de plaats van CHRISTUS op aarde getuigenis gaf *Hand.* XV: 28. Wij zullen deze plaatzen in het bijzonder overweegen, en, om het bewijs, daaruit ontleend, des te meer aantedringen, anderen te hulp neemen.

De Heilige Geest, die de Leeraar der Apostelen was, door wien zij het Euangelie verkondigden, is, volgens 1 *Petri* I: 12, van den hemel gezonden, en dus die zelfde Geest, welke door JESUS aan hun beloofd was *Luc.* XXIV: 49. Dit denkt PRIESTLEY ook; want hij meent 1 *Cor.* II: 11 een bewijs te vinden, dat de Apostelen onzen Heer niet begrepen hebben, als bedoelende met den Trooster, dien Hij beloofde, een' wezenlijken Perſoon, dewijl PAULUS hier, naar zijne gedachten, van Gods Geest ſpreekt, als hebbende dezelfde betrekking tot God, die de geest des menſchen tot den mensch heeft (*g*). ECKERMANN voerd dit ook aan

(*g*) *Hist. der Verbast. van het Christendom*, I. D. bladz. 84.

aan als iets, hetwelk bewijst, dat de Geest geen Perſoon is (*h*). En hierop laat hij dan volgen, dat *God* en *Geest Gods* het zelfde beteekenen. *Mensch* en *geest des menſchen* zijn echter het zelfde niet. Zou iemand kunnen zeggen: Gods wezen heeft een betrekking op Gods wezen, zoo als de geest des menſchen tot den mensch heeft?

De Heer HESSELINK zegt (*i*), dat op ontelbaare plaatzen der Heilige Schriften van Gods Geest gewag gemaakt wordt, en dat daardoor in het algemeen wordt uitgedrukt de Godlijke werkingskracht, waardoor Hij verſtaat, werkt, enz. En dewijl die geleerde Heer 1 *Cor.* II: 10, 11 hierbij gezet heeft, zoo moet hij van gevoelen zijn, dat PAULUS in deze plaats door den Geest Gods de Godlijke werkingskracht verſtaan heeft. Dit komt dan met het gevoelen van PRIESTLEY overeen, dewijl magt en werkingskracht hier niets verſchillen kunnen. Wij kunnen hier aan onze toeſtemming niet geeven, 1.) omdat wij niet gelooven kunnen, dat men in de Gemeente van Corinthen algemeen gedacht heeft, dat de vermogens van ge-

(*h*) *Theöl. Beyträge*, II. Band, 2 St. ſ. 132.

(*i*) *Uitlegk. Woordenb. des N. Verbonds*, bladz. 211.

gewaarworden en denken aan de hersſenen behooren, even zeer als de zwaarte en magnetiſche kracht tot andere ſchikkingen der ſtoffe (*k*): en, heeft men te Corinthen gedacht, dat de menſchelijke geest van het lichaam onderſcheiden is, dan kon PAULUS met de woorden, die *vs.* 11 voorkomen, den Corintheren niet doen begrijpen, dat Gods Geest geen Perſoon is, maar eene eigenſchap, magt of kracht van God. 2.) Het is ook niet te denken, dat de Apostel met de woorden *vs.* 11 heeft willen zeggen: God heeft bewustheid van zijne eigene gedachten; want dan zou het zoo veel zijn, als of hij had willen zeggen, *niemand weet wat eens Geests is, dan de Geest des Geests.* 3.) En waarom zou PAULUS zoo veel omſlags hebben willen maaken, om den Corintheren te beduiden, dat God zijne eigene gedachten en gezindheid kent? Zou daar wel iemand in de Gemeente aan getwijfeld hebben? Men zegge niet, dat dit ook geldt, zo PAULUS door Gods Geest eenen Perſoon in de Godheid verſtaan hebbe: want, offchoon het waar zij, dat de Heilige Geest geen Godlijk Perſoon kan wezen,

(*k*) Zoo denkt PRIESTLEY *Hist. der Verbast. van het Christend.* I. D. bladz. 393.

zen, zonder te weeten wat in God is, zoo volgt echter hier niet uit, dat elk te Corinthen in ſtaat was, om, als hij van eenen Geest hoorde ſpreeken, dien men invloed op de menſchen toeſchreef, daarbij aan zulk eenen Geest te denken, die in de Godheid beſtaat, en aan wien al de Godlijke raadſlagen bekend zijn. En, moeten wij hier denken aan dien Geest, welk door JESUS aan zijn Apostelen beloofd is, dan kan *Geest* hier geene Godlijke magt of werkingskracht beteekenen, wegens hetgeen te voren gezegd is.

Wij willen wel toegeeven, dat de Schrijver van het *Boek der Wijsheid* geen derden Perſoon in de Godheid kende, en dat echter zijne woorden *Hoofdſt.* IX: 17, met die van PAULUS 1 *Cor.* II: 10, veel gelijkheid hebben: maar men heeft geen gronds genoeg, om daaruit te beſluiten, dat de Apostel het woord Geest in denzelfden zin genomen heeft, waarin het die Schrijver gebruikte; want uit *Hoofdſt.* I: 5, 6, van zijn Boek, blijkt, dat hij door *Geest* de *wijsheid* verſtond, en PAULUS bedoelt eenen Geest, die de wijsheid openbaart, hetwelk in het vervolg nader blijken zal.

BAHRDT verſtond hier door *Geest* den

verlichten Geest des menschen; want hij schreef in eene aanteekening op 1 *Cor.* II: 10, 11: „ De Geest Gods, die van God als „ uitgaat, en, als het eenige waare licht, „ alle menschen verlicht, naamlijk de geest „ des menschen, of de mensch (zoo verre „ hij een denkend wezen is) is het onder- „ werp, en de Geest uit God, of het vernuft, „ is de kracht, die God den menschen mede- „ deelde, en waardoor God in de menschen „ werkzaam is en hen onderwijst (*l*)". Dit begrip zal, dunkt ons, niet ligt bij iemand ingang vinden, dewijl het genoeg blijkt, dat PAULUS hier van eenen Geest spreekt, die de diepten van God kent, en dat kan geen menschelijke geest zijn.

Wij zeggen dan met MICHAËLIS (*m*), dat wij deeze plaats (1 *Cor.* II: 10, 11.) niet weeten te verklaaren, zonder aan een' Godlijken Persoon te denken. Maar hoe staat het met *vs.* 12?

Hier wordt de *Geest uit God* gesteld tegen den

(*l*) *Das Neue Testament*, N. 691.

(*m*) *Dogmatik*, f. 149.

den *geest der waereld.* Dit deed TELLER (*n*) besluiten, dat de *Geest uit God* de *Godlijke Wijsheid* is, gesteld tegen den *geest der waereld*, waardoor, naar zijne gedachten, de *Heidensche Geleerdheid* en *Philosophie* verstaan wordt. Dit komt ons echter niet aanneemlijk voor: omdat de Apostel zegt, dat hij en zijne Mede-Apostelen den Geest, die uit God is, ontvangen hadden, *opdat zij zouden weeten de dingen, die hun van God geschonken waren.* Deeze dingen zijn immers die, welke de Geest aan hun geopenbaard had, *vs.* 10. en dus dezelfde met de wijsheid *vs.* 7. Hieruit blijkt, dat de *Geest die uit God is*, en de *Wijsheid Gods* hetzelfde niet zijn kunnen, of de woorden van PAULUS moesten dezen zin kunnen hebben: *wij hebben ontvangen de wijsheid Gods, opdat wij de wijsheid weeten zouden.*

De zwaarigheid, welke ontstaat uit de tegenstelling van den *Geest Gods* tegen den *geest der waereld*, zou geheel verdwijnen, zo men de woorden van PAULUS dus konde opvatten: *De Geest, dien wij ontvangen hebben, is niet een menschelijke, maar een Goddelijke Geest.* Dit is, dunkt ons, de meening van den Heer

(*n*) *Wörterb. des N. T.* s. 248.

Heer VAN HAMELSVELD, welk in zijne aanmerkingen over deezen Brief, ter verklaaring van *vs.* 12. zegt: „ De Geest, die uit „ God is, welken de Apostelen ontvangen „ hadden, is niet de Geest der waereld, een „ menfchelijke geest, die niets hooger kan „ uitvinden dan menfchelijke en waereld- „ wijsheid." Anders kan men in bedenking neemen of niet PAULUS hier, gelijk meermaalen gefchiedt, den perfoon ftelle in de plaats van hetgeene hij doet; en dan zou de zin zijn: *Wij hebben niet ontvangen het onderwijs der waereld, maar het onderwijs dat uit God is, dat God ons door zijnen Geest gegeeven heeft.* Het onderwijs der waereld zou dan geest der waereld genoemd worden, met betrekking tot den Geest Gods; meermalen wordt iets benoemd naar de betrekking die het op iets anders heeft; dus noemt JESUS, dunkt ons, den Mammon onrechtvaardig, met betrekking op het onrechtvaardig goed, waarmede de Rentmeester zich vrienden maakte *Luc.* XVI: 9, 11. Zoo fpreekt ook PAULUS *Hebr.* IX: 23. (in het oorfpronglijke) van JESUS offer in 't meervoud, met betrekking tot de offeranden van het Oude Testament.

Wij kunnen hier van afftappen, omdat het

het bewijs, in het bijzonder, van *vs.* 10, 11. afhangt.

Uit *Hand.* XV: 28. leeren wij, dat de Apostelen den Heiligen Geest aanmerkten, als die op aarde in de zaak van JESUS getuigenis gaf: want de Vergadering te Jerufalem fchreef aan de Gemeente te Antiochiën: *Het heeft den Heiligen Geest en ons goedgedacht, ulieden geenen meerderen last opteleggen.* Hij komt ook voor als die Leeraars aanftelde en uitzondt *Hand.* XIII: 2.: *Als zij den Heere dienden en vastten, zeide de Heilige Geest, zondert mij af beide Barnabas en Saulus, tot het werk, waartoe ik ze geroepen hebbe.* En *vs.* 4. *Deeze dan uitgezonden zijnde van den Heiligen Geest.* Hetzelfde wordt ons ook geleerd *Hand.* XX: 28.

Dus zien wij, dat de Heilige Geest bij Perfoonen gevoegd wordt, dat aan Hem een goeddunken wordt toegefchreven, dat Hij Leeraars aanftelde en uitzondt. Kan men nu al het bewijs voor de Perfonaliteit des Geestes geheel uit deeze plaatzen wegneemen, met maar te zeggen, dat de Heilige Geest, in deeze en dergelijke plaatzen, Godlijke Openbaaringen beteekent?

Wij

Wij oordeelen van neen: want als PAULUS 2 *Cor.* XII: 9. zegt, dat de Heere tot hem gesproken heeft, dan bedoelt hij buiten allen twijfel, dat de Heere tot hem gesproken had door eene Openbaaring; maar hier uit volgt niet, dat de Heer geen Persoon is: als nu ook van den Heiligen Geest getuigd wordt, dat Hem iets goeddunkt, of dat Hij iets zegt, dan volgt daar uit ook niet dat Hij geen Persoon is.

In *Hand.* XV: 28. kan Heilige Geest geene Godlijke Openbaaring beteekenen. HEZEL, die, in deeze en dergelijke plaatzen, voor Heiligen Geest altijd Godlijke Openbaaring zet, is van oordeel, dat de woorden, *het heeft den Heiligen Geest goedgedacht*, te kennen geven, *het heeft ons Apostelen, die den Geest hebben, goedgedacht*, en dan zou het woordeken *ons* de overige Leden der Gemeente beteekenen. Wij oordeelen, dat men hier aan geene Openbaaring van den Geest denken kan, om de volgende redenen: 1.) Het heeft Gode niet behaagd, door eene duidelijke Openbaaring, de plegtigheden van MOSES Wet volstrekt aftefchaffen, opdat de Apostelen, zonder tegen Gods geopenbaarden wil te zondigen, dezelve konden waarneemen. PAULUS heeft ter zijner rechtvaardiging dik-

dikwijls betuigd, dat hij die waargenomen had; dit verklaarde hij zelfs nog te Romen *Hand.* XXVIII: 17. Ware het anders, die van Jerufalem zouden hem niet geraaden hebben de plegtigheden der Wet te onderhouden, en die Apostel had hunnen raad niet kunnen opvolgen, zonder zich zwaar tegen God te bezondigen *Hoofdſt.* XXI: 24, 26. 2.) Zo iemand in die Vergadering eene Openbaaring ontvangen hadde, dan zou dit wel gemeld zijn. Want LUCAS was zeer zorgvuldig in altijd aanteteekenen, wanneer iets door eene Openbaaring werd bekend gemaakt, waarvan in dit zijn tweede Boek proeven genoeg voorhanden zijn. 3.) Wij gelooven wel, dat de Heilige Geest de Apostelen in alle waarheid leidde; maar niet dat Hij hen, in alle gevallen, volſtrekt als werktuigen beſtierde; zij maakten ook gebruik van redeneeringen, en die zijn het geweest, welke in deze Vergadering het beſluit voortbragten: want PETRUS bewees, dat de beſnijdenis der Heidenen onnodig was, uit het mededeelen van den Geest aan hun *vs.* 8—10. JACOBUS bewees zulks uit de Profetien *vs.* 15—19. Uit dit alles is, dunkt ons, blijkbaar genoeg, dat hier aan geene Openbaaring gedacht kan worden.

De

De woorden *vs.* 28. geven dan te kennen, dat de Heilige Geest zijne gaaven uitdeelt aan wien Hij wil, en dat Hij, door die gaaven aan de Heidenen medetedeelen, dezelve het getuigenis gaf, dat zij, zonder besneden te worden, door het geloof, zoo wel als de Jooden, Gods volk waren. De Gemeente te Antiochiën kon uit den Brief, die haar werd toegezonden, niet anders opmaaken, dan dat de Vergadering te Jerusalem den Heiligen Geest voor eenen Godlijken Persoon erkend had, dewijl haar hieromtrend niets meer bericht werd, dan dat het der Vergadering en den Heiligen Geest had goedgedacht, geenen meerderen last opteleggen. En dat die Gemeente het ook zoo verstaan heeft, komt ons zeer waarschijnlijk voor, omdat wij niet weeten, dat de Heidenen in dien tijd gewoon waren, bij persoonsverbeelding van Geesten te spreeken.

Ons vijfde bewijs zullen wij trachten afteleiden uit die plaatzen, waar de Heilige Geest bij den Vader en den Zoon gevoegd wordt. Bij voorbeeld, de Christelijke Waterdoop, die eene zeer groote betrekking heeft

tot

tot de vergeeving der zonden en heiligmaaking, moet, naar het bevel van JESUS, bediend worden in den naam van Vader, Zoon en Heiligen Geest *Matth.* XXVIII: 19. Moet nu die Doop bediend worden, zoo lang er eene Gemeente op aarde zal zijn (*Matth.* XXVIII: 20.), dan is het geloof in den Heiligen Geest niet alleen noodzaaklijk geweest, zoo lang zijne wondergaaven duurden; maar dan zal het, zoo lang er Christenen zijn, die door het geloof wandelen, noodzaaklijk blijven.

Veelen hebben hun best gedaan, om *Matth.* XXVIII: 19. zoo te verklaaren, dat zij daarbij aan geen derden Perſoon in de Godheid denken. In eene Hoogduitſche vertaaling van het Nieuwe Testament, die van Rector DAMM is (*o*), wordt deeze plaats dus verklaard: „ Doopt, ten teeken, „ dat zij zijn en heeten willen dienaars des „ eenigen waaren Gods (op den naam des „ Vaders), naar de leer van JESUS, den „ MES-

(*o*) *Euangelium des Apostels Matthäus, von neuen überſetzt und mit Anmerkungen für ſorgfaltige Leſer, begleitet.*

„ MESSIAS der Jooden (op den naam des „ Zoons), door den bijſtand Gods, en tot „ eene ſteeds toeneemende verbetering hun„ ner ziel (op den naam des Heiligen „ Geests)". PRIESTLEY zegt (*p*), dat JESUS in deeze plaats beveelt: „ te doopen „ in dien Godsdienst, die door den Vader, „ door middel van den Zoon, gegeeven, en „ door eene wonderdoende kracht bevestigd „ was". De verklaaring van PURGOLD (*q*) is, hoewel met eenige bekorting, deeze: Op den naam des Vaders te doopen, is eene Oosterſche zegswijze, die niet meer beteekent dan te doopen op den Vader. De Vader is God; en de eerſte Christenen, die voorheen grootendeels afgodendienaars geweest waren, werden door het doopen op zijn naam verpligt de afgoderij voor altijd te laaten vaaren, en den waaren God, den Schepper des hemels en der aarde, alleen aantebidden. Door het doopen op den Zoon werden de Christenen verpligt JESUS voor den MESSIAS te erkennen. En door het doopen op den Heiligen Geest werden zij verbon-

(*p*) *Hiſt. der Verbast. van het Christendom*, I. Deel Bladz. 85.

(*q*) *Reſultat.* ſ. 250.

bonden de leer der Apostelen, en hunne wonwerken, als Godlijk te erkennen en hen te volgen. Want de Geest, of de kracht Gods, was over hen: door zijne aandrift en verlichting leerden zij, en door deszelfs kracht verrichtten zij de grootste daaden. Volgens LANG (v) heeft TELLER, in zijne *Antithesen*, welke hij de door hem uitgegevene vier verhandelingen van HARWOOD vooraf liet gaan, door Heiligen Geest hier Euangelische gevoelens verstaan. LANG meende, men moest, zo men den Heiligen Geest voor geenen Persoon erkennen wilde, hier al wat van den Geest gezegd wordt, en op de uit- en inwendige inrichting van den Godsdienst betrekking heeft, te saamen vatten. Hij geeft eene verklaaring van SEMLER op, die hem in dit opzigt veel beter scheen, en zaaklijk hierop uitkomt: dat JESUS bevel gaf om te doopen op den naam des Vaders, tegen het bijgeloof der Heidenen: op den naam des Zoons, ter onderscheiding van de Jooden, welke JESUS niet voor den MESSIAS hielden: en op den naam des Heiligen Geests, ter verpligting der Christenen, om alle

(v) *Zur beförderung* u. s. w. II. Th. s. 64.

alle inrichtingen en leeringen der Apostelen, en dus ook hunne Schriften, die uit de ingeeving van den Geest haaren oorſprong hebben, als Godlijk aanteneemen (*s*).

Alle deze verklaaringen komen, onzes inziens, daarin overeen, dat zij rusten op de vooronderſtelling, dat men door den Doop wel eene verpligting tot Vader, Zoon en Geest krijgt; maar dat de natuur van die verpligting bepaald moet worden naar den aart van deze drie onderwerpen, van welke in deze plaats niets geleerd zou worden.

Hoe menigmaal wij bij alle de gemelde uitleggingen, en anderen, die er in het zaaklijke mede overeenkomen, hebben ſtilgeſtaan, hebben wij evenwel niet anders kunnen zien, of allen (die van TELLER uitgezonderd) maakten van den Heiligen Geest wezenlijk niets anders, dan de buitengewoone verlichting en de wonderkrachten, waarmede de Apostelen, en andere eerſte Leeraars van het Euangelie, be-

(*s*) Men kan de verklaaring bij SEMLER vinden in zijne *Historiſche ſamlungen über die beweisſtellen der Dogmatik*, II. St. ſ. 29.

begunstigd waren. ECKERMANN heeft het in het kort dus uitgedrukt: „ Op den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest gedoopt te worden beteekent, te worden „ ingewijdt in den Godsdienst, die door „ Vader, Zoon en Heiligen Geest gesticht „ is" (*t*). En dus beteekent dan het doopen in of op den naam van den Heiligen Geest, naar de gemelde uitleggingen, gedoopt te worden ter erkentenis van dien invloed, welken de Heilige Geest op de stichting van den Godsdienst heeft, zonder dat hier dan bepaald wordt wat die Geest zij, maar die is dan niets dan Gods werkkracht, vooral ten opzigte van haare uitwerksels op de Apostelen.

Wij hopen nu te toonen, dat het bewijs voor ons gevoelen, uit deze plaats ontleend, door de gemelde uitleggingen niet krachtloos gemaakt is. Dat Heilige Geest hier Euangelische gevoelens zou beteekenen, kan er, dunkt ons, geheel niet door: er is toch niets,

(*t*) *Theol. Beyträge*, II. B. 2 St. s. 136, 137.

niets, in alles wat JESUS van den beloofden Geest tot zijne Apostelen gesproken had, hetwelk hen hier, bij den naam Heilige Geest, aan Euangelische gevoelens kon doen denken. De gelijkheid van betrekking, die Vader, Zoon en Geest hier tot den Doop hebben, verbiedt ons volstrekt hier aan Euangelische gevoelens te denken. Het heeft ons derhalven zeer verwonderd te zien, dat THIESZ met TELLER hierover zaaklijk hetzelfde denkt.

De andere uitlegging heeft veel meer begunstigers, ook meer schijn van waarheid. Wij zullen eerst trachten te toonen, dat de aanmerkingen, waarmede men die uitlegging zoekt te bevestigen, aan haar oogmerk niet voldoen kunnen: en daarna willen wij het een en ander ten voordeele van ons gevoelen zeggen.

PRIESTLEY meent zijne uitlegging goedtemaaken, met te zeggen, *dat de zin dier woorden zoo verklaard is door zeer goede Schrijvers.* Indien dit al eens zoo ware, dan zou nog de vraag zijn, of men de uitlegkunde dier Schrijvers nu nog volgen moet?

Het

Het ſchijnt, dat PURGOLD de echtheid van zijne verklaaring heeft willen bewijzen, met de aanmerking, dat *naam* hier, naar eene Oosterſche wijze van ſpreeken, den perſoon zelven aanduidt, en derhalven zou, bij voorbeeld, de naam des Vaders, den Vader zelven beteekenen (*u*). Doch wanneer die ſpreektrant hier plaats heeft, dan wordt ons gevoelen hier door meer bevestigd dan ontkend: dewijl dezelve nooit gebruikt wordt van iets, dat geen perſoon is; waarom het woord *naam* wel eens een' perſoon aanduidt: want *eenige naamen te Sardis Openb.* III: 4, zijn eenige perſoonen. Hieruit beſloot D. J. KÖPPE (*v*), dat *Matth.* XXVIII: 19 dus vertaald moet worden: *Doopt hen op den perſoon des Vaders* enz.

Dat de Apostelen gezegd worden gedoopt te hebben in den naam van JESUS, *Hand.* II: 38. VIII: 16. en X: 48, is, naar onze gedachten, te verklaaren uit *Matth.* XXVIII: 18,

(*u*) Men kan echter het tegendeel bewezen vinden in *de Prijsverhandelingen van* A. VELINGIUS, C. SEGAAR en C. GAVEL, inzonderheid in de *eerſte Verhandeling*, bladz. 132.

(*v*) *Die Biebel ein werk der Gottlichen Weisheit*, I. Th. ſ. 329.

18, 19, *Mij is gegeeven alle magt in hemel en op aarde, gaat dan heenen, onderwijst alle volkeren*, enz.

Hieruit zien wij, dat JESUS den Doop instelde, als de gevolmagtigde der Godheid, zoo dat al, wat in zijnen naam verricht werd, gerekend moest worden te geschieden in den naam der geheele Godheid, Vader Zoon en Heiligen Geest.

Dat de Apostelen gedoopt hebben *in den naam van* JESUS, is iets, waaruit men geen besluit kan trekken ten opzigte van den Heiligen Geest, of men zou het zelfde besluit moeten maaken ten opzigte van den Vader. Het is ook niet volkomen zeker, dat de Apostelen de woorden uit *Matth.* XXVIII: 19, of die uit *Hand.* II: 38, als een Formulier bij den Doop hebben uitgesproken: 1 *Cor.* I; 14, 15. maakt dit zelfs zeer bedenklijk; men zou immers, daar een Formulier algemeen in gebruik is, niet ligt zeggen, dat een Leeraar in zijnen eigen naam gedoopt had.

Het is echter zeker genoeg, dat de woorden der instelling van den Doop bij denzelven in aanmerking genomen werden, en misschien is daaruit, reeds zeer vroeg, het Doops-Formulier gekomen; maar het is ook zeker, dat men bij den Doop aan den Heiligen

gen Geest gedacht heeft, zulks blijkt uit *Hand.* XIX: 2, 3. Hier vraagt PAULUS aan eenige Discipelen van JOHANNES: *hebt gij den Heiligen Geest ontvangen?* Zij antwoordden: *wij hebben niet gehoord of er een Heilige Geest is.* Dit kan beteekenen, wij weeten niet of de Geest, van welken JOHANNES sprak, gekomen zij. Zo deeze menschen in het geheel van den Heiligen Geest niet gehoord hadden, dan moeten zij door Leerlingen van JOHANNES, die hen slegt onderwezen hadden, gedoopt zijn, dewijl JOHANNES zelf dikwijls van den Heiligen Geest gesproken heeft. — De vraag van PAULUS: *waarin zijt gij dan gedoopt?* heeft betrekking op: *wij hebben niet gehoord of er een Heilige Geest is*, en stelt voor uit, dat die Geest op zekere wijze bij den Doop kenbaar werd, het zij dan uit de woorden der instelling, of door het mededeelen zijner gaaven, *Hand.* II: 38; uit deeze plaats blijkt, dat bij den Doop, wanneer hij door eenen Apostel bediend werd, dikwijls de gaaven van den Geest werden medegedeeld: en hoe kon men, als zulks plaats had, nalaten zich te herinneren, dat JESUS, bij de instelling van den Doop, belast had ook in den naam van den Heiligen Geest te doopen.

MICHAËLIS oordeelde dat de perſonaliteit van den Heiligen Geest in deeze plaats niet bedoeld kon zijn, omdat, naar zijne gedachten, veele menſchen gedoopt zijn, die de perſonaliteit van dien Geest niet kenden; als de drie duizend, die op het Pinkſterfeest gedoopt zijn, en de Stokbewaarder, *Hand.* XVI: 30—33 (*w*). Dit is echter geen bewijs, dat de leer der Drieëenheid in deze plaats niet bedoeld kan wezen: want zoo men deze woorden moest verklaaren naar de begrippen van veelen die gedoopt zijn, dan moest het woord *Zoon* hier ook eenen zin kunnen hebben, dien men er niet aan zal willen geeven. — Allen, die zich lieten doopen, waren verpligt zich te laaten onderwijzen in hetgeen zij van Vader, Zoon en Heiligen Geest weeten moesten, waarom er ook juist volgt: *leerende hun onderhouden alles wat ik u geboden heb.*

Nu zullen wij nog eenige aanmerkingen, ten voordeele van ons gevoelen, hier bijvoegen.

1.) Wordt

(*w*) *Verklaaring der geſchiedenis van de begravenisſe en opſtanding van Christus*, bladz. 320.

1.) Wordt men op dezelfde wijze in den naam van Vader, Zoon en Heiligen Geest gedoopt, waarom zullen wij aan drie gelijke gezegden, *des Vaders*, *des Zoons* en *des Heiligen Geests* onderscheiden beteekenissen geeven? Wordt hier bij twee, die zekerlijk Persoonen zijn, nog een derde gevoegd, die althans eenen personeelen naam heeft, en in wiens naam het zelfde moet geschieden, dat men in den naam der twee eersten doet: en wordt nooit van iets, dat geen persoon is, gezegd, dat iets in deszelfs naam geschiedt, wat weêrhoudt ons dan den Heiligen Geest voor een' Persoon te erkennen?

2.) JESUS gaf dit bevel na zijne opstanding, toen Hij zijne Apostelen allengs, en bijzonder in den laatsten avond van zijn leven, in de leer van den Heiligen Geest onderwezen had: toen die Geest zich eerlang nog nader zou bekend maaken, door alles wat Hij in de plaats van den Zaligmaaker op aarde doen zou; derhalven zoeken wij de grootste verborgenheid der Christelijke Leer, daar men dezelve natuurlijk kan verwachten. En had onze Heer, in den laatsten avond van zijn leven, den Heiligen Geest als een Persoon voorgesteld, en hoorden de Apostelen daarna dien Geest met den Vader en den Zoon gelijk

lijk ſtellen, zoo dat zij ook in den naam van denzelven doopen moesten, wat kon hen dan terug houden van te denken, dat ook de Heilige Geest een godlijk Perſoon is?

3.) Zo PAULUS I *Cor.* VI: 11. met de woorden: *Gij zijt afgewasſchen*, den Doop niet bedoelt, dan heeft hij echter op denzelven eene aanſpeeling gemaakt: en wat is er dan waarſchijnlijker, dan dat hij, door den Geest onzes Gods, dien Geest verſtaan heeft, in wiens naam men, naar het bevel van JESUS, moet gedoopt worden? Meermaalen wordt van den Heiligen Geest bij den Doop melding gemaakt, *Tit.* III: 5. *Hij heeft ons zalig gemaakt — door het bad der wedergeboorte, en de vernieuwing des Heiligen Geests.*

Van welk een groot gewicht de leer van den Heiligen Geest zij, is ras te zien, gemerkt de Godlijke Openbaaring, bijzonder het Nieuwe Testament, zoo meenigmaal van den Heiligen Geest ſpreekt, en ons veel van zijne werkingen ontdekt; ja, dat alle de hulp en bijſtand, welken de Christen nodig heeft tot eenen godverheerlijkenden wandel, van den Heiligen Geest wordt afgeleid, en die

Geest beſchreven wordt als de Godlijke Leeraar en Trooster, door welken Gods volk, geduurende hun verblijf in deze waereld, onderwezen, en, onder alles wat hun ſtof tot treuren geeft, wordt opgebeurd, bemoedigd en verblijd.

Houden wij dit onder het oog, hoe vreemd moet men dan niet opzien, eenen Man, die zijnen leeftijd heeft beſteed aan het onderzoek van den Godsdienst van Jeſus Christus, op de vraag: wat is de Heilige Geest? te zien andwoorden: „ de Heilige Schrift heeft „ zig hier over niet duidelijk verklaard (*x*)". Men mag den ſchrijver niet verdenken, dat hij zijnen leezer, reeds bij den ingang van zijne Verhandeling over den Heiligen Geest, hebbe willen misleiden. Van die gedachte worden wij terug gebragt door het ernſtige en godvrugtige, dat in zijn werkje wordt gevonden; maar wat moet men evenwel denken van zulk eene verzekering? en welken indruk moet zij maaken bij menſchen, die, geenen lust tot grondig onderzoek hebbende, zoodanig eene verklaring leezen, in een Boek, dat tot opſchrift heeft: *Reſultaat meiner mehr als* 50 *jahrigen nachdenkens über die Religion Jeſu.*

Im-

(*x*) PURGOLD, l. c. p. 189.

Immers moeten zulke menfchen, die in den Bijbel zoo dikwijls van den Heiligen Geest gefproken vinden, na zulk eene verzekering gelooven, dat het JESUS ontbroken hebbe aan wijsheid, die in eenen Leeraar van den Godsdienst noodzaaklijk vereischt wordt, om zijn onderricht klaar en duidelijk voorteftellen, en dat de Apostelen Hem, in die onduidelijke manier van voordragt, zijn nagevolgd, en dat daardoor zij, in wier handen de Bijbel koomt, buiten ftaat gefteld zijn om de leer, aangaande den Heiligen Geest, te vatten en er een gepast gebruik van te maaken. Heeft deze Schrijver zelfs niet gezien, tot welke onbetamelijke gedachten van Jefus zulk eene onbedachtzame uitdrukking aanleiding geve? Heeft hij bij het onderzoek der Schriften, welke hij anderen zelfs aanraadt, dan niet kunnen ontdekken, wat JESUS en zijne Apostelen door den Heiligen Geest verftaan? En indien de Man waarlijk overtuigd was, dat Gods woord zig niet duidelijk daar over heeft verklaard, is het dan niet te verwonderen, dat hij, door af te wijken van de algemeene leer der Christenheid, eenen ftap waagt, die allergevaarlijkst is? Want dan is het niet onmogelijk, dat hij in zijne begrippen aangaande den Heiligen Geest,

Geest, dwaale; en hoe ontzachlijk zou het zijn in eene zaak, welke men houdt voor niet duidelijk geopenbaard, iets te bepaalen, waardoor men gevaar kan loopen eenen Godlijken Perfoon te verlochenen?

Dan het blijkt, waartoe de verzekering, „ dat de Heilige Schrift zig hieromtrend „ niet duidelijk verklaart hebbe", zij ingericht; zij moest, namelijk, dienen, om onbedachtzame lezers een denkbeeld te geven, als of het onverfchillig ware, hoe men omtrend den Heiligen Geest denke; dit drukt de genoemde Schrijver uit in een gevolg, hetwelk hij uit zijne ongegronde verzekering afleidt, wanneer hij zegt: „ een duide„ lijk bewijs, dat eene naauwkeurige kennis „ hier van (*eine genane einficht hier ein*) tot „ het waare Christendom niet nodig zij". Dit befluit vervalt van zelfs, vermits de grond, waarop het fteunt, gelijk wij zagen, geheel en al onbeftaanbaar is. Het is eene nieuwe verzekering, waaraan het bewijs ontbreekt; hetwelk des te nodiger is, omdat alle Christenen, die eerbied hebben voor de verborgenheden, die in den Bijbel geo-

geopenbaard zijn, het leerſtuk van den Heiligen Geest voor allergewichtigst houden, als behorende tot het wezenlijke en karakteriserende van den Christelijken Godsdienst, en eene allernaauwſte betrekking hebbende op de leere der Verlosſinge, vermids dezelve aanwijst de oorzaak en het middel, waardoor onze zedelijke verbetering kan worden daargeſteld: en indien eene naauwkeurige kennis hiervan niet tot het waare Christendom behoore, wat is dan toch de reden dat JESUS, *Joh.* XIV, XV, XVI, en PAULUS, *Rom.* VIII, I *Cor.* XI en XIII, zoo opzettelijk en uitdrukkelijk van den Heiligen Geest ſpreeken? Was hunne bedoeling niet het waare Christendom te leeren? En is het wel te vermoeden, dat zij zich over den Heiligen Geest zoo dikwils en zoo breedvoerig zouden hebben uitgelaten, indien zij niet geoordeeld hadden, dat de Christenheid er ten uiterſten veel belang bij had? En indien aan de kennis daar van zoo weinig gelegen is, waarom geven dan de nieuwe Godgeleerden, en ook de Man, die dit verzekert, zig zoo veel moeite, om zoo uitgebreid over den naam en de beteekenisſen van den Heiligen Geest te ſchrijven: daar zulks voor overtollig gerekend mag worden, vermids hetgeen zij er van zeggen,

reeds

reeds vóor lang door de Samosatenianen, Socinianen en anderen Anti-Trinitarissen gezegd is. Zou ook het voorgeven, als of „ de Heilige Schrift zig hierover niet duidelijk had verklaard, en dat dit derhalven „ niet tot het waare Christendom behoort", mogelijk tot een oogmerk hebben, om den weg te banen tot onverschilligheid omtrend dit Leerstuk, ten einde de gedachten der nieuwe Geleerden des te gereeder ingang te doen hebben, ten minsten de Lezers daaromtrend wat rekkelijker te maaken, van hunne oude orthodoxe denkwijze aftebrengen, en ongevoelig tot hunne gedachten overtehaalen?

Het gewicht van de Leer van den Heiligen Geest zal nader blijken, uit den invloed, welken dezelve heeft op het heil des zondaars.

Zij bedoelt voornamenlijk de verbetering van het hart, en van het leven van het door de zonden diepbedorvene menschdom; en hetzelve te leeren, door welk middel een van God vervreemd zondaar aan de Borg-gerechtigheid en Zoen-verdiensten van den Godlijken Verlosser konne deel krijgen;

zij levert de allergewichtigste en deugdigste vertroostingen op, die den Christen in zijnen loopbaan in dit leven zoo onontbeerlijk als dierbaar zijn; vertroostingen, die hij buiten deze Leere niet smaaken, noch van elders ontleenen kan.

Elk, die met ernst aan zijne eeuwige belangen heeft leeren denken, maar het teffens, wegens zijne volslagene onmacht en diep bederf, onbegrijpelijk voorkomt, hoe hij bekeerd zou kunnen worden, verneemt uit de getuigenisfen van het Euangelie aangaande den Heiligen Geest, tot opbeuring en bemoediging in zijne diepe verlegenheid, dat er een Geest des levens (*y*) zij, door welken diepbedorvene, en van het leven Gods, en van Gods beeld, vervreemde zondaaren, wedergebooren (*z*) en vernieuwd (*a*) kunnen worden; hij verneemt, dat die Geest een Geest des geloofs zij (*b*), die de oorzaak, de werkmeester des geloofs is, en den zondaar kan in staat stellen, om CHRISTUS en alle zijne weldaaden aantenee- men;

(*y*) *Rom.* VIII: 2.
(*z*) *Joh.* III: 5.
(*a*) *Tit.* III: 5.
(*b*) 2 *Cor.* IV: 13.

men; met dat gevolg, dat hij volkomen gerechtvaardigd, en tot een kind van God aangenomen worde. Door dien Geest, als den Geest der aanneeminge tot kinderen, leert de zwakgeloovige vrijmoedig gaan tot den genadethroon, en roepen Abba, Vader (*c*)! aan dien Geest heeft de Christen eenen getrouwen Leidsman (*d*) en liefderijken Trooster (*e*); die Geest is de werkmeester van alle goede bewegingen in zijn hart (*f*); hier vindt hij krachtigen bijſtand tot betrachtinge van zijne plichten, want die Geest koomt zijne zwakheden te hulp (*g*); die Geest verzegelt (*h*) hem, als het onſchendbaar eigendom van CHRISTUS, waardoor hij, tot den dag der verlosſinge, veilig is tegen alle gevaaren; Hij is het onderpand van 's Christens erffenisſe (*i*), en Hij zal eeuwig bij hem blijven (*k*). ô Heilzaame in-

(*c*) *Rom.* VIII: 16.
(*d*) *Rom.* VIII: 14.
(*e*) *Joh.* XIV: 26.
(*f*) *Gal.* V: 22.
(*g*) *Rom.* VIII: 26.
(*h*) *Ef.* IV: 30.
(*i*) *Ef.* I: 14.
(*k*) *Joh.* XIV: 16.

invloed, welke de leer des Heiligen Geests heeft op ons wezenlijk en eeuwig heil!

En niet ſlechts heeft zij dien invloed op onze vertroostinge, maar ook op de betrachtinge van zeer veele plichten omtrend den Heiligen Geest: daar toch de Heilige Geest op zig genomen heeft, om hun, in welken de Vader zijne genade wil verheerlijken, de heilverdienſten van den Zoon toeteëigenen, en, door zijne geduurige en bijblijvende werkingen, het zaad Gods in hun te bewaaren; welk een krachtig ſpoor is dit niet voor hun, om dezen grooten Werkmeester der genade met eerbied te ontvangen, zig waardig te gedragen zijner Godlijke inwooninge, en zorgvuldig toetezien, dat zij eenen Perſoon, die zulke liefderijke bedoelingen met hun heeft, niet bedroeven! het zal hen aanzetten, om Hem geduurig te aanbidden en te ſmeken, dat Hij ſteeds in hunne ziele krachtdadig wille werken, en hen vervullen met zijne vruchten, met liefde, vrede, blijdſchap, langmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid (*l*).

Zal men dezen invloed van de leere des Hei-

(*l*) *Gal.* V: 22.

Heiligen Geestes ondervinden, en dus van het gewicht dier zelve Leere overtuigd worden, het fpreekt van zelven, dat men aangaande dezelve behoorlijk moete onderricht zijn, en er eene onderfcheidene kennisfe van hebben. En moet men zig, uit dien hoofde, niet verwonderen, dat zij, die anders hieromtrend denken, ftaande houden: „ dat de
„ Heilige Schrift zig niet duidelijk verklaard
„ hebbe, wat de Heilige Geest zij, en
„ dat dit een bewijs zij, dat een naauwkeurig
„ inzigt hierin tot het waare Christendom
„ niet nodig zij, en dat ook werkelijk alle
„ troost, alle plicht, ongefchonden blijve,
„ wanneer ik flechts de Leere des Heiligen
„ Geests aanneeme, opvolge, en Hem daar-
„ door dadelijk vereere (*m*)". Hoe toch kan, zonder te weeten wat de Heilige Geest zij, de Christen den waaren troost trekken uit de Leer van den Heiligen Geest? Wanneer hij namenlijk niet weet, of de Heilige Geest, aan wiens onderwijs, leiding, regeering en heiligmaaking hij zig heeft overgegeven, wel een Godlijk Perfoon zij? Hoe kan hij, zonder dit te weeten, zeker zijn op de onfeilbaarheid van zijn onderwijs en leiding?

(*m*) PURGOLD, l. c. pag. 189.

ding? op de zekerheid van zijne bewaaring? dan heeft hij aan de getuigenisfen van den Geest Gods met zijnen geest eenen zeer wankelbaaren grond, waarop hij zig met gerustheid niet kan verlaaten; dan kan hij Hem onmogelijk houden voor een genoegfaam en onbedriegelijk onderpand der hemel- erffenisfe, want zijn geloof, hoop en vertrouwen kan noch mag zig op iets of iemand verlaten, om er ten vollen in te berusten, dan alleen op den waarachtigen en onveranderlijken God. En hoe kan iemand den Heiligen Geest dadelijk vereeren, zonder te weeten wat, of wie de Heilige Geest zij? de wijze van vereering immers moet gefchikt en geëvenredigd zijn naar den aart, de natuur en de waardigheid van Hem, die het voorwerp is, dat dadelijk vereerd moet worden. Is het geene zelfftandigheid, maar eene blote eigenfchap, kracht of werking, hoe kan dan vereering van hetzelve plaats hebben? Is het voorwerp der vereering indedaad eene zelfftandigheid, van welke natuur is dezelve dan? Hoe kan ik weeten of ik aan die zelfftandigheid Godlijke of menfchelijke vereering moet bewijzen? wordt die vereering dadelijk verrigt door het aanneemen en opvolgen van zijne Leere? Wie is het dan, die ons deze Leere,

d it

dit onderwijs mededeelt? welke hoedanigheid, welk gezach heeft hij hiertoe? Dit moet ik immers weeten, indien ik zijn onderwijs zal aanneemen en opvolgen, en, zonder dit te weeten, wat zal mij aanſpooren, om Hem, door het aanneemen en opvolgen van zijn onderwijs, daadelijk te vereeren?

Elk, die een zoodanig gezegde, „; dat het „ tot het waare Christendom niet nodig zij „ te weeten wat de Heilige Geest zij", onpartijdig beoordeelt, zal, zonder zig ſchuldig te maaken aan haatelijke gevolgtrekkingen, of liefdeloze achterdocht, geredelijk overtuigd worden, dat hetzelve bij eenvoudigen eene zeer nadeelige uitwerking moete hebben, vermits deze hierdoor ongemerkt kunnen vervoerd worden tot onverſchilligheid omtrend, ja verlochening van, den Perſoon der aanbiddelijke Heilige Drieeenheid, tot wezenlijk nadeel aan zijne zaligheid; want heeft het woord van God zig niet duidelijk verklaard, wat en wie de Heilige Geest zij, dan oordeelt zoo iemand het niet geheel zonder grond, dat het vruchteloos zij te onderzoeken, wat hij aangaande den Heiligen Geest moete denken en gelooven, vermits hij, wegens de onduidelijkheid der Godlijke Openbaaring, ten aanzien der

leere van den Heiligen Geest, toch niets verſtaan kan; en zo hij al, uit vergelijking van 't geen in verſcheiden Schriftplaatſen aangaande den Heiligen Geest wordt gezegd, enig begrip aangaande den Heiligen Geest zou kunnen vormen, dan vreest hij, met recht, gevaar te lopen van verkeerde opvattingen en wanbegrippen: en waartoe zou hij zig hieraan blootſtellen, daar hij toch, ongeacht zijne onkunde omtrend dit ſtuk, „ niets aan zijnen troost zal verliezen, en „ zijn plicht ongekrenkt en ongeſchonden „ blijft, wanneer hij ſlechts de leere van den „ Heiligen Geest aanneemt en opvolgt, en „ Hem daardoor dadelijk vereert". En wat moet hiervan het gevolg zijn? geen ander, dan dat de Leer der Verlosſing, zoo veel aangaat de toepasſing der verdienſten van CHRISTUS, en de toebereiding van de gelovigen tot de bezittinge der hemelſche gelukzaligheid, niets anders bevatte, dan louter onbeſtaanbaare voorſtellingen, die zijn onderzoek niet waardig zijn, en die derhalven ook niet als voorwerpen van zijn geloof, of als een richtſnoer van zijne betrachtingen kunnen in aanmerking komen. En wat blijft er dan, met opzigt op de Leer van den Heiligen Geest, over, tot vertroosting

van

van den Christen? wat, om hem optewekken tot zijnen plicht, en tot daadelijke vereering van den Heiligen Geest? Geheel anders zullen wij over het gewicht en den invloed der Leere van den Heiligen Geest oordeelen, wanneer wij enigſints opmerkzaam leezen het nadrukkelijk geſprek, dat de groote en liefderijke Leermeester met zijne Leerlingen heeft gehouden, weinige ogenblikken voor dat Hij hun verlaaten zoude (*n*), hetwelk voor een groot deel bevat eene troostreden aan deze zijne diepbedroefde vrienden, over zijn weggaan van hun. Om dit groot en treffend verlies, dat zij, door het heengaan van hunnen Meester, lijden zouden, genoegzaam en toereikend te vergoeden en te herſtellen, belooft JESUS hun, dat Hij zijnen Heiligen Geest tot hen zou zenden, opdat deze zijne plaats, in zijne afwezenheid, bij hen bekleden zoude; met welk eene liefde en tederheid trok JESUS zig de droefheid zijner Leerlingen aan! Hoe zorgvuldig was Hij, om dezelve te lenigen! En van hoe veel gewichts moeten wij dan beſchouwen het middel, waardoor het verlies van zijne lighamelijke tegenwoordigheid zoude herſteld,

(*n*) *Joh.* XIV, XV, XVI.

ſteld, en dus hunne harten in kracht vertroost worden. En, om ons van dit gewicht nader te overtuigen, behoeven wij alleen dat deel van 's Heilands opmerkelijke troostreden, daar Hij hun den Heiligen Geest toezeide, voor den geest te brengen: „ Ik zal „ den Vader bidden, en Hij zal u eenen an„ deren Trooster geven, opdat Hij bij u „ blijve in eeuwigheid, namenlijk den Geest „ der Waarheid (*o*). Deze dingen heb ik „ tot u geſproken, bij u blijvende, maar de „ Trooster, de Heilige Geest, welken de „ Vader zenden zal in mijnen naam, die „ zal u alles leeren, en zal u indachtig maa„ ken alles, wat ik u gezegd hebbe (*p*). „ Wanneer de Trooster zal gekomen zijn, „ dien ik u zenden zal van den Vader, na„ menlijk de Geest der Waarheid, die van „ den Vader uitgaat, die zal van mij getui„ gen (*q*). Nu ga ik heen tot Hem, die „ mij gezonden heeft, en niemand van u „ vraagt mij: waar gaat gij heen? maar om„ dat ik deze dingen tot u geſproken heb, „ zoo heeft de droefheid uwe harten vervuld.

(*o*) *Joh.* XIV: 16, 17.
(*p*) Vers 25, 26.
(*q*) *Joh.* XV: 26.

„ vuld. Doch ik zegge u de waarheid, het „ is u nut, dat ik heenga, want, indien ik „ niet heenga, zal de Trooster tot u niet „ komen, maar indien ik heenga, zal ik „ Hem tot u zenden (*r*). Nog veele din- „ gen heb ik u te zeggen, maar gij kunt die „ nu niet dragen; maar, wanneer die zal ge- „ komen zijn, namenlijk de Geest der Waar- „ heid, die zal u in alle waarheid leiden; „ want Hij zal van zigzelven niet fpreken, „ maar zoo wat Hij zal gehoord hebben zal „ Hij fpreken, en de toekomende dingen zal „ Hij u verkondigen. Die zal mij verheer- „ lijken, want Hij zal 't uit het mijne nee- „ men, en het u verkondigen" (*s*).

Ziet daar, allertroostrijkfte toezeggingen, met welke het teder en gevoelig hart van den liefderijkften Meester zijnen diepbedroefden leerlingen alle hulp en bijftand toezeide, welke zij, *en* tot de waarneeming van hun gewichtig werk, waartoe Hij hen zou gebruiken, *en* tot het dragen en overwinnen van alle moeite, tegenftand en vervolgingen, die zij in dit werk overal ontmoeten zouden, zoo zeer benodigd waren. Van hoe veel belang de-

ze

(*r*) *Joh.* XVI: 5, 6, 7.
(*s*) *Joh.* XVI: 11—16.

ze zaak voor hun ware, kunnen wij besluiten, omdat de toezegging, van den Heiligen Geest aan hun te zullen zenden, in zulk eene korte redenvoering, zoo dikwils en met zoo veel nadruks wordt herhaald, ten einde dezelve des te dieper in hun geheugen en in hun gemoed inteprenten, en daardoor de groote droefheid over zijn heengaan, zo niet geheel te verdrijven, althands aanmerkelijk te lenigen; ja, hoe belangrijk was het onderricht omtrend den Heiligen Geest niet voor JESUS lievelingen, daar zij, bij het heengaan van hunnen lieven Meester, zulke aanmerkelijke voordeelen van het onderwijs, de leiding en de vertroosting van den Heiligen Geest te wachten hadden (*t*), in zoo verre, dat het hun zelfs nuttig was, dat JESUS heenging, opdat hij den Trooster mogte zenden, waarom Hij hun ook deze belofte zoo nadrukkelijk herinnerde (*u*), na zijne Opstanding, en onmiddelijk voor dat Hij opgenomen werd naar den hemel, met bijvoeging, dat dezelve binnen kort aan hun vervuld zou worden (*v*). En daar deze toezeggingen zig niet slechts bepaalen

(*t*) *Joh.* XVI: 17.
(*u*) *Luc.* XXIV: 49.
(*v*) *Hand.* I: 5, 8.

len tot de Apostelen, maar zig ook, wat de zaak aangaat, uitſtrekken tot alle de volgende eeuwen, zoo lang er liefhebbers van JESUS op de aarde zullen zijn, zou dan de overweeging van derzelver groot gewicht en uitgeſtrekte bedoelingen den Christen, van onze tijden, ook niet aanſpooren, om met alle belangneemende opmerkzaamheid te onderzoeken een Leerſtuk van zoo groote aangelegenheid, als dat van den Heiligen Geest, en, door de gronden voor hetzelve optezaamelen, zig te verſterken in de erkentenis der waarheid, zoo veel te meer, als hem in hetzèlve de waare bron wordt aangewezen, waaruit hij alles kan ontvangen, wat tòt verſterking van zijn geloof, tot bevestiging van zijne hope en verwachting, tot vermeerdering van zijnen troost, tot volmaakinge van zijne blijdſchap, en toeneemen in waare heiligheid, geoordeeld kan worden dienſtig en bevoorderlijk te zijn; welk een en ander, met alle de overige heilsgoederen, welke CHRISTUS voor zondaaren heeft verworven, volgends de huishouding der genade, werdt medegedeeld en toegepast door den Heiligen Geest in het gemeen, gelijk ook van deszelfs groot gewicht en belangrijken invloed.

Ge-

Gelijk de groote Middelaar JESUS CHRISTUS, de Zoon Gods, de volkomen Zaligmaaker is, door welken de verzoening met God, en alle heil, dat door de zonde was verbeurd, is aangebragt, zoo heeft ook de Heilige Geest eenen zeer aanmerkelijken invloed op het groot Verlosſingswerk. Laat ons dien in eenige bijzonderheden overweegen, om des te meer bewijzen voor zijne waare en eeuwige Godheid optezamelen.

Welk een verheven Perſoon moet de Heilige Geest zijn, wanneer wij aanmerken die veelvuldige verhevene betrekkingen, welke Hij op den Verlosſer heeft!

1. Wordt de Zaligmaaker gezegd: *gezalfd te zijn door den Heiligen Geest: God heeft Hem gezalfd met den Heiligen Geest en met kracht* (*w*). *De Geest des Heeren Heeren is op mij, omdat de Heere mij gezalfd heeft* (*x*): hierdoor worden verſtaan die gaven van den Heiligen Geest, door welke

(*w*) *Hand.* X: 38.
(*x*) *Jeſ.* LXI: 1.

ke de Verlosſer tot de uitvoering van het Verlosſingswerk is in ſtaat geſteld; welke Geest de Vader Hem gegeven heeft niet met mate (*y*), dat is, met alle zijne volheid; en hoedanig is die Geest, met welken de Verlosſer gezalfd is? Het is de Geest des Heeren, de Geest der wijsheid en des verſtands, des raads en der ſterkte, der kennisſe en der vreeze des Heeren (*z*); kunnen wij langer twijfelen, of de Perſoon van den Heiligen Geest, die den Middelaar tot de volvoering van zijn werk heeft uitgerust, was een waar Godlijk Perſoon? het zou toch de grootſte ongerijmdheid zijn, een werk van zulk een gewicht aan eenig geſchapen wezen toeteëigenen.

2. *Door de werkingen des Heiligen Geests is het lighaam van* JESUS *in* MARIA *ontvangen en gevormd*: van daar, dat GABRIËL aan die gezegende onder de vrouwen zegt (*a*): *de Heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Allerhoogſten zal u overſchaduwen.* En elders leezen wij: MARIA

(*y*) *Joh.* III: 34.
(*z*) *Jeſ.* XI: 2.
(*a*) *Luc.* I: 35.

RIA *werd zwanger bevonden uit den Heiligen Geest* (*b*); en: *hetgeen in haar ontvangen is, is uit den Heiligen Geest* (*c*). Tot zulk eene wonderdadige ontfangenis werd ongetwijfeld eene oneindige Godlijke kracht vereischt, en zij ſtrekt ten ſterkſten bewijze voor de waare en eeuwige Godheid van den Heiligen Geest.

3. Het Kind JESUS werd al zeer vroeg *geſterkt door den Geest* (dus vertaalen wij liever het voorzetſel ἐν, dan door *in*), en wat was er het gevolg van? Hij nam toe in wijsheid (*d*). JESUS deedt zijne wonderwerken door den Geest Gods; moet dus niet de Heilige Geest de almagtige God zijn?

4. JESUS zegt, dat *de Heilige Geest Hem zou verheerlijken* (*e*), dat is, Hij zal mij in de waereld bekendmaaken als den Mesſias, den Verlosſer, door de werkingen en bedeelinge van buitengewoone gaven, met het woord, om het te heiligen aan de zielen der gener, die het zullen hooren;

(*b*) *Matth.* I: 18.
(*c*) *Matth.* I: 20.
(*d*) *Luc.* II: 40.
(*e*) *Joh.* XVI: 14.

ren; iets, dat gefchied is, in volle kracht, op het doorluchtig Pinkfterfeest, toen de Apostelen vervuld werden met den Heiligen Geest, en met zulk eene kracht door zijnen invloed fpraken, dat eene menigte van drie duizend bewogen werd om JESUS voor den Zaligmaaker te erkennen, en in Hem te gelooven; en wat is anders de oorzaak geweest, dat CHRISTUS, die den Jood eene ergernis, en den Griek eene dwaasheid was, echter in korten tijd als de langbeloofde Verlosfer door beiden werd gehuldigd? voorwaar niets anders, dan de kracht des Heiligen Geests, die de waereld overtuigde van zonde, gerechtigheid en oordeel (*f*); en in hun werkte verlichtinge der kennisfe der heerlijkheid Gods, in het aangezicht van CHRISTUS JESUS; *want niemand kan zeggen* JESUS *den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest* (*g*); aan dien invloed fchreef PAULUS toe den voorfpoed welke hij had in de verkondiging van het Euangelie; CHRISTUS, zegt hij, wrocht mede tot gehoorzaam-

(*f*) *Joh.* XVI: 8.
(*g*) 1 *Cor.* XII: 3.

zaamheid der Heidenen, met woorden en werken, door kracht van teekenen en wonderen, en door de kracht des Geestes Gods. Welke vooroordeelen moesten hier niet weggenomen! welke hoogten geslegt! welke tegenstand ter neder geworpen, en hoe veele vijandige harten gevangen genomen worden tot de gehoorzaamheid van CHRISTUS! vordert dat niet een oneindig, onweêrstaanbaar, Godlijk Alvermogen? en dat alles deedt de Heilige Geest! hoe duidelijk blijkt Hij hieruit de waare en almagtige God te zijn.

Wanneer wij de Leer der Openbaaring nagaan, blijkt het ons overtuigende, dat het werk van den Heiligen Geest in de huishoudinge der Verlossinge is, den diepbedorven zondaar te vernieuwen, zedelijk te verbeteren, te heiligen, en hem tot het genot van Gods gemeenschap bekwaam te maaken: hoezeer wordt nu de verbetering van den zondaar in het zedelijke onmogelijk gemaakt, wanneer men wegneemt de eenige genoegzame oorzaak, die dezelve kan daarstellen, wanneer men den krachtigsten bijstand, en de

de genoegzaame verſterking tot overwinning van het zedelijk verderf verloochent, en dit geſchiedt, wanneer de Godheid van den Heiligen Geest ontkend wordt.

Een aan zijne walchelijke onreinheid ontdekt zondaar zal overtuigd zijn, dat hij zonder dezen Godlijken Geest onmogelijk de vernieuwing van zijn gemoed (*h*), en de gelijkvormigheid aan God (*i*), konne deelachtig worden, noch hope hebben op de goederen van Gods Koningrijk (*k*), in dit en het toekomend leven, zo hij niet door Gods Geest wedergeboren word; men houde de overreeding van zulken ontdekten zondaar voor dweperij, maar dit zelve is het onveranderlijk woord van God; JESUS heeft het bevestigd met een dubbeld voorwaar; en hoe men ook deze plaatzen moge verklaaren, het zal altoos, bij een verſtandig en bedaard onderzoek, proefondervindelijk blijken, dat het zedelijk verderf niet kan overwonnen worden zonder Godlijken bijſtand; die bijſtand nu kent Gods Woord toe aan zij-

(*h*) *Tit.* III: 5.
(*i*) 2 *Cor.* III: 18.
(*k*) *Joh.* III: 5.

zijnen Heiligen Geest, en verklaart Hem even daardoor voor den waarachtigen God.

Wanneer CHRISTUS ten hemel gevaaren was, en de Apostelen, door de bekwaammaking des Heiligen Geests, de groote daaden Gods in menigerleie talen verkondigden, en eene menigte van getuigen zig over dit, geheel onverwacht, verſchijnſel verwonderde, gaf PETRUS aan dezelve de volgende verklaring van hetgeen zij hoorden en zagen: deze (JESUS, dien gijlieden aan het kruis gehecht en gedood hebt, doch welken God heeft opgewekt), door de rechtehand Gods verhoogd zijnde, en de belofte des Heiligen Geests ontfangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgeſtort, dat gij nu ziet en hoort (*l*)! de belofte des Heiligen Geests is de Heilige Geest, welken de Vader aan den Mesſias in het Verbond der Verlosſinge heeft toegezegd, onder anderen ook, om het aan Hem beloofd erfdeel uit de menſchen te vergaderen, en aan zijn Koninglijk gezach te

(*l*) *Hand.* II: 33.

te onderwerpen; dit zijn die gaven, die Hij genomen heeft (*m*), om wederhorigen bij zig te doen wonen; (*n*) de fcepter zijner fterkte, dien de Heere uitzond uit Sion, om te heerfchen in 't midden zijner vijanden. Ja, dien Geest had JESUS ook aan zijne Leerlingen beloofd; de toezegging des Vaders, dat de Geest zou worden uitgeftort over alle vleesch, werd thans vervuld, en door die vervulling werd de Kerk van JESUS gegrondvest, daardoor werden de Heilgezanten bekwaam gemaakt, om de Kerk verder te bouwen, en over de waereld uittebreiden. Door dien Heiligen Geest ontvingen zij het nodig licht, kennis, wijsheid, vrijmoedigheid, gezach, kloekmoedigheid, en wat er tot dit grote werk in zulke, anders ongefchikte, werktuigen meer vereischt werd. Het was de tegenwoordigheid en hulp van den Heiligen Geest alleen, die hun in de Euangelie-prediking deed voorfpoedig zijn; en, zonder dien Godlijken invloed, dien bijftand, die tegenwoordigheid en voorfpoedigmakenden zegen, ziet het gelaat der Kerke er allertreurigst uit.

Der-

(*m*) *Ps.* LXVIII: 19.
(*n*) *Ps.* CX: 2.

Derhalven heeft de Heilige Geest eene bijzondere betrekking op de Kerk, om namenlijk de bediening van het Euangelie vruchtbaar te maaken; harten van menfchen kinderen te bewerken tot geloofsgehoorzaamheid aan den verhoogden Koning zijner Kerke, en dus deszelfs Koningrijk uittebreiden en voortteplanten; een werk, dat het vermogen van alle eindige wezens zeer verre te boven gaat, en waartoe eene oneindige kracht vereischt wordt, en 't welk ons overtuigt, dat de Heilige Geest waarachtig God is.

Daarenboven is het de Heilige Geest, waardoor het gemis der lighamelijke tegenwoordigheid van JESUS in zijne Kerke wordt vergoed. JESUS had aan zijne Kerk de belofte gedaan, ik ben met uliedeu alle de dagen tot aan de voleindinge der waereld (*o*), en wat gebeurt er? kort daarop voer Hij ten hemel, en daar blijft Hij tot op den tijd der wederoprichting van alle dingen. Maar heeft dan JESUS iets toegezegd, hetgeen Hij niet heeft vervuld? geenszints! JESUS is bij zijne Kerk tegenwoordig door zijnen Heiligen Geest, die vertegenwoordigt in zoo verre zijn

(*o*) *Matth.* XXVIII: 20.

zijn Persoon, en vervult het gemis van zijn lighamelijk bijzijn bij de Kerk. Hij is die andere Leeraar en Trooster, dien JESUS in zijne plaats gezonden heeft, en die bij de Kerk zal blijven tot in eeuwigheid. En in deze hoedanigheid, als vervullende de plaats van CHRISTUS, doet Hij ook alles wat het werk van CHRISTUS in zijne Kerk is; door aan dezelve onderwijs, troost, hulp en bijstand te verleenen; door haar te heiligen, te leiden, te bewaren en voortebereiden tot de bezitting der hemel-erffenisse.

Wanneer wij deze betrekkingen van den Heiligen Geest behoorlijk overwegen, zal ons geen de minste twijfel overblijven, of dit alles zij buiten het bereik en boven het vermogen van al wat schepsel heet, al ware het ook de voortreffelijkste van alle de Engelen, en dat derhalven hiertoe een oneindig, dat is, een Godlijk vermogen vereischt worde; en wij zullen gereedelijk moeten toestemmen, dat aan den Heiligen Geest, wegens deze betrekkinge, die Hij op de Kerk heeft, de eer en waardigheid van de ware Godheid in vollen nadruk toekome.

Het Godlijk gezach van den Heiligen Geest, in de Kerke Gods, blijkt verder uit zijnen invloed, welken Hij heeft op de aanſtelling van Leeraars; wij hebben gezien, dat de Heilige Geest Opzieners had geſteld over de Efeſiſche kudde (*p*), en de Heilige Geest beval de Apoſtelen: zondert mij af PAULUS en BARNABAS tot het werk, waartoe ik hun geroepen hebbe (*q*). Wanneer wij dit onder het oog houden, dan is het meer dan waarſchijnlijk, dat de Heilige Geest de Heere des Oogſtes zij, welken JESUS wil dat men zal bidden, dat Hij arbeiders uitzende (*r*). En dan hebben wij hier een bewijs, dat de Heilige Geest Heere wordt genoemd, en dat Hij wordt voorgeſteld als een voorwerp van godsdienſtige aanbidding. Dit ten minſten kan uit de twee aangehaalde plaatzen worden bewezen, dat de Heilige Geest een gezach over de Kerk toekoomt, dat men aan geene ſchepſelen mag toeſchrijven; zulke ſchikkingen

(*p*) *Hand.* XX: 28.
(*q*) *Hand.* XIII: 2.
(*r*) *Matth.* IX: 31.

gen te maaken, en dat door eene onafhanglijke en vrijmagtige bepaaling, is alleen het werk van den waaren God.

JESUS eerfte Heilgezanten hadden ongetwijfeld zeer veel nodig, om met vrijmoedigheid het Euangelie te verkondigen, zij zouden voor allerlei Overheden te recht gefteld worden, en wat zouden zij dan andwoorden? hunne liefderijke Meester, hunne verlegenheid voorziende, bemoedigt hun, door te zeggen: De Heilige Geest zal u in dezelve uure leeren wat gij fpreken zult (*s*). Gij zijt het niet die fpreekt, maar de Geest uwes Vaders, die in u fpreekt (*t*); zulk een invloed, om eenvouwige menfchen, in tijden van de uiterfte verlegenheid, wijs, vrijmoedig en tot overtuiging te leeren fpreeken, kan die anders dan Godlijk zijn? immers dit veronderftelt in den Heiligen Geest eene Alwetenheid, waardoor Hij kennis draagt van den tijd en de omftandigheden, in welke de Apostelen dien invloed zouden nodig hebben; magt,

(*s*) *Luc.* XII: 11, 12.
(*t*) *Matth.* X: 18. 20.

magt, om op het verſtand en hart van de Apostelen te werken; overaltegenwoordigheid, om dit te doen aan alle plaatſen, en zoo dikwils als zij dit nodig hadden.

Daarenboven beloofde JESUS hun, dat zij zouden vervuld worden met de kracht des Heiligen Geests; die belofte is vervuld, en men heeft hun van eenvouwige, ongeletterde, ſchroomachtige menſchen, herſchapen gezien in Leeraars, die een zeer diep inzien hadden in de allergewichtigſte zaaken, die met eene bovenmenſchelijke wijsheid ſpreken, die vrijmoedig voor hunnen Meester uitkwamen, en Hem, zelfs onder 't oog van de bitterſte vervolgers, verkondigden voor den Heiland, den beloofden Mesſias, de hoop der Vaderen; zulke dingen wrocht de Heilige Geest in en door hun, en bewees hierin zijne oneindige kracht en waare Godheid. En, om er nog alleen dit bijtevoegen, 't is de Heilige Geest, door wiens invloed, kracht en bijſtand, de bediening van het Euangelie alleen levendig, door wiens zegen het werk der Heilgezanten alleen kan voorſpoedig gemaakt zijn (*u*). Hij heeft de beſtelling, onder welk volk, in welk

(*u*) *Joh.* VI: 63. *Hand.* IV: 31—33.

welk land of plaats het Euangelie zal verkondigt worden (*v*), dit hangt enkel af van zijn vrijmagtig welbehagen; Hij heeft het werk der voortplanting, en de zorg der voortduuring van de prediking van het woord, op zig genomen, alzoo het zijn werk is CHRISTUS te verheerlijken, en zijn Koningrijk in ſtand te houden tot aan de voleindinge der eeuwen. Dit een en ander komt voorzeker aan niemand anders toe, dan alleen aan den hoogen en almagtigen God, en dient ten bewijze, dat de Heilige Geest waarlijk God zij.

Wij hebben reeds van het een en ander werk van den Heiligen Geest in de Verlosten des Heeren geſproken, dan het ſchijnt of die hedendaagſche Godgeleerden, die van ons verſchillen, den levendigmakenden (*w*), wederbaarenden (*x*), heiligmakenden (*y*) en vertroostenden (*z*) Geest niet nodig hebben,

(*v*) *Hand.* XV: 4. XVI: 6—10.
(*w*) *Joh.* VI: 63.
(*x*) *Joh.* III: 5.
(*y*) 1 *Petri* I: 2.
(*z*) *Joh.* XIV: 16.

ben, hunne Wijsgeerte wijst hun eenen geheel anderen weg aan tot hunne zedelijke verbetering; maar houdt de Heilige Geest daarom op een Geest des geloofs te zijn (*a*)? wie kan ooit zeggen JESUS den Heer te zijn, dan door den Heiligen Geest (*b*)? hebben de Verlosten niet beſtendig aan Hem eenen Geest der verlichting (*c*), der heiligmakinge (*d*), der vertroostinge (*e*), der aanneminge tot kinderen (*f*)? ſtaan zij niet te ſamen onder zijne leidinge (*g*) en onderwijs (*h*)? zijn zij niet allen zijne Tempels (*i*)? verſtrekt Hij niet hun allen tot een onderpand van hunne hemelſche erffenisſe (*k*)? worden zij niet door Hem verzegeld tot den dag der verlosſinge (*l*)? hebben zij niet aan Hem eene fontein van levendige wateren (*m*), waar-

(*a*) 2 *Cor.* IV: 13.
(*b*) 1 *Cor.* XII: 3.
(*c*) *Efeſ.* I: 17.
(*d*) 1 *Cor.* VI: 11.
(*e*) *Hand.* IX: 31.
(*f*) *Rom.* VIII: 15.
(*g*) *Rom.* VIII: 14.
(*h*) *Joh.* XIV: 26.
(*i*) 1 *Cor.* III: 16.
(*k*) *Efeſ.* I: 14.
(*l*) *Efeſ.* IV: 30.
(*m*) *Joh.* VII: 37, 38.

waaruit allerlei genadegaven in hunne ledige en onmagtige zielen invloeijen? leven en wandelen zij niet door den Geest (*n*)? en hopen en vertrouwen zij niet, dat Hij hunne ſterfelijke lighamen zal levendig maken (*o*)?

Is het te denken, dat JESUS en zijne Apostelen op zulk eene wijze van den Heiligen Geest zouden ſpreken, zonder Hem te houden voor den waarachtigen God? Wij verblijden ons, dat wij hun tot Leidslieden hebben in ons geloof in den Heiligen Geest, en dat er zoo veele bewijzen zijn, dat zij op dezelfde wijze omtrend den Heiligen Geest gedacht hebben, als ten allen tijde, en nog bij de Christenheid gedacht en geleerd is!

Maaken wij nu eens het hoofdbeſluit op: Niemand kan ontkennen, dat een Perſoon, welke Godlijke naamen draagt, aan welken Godlijke eigenſchappen worden toegeſchreven, die Godlijke werkingen verrigt, en die voorgeſteld wordt als een voorwerp van Godsdienſtige vereering; die daarenboven de allernaauwſte betrekking heeft op het Godlijk wezen, op den Godlijken Verlos-

(*n*) *Gal.* V: 25.
(*o*) *Rom.* VIII: 11.

losser, op het groot Verlossingswerk, op de Kerk, haare Leeraars en Leden, eene betrekking, die aan geen eindig wezen toekomt; niemand, zegge ik, zal ontkennen, dat zulk een Persoon waarachtig God zij.

Maar wij hebben gezien, dat dit alles aan den Heiligen Geest toekomt.

Derhalven kunnen wij, op de zekerste en onfeilbaarste gronden, den Heiligen Geest houden voor den waarachtigen God.

Duke University Libraries
D03663190S